An. et vol. CVIII 1 Aprilis 2016 N. 4

ACTA APOSTOLICAE SEDIS

COMMENTARIUM OFFICIALE

Directio: Palazzo Apostolico – Città del Vaticano – *Administratio*: Libreria Editrice Vaticana

ACTA FRANCISCI PP.

ADHORTATIO APOSTOLICA POST-SYNODALIS "AMORIS LAETITIA"

Episcopis Presbyteris Diaconis Personis Consecratis Christianis Coniugibus omnibus Christifidelibus de Amore in Familia.

1. **Amoris laetitia** quae in familiis viget laetitia est quoque Ecclesiae. Sicut demonstrarunt synodales Patres, quamquam sunt crebra matrimonii discriminis indicia, «familiae desiderium vivum manet, inter iuvenes potissimum, quod Ecclesiam permovet».[1] Ut huic studio responsum «christianus de familia nuntius bona est utique notitia».[2]

2. Synodale iter familiarum condicionem apud hodiernum mundum in medium posuit, cum nostrum conspectum amplificaret ac nostram item conscientiam de matrimonii familiaeque pondere refoveret. Eodem tempore implicata argumenta tractata necessitatem nobis attulerunt altius libere quasdam quaestiones doctrinales, morales, spiritales ac pastorales vestigandi. Pastorum ac theologorum inquisitio, si erga Ecclesiam fidelitatem, probitatem, realitatem et vim creatricem persequitur, nos ad maio-

[1] SYNODUS EPISCOPORUM, III, Coetus Generalis Extraordinarius, *Le sfide pastorali sulla famiglia nel contesto dell'evangelizzazione* (*Relatio Synodi*), 18 Octobris 2014, 2. Dehinc: *Rel Syn* 2014.

[2] ID., XIV, Coetus Generalis Extraordinarius, *La vocazione e la missione della famiglia nella Chiesa e nel mondo contemporaneo* (*Relatio finalis*), 24 Octobris 2015, 3. Dehinc: *Rel Fin* 2015.

rem claritudinem reperiendam iuvabit. Disputationes quae inveniuntur per instrumenta communicationis vel scripta atque quin etiam inter Ecclesiae ministros, cum omnia demutare effrenate student absque meditata cogitatione vel fundamento, tum omnia solvere volunt per generales normas vel per immoderatas conclusiones, quae ex theologicis inquisitionibus oriuntur.

3. Commemorantes tempus superius esse quam spatium, confirmare volumus non cunctas doctrinales, morales vel pastorales disputationes per magisterii declarationes esse absolvendas. Ut liquet, in Ecclesia docendi agendique unitas est necessaria, sed nihil obstat quominus quasdam doctrinae partes aliquave consectaria, inde evenientia, interpretandi varii modi exstent. Id accidet donec Spiritus deducet nos ad omnem veritatem (cfr *Io* 16, 13), id est cum in Christi mysterium penitus nos introferet et omnia eius intuitu conspicere poterimus. Praeterea in quaque natione vel regione quaedam expediendae rei rationes inveniri possunt, magis cultura fruentes, traditionibus locique provocationibus studentes. Nam « culturae multum inter se discrepant et quodque generale principium [...] inculturatione indiget, si servari vult et adhiberi ».[3]

4. Quidquid est, fateri debemus synodale iter eximiam pulchritudinem tulisse multumque luminis. Gratias agimus de compluribus subsidiis, quae Nos iuverunt ad quaestiones mundi familiarum omnibus ex partibus ponderandas. Cunctae Patrum sententiae, quas attente auscultavimus, veluti magni pretii polyhaedrum Nobis visae sunt, compluribus legitimisque sollicitudinibus necnon rectis sincerisque interrogationibus compositum. Quapropter aequum iudicavimus Adhortationem apostolicam post-synodalem conscribere, quae sententias colligeret duarum proximarum de familia Synodorum, aliis additis considerationibus quae cogitationes, dialogum vel pastoralem actionem dirigere, et eadem opera animum erigere, concitare familiasque iuvare earum in muneribus ac difficultatibus possint.

5. Adhortatio haec peculiarem induit significationem intra Annum Iubilarem Misericordiae. Primum, quod ad christianas familias eam dirigimus, quae eas concitet ad matrimonii familiaeque dona aestimanda et amorem

[3] *Allocutio operibus XIV Coetus Generalis Ordinarii Synodi Episcoporum confectis* (24 Octobris 2014): *AAS* 107 (2015), 1147. Cfr Pontificia Commissio Biblica, *Fede e cultura della Bibbia. Atti della Sessione plenaria 1979 della Pontificia Commissione Biblica*, Torino 1981; Conc. Oecum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, 44; Ioannes Paulus II, Litt. Enc. *Redemptoris missio* (7 Decembris 1990), 52: *AAS* 83 (1991), 300; Adhort. Ap. *Evangelii gaudium* (24 Novembris 2013), 69.117: *AAS* 105 (2013), 1049, 1068-1069.

item servet solidum et bonorum plenum, quae sunt liberalitas, officium, fidelitas ac patientia. Alterum, quod animum ipsa vult addere omnibus, ut signa sint misericordiae proximitatisque ubi familiaris vita plane non perficitur vel pacifice laetanterque non evolvitur.

6. Hunc textum scribentes, incipiemus quaedam de Sacra Scriptura depromentes, quae congruam conferant cursus vim. Inde sumentes initium hodiernam familiarum condicionem considerabimus, solido fundamento nitentes. Exinde doctrinae Ecclesiae de matrimonio ac de familia quaedam potiora memorabimus, ita ut duo praecipua capita inseramus, amori dicata. Proinde quasdam pastorales rationes collustrabimus, quae nos ad solidas fecundasque familias constituendas secundum Dei consilium dirigant, necnon caput ad liberos instituendos dicabimus. Postea misericordiae discretionisque pastoralis invitamentum enuntiabimus pro condicionibus quae plane iis non respondent quae nobis proponit Dominus, atque quaedam tandem spiritalitatis familiaris lineamenta describemus.

7. Propter divitias duorum annorum meditationum quas synodale iter secum tulit, haec Adhortatio diversimode complura variaque argumenta tractat. Hoc necessariam ipsius explicat longitudinem. Quapropter generalem celeremque lectionem non suademus. Ea quidem adiumento erit, tum familiis tum pastoralis familiaris operatoribus, si patienter eam, alteram partem post alteram, alte percipient, aut si in ea requirent quibus in qualibet certa condicione indigent. Probabiliter fieri potest, exempli gratia, ut in quarto et quinto capite magis se agnoscant coniuges, pastorales operatores sexto capite magis fruantur, atque omnes octavo capite valde moveri percipiant. Optamus ut unusquisque, legens, ad curam amabiliter habendam vocetur familiarum vitae, quandoquidem ipsae « non difficultas, sed potissimum sunt opportunitas ».[4]

Caput Primum
SUB VERBI LUMINE

8. Sacra Biblia familiis, generationibus, amoris familiarisque discriminis narrationibus inde a prima pagina replentur, quam Adam Evaeque familia occupat, violentiae suum exhibens onus ac vim pariter vitae quae produci-

[4] *Allocutio ad familias apud Sancti Iacobi de Cuba urbem habita* (22 Septembris 2015): *L'Osservatore Romano*, 24 Septembris 2015, p. 7.

tur (cfr *Gn* 4), usque ad postremam paginam ubi Sponsae et Agni nuptiae demonstrantur (cfr *Apc* 21, 2.9). Duae domus, quas commemorat Iesus, supra petram aedificatas aut supra arenam (cfr *Mt* 7, 24-27) tot familiares condiciones manifestare possunt, quas illarum incolae libertate fruentes ferunt, quia, ut poeta scribit, « quaeque domus est candelabrum ».[5] Ingrediamur nunc in quandam id genus domum, Psalmista duce, per canticum quod adhuc cum in nuptiarum Hebraico ritu tum christiano proclamatur:

« Beatus omnis, qui timet Dominum,
qui ambulat in viis eius.
Labores manuum tuarum manducabis,
beatus es, et bene tibi erit.
Uxor tua sicut vitis fructifera
in lateribus domus tuae;
filii tui sicut novellae olivarum
in circuitu mensae tuae.
Ecce sic benedicetur homo,
qui timet Dominum.
Benedicat tibi Dominus ex Sion,
et videas bona Ierusalem
omnibus diebus vita tuae;
et videas filios filiorum tuorum.
Pax super Israel! » (*Ps* 128, 1-6).

Tu tuaque Sponsa

9. Portam igitur intremus huius tranquillae domus, ubi circum festivam mensam familia sedet. Medium locum occupant pater et materfamilias una cum universis vetustis amoris suis exemplis. In ipsis illud primigenium consilium efficitur, quod studiose commemorat ipse Christus: « Non legistis quia, qui creavit ab initio, masculum et feminam fecit eos » (*Mt* 19, 4). Atque Libri Genesis mandatum repetit: « Quam ob rem relinquet vir patrem suum et matrem et adhaerebit uxori suae; et erunt in carnem unam » (*Gn* 2, 24).

10. Eximiis in primis duobus Genesis capitibus par hominum exhibetur in praecipua sua condicione. In illis initiorum Bibliorum verbis quaedam decretoriae sententiae elucent. Prima, quam summatim Iesus commemorat,

[5] Jorge Luis Borges, “Calle desconocida”, in *Fervor de Buenos Aires*, Buenos Aires 2011, 23.

dicit: «Creavit Deus hominem ad imaginem suam; ad imaginem Dei creavit illum; masculum et feminam creavit eos» (1, 27). Praeter opinationem "Dei imago" explicandi causa par revocat "masculi et feminae". Num id sibi vult Deum sexu frui aut divinae cuidam sociae iugari, sicut quaedam antiquorum religiones putabant? Ut patet, haudquaquam, quandoquidem novimus quanta claritate Biblia opinationes has reiecerint idolatricas, inter Chananaeos Terrae Sanctae vigentes. Dei transcendentia servatur, sed, quippe qui sit pariter Creator, fecunditas paris humani "imago" est viva et efficax, visibile creandi actus signum.

11. Par quod amat generatque vitam vera est vivens "sculptura" (minime illa lapidea vel aurea quam Decalogus vetat), quae Deum creatorem ac salvatorem ostendere valet. Quocirca fecundus amor symbolum fit reconditarum Dei rerum (cfr *Gn* 1, 28; 9, 7; 17, 2-5.16; 28, 3; 35, 11; 48, 3-4). Hac de causa Libri Genesis narratio, "traditionem sacerdotalem", quae dicitur, persequens, per varias generationum series notatur (cfr 4, 17-22.25-26; 5; 10; 11, 10-32; 25, 1-4.12-17.19-26; 36): etenim generandi facultas, qua par humanum pollet, via est qua salutis historia evolvitur. Hoc sub lumine, fecundum vinculum coniugum imago fit ad detegendum et collustrandum Dei mysterium, praecipuum utique in christiana consideratione Trinitatis, quae in Deo Patrem, Filium et amoris Spiritum contemplatur. Deus Trinitas communio est amoris atque familia eius vivens est repercussus. Sancti Ioannis Pauli II verba nobis lucem adferunt: «Deus noster, suo in intimo mysterio, non est solitudo, sed familia, cum in se habeat paternitatem, filiationem et familiae essentiam, quae est amor. Amor hic, in divina familia, Spiritus Sanctus est».[6] Familia itaque non disiungitur ab ipsa divina essentia.[7] Trinitaria haec indoles quam exhibent coniuges novam reperit faciem in sancti Pauli theologia, qui eandem cum "mysterio" nectit coniunctionis inter Christum et Ecclesiam (cfr *Eph* 5, 22-33).

12. At Iesus matrimonium considerans, ad aliam nos remittit paginam Libri Genesis, caput II, ubi mirabilis coniugum apparet effigies claris distincta particulis. Earum duas tantum eligimus. Altera est hominis inquietudo qui «adiutorium simile sui» (vv. 18.20) quaerit, quod solitudinem illam depellere possit, quae eum deturbat quaeque propinquis animalibus omnique creato haud sedatur. Primigenia Hebraica loquela ad rectam necessitudinem, fere

[6] *Homilia Pueblae habita in area Seminarii Maioris Palafoxiani* (28 Ianuarii 1979): *AAS* 71 (1979), 184.

[7] Cfr *ibid.*

"ad frontem" – ab oculis ad oculos – remittit, per dialogum etiam tacitum, quia in amore silentia saepe eloquentiora sunt verbis. Vultus nempe convenitur, "tu" quidem, ubi divinus amor resilit atque «incohat possessionem, adiutorium secundum illum est et columna requiei» (*Eccli* 36, 26), quemadmodum ait biblicus sapiens. Aut sicut Cantici Canticorum clamabit sponsa in mirabili quadam amoris declaratione mutuaque donatione: «Dilectus meus mihi, et ego illi [...] Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi» (2, 16; 6, 3).

13. Ex hoc occursu qui solitudinem sanat generatio oritur et familia. Haec altera est particula quam collustrare possumus: Adam, qui vir est quoque omnium temporum omniumque orbis terrarum regionum, una cum uxore novam familiam generat, sicut afferens Genesim effatur Iesus: «Adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una» (*Mt* 19, 5; cfr *Gn* 2, 24). Verbum "adhaerebit" apud primigeniam Hebraicam loquelam artam sibi vult coniunctionem, corporis animique adhaesionem, ita ut cum Deo ad coniunctionem significandam adhibeatur: «Adhaesit anima mea post te» (*Ps* 63, 9), orans canit. Coniugale sic vinculum evocatur non modo quod ad sexus corporisque rationem attinet, verum etiam ad voluntariam amoris donationem. Huius coniunctionis fructus est "unam carnem fieri", sive corporis complexu, sive duorum cordium vitarumque coniunctione atque, fortasse, filio qui a duobus orietur, qui secum feret duas "carnes", easdem genetice nectens ac spiritaliter.

Filii tui sicut novellae olivarum

14. Psalmistae cantum repetamus. In eo exstant domi ubi vir eiusque uxor ad mensam sedent, filii qui utrumque comitantur «sicut novellae olivarum» (*Ps* 128, 3), scilicet vigore vique vitali repleti. Si parentes veluti fundamenta sunt domus, filii sicut "vivi lapides" sunt familiae (cfr *1Pe* 2, 5). Conspicuum quidem est in Vetere Testamento verbum post illud divinum (*Yhwh*, Dominus) frequentius exstare "filium" (*ben*), quod vocabulum Hebraicum verbum revocat "aedificandi" (*banah*). Quapropter Psalmus CXXVII filiorum donum extollit per imagines, tum domum aedificandam respicientes, tum socialem mercatoriamque vitam, quae apud urbis portam agebatur: «Nisi Dominus aedificaverit domum, in vanum laborant, qui aedificant eam. [...] Ecce hereditas Domini filii, merces fructus ventris. Sicut sagittae in manu potentis, ita filii iuventutis. Beatus vir, qui implevit pharetram suam ex ipsis: non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta» (vv. 1.3-5).

Verum quidem est has imagines ad societatis antiquae cultum attinere, at filiorum praesentia utique est signum plenitudinis familiae in eadem continuata salutis historia, a progenie in progenies.

15. Hoc sub lumine alia familiae ratio locari potest. Scimus in Novo Testamento "domesticam ecclesiam" memorari (cfr *1Cor* 16, 19; *Rom* 16, 5; *Col* 4, 15; *Philm* 2). Vitalis familiae locus in domesticam ecclesiam, in Eucharistiae sedem, Christi praesentis, ad eandem mensam sedentis, converti poterat. Memoria tenetur scaena illa Apocalypsis: « Ecce sto ad ostium et pulso. Si quis audierit vocem meam et aperuerit ianuam, introibo ad illum et cenabo cum illo, et ipse mecum » (3, 20). Sic quaedam describitur domus quae intus Dei praesentiam, communem precationem ideoque Domini benedictionem habet. Quod Psalmo CXXVIII edicitur, quem veluti fundamentum sumpsimus: « Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum. Benedicat tibi Dominus ex Sion » (vv. 4-5).

16. Biblia familiam existimant sedem quoque catechesis filiorum. Hoc in paschalis celebrationis narratione elucet (cfr *Ex* 12, 26-27; *Dt* 6, 20-25), atque deinceps in *Haggadah* Iudaica est patefactum, id est in narratione, per dialogum facta, quae Paschalis cenae ritum comitatur. Immo magis Psalmus familiarem fidei nuntium extollit: « Quanta audivimus et cognovimus ea, et patres nostri narraverunt nobis, non occultabimus a filiis eorum, generationi alteri narrantes laudes Domini et virtutes eius et mirabilia eius, quae fecit. Constituit testimonium in Iacob et legem posuit in Israel; quanta mandaverat patribus nostris nota facere ea filiis suis, ut cognoscat generatio altera, filii, qui nascentur. Exurgent et narrabunt filiis suis » (78, 3-6). Quapropter locus est familia ubi parentes primi suis filiis fiunt magistri fidei. Munus est "artificis", a persona ad personam: « Cumque interrogaverit te filius [...] respondebis ei ... » (*Ex* 13, 14). Sic variae generationes canticum cantabunt Domino: « Iuvenes et virgines senes cum iunioribus » (*Ps* 148, 12).

17. Parentes officio tenentur serio animo institutionis munus complendi, quemadmodum saepenumero Bibliorum sapientes docent (cfr *Prv* 3, 11-12; 6, 20-22; 13, 1; 22, 15; 23, 13-14; 29, 17). Ad recipiendum servandumque mandatum vocantur filii: « Honora patrem tuum et matrem tuam » (*Ex* 20, 12), ubi verbum "honorare" familiaria socialiaque munia eorum in plenitudine exsequenda ostendit, minime iis neglectis ob excusationes religiosas (cfr *Mc* 7, 11-13). Etenim, « qui honorat patrem, exorabit pro peccatis [...] Et, sicut qui thesaurizat, ita et qui honorificat matrem suam» (*Eccli* 3, 4-5).

18. Evangelium nobis commemorat filios haud esse familiae possessionem, sed suum ipsorum vitae tenere cursum. Si quidem verum est Iesum oboedientiae exemplar suis terrestribus parentibus, subditum illis, se exhibere (cfr *Lc* 2, 51), certum etiam est Eum demonstrare filii selectam vitam ipsamque eius christianam vocationem quandam postulare posse separationem ut propria Dei Regno dicatio efficiatur (cfr *Mt* 10, 34-37; *Lc* 9, 59-62). Magis etiam, Ipse, duodecim annos natus, Mariae et Ioseph respondet se altius munus ultra historicam familiam exsequi debere (cfr *Lc* 2, 48-50). Quocirca necessitatem aliorum altiorum vinculorum intra etiam familiares necessitudines extollit: «Mater mea et fratres mei hi sunt, qui verbum Dei audiunt et faciunt» (*Lc* 8, 21). Ceterum, in observandis parvulis – quos antiqui Orientis societas peculiarium iurium expertes ac familiaris possessionis partem considerabat – Iesus eo processit ut grandibus natu fere magistri suam propter simplicem puramque fiduciam erga alios ostenderentur: «Amen dico vobis: Nisi conversi fueritis et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum caelorum. Quicumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste, hic est maior in regno caelorum» (*Mt* 18, 3-4).

Doloris sanguinisque semita

19. Delectamentum quod exhibet Psalmus CXXVIII amaritudines non denegat, quae Sacras Scripturas pervadunt. Adest dolor, malum, violentia, quae familiae vitam eiusque intimam vitae amorisque communionem distrahunt. Non immerito Christi de matrimonio (cfr *Mt* 19, 3-9) sermo intra divortii disputationem reperitur. Dei Verbum hanc obscuram partem usque testatur, quae iam ab initio panditur, cum per peccatum amoris munditiaeque inter virum et feminam vinculum in dominium convertitur: «Ad virum tuum erit appetitus tuus, ipse autem dominabitur tui» (*Gn* 3, 16).

20. Doloris sanguinisque est trames, qui per plures Bibliorum paginas decurrit, initium sumens a violentia fratricidae Cain in Abel fratrem necnon a variis iurgiis inter filios et uxores patriarcharum Abraham, Isaac et Iacob, usque ad scelera, quae Davidis familiam sanguine repleverunt, usque ad crebras familiares difficultates quibus Tobiae narratio afficitur vel amara deserti Iob confessio: «Fratres meos longe fecit a me, et noti mei quasi alieni recesserunt a me. [...] Halitum meum exhorruit uxor mea, et fetui filiis uteri mei» (*Iob* 19, 13.17).

21. Ex modica familia ipse Iesus prodit, quae mox in extera loca fugere debet. Ipse Petri domum ingreditur, ubi eius socrus morbo affligitur (cfr *Mc* 1, 30-31); luctuoso casu mortis, qui Iairi ac Lazari domi accidit, commovetur (cfr *Mc* 5, 22-24.35-43; *Io* 11, 1-44); coram filio mortuo clamorem Naim maerentis viduae audit (cfr *Lc* 7, 11-15); filii comitiali morbo correpti patris praeces in parvo rustico pago recipit (cfr *Mc* 9, 17-27). Publicanos ut Matthaeum et Zachaeum eorum in domibus (cfr *Mt* 9, 9-13; *Lc* 19, 1-10) et etiam peccatores convenit, sicut mulierem quae domum pharisaei ingreditur (cfr *Lc* 7, 36-50). Anxietates et familiarum contentiones cognoscit easque suas in parabolas concludit: cum de filiis qui domo discedunt, fortunae se permittentes (cfr *Lc* 15, 11-32), tum de morosis filiis qui quaedam insolita patrant, (cfr *Mt* 21, 28-31), tum de vi affectis (cfr *Mc* 12, 1-9). Et de nuptiis etiam sollicitatur, quae periculum adeunt ne propter deficiens vinum in angustiis versentur (cfr *Io* 2, 1-10) vel de latentibus invitatis (cfr *Mt* 22, 1-10), ac similiter de amisso nummo alicuius pauperis familiae novit aegritudinem (cfr *Lc* 15, 8-10).

22. Brevi in hoc cursu animadvertere possumus Dei Verbum abstractorum argumentorum seriem haud demonstrari, sed itineris familiis quoque comitem, quae in discrimine versantur vel aliquo dolore vexantur, atque eis ostendit itineris metam, cum Deus «absterget omnem lacrimam ab oculis eorum, et mors ultra non erit, neque luctus neque clamor neque dolor erit ultra, quia prima abierunt» (*Apc* 21, 4).

Labor manuum tuarum

23. Psalmi CXXVIII in initio, pater ostenditur ut operarius, qui suarum manuum opere bonum corporis tueri potest nec non suae familiae tranquillitatem: «Labores manuum tuarum manducabis, beatus es, et bene tibi erit» (v. 2). Ex primis etiam Bibliorum paginis eruitur opus partem esse dignitatis vitae hominum praecipuam, cum dicitur: «Tulit ergo Dominus Deus hominem et posuit eum in paradiso Eden, ut operaretur et custodiret illum» (*Gn* 2, 15). Imago est operarii qui materiam commutat atque creati viribus utitur, «panem laboris» faciens, ac simul se ipsum colit.

24. Opere fieri potest eodem tempore societatis progressus, familiae victus ipsiusque etiam firmitas ac fecunditas: «videas bona Ierusalem omnibus diebus vitae tuae; et videas filios filiorum tuorum» (*Ps* 128, 5-6). In Proverbiorum etiam libro matrisfamilias munus demonstratur, cuius cotidianum opus particulatim describitur, mariti filiorumque additis laudibus (cfr 31, 10-31). Ipse Paulus

apostolus gloriabatur quod viveret nullo aliis imposito onere, cum suis manibus operaretur, sibi victum parans (*Act* 18, 3; *1Cor* 4, 12; 9-12). De necessitate operandi tam conscius erat, ut firmam suis communitatibus ferret normam: «Si quis non vult operari, nec manducet» (*2Thess* 3, 10; cfr *1Thess* 4, 11).

25. Ex quo dicto intellegitur opus deficiens et incertum opus in dolorem recidere, ut in parvo Ruth Libro significatur atque sicut in parabola operariorum memorat Iesus, qui in oppidi foro otiosi stant (cfr *Mt* 20, 1-16) vel ut experitur Ipse, egenis et esurientibus saepenumero circumdatus. Quod compluribus in nationibus societas infeciliter experitur, atque haec operum inopia diversimode familiarum tranquillitatem afficit.

26. Ne oblivisci quidem possumus corruptionem quam in societatem inducit peccatum, cum homo in rerum natura ut tyrannus se gerit, eam vastans, eam cupide immo efferate adhibens. Progrediente tempore soli vastitas futura est (cfr *Gn* 3, 17-19) atque oeconomicae socialesque inaequalitates, adversus quas prophetarum clamor elate tollitur, ab Elia (cfr *1Reg* 21) usque ad verba quae adversum iniusta protulit ipse Iesus (cfr *Lc* 12, 13-21; 16, 1-31).

Complexus amabilis

27. Ut suorum discipulorum signum praesertim amoris donationisque sui in alios legem statuit Christus (cfr *Mt* 22, 39; *Io* 13, 34), et id per principium fecit quod pater ac mater propria in exsistentia testificari solent: «Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam quis ponat pro amicis suis» (*Io* 15, 13). Amoris fructus sunt etiam misericordia et venia. Hac in re singularis est scaena quae adulteram ostendit in Hierosolymitani templi planitie, ab accusatoribus circumdatam, ac deinceps solam cum Iesu, qui eam non damnat, at ad digniorem vitam eam hortatur (cfr *Io* 8, 1-11).

28. Intra amoris orbem, qui praecipuus exstat in christiana matrimonii familiaeque experientia, alia etiam virtus eminet, quae his temporibus, celeribus levibusque necessitudinibus distinctis, fere neglegitur: amabilitas. Psalmum CXXXI dulcem gravemque adeamus. Sicut aliis in scriptis quoque reperitur (cfr *Ex* 4, 22; *Is* 49, 15; *Ps* 27, 10), fideli cum eius Domino coniunctio per indicia paterni maternive amoris significatur. Hic levis amabilisque consuetudo inducitur quae inter matrem et parvulum intercedit, infantem, qui ablactatus in suae matris brachiis cubat. Agitur – ut Hebraicum verbum *gamul* vult – de puero iam ablactato, qui conscius matrem arripit, eum in pectore ferentem. Prudens est utique consuetudo, non solummodo

biologica. Quapropter psalmista canit: «Vere pacatam et quietam feci animam meam; sicut ablactatus in sinu matris suae» (*Ps* 131, 2). Aliam pariter scaenam afferre possumus, ubi propheta Osee facit Deum, uti patrem, his moventibus verbis loquentem: «Cum puer esset Israel, dilexi eum [...] Ego dirigebam gressus Ephraim, portabam eos in brachiis meis [...]. In funiculis humanitatis trahebam eos, in vinculis caritatis; et fui eis, quasi qui elevant infantem ad maxillas suas, et declinavi ad eum, ut vesceretur» (11, 1.3-4).

29. Hoc contuitu, qui fide amoreque, gratia studioque, humana familia divinaque Trinitate constituitur, familiam contemplamur quam Dei Verbum viri, mulieris ac filiorum manibus committit ut personarum communionem conficiant, quae imago sit coniunctionis inter Patrem, Filium et Spiritum Sanctum. Generandi et instituendi opus replicata est imago vicissim creandi operis Patris. Familia ad cotidianam precationem, ad Dei Verbum legendum necnon ad eucharisticam communionem participandam vocatur, ut amor augeatur atque magis magisque ea templum fiat ubi Spiritus habitat.

30. Coram unaquaque familia adest Nazarethanae familiae imago, una cum iis quae cotidie geruntur per labores et immo etiam per oppressiones nocturnas, sicut cum inexplicabilem Herodis vim pati debuit, quod etiam hodie in tot familiis profugorum desertorum inermiumque iteratur. Sicut magi, ad Puerum Matremque contemplandam invitantur familiae, procidentes eumque adorantes (cfr *Mt* 2, 11). Quemadmodum Mariae contigit, ad animose sereneque familiares provocationes, tristes laetasque, experiendas necnon ad conservanda et in corde Dei mirabilia conferenda ipsae concitantur (cfr *Lc* 2, 19.51). In Mariae cordis thesauro omnes cuiusque nostrae familiae eventus reperiuntur, quos illa curiose servat. Quocirca in illis intepretandis nos iuvare potest, ut familiae in historia Dei nuntius agnoscatur.

Caput Secundum

FAMILIARUM CONDICIONES PROVOCATIONESQUE

31. Decretorium eventuro pro mundo Ecclesiaque est familiae bonum. Innumerae sunt factae inquisitiones, quae ad matrimonium familiasque, ad earum difficultates hodiernas ac provocationes attinent. Salubre est certis rebus vacare, quandoquidem «postulationes impulsionesque Spiritus in eventibus historiae animadvertuntur» per quas «Ecclesia altius perspicere valet

inexhaustum mysterium matrimonii ac familiae».[8] Minime hic praesumimus omnia suppeditare quae dici possunt de variis argumentis ad familias in hodiernis in rerum condicionibus attinentibus. Sed quoniam Patres synodales familiarum condiciones in toto terrarum orbe tractaverunt, aequum putamus quasdam eorum pastorales suasiones colligere, alias addentes sollicitudines quae ex Nostris considerationibus oriuntur.

Hodierna familiae condicio

32. «Christi doctrinae fideles observamus familiae condicionem, quae hodiernis temporibus per omnem eius complicationem manifestatur, cum lucem umbramque permisceat. [...] Anthropologica culturalisque commutatio omnes hodie vitae partes afficit quae singillatim ac diversimode vestigari debet».[9] Intra varia decennia transacta, Hispanici Episcopi domesticum quiddam iam planum faciebant, amplioribus additis libertatis locis, «aequabiliter dispertitis officiis, responsalitate muneribusque. [...] Cum amplius adhibetur inter coniuges personarum communicatio, humanior fit totus familiaris convictus. [...] Neque societas in qua vivimus neque ea ad quam decurrimus sinunt ut indiscrete supersint species exemplariaque quae transierunt».[10] At «plane scimus quo tendant praecipuae commutationes anthropologicae culturalesque, quas propter homines minus quam illi superiores socialibus structuris sua in vita familiari et affectionis sustinentur».[11]

33. Ceterum «augescens periculum est considerandum individualismi immoderati, qui familiarium vinculorum naturam corrumpit atque unumquemque familiae participem veluti insulam considerat, necnon efficit ut praevaleat, quibusdam in casibus, cogitatio alicuius subiecti quod ad sua desiderata aedificatur, quae absolute considerantur».[12] «Contentiones quae per immodicam individualismi de possidendo gaudendoque culturam inducuntur intra familias motus gignunt impatientiae pugnacitatisque».[13] Hodiernam vivendi rationem, nervorum labores, societatis operisque ordinem addere velimus, quandoquidem haec culturae sunt elementa quae facultatem usque eligendi in discrimen adducunt. Eodem tempore dubii eventus reperiuntur.

[8] Ioannes Paulus II, Adhort. Ap. *Familiaris consortio* (22 Novembris 1981), 4: *AAS* 74 (1982), 84.
[9] *Rel Syn* 2014, 5.
[10] Conferentia Episcopalis Hispanica, *Matrimonio y familia* (6 Iulii 1979), 3, 16. 23.
[11] *Rel Fin* 2015, 5.
[12] *Rel Syn* 2014, 5.
[13] *Rel Fin* 2015, 8.

Exempli gratia, ad personam conformatio aestimatur quae sinceritatem potius quam praescriptos mores persequendos requirit. Aliquid est boni quod varias facultates liberamque voluntatem promovere potest, quod tamen, perverse directum, consuetudines constantis suspicionis, officiorum neglegentiae, in commoditates conclusionis, insolentiae inducere potest. Eligendi libertas patitur ut propria vita futurum petat ac quod de se optimum sit colatur, sed si eximiis propositis personalique disciplina caret, usque eo degenerat ut liberaliter se donare nequeat. Reapse, compluribus in nationibus ubi matrimoniorum numerus imminuitur, personarum augescit numerus, quae solae vivunt, vel convivunt, at non una simul habitant. Iustitiae etiam probabilem sensum in bono lumine collocare possumus; sed, si perperam intellectus, ille cives in clientes immutat qui ministeria praestanda solummodo sibi vindicant.

34. Si pericula haec in rationem transeunt familiae intellegendae, haec in transitus locum evadere potest, qui aditur cum est conveniens, vel quo tenditur cum quis iura sibi vindicat, dum vincula incertis vanisque desideriis rerumque adiunctis traduntur. In summa, hodie sincera libertas facile pervertitur, eo quod quisque suo marte iudicat, perinde ac si ultra singulas personas veritas, bona, principia absint quae nos dirigant, proinde ac si omnia sint aequalia ac quidvis concedi debeat. In iis rerum adiunctis, matrimonii exemplar, una cum singularitatis firmitatisque officio, fortuitis commoditatibus vel sensuum cupiditatibus deletur. Solitudo timetur, tutelae fidelitatisque locus desideratur, sed eadem opera timor crescit ne vinculo quis ligetur quod propria explenda optata procrastinet.

35. Ut christiani facere non possumus quin matrimonium suadeamus, ut iis sensibus qui hodie putantur ne officiatur, ut consuetudo obsecundetur, vel ob inferioris gradus perceptionem prae morali humanoque detrimento. Bona de mundo detraheremus, quae praebere possumus ac debemus. Procul dubio, minime iuvat artificiose hodierna mala arguere, proinde quasi nonnihil immutare per id possimus. Neque iuvat normas imperiose iniungere. Officiosior liberaliorque a nobis requiritur conatus, unde rationes et causae exhibeantur ad matrimonium familiamque optandam, ita ut personae gratiae a Deo sibi oblatae propensius respondeant.

36. Eodem tempore humiles esse debemus rebusque nitentes, ut agnoscamus nostras rationes christiana principia exhibendi ac personas tractandi nonnumquam effecisse ut id oriretur de quo hodie conquerimur, ideo

nos manet, ut nosmet ipsos salubriter obiurgemus. Ceterum saepenumero matrimonium ita exhibuimus ut eius coniunctionis propositum, invitatio ad amorem augendum atque mutui adiumenti exemplar latuerunt ob unam quasi mentionem de procreationis officio. Neque novensiles coniuges, primos annos una simul exigentes, congruenter sumus comitati, quaedam praebentes, eorum horis, loquelis, certioribus sollicitudinibus accommodata. Nonnumquam theologicum matrimonii exemplar demonstravimus nimis abstractum, quasi artificiose confectum, quod longe abest a certa condicione necnon a certis familiarum, quae re sunt, facultatibus. Haec nimis excelsa interpretatio, in primis cum gratiae fiduciam non concitavimus, haud effecit ut matrimonium desiderabilius sit et gratius, sed utique non est ita.

37. Perdiu putavimus cum in doctrinae, bioethicae morumque quaestionibus solum instaremus, haud rationem afferentes gratiae auscultandae, sufficienter nos familias sustinuisse, inter coniuges vincula solidasse eorumque communem vitam sensu complevisse. Difficultates reperimus cum matrimonium magis exhibere debemus ut dynamicum incrementi perfectionisque iter quam onus totam per vitam ferendum. Cunctamur etiam locum dare fidelium conscientiae, qui pluries, quod melius possunt, Evangelio suis pro limitibus respondent atque personalem suam discretionem agere possunt prae condicionibus in quibus omnes descriptiones dissolvuntur. Ad coscientias fingendas vocamur, non easdem ad commutandas.

38. Grates debemus agere quod maior populi pars familiaria vincula magni facit quae progrediente tempore manere volunt quaeque mutuam observantiam roborant. Quapropter pluris aestimatur quod praebet loca Ecclesia, ad comitandas sustinendasque quaestiones, quae cum amoris incremento, contentionibus superandis filiisque instituendis nectuntur. Complures gratiae vim aestimant quam in sacramentali Reconciliatione et Eucharistia experiuntur, quaeque sinit ut matrimonii ac familiae variis rebus lacessitae subveniatur. Quibusdam in nationibus, nominatim in variis Africae partibus, saeculares mores quaedam translaticia bona haud hebetare potuerunt atque in unoquoque matrimonio magna fit coniunctio duas inter magnas familias, ubi contentionum difficultatumque moderandarum perquam definita ratio usque servatur. In mundo hodierno coniugum testificatio quoque aestimatur, qui non modo annorum decursu perseverarunt, sed commune continuatumque propositum persequuntur atque animi affectionem servant. Istud efficit ut efficax, recipiens pastoralis actio praebeatur, unde gradatim Evangelii

postulata altius vestigari possint. Attamen saepe ratione defensionis usi sumus et pastorales vires dissipamus, mundum corruptum multipliciter aggredientes, ac pauca proponentes ad felicitatis semitas demonstrandas. Multi non intellegunt Ecclesiae de matrimonio familiaque nuntium palam ex praedicatione moribusque Iesu excipi, qui pariter severum exemplar praebebat et numquam miserentem proximitatem amittebat personarum debilium, ut Samaritanae vel mulieris adulterae.

39. Hoc non vult culturae corruptelam ignorare, quae amori studioque non favet. Duarum novissimarum Synodorum praeviae interrogationes varia "temporarii culturae" indicia patefecerunt. Animum exempli gratia convertimus ad celeritatem, qua ab uno ad alterum affectionis vinculum transitur. Putant amorem, sicut in socialibus virtualibusque implicationibus, consumptoris libitu necti solvique posse vel etiam celeriter sisti. De metu etiam cogitamus quem concitat continuati officii prospectus, de nimio otii studio, de vinculis, in acceptum et expensum referendis, quae tantummodo servantur si per ea solitudini subveniatur, tutela vel servitium quoddam habeantur. Ad animi affectiones transfertur quod in obiectis ambituque accidit: omnia reici possunt, unusquisque utitur et abicit, profundit ac rumpit, abutitur et exprimit usque dum servit. Postea valedicit. Narcissianum vitium efficit ut personae ultra se ipsas, propria desiderata ac necessitates cernere non valeant. At qui aliis utitur serius ocius eadem ratione adhibetur, temperatur ac relinquitur. Nota est dignum quod inter adulta aetate personas vincula crebro solvuntur, quae quandam "autonomiam" requirunt et cogitationem reiciunt una senescendi, cum alter alterum curat ac sustinet.

40. «Licet periculum sit ne ad nugas rem redigamus, dicere possumus in cultura quadam nos versari, quae multos iuvenes impedit quominus familiam constituant, quia in futurum non suppetunt facultates. Sed eadem cultura multis aliis, ex contrario, tot opportunitates praebet sic exhibet ut ipsi quoque a familia constituenda arceantur».[14] Quibusdam in nationibus complures iuvenes «saepe ad nuptias differendas propter causas oeconomicas, operis vel studii inducuntur. Interdum etiam alias ob rationes, quae sunt ideologiae impellentes quae matrimonium familiamque extenuant, irrita aliorum coniugum experientia, quam ipsi pereclitari nolunt, timor de quodam

[14] *Allocutio ad Sodales publicorum legatorum Curiae Civitatum Foederatarum Americae Septentrionalis, Vasintoniae D.C.* (24 Septembris 2015): *AAS* 107 (2015), 1035.

nimis magno sacroque considerato, sociales opportunitates atque oeconomica emolumenta quae ex convictu oriuntur, opinio mere lenis amoeniaque de amore, metus libertatem autonomiamque amittendi, repudiatio illius quod ad institutiones ac grapheocratiam pertinere consideratur».[15] Oportet verba, rationes ac testimonia inveniamus quae nos adiuvent ad iuvenum intima attingenda praecordiorum, ubi plus impertitur liberalitatis, officii, amoris et magnanimitatis quoque, eos invitantes ut studiose animoseque recipiant quod matrimonium poscit.

41. Patres synodales hodiernum denuntiarunt «culturae cursum, qui affectionem sine finibus inferre videtur, [...] affectionem nempe quandam narcissianam, infirmam et mobilem quae operam non semper praestat ut homines maiorem maturitatem obtineant». Sollicitantur profecto «de admodum lata pornographia et corporis mercatura, quas amplificavit depravatus interretis usus» atque «de illarum personarum condicione, quae ad prostitutionem agendam coguntur». His in rerum adiunctis, «coniuges interdum nutant, haerent atque in reperiendis modis adolescendi laborant. Complures sunt qui in primis gradibus animi commotionum sexusque vitae sistant. Coniugum discrimen familiam concutit atque per discidia ac divortia multum mali in adultos, filios societatemque inferre potest, personam debilitans et socialia vincula».[16] Coniugum discrimina plerumque tractantur «cursim et absque studio patientiae, sinceri dialogi, mutuae veniae, reconciliationis et etiam sacrificii. Coniugii ruina, sic nova vincula, novos coniuges, novas coniunctiones et nova matrimonia inducit, implicatas efficiens familiares condiciones et christianae vitae eligendae difficiles».[17]

42. «Natorum etiam imminutio, quae ex opinatione procreationi infensa oritur quaeque politicis mundi actionibus de generationum salute promovetur, non modo condiciones ferunt, in quibus generationum vices non servantur, sed periculum adit ne progrediente tempore ad oeconomicum detrimentum perveniatur necnon ad spei futuri amissionem. Biotechnologiarum quoque progressus multum ponderis habuit apud natorum numerum».[18] Quaedam alia addi possunt ut «machinalis industriae inductio, sexuales commutationes, nimiae densitatis demographicae metus, oeconomicae dif-

[15] *Rel Fin* 2015, 29.
[16] *Rel Syn* 2014, 10.
[17] Synodus Episcoporum, III, Coetus Generalis Extraordinarius, *Nuntius*, 18 Octobris 2014.
[18] *Rel Syn* 2014, 10.

ficultates [...]. Rerum consumendarum societas personas quoque a filiis pariendis avertere potest, etiam tantummodo ad earum libertatem servandam ac vivendi rationem».[19] Verum est rectam coniugum conscientiam, cum in vita transmittenda perquam liberales fuerunt, eosdem dirigere posse ad numerum filiorum generandorum propter causas admodum graves finiendum, sed semper «ob conscientiae dignitatis amorem Ecclesia omnibus viribus Statum cogentem reicit, qui fovet atocium, sterilitatis inductionem, immo vel abortum».[20] Hae normae etiam in locis, in quibus complures nascuntur, recipi non possunt, sed est animadvertendum huic rei favere politicos viros in nonnullis nationibus quoque quae natorum penuriam miserabiliter experiuntur. Quemadmodum Coreani Episcopi edixerunt, hoc est «contradictorie agere et proprium officium neglegere».[21]

43. Fides ac religiosus usus quibusdam in societatibus hebetatus familias afficiunt quae suis in ipsarum difficultatibus solae relinquuntur. Patres argumentantur «unam ex maximis paupertatibus hodiernae culturae esse solitudinem, quae ex Dei absentia oritur in personarum vita atque vinculorum ex debilitate. Adest etiam generalis imbecillitatis sensus ante sociales oeconomicas res, familias crebro oppressuras. [...] Saepe se deseri animadvertunt familiae, quippe quas haud sustineant et parum curent institutiones. Apud socialem ordinem mala consectaria patent: quae procedunt a discrimine demographico ad difficultatem institutionis, a labore vitam nascentem recipiendi ad senes tamquam pondus susceptos, usque ad animi affectionis incommoditatem, in vim interdum casuram. Est Status legum operisque condiciones ferre ut futurum iuvenibus praestetur ipsique iuventur ad adimplendum suum propositum familiam condendi».[22]

44. Quod dignum et aequum desit domicilium efficere saepe solet ut vinculum ratum stabiliendum procrastinetur. Recordari oportet «familiam ius habere congrui domicilii, ad familiae vitam accommodati et memborum numero apti, in loco quodam salubri ubi praecipua sint ministeria ad familiae communitatisque vitam agendam».[23] Familia et domus duae sunt res quae mutuo iunguntur. Exemplum hoc ostendit nos instare debemus familiae

[19] *Rel Fin* 2015, 7.
[20] *Ibid.*, 63.
[21] Conferentia Episcoporum Catholicorum Coreae, *Towards a Culture of Life* (15 Martii 2007).
[22] *Rel Syn* 2014, 6.
[23] Pontificium Consilium pro Familia, *Carta dei diritti della famiglia* (22 Octobris 1983), 11.

iuribus, non modo personarum iuribus. Familia bonum est a quo societas abstrahi non potest, sed eam tueri debemus.[24] Horum iurium tutela « effatum est propheticum pro familiari institutione, quae observari debet atque omnibus occupationibus arceri »,[25] potissimum in hodiernis rerum adiunctis, ubi inter politica incepta parum obtinet loci. Familiae, inter cetera, iura sibi vindicant « congrua pro familia politica actione fruendi ex publicis potestatibus in iuridica, oeconomica, sociali fiscalique provincia ».[26] Nonnumquam acerrimae sunt familiarum angustiae, cum, quadam dilecta persona aegrotante, ad congrua sanitatis subsidia accedere non possunt, vel cum producitur tempus et dignum non obtinetur opus. « Oeconomicae difficultates ab institutione, a culturali socialique vita agenda familias prohibent. Hodierna oeconomica condicio diversimode a societate abducit. Familiae de opere reperiendo peculiarem in modum laborant. Paucae sunt iuvenum occasiones et opus per selectionem et ad tempus maxime praebetur. Longe operis dies producuntur et saepenumero longis itineribus gravantur. Quod familiares non adiuvat ad conveniendum inter se et cum filiis, ita ut necessitudines cotidie colantur ».[27]

45. « Multi sunt parvuli qui extra matrimonium nascuntur, quibusdam potissimum in nationibus, et multi qui postea adolescunt cum uno tantummodo parente vel in quadam familia amplificata vel restituta. [...] Sexualis porro abusus parvulorum una est ex flagitiosissimis perversissimisque rebus praesentis societatis. Societates etiam vi pervasae propter bellum, terrores vel adstantes latrones consociatos, experiuntur condiciones familiares vitiatas atque praesertim in maximis frequentissimisque urbibus et earum in suburbiis illud adolescit quod pueri viarii vocatur ».[28] Sexualis tamen abusus parvulorum flagitiosior fit cum in locis evenit ubi ipsi protegi debent, cumprimis in familiis, scholis et communitatibus et christianis institutionibus.[29]

46. Migrationes « aliud temporum signum ostendunt quod suscipi et comprehendi debet una cum omnibus vitae familiaris oneribus ».[30] Novissima Synodus huic quaestioni magnum pondus tribuit, cum diceret eam

[24] Cfr *Rel Fin* 2015, 11-12.
[25] Pontificium Consilium pro Familia, *Carta dei diritti della famiglia* (22 Octobris 1983), Intr.
[26] *Ibid.*, 9.
[27] *Rel Fin* 2015, 14.
[28] *Rel Syn* 2014, 8.
[29] Cfr *Rel Fin* 2015, 78.
[30] *Rel Syn* 2014, 8.

«diversimode integros populos in variis orbis terrarum partibus contingere. Hac in provincia primas partes egit Ecclesia. Necessitas hanc testificationem evangelicam servandi ac promovendi (cfr *Mt* 25, 35) hodie perquam instans videtur [...] Hominum mobilitas, quae naturalem populorum historicum motum complectitur, verae divitiae fieri potest tum emigranti familiae tum recipienti eam nationi. Aliud est coacta familiarum migratio, quae ex praesenti bello, persecutionibus, pauperate, iniustitia oritur, quaeque itineris vicissitudinibus notatur, quod in periculum saepe vitam proicit, personas ferit familiasque subvertit. Migrantium praesidium perculiarem rem pastoralem postulat, tum in familias migrantes conversam, tum in familiarum membra, quae in primigeniis locis manent. Id agi debet, dum observantur eorum culturae, religiosa humanaque avita institutio, aeque ac spiritales divitiae eorum rituum ac traditionum, etiam per peculiarem pastoralem curam. [...] Migrationum experientiae perdifficiles videntur et familiis personisque perniciosae, cum praeter leges fiunt atque per internationales circumitus sustinentur, homines mercantes. Idem de mulieribus parvulisve non comitatis dici potest, qui diuturne in transitus locis, in receptoriis profugorum campis commorari debent, ubi convictus cursus incipi non potest. Summa paupertas aliaeque dissolutionis condiciones efficiunt interdum ut familiae vel etiam suos filios prostitutionis aut membrorum mercandorum causa vendant».[31] «Quas christiani aeque ac minores partes allophylae religiosaeque persecutiones patiuntur, compluribus in terrarum orbis locis, praesertim penes Medium Orientem, graves ii sunt casus, non modo quod ad Ecclesiam attinet, sed etiam ad totam internationalem communitatem. Omnibus viribus est nitendum ut familiae et christianae communitates in primigeniis suis locis ad manendum iuventur».[32]

47. Patres potissimum animum intenderunt quoque «in familias personarum inhabilium, quarum impedimenta, vitam occupantia, aliquid admodum laboriosi inopinatique afferunt, atque aequabilitates, desideria et exspecationes pervertunt. [...] Magni sunt aestimandae familiae quae inhabilem filium eiusque laboriosam incommoditatem amabiliter suscipiunt. Ecclesiae societatique insignem vitae donationis tuendae dant ipsae testificationem. Familia una cum christiana communitate novos actus loquelasque, comprehensionis

[31] *Rel Fin* 2015, 23. Cfr *Nuntius occasione Diei Mundialis Migrantibus et Profugis dicati* (12 Septembris 2015): *AAS* 107 (2015), 1068-1072.

[32] *Rel Fin* 2015, 24.

identitatisque species detegere potest, dum procedit suscipiens et curans debilitatis mysterium. Inhabiles personae familiae sunt donum et opportunitas in amore, mutuo adiumento unitateque adolescendi. [...] Familia, quae fidei intuitu adesse personas inhabiles admittit, agnoscere qualitatem et cuiusque vitae bonum praestare potest, additis eius necessitatibus, eius iuribus eiusque opportunitatibus. Operam ipsa dabit ut ministeria et curae praestentur atque consuetudo et affectio in omni vitae gradu promoveantur».[33] Confirmare volumus cum de migrantibus tum de personis inhabilibus sollicitudo signum esse Spiritus. Etenim utraque condicio ad exemplar monstratur: via in primis temptatur qua hodie misericordis receptionis et personarum debilium integrandarum ratio tenetur.

48. «Maior familiarum pars senes observat, eosdem affectione afficit ac benedictionem considerat. Peculiaris laus consociationibus ac familiarum motibus est tribuenda, qui senibus spiritaliter ac socialiter colendis operam dant. [...] In societatibus quaestuosa industria potentibus, ubi eorum numerus crescit, dum natorum decrescit, periculum est ne ipsi pondus habeantur. Ceterum curationes quas ii requirunt saepe necessarios magnopere fatigant».[34] «Finientis vitae aestimatio eo magis est hodie necessaria quo magis omnimode transitus momentum amovetur. Quod debilis est et alicui obnoxius senex hac re inique interdum quidam abutuntur ad oeconomicum emolumentum obtinendum. Plures familiae nos docent novissimum vitae cursum compleri posse per exitus sensum extollendum necnon per cunctam exsistentiam paschali mysterio implicandam. Complures senes in Ecclesiae instituta recipiuntur, ubi sereno familiarique in loco materialiter ac spiritaliter vivere possunt. Euthanasia et voluntaria adiuvataque mors graviter familias in toto terrarum orbe minantur. Compluribus in statibus eae iure admittuntur. Ecclesia, dum his agendi consuetudinibus firmiter aversatur, animadvertit esse suum familias iuvare quae proprios senes aegrosque curant».[35]

49. Palam volumus ostendere familiarum condiciones, quae egestate opprimuntur quaeque multis modis praepediuntur, cum vitae limites miserandum in modum experiuntur. Si quidem omnes difficultatibus adfliguntur, hae in quadam pauperrima domo laboriosiores fiunt.[36] Exempli gratia, si

[33] *Ibid.*, 24.
[34] *Ibid.*, 17.
[35] *Ibid.*, 20.
[36] Cfr *ibid.*, 15.

mulier quaedam sola suum filium alere debet, ob seiunctionem aliasve ob causas, atque operari debet absque facultate ad aliae personae eum committendi, ille adolescit desertus, omnis generis periculis obnoxius, atque eius personalis provectus in discrimine versatur. In difficilibus condicionibus, in quibus indigentiores personae versantur, Ecclesiae peculiaris cura est adhibenda ad comprehendendum, consolandum, complendum, quae vitet quominus normarum series eis imponatur quasi sint petrae, quia ita fit ut per eas se iudicari sentiant et deseri ab ipsa utique Matre, quae ad Dei misericordiam eis partiendam vocatur. Tali modo potius vim gratiae sanantem Evangeliique lumen quam praebeant, nonnulli Evangelium "erudire" volunt, ipsum immutantes in « mortuas petras adversum alios iaciendas ».[37]

Quaedam provocationes

50. Responsiones ex duobus quaestionibus receptae, quae progrediente synodo missae sunt, perquam diversas condiciones patefecerunt, novas prae se ferentes provocationes. Inter iam memoratas, multi institutionis agendae mentionem fecerunt, quae in difficultate versatur, quoniam praeter alia fatigati domum redeunt parentes et loqui nolunt; compluribus in familiis ne consuetudo quidem viget una edendi, atque innumerae variaeque oblatae avocationes augescunt, praeter quam quod televisio imperat, ut exemplum aliquod supponamus. Propter hoc a parentibus ad filios difficulter transfertur fides. Alii rettulerunt familias summopere anxietate saepe laborare. Magis de quaestionibus futuris sollicitari videntur quam de praesentibus rebus communicandis. Istud, quod culturale est quiddam, gravius fit propter incertum futurum opus obtinendum, oeconomicam incertitudinem vel metum futurae sortis filiorum.

51. Medicamentis stupefactivis obnoxietatis etiam mentio est facta, quae nostrae aetatatis inter plagas adscribitur, per quam multae familiae patiuntur itemque haud raro tandem delentur. Aliquid simile alcoholismo, ludis aliisque laqueis accidit. Cautionis bonarumque regularum potest esse locus familia, sed societas ac res politica non intellegunt familiam in discrimine versantem « facultatem amittere agendi ad sua membra iuvanda. [...] Gravia consectaria conspicimus huius fractionis in deletis familiis, filiis eradicatis,

[37] *Allocutio habita operibus XIV Coetus Generalis Ordinarii Synodi Episcoporum confectis* (24 Octobris 2015): *AAS* 107 (2015), 1146.

senibus desertis, parvulis vivis parentibus orbatis, adolescentibus iuvenibusque errantibus et sine regulis grassantibus».[38] Sicut Mexicani Episcopi dixerunt, tristes adstant familiaris violentiae condiciones, ubi aptum reperiunt locum novae species socialis aggressionis, quandoquidem «familiares necessitudines proclivitatem in violentam indolem etiam patefaciunt. Familiae quae hoc modo operantur eae sunt quae non communicant; eae in quibus rationes praestant defensionis et quarum membra inter se non sustinentur; in quibus non sunt familiaria incepta quae participationi faveant; in quibus inter parentes necessitudines sunt discordes saepe et violentae, et inter parentes et filios hostilem in modum exprimuntur. Intra familiam violentia schola est rancoris odiique in praecipuis hominum necessitudinibus».[39]

52. Cogitare nemo potest familiam debilitatam, cum naturalis sit societas supra matrimonium fundata, iuvare posse societatem. Contra accidit: in discrimen adducit personas adolescendas, communia bona curanda necnon mores provehendos urbium vicorumque. Attamen liquido iam non animadvertitur solummodo unam indissolubilemque coniunctionem inter virum et feminam sociale munus plane exsequi, cum stabile sit officium et fecunditatem ferre possit. Magna familiarium condicionum varietas est agnoscenda quae quandam vitae regulam praebere possunt, sed ex convictu coniunctiones vel eiusdem sexus inter personas, exempli gratia, matrimonio assimilari leviter non possunt. Nullum vinculum infirmum vel vitae communicandae infensum posteritatem praestat societati. At quis hodie operam dat coniugibus sustinendis iisque iuvandis ut discrimina iis imminentia superentur utque in institutionis officiis fulciantur atque coniugalis coniunctionis firmitas roboretur?

53. «Quibusdam in societatibus polygamia hucusque viget; aliis in locis pacta coniugia manent. [...] Multis in locis, non modo occidentalibus, consuetudo magis in dies invalescit convivendi, quae matrimonium antecedit vel etiam quae in quoddam institutionale vinculum sumendum haud propendet».[40] Diversis in nationibus complures optiones eligendas praebent leges, ita ut matrimonium, quod exclusivitatem, indissolubilitatem et ad vitam aditum secum fert, multas inter ceteras obsoleta videatur denique optio. Multis in nationibus iuridica familiae destitutio progreditur quae formas adhibere vult, quae in exemplari fere solum voluntatis autonomiae nituntur. Quamvis legitimum aequumque sit ut familiae "translaticiae" veteres

[38] Conferentia Episcopalis Argentina, *Navega mar adentro* (31 Maii 2003), 42.

[39] Conferentia Episcopatus Mexicani, *Que en Cristo Nuestra Paz México tenga vida digna* (15 Februarii 2009), 67.

[40] *Rel Fin* 2015, 25.

species respuantur, quae nimia auctoritate, quin etiam violentia notantur, istud ad matrimonium spernendum adducere non debet, sed ad eius veram significationem renovationemque rursus detegendam. Familiae vis «in eius facultate potissimum insidet amandi et amare docendi. Quantum sauciata sit familia, amore fulta ipsa semper crescere potest».[41]

54. Hanc rem breviter contuentes, planum facere volumus, licet mulierum iura magnopere sint elata eiusque publicorum negotiorum participatio, quibusdam tamen in nationibus multum incrementi adhuc desiderari. Improbabiles mores nondum sunt radicitus detracti. Prae omnibus flagitiosa violentia, quae mulieribus nonnumquam adhibetur, familiares vexationes et variae servitutis species quae maris vim demonstrandam haud secum ferunt, sed vile dedecus. Verborum, corporis sexusque violentia quae mulieribus adhibetur quibusdam in matrimoniis ab ipsa natura coniugalis vinculi dissidet. Cogitamus de mulieris genitalibus quibusdam in culturis turpiter praecisis, sed etiam de inaequalitate dignorum operum obtinendorum ac locorum item ubi consilia capiuntur. Semitas immoderatarum culturarum describit historia, morum maiorum ad instar, ubi secundas partes obtinebat mulier, sed memoramus etiam "uteri conducti" usum vel «ad instrumentum ac mercem femineum corpus penes hodiernam communicationis culturam redactum».[42] Sunt qui censeant complures hodiernas difficultates a muliere ab auctoritate liberata oriri. Sed inane est hoc argumentum, «falsum est, verum non est. Species est haec masculini principatus».[43] Eadem viri ac feminae dignitas efficit ut laetemur vetustas disparitates superari atque intra familias mutui subsidii morem augeri. Si feminarum nimiae amplificationis species oriuntur, quas aequas iudicare non possumus, miramur simul Spiritus operam in dignitate feminae ipsiusque iuribus liquidius agnoscendis.

55. Vir «decretorium item in familiae vita obtinet locum, potissimum quod ad uxorem filiosque tuendos ac sustinendos attinet. [...] Multi viri sibi sunt conscii suo de magni ponderis officio intra familiam, quod peculiaribus virilis indolis qualitatibus exercent. Si pater abest, familiaris vita, filiorum institutio eorumque in societatem introductio graviter afficiuntur. Eius absentia ad corpus, affectionem, cognitionem ac spiritalitatem spectare potest. Si abest, filii aequo exemplari paterni moris privantur».[44]

[41] *Ibid.*, 10.
[42] *Catechesis* (22 Aprilis 2015): *L'Osservatore Romano*, 23 Aprilis 2015, p. 7.
[43] *Catechesis* (29 Aprilis 2015): *L'Osservatore Romano*, 30 Aprilis 2015, p. 8.
[44] *Rel. Fin* 20015, 28.

56. Alia provocatio ex variis speciebus cuiusdam ideologiae oritur, quae vulgo Anglico sermone *gender* vocata «negat quaedam ex natura differre et inter marem et feminam inesse reciprocationem. Societatem ipsa exhibet in qua sexus nihil inter se differunt, atque anthropologicum familiae fundamentum exinanitur. Ideologia haec educationis consilia et legum indicia secum fert, ubi personalis identitas animique intima affectio promoventur quae a biologica diversitate inter virum et feminam radicitus abstrahuntur. Humana identitas individui optioni committitur, quae progrediente tempore etiam mutatur».[45] Est calamitosum nonnullas huius generis ideologias, quae quibusdam optatis, quae interdum intellegi possunt, occurrere student, praevalere niti, quasi unica sit cogitatio, quae vel parvulorum institutionem afficere valeat. Ignorari non debet «biologicum sexum (Anglice *sex*) et sociale culturale officium sexus (Anglice *gender*) discerni posse, at non seiungi».[46] Ceterum «biotechnologica commutatio in humanae procreationis provincia copiam dedit generationis actum tractandi, eundemque a sexuali inter virum et feminam vinculo abstrahendi. Hoc modo, humana vita et patris matrisque munus res factae sunt, quae componi et dissolvi possunt, singulorum vel amborum coniugum desideriis plerumque obnoxiae».[47] Aliud est humanam infirmitatem vel vitae complicationem intellegere, aliud est ideologias recipere quae in duas partes res inseparabiles dividere volunt. Ne in peccatum incidamus locum Creatoris praesumptorie occupandi. Creaturae sumus, non sumus omnipotentes. Creatum nos antecedit idque tamquam donum recipi debet. Eodem tempore ad nostram custodiendam humanitatem vocamur, et id vult ut cumprimis eam accipiamus eamque ut creata est tueamur.

57. Gratias Deo agimus quod complures familiae, quae licet a perfecto statu longe absint, in amore vivunt, propriam vocationem perficiunt et procedunt quamvis pluries itinerantes procidant. A cogitationibus synodalibus initio sumpto, familiae non manet exemplaris stereotypus, sed musivum quoddam opus percontativum, tot diversis rebus constitutum, quae gaudiis, casibus somniisque replentur. Res quae nos solicitant sunt provocationes. Ne nos in laqueos induamus, languentes propter nostrae defensionis lamenta, potius quam missionalem creationis vim concitemus. Omnibus in rerum adiunctis «necessitatem percipit Ecclesia veritatis speique verbum

[45] *Ibid.*, 8.
[46] *Ibid.*, 58.
[47] *Ibid.*, 33.

pronuntiandi. [...] Eximia matrimonii ac familiae christianae bona inquisitioni congruunt, quae humanam exsistentiam perfundit».[48] Si multas adesse difficultates cernimus, ipsae – quomodo Columbiae Episcopi autumarunt – invitant «ex nobis ad eliciendas spei vires, quae in prophetica somnia, commutationis actiones, et caritatem fingendam convertantur».[49]

Caput Tertium
IN IESUM INTUITUS: FAMILIAE VOCATIO

58. Coram familiis et intra illas, primus nuntius semper personare debet, qui est «pulcherrimus, summus, blandissimus est eodemque tempore maxime necessarius»,[50] atque «evangelizationis operis medium occupare debet locum».[51] Princeps est nuntius, «qui subinde est diversimode auscultandus quique alia atque alia ratione est rursus nuntiandus».[52] Quandoquidem «nihil est tali nuntio solidius, altius, securius, firmius et prudentius» et «omnis christiana institutio in primis est *kerygmatos* pervestigatio».[53]

59. Nostra de matrimonio familiaque doctrina non potest non referri et informari sub huius nuntii amoris et lenitatis lumine, ne fiat frigidae et vitae expertis doctrinae mera defensio. Nam ne intellegi quidem plane potest familiae christianae mysterium nisi sub infiniti Patris amoris lumine, qui in Christo est manifestatus, qui usque in finem se tradidit quique inter nos vivit. Itaque Christum viventem contemplari, qui in tot amoris narrationibus adest, atque in omnes terrarum orbis familias Spiritus ignem invocare cupimus.

60. Hoc in rerum ordine, hoc breve caput summatim Ecclesiae de matrimonio familiaque doctrinam contrahit. Etiam hac de re afferemus complura documenta a synodalibus Patribus in eorum considerationibus exhibita sub luce quam praebet fides. Iesum intuentes ipsi sumpserunt initium atque ostenderunt Illum mulieres et viros amabiliter ac tenere contuitum esse, ipsorum gressus veritate, patientia ac misericordia comitantem, cum Regni Dei

[48] *Rel Syn* 2014, 11.

[49] Conferentia Episcopalis Columbiae, *A tiempos difíciles, colombianos nuevos* (13 Februarii 2003), 3.

[50] Adhort. Ap. *Evangelii gaudium* (24 Novembris 2013), 35: *AAS* 105 (2013), 1034.

[51] *Ibid.*, 164: *AAS* 105 (2013), 1088.

[52] *Ibid.*

[53] *Ibid.*, 165: *AAS* 105 (2013), 1089.

postulata nuntiaret.[54] Eodem modo nos hodie, nostrum officium sustinentes, comitatur Dominus ad vivendum ac transmittendum familiae Evangelium.

Divinum consilium a Iesu recuperatum et completum

61. Coram iis qui matrimonium prohibebant, Novum Testamentum docet: «Omnis creatura Dei bona, et nihil reiciendum» (*1Tim* 4, 4). Matrimonium est «donum» Domini (cfr *1Cor* 7, 7). Eadem opera propter felicem talem ponderationem, magnopere extollitur huius divini doni cura: «Honorabile conubium in omnibus et torus immaculatus» (*Heb* 13, 4). Hoc Dei donum sexualitatem secum fert: «Nolite fraudare invicem» (*1Cor* 7, 5).

62. Patres synodales memorarunt Iesum, «cum primigenii consilii de viro ac muliere mentionem faceret, indissolubile vinculum inter eos confirmasse, licet diceret: «Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non sic fuit» (*Mt* 19, 8). Matrimonii indissolubilitas – «Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet» (*Mt* 19, 6) – non est utique "iugum" putanda, quod hominibus imponitur, sed "donum" personis traditum in matrimonio iugatis. [...] Divina benignitas humanum iter usque comitatur, sanat et induratum cor gratia sua commutat, idem ad eius principium dirigens, per crucis viam. In Evangeliis luculenter Iesu exemplum fulget, qui [...] nuntium praedicavit ad matrimonii significationem attinentem, uti revelationis plenitudinis quae primigenium Dei consilium recuperat (cfr *Mt* 19, 3)».[55]

63. «Iesus, qui omnia in se reconciliavit, ad primigeniam indolem matrimonium ac familiam reduxit (cfr *Mc* 10, 1-12). Familia matrimoniumque a Christo sunt redempta (cfr *Eph* 5, 21-32), ad Sanctissimae Trinitatis imaginem restituta, a quo mysterio omnis verus amor manat. Sponsale foedus, in creatione inauguratum et in salutis historia item revelatum, in Christo eiusque Ecclesia plenam suae significationis recipit revelationem. A Christo per Ecclesiam matrimonium et familia necessariam gratiam suscipiunt ad Dei amorem testandum et ad vitam in communione agendam. Familiae Evangelium terrarum orbis historiam decurrit inde ab homine creato ad imaginem et similitudinem Dei (cfr *Gn* 1, 26-27) usque ad Foederis mysterium in Christo complendum in fine saeculorum per Agni nuptias (cfr *Apc* 19, 9)».[56]

[54] *Rel Syn* 2014, 12.
[55] *Ibid.*, 14.
[56] *Ibid.*, 16.

64. «Insigne est Ecclesiae Iesu exemplum. [...] Ipse in Cana signo suam incohavit publicam vitam, in nuptiarum convivio facto (cfr *Io* 2, 1-11). Quaedam amicitiae cotidiana momenta cum Lazari familia sororibusque communicavit (cfr *Lc* 10, 38) necnon cum Petri familia (cfr *Mt* 8, 14). Parentes flentes filios exaudivit, eosdem revocans ad vitam (cfr *Mc* 5, 41; *Lc* 7-14-15), sic item verum manifestans misericordiae sensum, quae secum fert Foedus restitutum (cfr Ioannes Paulus II, *Dives in misericordia*, 4). Id prorsus perspicuum est conventa muliere Samaritana (cfr *Io* 4, 1-30) et adultera (cfr *Io* 8, 1-11), coram Iesu gratuito amore cum peccati perceptio concitatur».[57]

65. Quod Verbum in humana quadam familia fit caro, Nazareth, id suam propter novitatem mundi historiam commovet. Necesse habemus ut Iesu nati, Mariae nuntianti angelo assentientis in mysterium mergamur, cum Verbum eius in utero conceptum est; etiam in mysterium Ioseph consentientis, qui nomen Iesu indidit quique Mariae sustinendae in se recepit officium; in pastorum apud praesaepe iubilum; in Magorum adorationem; in fugam in Aegyptum, in qua dolorem communicat Iesus sui populi exsilium, persecutionem et contumelias patientis; in religiosam exspectationem Zachariae atque in gaudium propter Ioannem Baptistam natum; in promissum Simeoni et Annae in templo adimpletum; in admirationem legis doctorum doctrinam auscultantium Iesu adolescentis. Et triginta porro sunt longi conspiciendi anni, quibus suis manibus operando victum Iesus quaeritabat, preces dicendo et piam traditionem sui populi sectando seque in maiorum fide instituendo, usque dum fructus in Regni mysterio gigneret. Istud est Nativitatis Domini mysterium et Nazareth arcanum, familiae fragrantia repletum. Mysterium est quod summopere illexit Franciscum Assisiensem, Teresiam a Iesu Infante et Carolum de Foucauld, ad quod sitientes etiam christianae familiae accedunt, suam spem laetitiamque redintegraturae.

66. «Amoris fidelitatisque foedus, in quo vivit Nazarethana Sancta Familia, principium collustrat quod unamquamque familiam informat, eamque habilem reddit ad vitae vicibus historiaeque aptius subveniendum. Hoc fundamento fulta, quaeque familia, quamvis infirma, in mundi caligine lux fieri potest. "Domesticam hic praeterea vivendi percipimus rationem. Nos sane Nazareth admoneat quid sit familia, quid eius communio dilectionis, eius gravis ac nitida pulchritudo, sacra eius inviolabilisque proprietas; demonstret quam dulcis in familia sit institutio, pro qua nihil aliud substitui

[57] *Rel Fin* 2015, 41.

possit; edoceat quod sit eius in sociali ordine nativum officium" (Paulus VI, *Sermo Nazarethanus*, 5 Ianuarii 1964)».[58]

Familia in Ecclesiae documentis

67. Concilium Oecumenicum Vaticanum II in Constitutione pastorali *Gaudium et spes* de dignitate matrimonii et familiaeque fovenda disseruit (cfr nn. 47-52). «Ipsum vitae amorisque communitatem definivit matrimonium, cum medium locum in familia obtineret amor [...]. "Verus amor inter maritum et uxorem" mutuam sui donationem secum fert, sexus affectionisque rationem complectitur completque, divino consilio respondens. Coniugum fundamentum insuper in Christo ponendum extollit: Christus Dominus "per sacramentum matrimonii christifidelibus coniugibus obviam venit" et cum illis manet. In incarnatione humanum amorem Ipse sumit, eumque purificat, in plenitudinem redigit, atque coniugibus sui Spiritus virtute facultatem eum experiendi tribuit, omnem eorum fidei, spei caritatisque pervadens vitam. Hoc modo coniuges sunt consecrati atque propriam per gratiam Corpus Christi aedificant et domesticam ecclesiam constituunt (cfr *Lumen gentium*, 11), ita ut Ecclesia, sui mysterii penitus intellegendi causa, familiam christianam respiciat, quod sincere ipsa manifestat».[59]

68. Deinceps «beatus Paulus VI, vestigia persequens Concilii Vaticani II, de matrimonio familiaque doctrinam altius vestigavit. In primis per Litteras encyclicas *Humanae vitae* in bono lumine collocavit intrinsecum vinculum inter coniugalem amorem et vitam generandam: "Amor coniugum ab ipsis exigit, ut munus suum probe noverint, paternitatem consciam attingens, quae, cum hodie optimo iure tantopere urgeatur, est idcirco recte intellegenda. [...] Paternitatis consciae munus id postulat, ut coniuges sua officia erga Deum, erga seipsos, erga familiam, erga humanam societatem agnoscant, rerum bonorumque ordine recte servato". In Adhortatione apostolica *Evangelii nuntiandi* beatus Paulus VI necessitudinem extulit inter familiam et Ecclesiam».[60]

69. «Sanctus Ioannes Paulus II per catecheses de humano amore, litteras familiis datas *Gratissimum sane* ac praecipue Adhortationem apostolicam *Familiaris consortio* peculiare familiae tribuit studium. His in documentis

[58] *Ibid.*, 38.
[59] *Rel Syn* 2014, 17.
[60] *Rel Fin* 2015, 43.

Pontifex "viam Ecclesiae" appellavit familiam; summatim vocationem est complexus, quae ad amorem inducit virum et mulierem; praecipua indicia ostendit de familiae re pastorali agenda necnon de familiae praesentia in societate. Nominatim, cum coniugalem caritatem tractaret (cfr *Familiaris consortio*, 13) rationem significavit qua coniuges, mutuo se amantes, Christi Spiritus donum recipiunt et suam ad sanctitatem vocationem experiuntur».[61]

70. «Benedictus XVI in Litteris encyclicis *Deus caritas est* argumentum repetiit de veritate amoris inter virum et mulierem, qui bene plane illuminatur solummodo amoris Christi crucifixi sub lumine. Ipse confirmat: "matrimonium, quod in amore unico ac definito fundatur, imaginem efficit Dei necessitudinis cum eius populo ac vicissim: ratio qua Deus amat mensura fit humani amoris". Insuper in Litteris encyclicis *Caritas in veritate*, amoris praestantiam extollit, qui in societate vitae est principium, in quo loco bonum commune percipitur ac discitur».[62]

Matrimonii sacramentum

71. «Sacra Scriptura ac Traditio Trinitatem nobis patefaciunt, quae familiaribus lineamentis se manifestat. Familia est Dei imago, qui [...] est personarum communio. In baptismate Patris vox Filium dilectum designat Iesum, et hoc in amore Spiritum Sanctum agnoscere possumus (cfr *Mc* 1, 10-11). Iesus qui in se omnia reconciliavit et a peccato hominem redemit, non modo matrimonium familiamque ad primigeniam effigiem revocavit, sed etiam matrimonium ad sacramentale signum sui in Ecclesiam amoris provexit (cfr *Mt* 19, 1-12; *Mc* 10, 1-12; *Eph* 5, 21-32). In humana familia, a Christo coadunata, restituitur "imago et similitudo" Sanctissimae Trinitatis (cfr *Gn* 1, 26), de quo nempe mysterio omnis verus amor manat. A Christo, per Ecclesiam, matrimonium ac familia necessariam Spiritus Sancti gratiam recipiunt ad Dei amoris Evangelium testandum».[63]

72. Matrimonii sacramentum non est socialis quaedam conventio, inanis ritus aut merum alicuius officii extrarium signum. Sacramentum donum est ad coniuges sanctificandos salvandosque, «quoniam mutuo ad se pertinent, iam revera per signum sacramentale commonstrant ipsam Christi coniunctionem cum Ecclesia. Coniuges igitur sunt pro Ecclesia recordatio perpetua illius

[61] *Rel Syn* 2014, 18.
[62] *Ibid.*, 19.
[63] *Rel Fin* 2015, 38.

rei, quae in Cruce evenit; sibi vicissim et filiis sunt testes salutis, cuius eos efficit consortes sacramentum».[64] Vocatio est matrimonium, qua responsio est peculiari hortationi ad amorem coniugalem experiendum tamquam imperfectum amoris inter Christum et Ecclesiam signum. Itaque deliberatio nuptias ineundi atque familiam componendi ex vocationis discretione oriri debet.

73. «Mutuum donum, matrimonii sacramentalis proprium, in baptismatis gratia nititur, quod singularum personarum cum Christo in Ecclesia fundamentale foedus facit. Eo quod mutuo se recipiunt atque, Christi suffragante gratia, nuptias inituri, omne donum, fidelitatem et ad vitam patefactionem inter se pollicentur, ipsi propria matrimonii agnoscunt quae a Deo eis donantur, serio animo suum mutuum officium suscipientes, eius nomine et coram Ecclesia. Rursus in fide matrimonii bona suscipi possunt tamquam officia quae expeditius gratiae sacramenti subsidio geruntur. [...] Itaque Ecclesia coniuges contuetur sicut totius familiae cor, quae vicissim Iesum contuetur».[65] Sacramentum “res” aut “vis” non est, quandoquidem reapse ipse Christus «per sacramentum matrimonii christifidelibus coniugibus obviam venit. Ipse cum eis manet, eis vim praebet ut Ipsum sequantur suam crucem super se sumentes, ut iterum post lapsus surgant, ut sibi muto indulgeant, ut alii aliorum portent onera».[66] Christianum matrimonium est signum quod non modo ostendit quantopere amaverit Christus Ecclesiam in Foedere in cruce icto, sed efficit ut talis amor in coniugum communione insit. Una carne se coniungentes nuptias ostendunt Filii Dei cum humana natura. Quapropter «Ipse illis praebet, iam hic in terris, in gaudiis eorum amoris et eorum vitae familiaris, ut nuptiarum Agni praegustent convivium».[67] Quamvis «similitudo inter maritum et uxorem et Christum et Ecclesiam» sit «imperfecta similitudo»,[68] allicit ipsa ad Dominum invocandum, ut suum amorem intra coniugalium vinculorum limites transmittat.

74. Sexualis coniunctio, quam humane experiuntur coniuges quamque sacramentum sanctificat, via est porro illis in gratiae vita crescendi. «Mysterium nuptiale»[69] est. Corporum coniunctionis bonum consensus verbis manifestatur, dum mutuo coniuges recipiuntur ac donantur ad totam vitam

[64] Ioannes Paulus II, Adhort. Ap. *Familiaris consortio* (22 Novembris 1981), 13: *AAS* 74 (1982), 94.
[65] *Rel Syn* 2014, 21.
[66] *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, 1642.
[67] *Ibid.*
[68] *Catechesis* (6 Maii 2015): *L'Osservatore Romano,* 7 Maii 2015, p. 8.
[69] Cfr Leo Magnus, *Epistula Rustico Narbonensi episcopo*: *PL* 54, 1205A; Hincmarus Remensis, *Epist.* 22: *PL* 126, 142.

communicandam. Verba haec sensum sexualitati tribuunt, qualibet dempta ambiguitate. Verumtamen, revera, omnis in commune coniugum vita, omnis necessitudinum complexio, quae inter eos, liberos mundumque erunt, sacramenti gratia imbuetur ac roborabitur, quae ab Incarnationis et Paschatis mysterio manat, in quo totum suum amorem in homines patefecit Deus atque cum iis arte se coniunxit. Numquam soli erunt, suis viribus fisi, ad provocationes quae forte erunt sustinendas. Vocantur ipsi sua opera, creatrice sua vi, sua firmitate et codiana contentione ad Dei dono respondendum, at Spiritum Sanctum invocare continenter poterunt, qui eorum vinculum consecravit, ut recepta gratia in omnibus novis condicionibus rursus manifestetur.

75. Ad Latinam Ecclesiae traditionem, in matrimonii sacramento vir et femina nuptias facturi sunt ministri,[70] qui mutuum consensum manifestantes eundemque per mutuo corpus traditum ostendentes, magnum donum recipiunt. Eorum consentio et corporum coniunctio instrumenta sunt divinae operae, quae ambo unam carnem reddit. In Baptismo eorum facultas se matrimonio coniungendi est consecrata, tamquam Domini ministros ut Deo vocanti respondeant. Itaque, cum duo non christiani coniuges Baptismum recipiunt, haud necesse habent matrimonialem promissionem iterare atque sufficit ut eam non reiciant, propterea quod, Baptismi recepti gratia, eorum coniunctio per se fit sacramentalis. Ius Canonicum validitatem agnoscit etiam nonnullorum matrimoniorum quae absque ordinato ministro celebrantur.[71] Etenim naturae ordo a Christi Iesu redemptione assumptus est, ita ut « inter baptizatos nequeat matrimonialis contractus validus consistere, quin sit eo ipso sacramentum ».[72] Requirere potest Ecclesia ut actus publicus sit, adsint testes necnon aliae condiciones, quae annorum decursu sunt mutatae, sed hoc duobus sponsis sacramenti ministrorum proprietatem non aufert, neque primo loco aliquid detrahitur, quem viri feminaeque obtinet consensus, qui per se sacramentale vinculum efficit. Quidquid est, oportet de divina actione in nuptiali ritu ultra inquiramus, quae in Orientalibus Ecclesiis multum praestat, cum benedictioni matrimonium contrahentium, uti Spiritus doni signo, magnum pondus tribuatur.

[70] Cfr Pius XII, Litt. Enc. *Mystici Corporis* (29 Iunii 1943): *AAS* 35 (1943), 202: « Matrimonio enim quo coniuges sibi invicem sunt ministri gratiae ».

[71] Cfr *Codex Iuris Canonici*, cc. 1116; 1161-1165; *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, cc. 832; 848-852.

[72] *Codex Iuris Canonici*, c. 1055 § 2.

VERBI SEMINA ET CONDICIONES IMPERFECTAE

76. «Familiae Evangelium etiam semina alit illa quae segetes parturiant, et illas arbores colere debet, quae aruerunt atque necesse habent ne neglegantur»,[73] ita ut a Christi dono in sacramento sumpto initio, «ad alia patienter ferantur et uberiorem cognitionem plenioremque exsecutionem consequantur huiusce mysterii vitae suae adiunctam».[74]

77. Biblicam doctrinam recipientes, ad quam omnia per Christum et in Christum sunt creata (cfr *Col* 1, 16), synodales Patres memorarunt «redemptionis ordinem illuminare complereque creationis ordinem. Naturale itaque matrimonium plane intellegitur sub sacramentalis consummationis lumine: Christum solummodo contuentes, veritatem humanarum necessitudinum funditus novimus. "Reapse nonnisi in mysterio Verbi incarnati mysterium hominis vere clarescit. [...] Christus, novissimus Adam, in ipsa revelatione mysterii Patris eiusque amoris, hominem ipsi homini plene manifestat eique altissimam eius vocationem patefacit" (*Gaudium et spes*, 22). Opportunum prorsus videtur christocentrica ratione coniugum bonum intellegere»,[75] quod unitatem, generandi propositum, fidelitatem et indissolubilitatem complectitur, atque intra christianum matrimonium etiam mutuum adiumentum in itinere ad consummatam cum Domino amicitiam. «Quae *semina Verbi* inesse in aliis culturis latentia deteguntur (cfr *Ad gentes*, 11) ea in matrimonium familiamque etiam conferri possunt. Praeter vere naturale matrimonium, in matrimonii generibus apud alias religiosas traditiones bona quaedam elementa reperiuntur»,[76] quamvis non desint nempe umbrae. Effari possumus «quamque personam quae in hoc mundo familiam constituere vult, quae doceat filios ut singulis actibus laetentur, qui malum vincere velint – familiam videlicet vivum operantemque Spiritum ostendentem – gratum animum et aestimationem esse inventuram, a quocumque populo, religione vel regione sit».[77]

78. «Christi intuitus, cuius lux omnem hominem illuminat (cfr *Io* 1, 9; *Gaudium et spes*, 22) Ecclesiae pastoralem curam fidelium suggerit, qui modo convivunt vel tantum nuptiis civiliter iunguntur vel divortium fecerunt et iterum matrimonium civile inierunt. Ad divinam paedagogiam,

[73] *Rel Syn* 2014, 23.

[74] IOANNES PAULUS II, Adhort. Ap. *Familiaris consortio* (22 Novembris 1981), 9: *AAS* 74 (1982), 90.

[75] *Rel Fin* 2015, 47.

[76] *Ibid*.

[77] *Homilia occasione eucharisticae celebrationis, VIII Conventu Mundiali Familiae exeunte, apud ambulacrum v. «B. Franklin Parkway», Philadelphiae* (27 Septembris 2015): *AAS* 107 (2015), 1008.

amore se vertit Ecclesia iis qui eius vitam imperfecte participant: cum iis conversionis gratiam invocat, eos item incitat ad bene faciendum, ad mutuam curam amabiliter agendam atque ad communitati inserviendum, in qua vivunt et operantur. [...] Cum coniunctio per publicum vinculum solidam stabilitatem obtinet – quae distinguitur alta affectione, responsalitate erga prolem, facultatibus adeptis difficultates superandi – occasio dari videtur ad matrimonii sacramentum eam vertendi, quoad fieri potest».[78]

79. «Coram difficilibus condicionibus ac sauciatis familiis, generale principium ob oculos semper est habendum: "Noverint pastores ex veritatis amore se bene distinguere debere inter varias rei condiciones" (*Familiaris consortio*, 84). Responsalitatis gradus cunctis in casibus haud est aequalis, atque quaedam rerum adiuncta exstare possunt quae deliberationis facultatem coarctant. Itaque, dum simul palam est enuntianda doctrina, iudicia sunt vitanda quae diversarum condicionum complexitatem non considerent et attente ponderetur modus oportet, quo vivunt personae et suas propter condiciones patiuntur».[79]

Vita propaganda liberique instituendi

80. Matrimonium primum est «intima communitas vitae et amoris coniugalis»[80] quod ipsis coniugibus est bonum,[81] atque «sexualitas ad coniugalem ordinatur amorem viri et mulieris».[82] Quapropter «coniuges quibus Deus habere filios non concessit, possunt tamen vitam coniugalem degere plenam sensu sub ratione humana et christiana».[83] Attamen «indole autem sua naturali»[84] haec coniunctio ad procreationem ordinatur. Infans qui nascitur «mutuo coniugum amori extrinsece addendus non accedit; surgit in ipso corde huius mutui doni, cuius ipse fructus est et adimpletio».[85] Non pervenit ille quasi sub finem alicuius processus, sed contra autem ab amoris initio tamquam essentiale quiddam adest, quod negari non potest nisi idem amor praecidatur. Inde a principio se in se ipse claudendi omnem impulsum

[78] *Rel Fin* 2015, 53-54.

[79] *Ibid.*, 51.

[80] Conc. Oecum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, 48.

[81] Cfr *Codex Iuris Canonici*, c. 1055 §1: «Ad bonum coniugum atque ad prolis generationem et educationem ordinatum».

[82] *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, 2360.

[83] *Ibid.*, 1654.

[84] Conc. Oecum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, 48.

[85] *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, 2366.

refellit amor atque ad fecunditatem patet, quae eundem ultra propriam ipsius exsistentiam producit. Itaque nullus coniugum genitalis actus hanc significationem infitiari potest,[86] quamvis varias ob causas haud semper novam vitam re generare possit.

81. Requirit filius ut tali amore nascatur et non quolibet alio modo, eo quod « filius non est quid *debitum*, sed *donum* »,[87] qui est « fructus proveniens ex actu coniugalis amoris proprio suorum parentum »,[88] quandoquidem « ad creationis ordinem coniugalis inter virum et feminam amor atque vitae transmissio inter se iugantur (cfr *Gn* 1, 27-28). Hoc modo effecit Creator ut vir et femina ipsius creationis opus communicarent, quos pariter instrumenta constituit sui amoris, eorum responsalitati, per humanam vitam trasmissam, sortem humanitatis committens futuram ».[89]

82. Synodales Patres dixerunt: « Haud est laboriosum perspicere diffusam mentem, ad quam vitae generatio una est ex rebus eligendis, quas singularis persona vel coniuges simul praestituere possunt ».[90] Ecclesiae doctrina « opem fert ut aequabilis consciaque inter coniuges teneatur omnibus ex partibus communio, una cum generationis responsalitate. Nuntius est rursus detegendus Litterarum encyclicarum *Humanae vitae* Pauli VI, qui necessitatem confirmat personae dignitatem servandae in methodis moraliter perpendendis natorum moderandorum. [...] Qui adoptionem et tutelam eligunt peculiarem coniugalis experientiae fecunditatem patefaciunt ».[91] Perquam grato animo Ecclesia « familias sustinet, quae aliter praestantes recipiunt, colunt affectuque afficiunt ».[92]

83. Quibus rebus positis, facere non possumus quin adfirmemus, si familia vitae est sanctuarium, locus nempe ubi vita generatur curaturque, miserandam reperiri discrepantiam, si locus fiat ubi vita negetur ac deleatur. Sic est magnum vitae humanae bonum, atque sic inviolabile vitae innocentis parvuli ius suae matris in sinu crescentis, ut haudquaquam ius sit vindicandum de proprio corpore quod de tali vita decernitur, utpote cum in se ipsa sit finis

[86] Cfr Paulus VI, Litt. Enc. *Humanae vitae* (25 Iulii 1968), 11-12: *AAS* 60 (1968), 488-489.
[87] *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, 2378.
[88] Congregatio pro Doctrina Fidei, Instr. *Donum vitae* (22 Februarii 1987), II, 8: *AAS* 80 (1988), 97.
[89] *Rel Fin* 2015, 63.
[90] *Rel Syn* 2014, 57.
[91] *Ibid.*, 58.
[92] *Ibid.*, 57.

quaeque numquam esse possit dominatus obiectum cuiuslibet hominis. Vitam in quocumque eius gradu tuetur familia, etiam cum ad exitum vergit. Quocirca «in sanitatis structuris operantes de morali officio monentur conscientiae obiectionis. Eodem quidem modo Ecclesia non solum necessitatem animadvertit iuris confirmandi mortis communis, vitatis medicamentorum obstinatione et euthanasia», sed etiam «capitalem poenam firmiter respuit».[93]

84. Confirmare etiam voluerunt Patres «unam de maximis provocationibus, quibus occurrere debent familiae hodie, esse utique educationem, quae propter praesentem culturam et communicationis socialis magnum instrumentorum pondus laboriosior fit et implicatior».[94] «Ecclesia magni pretii sustinet partes, familiis opem ferens, a christiana initiatione incipiens, per recipientes communitates».[95] Attamen in primis Nobis videtur memorare integram educationem filiorum «officium gravissimum» ac simul «ius primarium» esse parentum.[96] Non solummodo agitur de munere aut pondere, sed etiam de praecipuo iure quod aliis demandari non potest, quod tueri debent parentes quodque nemo ab eis auferre quodam sub obtentu debet. Publica potestas educationis servitium subsidii in modum praebet, ad parentes necessario attinens munus comitandi, qui ius habent educationis – in promptu quidem quae sit et qualitatis – genus libere eligendi, quam ad suam mentem filiis ministrare volunt. Schola in parentum locum non supponitur, sed est eorum supplementum. Praecipuum est hoc principium: «Quivis alius in educationis cursu cooperator, parentum nomine, eorum consensu et quodammodo etiam eorum mandato agere debet».[97] Attamen «inter familiam et societatem, inter familiam et scholam, hiatus quasi infinditur; educationis foedus hodie est fractum; et sic educationis pactio societatis cum familia in discrimine versatur».[98]

85. Per congruam pastoralem actionem ad cooperandum vocatur Ecclesia, ut parentes ipsi suum educationis munus exsequi possint. Quod cum facit, semper eos adiuvare debet ut peculiare eorum officium frugifere evolvatur, et agnoscatur eos, qui matrimonii sacramentum receperint, veros fieri edu-

[93] *Rel Fin* 2015, 64.
[94] *Rel Syn* 2015, 60.
[95] *Ibid.*, 61.
[96] *Codex Iuris Canonici*, c. 1136; cfr *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, c. 627.
[97] Pontificium Consilium pro Familia, *Sessualità umana: verità e significato* (8 Decembris 1995), 23.
[98] *Catechesis* (20 Maii 2015). *L'Osservatore Romano*, 21 Maii 2015, p. 8.

cationis ministros, quandoquidem filios instituentes Ecclesiam aedificant,[99] atque id facientes vocationem accipiunt a Deo sibi propositam.[100]

Familia et Ecclesia

86. « Intimo profecto gaudio magnaque consolatione Ecclesia familias conspicit Evangelii praeceptis obnoxias, iisdem propter oblatam testificationem agens gratias animumque addens. Per eas enim indissolubilis et usque fidelis matrimonii pulchritudo credi potest. In familia "velut ecclesia domestica" (*Lumen gentium*, 11) prima ecclesialis experientia inter personas communionis adolescit, in qua per gratiam Sanctae Trinitatis resilit mysterium. "Ibi patientia et laetitia laboris, amor fraternus, indulgentia generosa, etiam iterata, et praecipue divinus per orationem et propriae vitae oblationem cultus discuntur" (*Catechismus Catholicae Ecclesiae*, 1657) ».[101]

87. Familia familiarum est Ecclesia, continenter omnium ecclesiarum domesticarum vita locupletata. Quapropter « per matrimonii sacramentum quaeque familia usquequaque Ecclesiae fit bonum. Hoc in rerum prospectu procul dubio etiam magni pretii erit donum, quod Ecclesiae quae nunc est datur, considerare inter familiam et Ecclesiam vicissitudinem: Ecclesia bonum est familiae, familia bonum est Ecclesiae. Domini sacramentale donum custodiendum non modo singulam familiam involvit, sed omnem christianam communitatem ».[102]

88. Amor qui inter familias viget perpetua est Ecclesiae vitae vis. « Copulativus matrimonii finis continenter requirit ut amor hic adolescat et roboretur. In sua amoris coniuctione paternitatis maternitatisque pulchritudinem experiuntur coniuges; proposita laboresque, desideria sollicitudinesque communicant; mutuam curam discunt mutuamque veniam. Hoc in amore felicia tempora celebrant ac se sustinent cum quaedam difficilia suo in vitae cursu patiuntur. [...] Mutui ac gratuiti doni pulchritudo, gaudium propter orientem vitam et benevola omnium membrorum cura, a parvulis ad senes, quidam sunt fructus qui efficiunt ut familiae vocationi singulariter ac necessario respondeatur »,[103] tum quod ad Ecclesiam attinet, tum cunctam ad societatem.

[99] Cfr Ioannes Paulus II, Adhort. Ap. *Familiaris consortio* (22 Novembris 1981), 38: *AAS* 74 (1982), 129.

[100] *Sermo Coetui Dioecesano Romano* (14 Iunii 2015): *L'Osservatore Romano*, 15-16 Iunii 2015, p. 8.

[101] *Rel Syn* 2014, 23.

[102] *Rel Fin* 2015, 52.

[103] *Ibid.*, 49-50.

Caput Quartum

AMOR IN MATRIMONIO

89. Omnia quae dicta sunt non sufficiunt ad significandum Evangelium matrimonii et familiae peculiari modo nisi sistimus *in loquendo de amore*. Nam non poterimus fidelitatis iter excitare atque mutuae sui ipsius donationis, progressionem nisi stimulamus, confirmationem atque amoris coniugalis familiarisque pervestigationem. Revera, gratia sacramenti matrimonii potissimum «ad perficiendum destinatur coniugum amorem».[104] Etiam hoc in casu valida sententia manet: «Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos omnes facultates meas et si tradidero corpus meum, ut glorier, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest» (*1Cor* 13, 2-3). Verbum tamen "amor", quod inter maxime adhibita est vocabula, pluries pessime tractatur.[105]

Amor noster cotidianus

90. Sic dicto in hymno caritatis a sancto Paulo conscripto quasdam indoles veri amoris animadvertimus: «Caritas patiens est, benigna est caritas, non aemulatur, non agit superbe, non inflatur, non est ambitiosa, non quaerit, quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitatem, congaudet autem veritati; omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet» (*1Cor* 13, 4-7).

Hoc vivitur et colitur in vita quam unoquoque die coniuges inter se et cum filiis suis communicant. Quam ob rem prorsus iuvat in verbis huius textus explicandis sistere, ut eorum usus definitae existentiae cuiusque familiae accommodetur.

Patientia

91. Primum vocabulum adhibitum *makrothymei* est. Non est mera conversio: «patiens est», quia haec notio in fine v. 7 significatur. Sensus e translatione Graeca Veteris Testamenti percipitur, ubi Deus «patiens et multae miserationis» describitur (*Ex* 34, 6; *Nm* 14, 18). Demonstratur cum persona non sinit se impulsionibus duci atque aggressionem vitat. Peculiaritas est Dei Foederis qui ad se imitandum etiam intra familiarem vitam vocat. Sententiae in quibus sanctus Paulus hoc adhibet vocabulum legendae sunt

[104] *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, 1641.

[105] Cfr Benedictus XVI, Litt. Enc. *Deus caritas est* (25 Decembris 2005), 2: *AAS* 98 (2006), 218.

ex Libro Sapientiae (cfr 11, 23; 12, 2.15-18): cum Dei laudatur moderatio ut locus paenitentiae detur, tum eius potestas extollitur quae manifestatur cum Ille misericorditer agit. Patientia Dei est exercita misericordia erga peccatorem atque authenticam demonstrat eius auctoritatem.

92. Cum quis patiens est haud vult ut diuturne vexetur, vel vapulet, vel sicut res tractetur. Res in medium vocatur cum poscimus ut amoenae sint necessitudines vel personae sint perfectae, vel cum nos medium ipsi obtinemus locum et exspectamus ut nostra tantum fiat voluntas. Tunc autem omnia nos conturbant, omnia nos impellunt pugnaciter ad agendum. Patientiam nisi colimus, semper aliquid causamur irati responsuri, et tandem illi erimus qui convivere nesciunt, societatem aversantur, implusiones temperare non valent, atque familia in locum convertetur certaminis. Quam ob rem Verbum Domini nos adhortatur: «Omnis amaritudo et ira et indignatio et clamor et blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia» (*Eph* 4, 31). Haec patientia robustior fit cum agnosco alii etiam ius esse in hac terra mecum vivendi, sicut ipse est. Nihil interest sitne mihi taedium, mutetne mea proposita, sitne mihi suo agendi modo vel suis cogitationibus molestum, sitne in omnibus sicut exspectabam. Amor semper secum fert sensum profundae compassionis, quae ducit ad alium accipiendum veluti huius mundi partem, etiamsi aliter se gereret ac desideravissem.

Benignitatis habitus

93. Vocabulum *chresteuetai* sequitur, quod unum est in omnibus Sacris Scripturis, quodque commemorat *chrestos* (persona scilicet bona, quae suam demonstrat in agendo bonitatem). Tamen, loco considerato in quo invenitur, arte videlicet cum praecedenti verbo coniuncto, istius fit complementum. Hoc modo Paulus planum facere cupit "benignitatem", in primo loco allatam, non esse in universum habitum passivum, sed operositate cumulari, impulsu videlicet alacri fecundoque in alios. Indicat amorem qui bonum aliis facit eosque promovet. Quam ob rem convertitur ut "benignus".

94. Toto hoc textu intellegitur Paulum confirmare velle amorem non esse solam animi affectionem sed consideranda est notio vocabuli "amare" quod Hebraico sermone significat "bonum facere". Sicut sanctus Ignatius de Loyola dicebat, «amor ipse ab operibus magis, quam a verbis pendet».[106]

[106] *Exercitia spiritualia*, Contemplatio ad amorem spiritualem in nobis excitandum, 230.

Hoc modo omnem suam fecunditatem demonstrare potest atque patitur ut nos dandi felicitatem experiamur, nobilitatem item atque magnitudinem sese cumulate offerendi, nihil metientes, nihil flagitantes, dumtaxat dare ac servire studentes.

Invidia sananda

95. Reicitur igitur, veluti caritati contrarius, modus agendi quem vox *zelos* significat (aemulatio vel invidia). Quod manifestat in caritate non esse locum dolori ob bonum alterius (cfr *Act* 7, 9; 17, 5). Invidia quaedam est tristitia ob bonum alterius quae demonstrat nobis non esse cordi felicitatem aliorum, quia nostrum tantummodo curamus commodum. Dum amor nobis e nobismet ipsis exire sinit, invidia autem ducit nos ad nostrum «ego» in medium ponendum. Verus amor aestimat aliorum proventus, eosque non sicut periculum considerat atque exuitur ab amaro gustu invidiae. Probat unumquemque variis donis frui ac diversas vitae semitas calcare. Itaque efficit ut quisque propriam viam detegat re ad felicitatem obtinendam, aliis concedens ut suam reperiant.

96. Agitur ad summam de hoc adimplendo quod duo postrema praecepta Legis Dei postulabant: «Non concupisces domum proximi tui: non desiderabis uxorem eius, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum nec omnia quae illius sunt» (*Ex* 20, 17). Caritas nos ad sinceram adducit aestimationem cuiusque hominis, eius agnoscendo ius ad felicitatem. Illam personam amo, eam contuitu Dei Patris respicio, «qui praestat nobis omnia abunde ad fruendum» (*1Tim* 6, 17) atque in me ipse eam recipio ut bono tempore frui possim. Eadem amoris radix, utcumque res ceciderit, est illa quae me ad recusandam iniustitiam adducit, quia quidam nimium et alii nihil habent, vel illa quae impellens efficit ut quotquot a societate reiciuntur quadam laetitia frui possint. Quod tamen non est invidia, sed aequitatis desiderium.

Sine gloria vana superbiave

97. Sequitur vocabulum *perpereuetai* quod indicat vanam gloriam, anxietatem se ipsum superiorem monstrandi ad alios per putidum ac peracrem agendi modum stupore afficiendos. Qui amat, non solum de se ipso nimis loqui refugit, sed porro quia in aliis mentem defigit, suas partes tueri novit, haud sibi medium vindicans locum. Vocabulum sequens – *physioutai* – valde simile est, quia significat amorem nihil sibi adrogare. Ad verbum valet «non inflatur» coram aliis, atque aliquid subtilius significat. Non est

sola assidua cura de propriis demonstrandis facultatibus, sed etiam efficit ut veritatis sensus amittatur. Sunt qui se maiores considerent quam ipsi sint, quia "spiritaliores" vel "sapientiores" putari volunt. Paulus hoc verbo aliis in tribus locis utitur, exempli gratia, cum dicit: « scientia inflat, caritas vero aedificat » (*1Cor* 8, 1). Id est, se ipsos magnos nonnulli putant quia plus sapiunt quam alii atque dant operam ut ab aliis recipiant et eos item temperent, dum reapse amor, qui indulget, curat, infirmum sustinet, nos magnos reddit. Alia in sententia idem vocabulum adhibet ad illos castigandos qui « inflati sunt » (*1Cor* 4, 18), sed revera plus habent verbositatis quam Spiritus "virtutis" (cfr *1Cor* 4, 19).

98. Tanti est ut christiani hos mores teneant familiares tractantes, qui parum in fide sunt instituti, infirmi vel de suis opinionibus incerti. Nonnumquam aliud evenit: qui, suam intra familiam sapientiores putantur, acres manifestantur et intolerabiles. Humilis agendi modus hic apparet veluti aliquid quod ex amore oritur, quia ut alii ex corde intellegantur eisque ignoscatur ac serviatur, opus est superbia deponatur humilitasque colatur. Iesus suis discipulis memorabat apud potestates quemque dominari alium velle et huius rei causa iis dicit: « Non ita erit inter vos » (*Mt* 20, 26). Amoris christiani ratio non est illa ad quam quidam se ipsum aliis superiorem considerat iisque vult suam demonstrare potentiam, sed illa ob quam « quicumque voluerit inter vos magnus fieri, erit vester minister » (*Mt* 20, 27). In vita familiari ratio dominationis aliorum super alios vigere non potest vel contentio ut cognoscatur quis intelligentior sit vel potentior, quia eiusmodi ratio amorem exstinguit. Etiam ad familiam hoc spectat consilium: « Omnes autem invicem humilitatem induite, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam » (*1Pt* 5, 5).

Amabilitas

99. Amare vult etiam se reddere amabilem et hic significationem invenit vocabulum *aschemonei*. Ostendere vult amorem duriter non operari, aspere non agere, acriter non tractare. Eius modi, eius verba, eius gestus sunt grati et non acres vel rigidi. Dolorem aliis afferre detestatur. Urbanitas « schola est animo sentiendi et liberalitatis » quae a persona requirit ut « suam colat mentem suosque sensus, ut discat auscultare, loqui atque interdum silere ».[107] Amabilitas non est ratio agendi quam christianus eligere potest vel

[107] Octavio Paz, *La llama doble*, Barcelona 1993, 35.

recusare: pars est postulatorum quibus renuntiare amor non potest, «ideo homo tenetur [...] ut [...] aliis delectabiliter convivat».[108] Cotidie «in alterius vitam cum ingredimur, etiam cum nostrum est, suavitas requiritur quae non invadit, quae fiduciam renovat et obsequium. [...] Amor, quo interior altiorque, eo plus libertatis servandae postulat atque facultatem exspectandi ut alius ianuam aperiat cordis sui».[109]

100. Ut quis ad alterum vere conveniendum se disponat, eum amabiliter contueri debet. Hoc facere non possumus cum deteriora usque cernimus, quae alterius pravis moribus erroribusque lumen afferant, propriae infirmitatis tegendae causa. Conspectus amabilis nobis permittit ne tantopere consideremus alterius limites, et hoc modo possumus eum tolerare atque coniungi communi proposito, quamvis inter nos dissimilitudines vigeant. Amor amabilis vincula generat, nexus colit, novas rationes reperit, solidam constituit socialem necessitudinem. Hoc modo se tuetur ipse, quia si conscientia societatis deest, in alios deditio sustineri non potest, unusquisque quaerit tandem unice propriam convenientiam atque conviventia non datur. Persona societati infensa credit alios vivere ut eius necessitatibus satisfaciant et cum id faciunt suum tantummodo adimplere munus. Non datur igitur locus amabilitati amoris eiusque sermonis. Qui amat, verba adhortationis valet dicere quae corroborant, quae vim offerunt, quae consolantur, quae concitant. Videamus, exempli gratia, quaedam verba quae Iesus quibusdam dicebat: «Confide, fili» (*Mt* 9, 2). «Magna est fides tua!» (*Mt* 15, 28). «Surge!» (*Mc* 5, 41). «Vade in pace!» (*Lc* 7, 50). «Nolite timere!» (*Mt* 14, 27). Non sunt verba quae humiliant, quae affligunt, quae irritant, quae contemnunt. In familia oportet ut discamus hunc amabilem Iesu sermonem.

Magnanimitas

101. Pluries diximus ad alios amandos oportere ut unusquisque antea se ipsum amet. Tamen, ad huius hymni sensum caritas «non est ambitiosa» vel «non quaerit, quae sua sunt». Haec sententia etiam alio in textu adhibetur: «Non, quae sua sunt, singuli considerantes, sed et ea, quae aliorum» (*Philp* 2, 4). Hoc aperte Sacra Scriptura dicente, oportet vitari ut principatus proprio amori tribuatur, quasi nobilior quam sui ipsius sit donum erga alios. Quaedam praestantia amoris erga se ipsos intellegi potest veluti condicio

[108] Thomas Aquinas, *Summa Theologiae* II-II, q. 114, art. 2, ad 1.

[109] *Catechesis* (13 Maii 2015): *L'Osservatore Romano*, 14 Maii 2015, p. 8.

dumtaxat psychologica, propterea quod qui se amare ipse non valet, difficulter alios amat: «Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit? [...] Qui sibi invidet, nihil est illo nequius» (*Eccli* 14, 5-6).

102. Tamen ipse Thomas Aquinas explanavit: «Melius est amari quam amare, et per consequens magis conveniens caritati»[110] atque, revera, «matres, quae maxime amant, plus quaerunt amare quam amari».[111] Quam ob rem amor ultra iustitiam progredi potest et gratis redundare, nihil desperans (cfr *Lc* 6, 35) usque ad summam dilectionem assequendam, id est animam pro aliis ponendam (cfr *Io* 15, 13). Fieri etiam potest huiusmodi magnanimitas quae sinit gratis dare, videlicet usque ad finem dare? Sine dubio fieri potest, quia id est quod Evangelium postulat: «Gratis accepistis, gratis date» (*Mt* 10, 8).

Absque interiore vi

103. Si prima sententia hymni nos ad patientiam adhortabatur quae refugit acerbum modum agendi erga debilitates vel errores aliorum, nunc aliud apparet vocabulum – *paroxynetai* – quod ad actionem refertur interiorem indignationis a re quadam externa inductae. De interiore agitur violentia, de irritatione non manifesta quae nos resistentes aliis facit, veluti si inimici essent fastidiosi qui omnino sunt evitandi. Eiusmodi intimam acrem agendi rationem alere nihil proficit. Id tantummodo efficit ut aegrotemus atque a societate nos segregemus. Indignatio sana est cum nos ad agendum adversus gravem iniustitiam adducit, sed nociva est cum ad imbuendos omnes nostros mores erga alios tendit.

104. Evangelium invitat potius ad trabem in proprio oculo inspiciendam (cfr *Mt* 7, 5), et sicut christiani non possumus constantem ignorare invitationem Verbi Dei ne iram alamus: «Noli vinci a malo» (*Rom* 12, 21). «Bonum autem facientes infatigabiles» (*Gal* 6, 9). Aliud est vim sentire acris ingenii quae erumpit, aliud est ei consentire, pati ut perpetuus fiat habitus: «Irascimini et nolite peccare; sol non occidat super iracundiam vestram» (*Eph* 4, 26). Quam ob rem, numquam dies in familia ad finem est adducenda sine pace facta. «Et quomodo possum pacem facere? An genuflecto? Minime quidem! Solummodo parvo signo, parva prorsus re opus est et familiaris concordia redintegratur. Sufficit quaedam blanditia, sine verbis. Numquam tamen dies in familia ad finem est adducenda sine pace

[110] *Summa Theologiae* II-II, q. 27, a. 1, ad 2.
[111] *Ibid.*, a. 1.

facta».[112] Actio interior erga molestiam ab aliis inductam benedictionem potissimum constituere in corde debet, bonum alterius desiderare, a Deo postulare ut eum liberet eumque sanet: «Benedicentes, quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hereditate accipiatis» (*1Pe* 3, 9). Si contra malum certare debemus, id profecto faciamus, sed semper nobis est interior violentia depellenda.

Venia

105. Si sinimus ut mali sensus in nostra intrent viscera, locus damus tacito odio quod in corde inhaerit. Sententia *logizetai to kakon* significat "cogitat malum", "secum fert notatum", id est acrimonia est plenum. Contrarium veniam significat, veniam quae in bono habitu nititur, quae intellegere aliorum debilitatem conatur et excusare alios studet, sicut Iesus qui dixit: «Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt» (*Lc* 23, 34). Contra autem suetus est mos ut magis ac magis culpae quaerantur, usque malitiae fingantur, quodvis genus malarum intentionum contrahatur, et sic odium crescit et funditus radices agit. Hoc modo quivis error vel quaevis coniugis labes amoris vinculum delere potest atque familiarem firmitatem. Nimirum hoc illud est omnibus rebus eandem interdum tribui gravitatem, periculo interveniente ne crudeles fiamus possumus prae quovis alterius errore. Iusta repetitio propriorum iurium in assiduam constantemque sitim transformatur vindicationis plus quam in sanam defensionem propriae dignitatis.

106. Cum laesi sumus vel decepti, venia fieri potest et optabilis est, sed nemo dicit eam facilem esse. Revera «Familiaris communio servari perficique nequit nisi impenso studio sese abnegandi atque devovendi. Ea enim ab omnibus et singulis poscit promptam et magnanimam voluntatem proclivem ad indulgentiam, tolerantiam, veniam, reconciliationem. Nulla familia ignorat quomodo caecus sui amor, dissensio, contentiones, conflictationes propriam communionem petant violenter letaliterque feriant interdum: inde multiplices variaeque oriuntur in familiari convictu discidii rationes».[113]

107. Scimus hodie, ut veniam possimus dare, oportere per liberantem transeamus usum nos ipsos intellegendi nobisque ignoscendi. Pluries errores nostri, vel reprobans intuitus illorum quos amamus effecerunt ut affectionem in nosmet ipsos amitteremus. Hoc tandem nos impellit ad alios cavendos,

[112] *Catechesis* (13 Maii 2015): *L'Osservatore Romano*, 14 Maii 2015, p. 8.

[113] Ioannes Paulus II, Adhort. Ap. *Familiaris consortio* (22 Novembris 1981), 21: *AAS* 74 (1982), 106.

ad affectus fugiendos, ad timores de necessitudinibus cum aliis habendos. Quocirca, culpam aliis tribuere falsum dat solacium. Oportet oremus nostra cum historia, nosmet ipsos accipiamus, nostris cum limitibus vivere sciamus, et etiam nobismet ipsis dimittamus, ut eandem agendi rationem erga alios demonstremus.

108. Sed hoc usum prae se fert veniae a Deo acceptae, gratuitae iustificationis absque nostris meritis. Accepimus amorem, operam nostram antecedentem, qui semper novam suppeditat opportunitatem, promovet et stimulat. Si admittimus Dei amorem condicionibus carere, affectum Patris emi non debere neque pecunia solvi, tunc amare poterimus praeter omnia, aliis dimittere quamvis iniusti erga nos fuerint. Aliter nostra vita in familia non erit amplius comprehensionis locus, comitatus et stimuli, et erit locus perpetuae contentionis vel mutuae punitionis.

Cum aliis laetari

109. Sententia *chairei epi te adikia* aliquid negationis complectitur, in profunditate cordis personae locatum. Est venenatus agendi modus illius qui laetatur cum animadvertit iniustitiam erga aliquem agi. Sententia perficitur per illam quae sequitur quaeque positive significatur: *synchairei te aletheia*: congaudet veritati. Id est laetatur ob bonum alterius, cum eius agnoscitur dignitas, cum eius facultates aestimantur eiusque bona opera. Hoc fieri non potest alicui qui semper comparationem inire debet et certare, etiam proprio cum coniuge, usque dum ob eius errata occulte laetetur.

110. Cum amans persona facere bonum alteri potest, vel cum animadvertit alterum bene se habere, id cum gaudio servat et hoc modo gloriam dat Deo, «hilarem enim datorem diligit Deus» (*2Cor* 9, 7), Dominus noster peculiari modo aestimat illum qui ob alterius laetatur felicitatem. Nisi sustentamus nostras facultates gaudendi ob bonum alterius at potissimum nostras consideramus necessitates, nos ipsos condemnamus ad vivendum modica cum laetitia quia, sicut Iesus dixit, «beatius est magis dare quam accipere!» (*Act* 20, 35). Familia oportet semper sit locus in quo quisquis aliquid boni in vita facit, novit omnes simul cum ipso id esse celebraturos.

Omnia suffert

111. Index quattuor adimpletur sententiis quae totum quiddam complectuntur: "omnia". Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet (cfr *1Cor* 13, 7). Hoc modo vis dynamica amoris adversus cultum humanum imperantem extollitur, qui quibuslibet minis obsistere valet.

112. Primum dicitur « omnia suffert » (*panta stegei*). Alia est res quam « non cogitat malum », quia haec notio cum usu sermonis nectitur; significare potest "silentium servare" de malo quod aliae personae insidere potest. Postulat ut iudicium coerceatur, inclinatio ad duram et implacabilem condemnationem inferendam contineatur. « Et nolite condemnare et non condemnabimini » (*Lc* 6, 37). Licet nostro consueto linguae usui sit contraria, Verbum Domini a nobis poscit: « Nolite detrahere alterutrum, fratres » (*Iac* 4, 11). Cum quis alterius imaginem delere studet, propriam fortiorem reddere vult, suam iracundiam invidiamque emittere vult, praetermisso damno quod datur. Pluries obliviscimur calumniam magnum posse peccatum constituere, veram erga Dei offensionem, cum graviter affligit bonam aliorum famam, detrimentum eis afferens, cui difficulter medetur. Hanc ob rem Verbum Dei severe de lingua agit, dicens: « universitas iniquitatis » quae « maculat totum corpus et inflammat rotam nativitatis » (*Iac* 3, 6); est « inquietum malum, plena veneno mortifero » (*Iac* 3, 8). Si « in ipsa maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt » (*Iac* 3, 9), amor nempe imaginem curat aliorum, cum comitate illa, quae usque ad servandam bonam famam inimicorum ducit. In divina lege defendenda numquam est obliviscendum quod requirit amor.

113. Coniuges qui se amant et sibi mutuo tradunt, alter de altero bene loquuntur, bonam coniugis partem ostendere contendunt ultra debilitates et errores. In quovis casu, silentium servant ne imaginem alterius laedant. Quod non est tantum externum quiddam, sed ex interiore parte manat. Neque est animi candor illius qui difficultates et debilitates alterius videre non vult, sed est prospectus amplitudo illius qui istis debilitatibus erroribusque proprium tribuit locum; memorat eiusmodi pravitates dumtaxat esse partem, non totam alterius personam. Aliquid ingrati necessitudinis non totam necessitudinem complectitur. Possumus igitur plane accipere nos omnes complicatam esse mixturam lucis et umbrarum. Alter non est tantummodo ille qui mihi taedio est. Multo plus est quam hoc. Quapropter non postulo ut ipsius amor consummatus sit eiusdem aestimandi gratia. Me ut est valetque amat, pro limitibus suis, sed eo quod eius amor est imperfectus, hoc non secum fert eum fictum esse et inanem. Verus est, sed finitus atque terrenus. Quocirca, si nimis postulo, aliquo modo efficit ut id intellegam, propterea quod neque partem alicuius divini agere neque omnibus necessitatibus meis inservire poterit. Amor una cum imperfectione vivit, huic ignoscit, et prae limitibus personae amatae silere studet.

Omnia credit

114. *Panta pisteuei*: «omnia credit». Ex contextu, "fides" haec significatione theologica non est intellegenda, sed sueto sensu "fiduciae". Non agitur tantummodo de suspicione vitanda ad quam alter mentitur vel decipit. Praecipua eiusmodi fiducia agnoscit lucem a Deo accensam quae in obscuritate delitescit, vel ignem qui etiam sub cineribus ardet.

115. Eadem haec fiducia efficit ut libertatis necessitudo servetur. Non oportet ut alter inspiciatur, ut alterius vestigia minutatim observentur, ad vitandum ne e nostris fugiat brachiis. Amor confidit, libertati amor concedit, omnia inspicere, possidere, dominari desinit. Haec libertas, quae autonomiae spatia, sollertiam erga mundum ac novos eventus parit, concedit ut necessitudo uberior fiat et non endogamia dempta spe. Hoc modo coniuges, inter se convenientes, laetari possunt de iis communicandis omnibus quae extra familiam receperunt ac didicerunt. Eodem tempore parit sinceritatem ac perspicuitatem, quoniam, cum quis comperit ceteros ipsi confidere ipsiusque praecipuam bonitatem aestimare, tunc ostenditur sicut est, nulla re latente. Cum quis scit perpetuo se suspectum esse, immisericorditer iudicari, sine condicionibus non amari, sua arcana servare is malet, suos errores et debilitates abscondere, se fingere ipsum qui non est. E contrario, familia, in qua solida benevolaque viget fiducia, et in qua nihilominus semper fiducia repetitur, sinit ut vera indoles ipsorum membrorum emergat et ita facit ut sua sponte dolus, falsitas et mendacium reiciantur.

Sperat

116. *Panta elpizei*: futura non desperat. Cum antecedenti vocabulo coniuncta, sententia indicat spem illius qui scit alium mutari posse. Sperat semper fore ut fieri possit maturatio, inopinatus pulchritudinis ortus, atque ut quondam arcanae eius facultates germinent. Quod non significat omnia hac in vita mutatum iri. Postulat ut accipiatur quaedam non cedere ad propriam voluntatem, sed forsitan Deum recte scribere in lineis detortis illius personae atque aliquid boni trahere ex malis quae illa non potest hac in terra superare.

117. Hic exstat spes pleno suo sensu quia certitudinem amplectitur vitae post mortem. Illa persona, omnibus cum suis debilitatibus, ad plenitudinem Caeli vocatur. Illic, eadem plene resurrectione Christi transformata, neque fragilitatibus neque obscuritatibus neque morbis amplius afficietur. Illic huius personae germana natura sua boni et pulchritudinis vi splendebit. Hoc nobis etiam sinit, inter huius mundi difficultates, illam personam supernatura-

li intuitu contemplari, sub spei luce, atque illam plenitudinem exspectare quam in Regno caelesti aliquando accipiet, quamvis nunc cerni non possit.

Omnia sustinet

118. *Panta hypomenei*, id est bono animo omnes res contrarias sustinet. Soliditatem vult etiam in adversis servare. Non agitur solummodo de quibusdam rebus molestis perferendis, sed est aliquid amplius: est patientia quaedam dynamica et constans, quae omnem superare valet provocationem. Est amor praeter omnia, etiam cum omnia quae circa sunt ad aliam rem invitant. Aliquid manifestat heroicae constantiae, potentiae adversus quamvis malam inclinationem, boni optionem quam nihil evertere potest. Hoc Nostram in memoriam illa verba Martini Lutheri King revocat, cum fraternum amorem eligendum confirmaret etiam inter saevissimas persecutiones et humiliationes: «Ille qui plus odii in te suscipit, aliquid boni in se habet; et etiam natio quae plus odit, aliquid boni in se habet; etiam stirps quae plus odit, aliquid boni in se habet. Et cum inspicis cuiusque personae vultum et in imo eius intueris, quam nuncupat religio, "imaginem Dei", tum incipis eam nihilominus amare. Nihil refert quid ille faciat, tu ibi imaginem Dei intueris. Adest elementum bonitatis a quo liberari non potes [...]. Alius modus amandi inimicum tuum hic est: cum occasio tibi datur tuum inimicum vincendi, hoc est tempus quo decernere debes rem relinquere [...]. Cum te ad gradum amoris elevas, eius magnae pulchritudinis et potentiae, una exstat res, quam depellere contendis, scilicet mali ordines. Amas illos qui hoc ordine capiuntur, at niteris eundem ordinem vincere [...]. Odium ex odio tantummodo odii duplicat existentiam et mali in terrarum orbe. Si ego te percutio et tu me percutis, atque tibi plagam reddo et tu mihi, et ita porro, prorsus patet rem in infinitum proferri. Facile numquam res ad finem adducitur. Alicubi, rationis paulum quiddam aliquis reperire debet, et ille est fortis. Fortis est qui odii catenam, mali catenam frangere valet [...]. Aliquis debet satis fidei habere et moralis rationis ad eam frangendam adque in ipsam structuram universi forte potensque elementum amoris iniciendum».[114]

119. In vita familiari haec amoris vis oportet colatur quae sinit adversus malum certare quod ei minatur. Amor non patitur se iracundia regi, despectione erga personas, desiderio vulnerandi poenamve persequendi. Perfectum propositum christianum, quod peculiari modo familiam respicit,

[114] *Sermo in ecclesia Baptistarum de Dexter Avenue*, in urbe Monte Gunderici, Alabama, 17 Novembris 1957.

est amor prae omnibus. Nonnumquam admiramur, exempli gratia, modum agendi illorum qui a coniuge separari debuerunt ut a violentia corporis protegerentur, et, tamen, ob caritatem coniugalem quae studet animi sensus praetergredi, agere evaluerunt pro eius bono, quamvis per alios, temporibus morbi, doloris vel difficultatum. Etiam hic nihilominus est amor.

In caritate coniugali progrediendum

120. Hymnus sancti Pauli, quem perscrutati sumus, opportunitatem nobis dat ad caritatem coniugalem transeundi. Ea est in sponsis vis unitiva,[115] sanctificata, aucta et gratia sacramenti matrimonii illuminata. Est « unio affectus »,[116] spiritalis et oblativa, quae tamen in se ipsa teneritatem colligit amicitiae et cupiditatem eroticam, licet perdurare valeat etiam cum animi affectiones et cupido extenuantur. Papa Pius XI sic docuit: eiusmodi amor omnia munera vitae coniugalis penetrat atque « quemdam tenet principatum nobilitatis ».[117] Revera, eiusmodi flagrans amor, a Spiritu Sancto effusus, imago est Foederis indissolubilis inter Christum et humanum genus, quod fastigium suum in donatione summa obtinuit, in cruce: « Spiritus autem, quem Dominus effundit, cor novum largitur aptosque facit virum ac mulierem ad se amandos, quemadmodum nos Christus amavit. Coniugalis amor illam attingit plenitudinem, ad quam intrinsecus ordinatur, caritatem scilicet coniugalem ».[118]

121. Matrimonium signum est pretiosum, quia « cum vir et mulier sacramentum Matrimonii celebrant, Deus, ut ita dicamus, in eis se "contemplatur", in eis propria lineamenta imprimit atque indelebilem sui amoris notam. Matrimonium imago est amoris Dei erga nos. Etiam Deus revera communio est: tres Personae Patris, Filii et Spiritus Sancti semper et in perpetuum vivunt perfecta in unitate. Hoc est revera Matrimonii mysterium: Deus e duobus sponsis unam facit existentiam ».[119] Hoc consecutiones percertas et cotidianas secum fert, quia coniuges, « vi Sacramenti, vera et propria induuntur missione, ut visibilem valeant reddere, a rebus minimis, ordinariis initium capientes, amorem quo Christus suam amat Ecclesiam, pergens vitam pro ea donare ».[120]

[115] Sanctus Thomas Aquinas vocat amorem veluti « vim unitivam » (*Summa Theologiae* I, q. 20, a. 1, ad 3), sententiam recolens ps.-Dionysii Areopagitae, *De divinis nominibus*, IV, 12: *PG* 3, 709.

[116] Thomas Aquinas, *Summa Theologiae* II-II, q. 27, a. 2.

[117] Litt. Enc. *Casti connubii* (31 Decembris 1930): *AAS* 22 (1930), 547-548.

[118] Ioannes Paulus II, Adhort. Ap. *Familiaris consortio* (22 Novembris 1981), 13, *AAS* 74 (1982), 94.

[119] *Catechesis* (2 Aprilis 2014); *L'Osservatore Romano*, 3 Aprilis 2014, p. 8.

[120] *Ibid*.

122. Tamen non convenit varios confundere gradus: non est iaciendum in duas finitas personas grave pondus iterandi perfecto modo coniunctionem quae inter Christum eiusque est Ecclesiam, quia matrimonium veluti signum sic implicat: «Ita sane processus fit dynamicus, qui pedetemptim protenditur dona Dei».[121]

Totam per vitam, omnia in commune

123. Post amorem qui nos cum Deo coniungit, amor coniugalis est «maxima amicitia».[122] Est coniunctio quae cunctas notas bonae amicitiae habet: inquisitio boni alterius, vicissitudo, familiaritas, teneritas, stabilitas atque similitudo inter amicos quae per vitam communicatam aedificatur. Tamen matrimonium ad haec omnia proprietatem indissolubilem addit, quae continuato proposito exprimitur communicandi et simul totam vitam aedificandi. Sinceri simus et signa rerum veritatis agnoscamus: qui amat, eiusmodi vinculum haud ad tempus sibi proponit; qui flagranter laetitiam nuptiarum experitur, de quadam re transeunte non cogitat; qui celebrationem comitantur coniunctionis amore repletae, etiam si fragilis, sperant fore ut annorum decursu producatur; filii non solum desiderant ut eorum parentes se ament, sed etiam ut fideles sint et semper inter se coniuncti maneant. Haec et alia signa demonstrant in ipsa amoris coniugalis natura aliquid inesse ad stabilitatem perducens. Coniunctio quae in promissione matrimoniali in perpetuum firmatur, plus est quam quaedam formalitas socialis vel quaedam traditio, quia radices agit in inclinationibus personae humanae insitis; et credentibus est foedus coram Deo quod fidelitatem postulat: «Dominus testificatus est inter te et uxorem adolescentiae tuae, cui tu factus es infidelis; et haec particeps tua et uxor foederis tui. [...] et uxori adolescentiae tuae noli esse infidelis. Si quis odio dimittit [...], operit iniquitas vestimentum eius» (*Mal* 2, 14.15.16).

124. Amor debilis vel aeger, haud aptus ad matrimonium recipiendum veluti provocationem quae postulat ut certetur, renovetur, retegatur et ab initio rursus usque ad mortem repetatur, non valet magni ponderis gerere officium. Cultui rerum transeuntium cedit qui constantem impedit processum incrementi. Tamen «spondere amorem qui in perpetuum observetur dari potest cum inceptum detegitur maius propriis propositis, quod nos sustinet

[121] Ioannes Paulus II, Adhort. Ap. *Familiaris consortio* (22 Novembris 1981), 9, *AAS* 74 (1982), 90.

[122] Thomas Aquinas, *Summa contra Gentiles*, III, cap. 123; cfr Aristoteles, *Ethica Nic.*, 8, 12 (ed. Bywater, Oxonii 1984, 174).

nosque sinit integrum futurum personae dilectae tradere».[123] Ut eiusmodi amor omnes probationes superare atque fidelis semper nihilominus manere possit, donum gratiae postulatur quod eum corroboret eumque elevet. Sicut asseverabat sanctus Robertus Bellarmino: «Quod unus uni indissolubili vinculo ita iungatur, ut quovis occurrente incommodo et etiam amissa spe prolis seiungi nequeant, sine magno mysterio esse non potest».[124]

125. Matrimonium, praeterea, est amicitia quae proprietates passionis amplectitur, sed semper ad coniunctionem stabiliorem usque et intentiorem dirigitur. Nam «non est tantum ad procreationem institutum», sed «ut mutuus etiam coniugum amor recto ordine exhibeatur, proficiat et maturescat».[125] Haec peculiaris inter virum et feminam amicitia omnia complectentem indolem acquirit quae solummodo in coniugali coniunctione datur. Propterea quod omnia complectitur haec coniunctio cetera etiam excludit, fidelis est et ad generationem patet. Omnia communicantur, etiam sexualitas, semper mutua cum observantia. Concilium Oecumenicum Vaticanum II id affirmavit dicens: «Talis amor, humana simul et divina consocians, coniuges ad liberum et mutuum sui ipsius donum, tenero affectu et opere probatum, conducit totamque vitam eorum pervadit».[126]

Laetitia et pulchritudo

126. In matrimonio bonum est dare operam ut amoris laetitia colatur. Cum voluptas instanter conquiritur, in unam partem claudit neque sinit alia genera satisfactionis invenire. Laetitia autem capacitates gaudendi amplificat atque voluptatem variis in rebus percipere sinit, etiam in vitae aetatibus cum cupiditas exstinguitur. Hanc ob rem sanctus Thomas Aquinas de usu locutus est vocabuli "laetitiae" quod ad amplificandum et cor dilatandum spectat.[127] Laetitia matrimonialis, quam habere etiam in doloribus possumus, acceptionem implicat matrimonii veluti necessarii nexus gaudiorum et laborum, tensionum et quietis, dolorum et liberationum, satisfactionum et inquisitionum, molestiarum et voluptatum, semper in itinere amicitiae quae coniuges incitat ut alter de altero curam gerat: «Mutuum sibi adiutorium et servitium praestant».[128]

[123] Litt. Enc. *Lumen Fidei* (29 Iunii 2013), 52: *AAS* 105 (2013), 590.
[124] *De sacramento matrimonii,* I, 2: in Id. *Disputationes*, III, 5, 3 (ed. Giuliano, Neapoli 1858, 778).
[125] Conc. Oecum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, 50.
[126] *Ibid.*, 49.
[127] Cfr *Summa Theologiae* I-II, q. 31, a. 3, ad 3.
[128] Conc. Oecum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, 48.

127. Amor amicitiae "caritas" appellatur cum accipitur et "plurimi" alius aestimatur.[129] Pulchritudo – "magnum pretium" alterius quod non idem valet atque eius venustates externae vel psychologicae – sinit nos sacralitatem gustare eius personae sine imperiosa necessitate eam possidendi. In societate consumptionis notio aesthetica extenuatur et hoc modo laetitia exstinguitur. Omnia prostant ut emantur, ut possideantur, ut consummentur; etiam personae. Teneritas, autem, est manifestatio huius amoris qui a desiderio omnia ad se immoderate referendi liberatur. Nos ad gestiendum coram persona immensa cum observantia adducit et quodam addito timore ei damnum dandi vel libertatem detrahendi. Amor in alterum eiusmodi gustum contemplandi et aestimandi implicat quod pulchrum est et sacrum eius essentiae personalis, quod meas necessitates praetergreditur. Quod me eius bonum quaerere sinit etiam cum scio eum esse meum non posse vel cum corpore factus est deformis, infensus vel molestus. Quam ob rem, «ex amore enim quo aliquis alium gratum habet, procedit quod aliquid ei gratis impendat».[130]

128. Aestheticus amoris usus illo intuitu significatur qui alterum veluti finem in se ipse contemplatur, etiam cum aegrotat, senescit vel expers est allicientium virtutum sensibilium. Intuitus qui aestimat ingens pondus habet et cum parce suppeditatur plerumque damnum infert. Quantum nonnumquam coniuges ac filii faciunt ut considerentur et aestimentur! Multa vulnera et difficultates incipiunt cum nos contemplari desistimus. Hoc quaedam significant lamentationes et interpellationes quae in familiis audiuntur. "Meus maritus me non inspicit, illi videor invisibilis". "Quaeso, ad me respice cum tibi loquor". "Uxor mea me iam non respicit, nunc oculos tantummodo in filios figit". "Domi meae nemo curam de me habet neque me vident, quasi non sim". Amor oculos aperit et videre sinit, praeter omnia, quantum humana valeat persona.

129. Laetitia eiusmodi amoris contemplativi omnino est colenda. Eo quod ad amandum sumus creati, novimus nullam maiorem esse laetitiam bono communicando: «Da et accipe et oblecta animam tuam» (*Eccli* 14, 16). Laetitiae flagrantiores vitae habentur cum comparari potest felicitas alterius, ante tempus Caeli. Memoranda est felix scaena pelliculae cinematographicae *Prandium Babette*, in qua liberalis coqua gratum accipit amplexum atque

[129] Thomas Aquinas, *Summa Theologiae*, I-II, q. 26, a. 3.
[130] *Ibid.*, q. 110, a. 1.

laudem: « Quam delectabis angelos! ». Dulcis est et consolans laetitia quae delectamento manat aliis comparato, cum eos laetantes videmus. Eiusmodi laetitia, amoris fraterni effectus, non est illa vanitatis illius qui se ipsum respicit, sed illius qui amat quique bono amati delectatur, quod in alterum redundat et fecundum fit in ipso.

130. Ceterum, in dolore laetitia renovatur. Sicut sanctus Augustinus asseverare solebat, « quanto maius periculum fuit in proelio, tanto est gaudium maius in triumpho ».[131] Postquam sunt compassi et simul concertarunt, coniuges experiri possunt operae pretium fuisse, quia aliquid boni acceperunt, aliquid simul didicerunt, vel pluris aestimare possunt quod habent. Pauca hominum delectamenta tantum habent altitudinis festivitatisque, quantum illa, quae duae personae mutuo amantes sunt aliquid una consecutae, multum virium simul insumentes.

Matrimonium ob amorem ineundum

131. Iuvenibus effari volumus nihil ex his omnibus praeiudicari cum amor modum sumit institutionis matrimonialis. Coniunctio in eiusmodi institutione modum invenit ad suam stabilitatem suumque verum et certum augmentum efficiendum. Verum est amorem maius quiddam esse quam externum consensum vel formam quamdam contractus matrimonialis, tamen pariter certum est deliberationem matrimonio tribuendi visibilem in societate effigiem per definita officia suum pondus manifestare: identitatem cum altero serio animo acceptam demonstrat, individualismum adolescentium superatum significat atque firmam ostendit deliberationem inter se ex toto eos devinciri. Matrimonium initum modum est manifestandi maternum nidum revera relictum ad alia firma ligamina componenda adque novam responsalitatem coram altera persona sumendam. Hoc pluris est quam mera quaedam voluntaria consociatio mutuae gratificationis, quod ad privatam rem matrimonium redigeret. Matrimonium uti socialis institutio tutela est et instrumentum mutui officii, ad amorem augendum, ut deliberatio ad alterum pertinendi solide, certe alteque crescat, et eodem tempore missionem suam in societate adimplere valeat. Quam ob rem matrimonium quamlibet transeuntem rationem praetergreditur et perstat. Eius essentia ipsa natura personae humanae nititur eiusque indole sociali. Seriem munerum secum fert, quae autem ex ipso amore oriuntur, ex amore nempe tam firmo ac liberali qui periculum futuri adire valet.

[131] *Confessiones*, VIII, 3, 7: *PL* 32, 752.

132. Hoc modo matrimonium eligere manifestat certum propositum et definitum duas vias in unam transformandi, quidquid erit et neglecta quavis provocatione. Ob serietatem huius publici muneris amoris, non conceditur subitaneum consilium, sed eandem ob rationem ex die in diem illud differri in perpetuum non potest. Cum quis alteri se uno definitoque vinculo se obstringit, discriminis aliquid colligit audacisque sponsionis. Cum quis eiusmodi munus sumendum recusat, solummodo suum ipsius modicum commodum respicit, sui studiosus est et animi pusillus, alterius iura agnoscere non valet eumque societati ostendere haud studet dignum profecto qui sine condicione ametur. Ceterum, ii qui vere amore sunt capti, tendunt ad suum amorem aliis manifestandum. Amor in quodam definitus matrimonio coram aliis contracto, una cum omnibus officiis quae ab hoc instituto proficiscuntur, manifestatio est et praesidium alicuius «ita» quod sine exceptionibus datur et sine condicionibus. Illud «ita» vult alteri patefacere semper eum confidere posse, eum numquam deseri, si alliciendi vim amiserit, si difficultates intervenerint vel si nova copia delectamentorum vel propriorum commodorum praesto erunt.

Amor qui manifestatur et crescit

133. Amor amicitiae omnes partes vitae matrimonialis in unum redigit atque membra familiae iuvat ad iter cunctis in aetatibus peragendum. Quam ob rem ea quae eiusmodi amorem significant oportet continenter colantur, sine avaritia, verbis magnificis repleta. In familia «necesse est ut tria adhibeantur verba. Hoc repetere volumus. Tria verba: possumne, gratias ago, ignosce. Tria praecipua verba!».[132] «Cum in familia dominatus non ostenditur et dicitur "possumne?", cum in familia non sumus nostrarum rerum immodice studiosi et discitur "gratias" agere, et cum in familia quidam intellegit se malum fecisse et novit dicere "ignosce", in illa familia pax adest et laetitia».[133] Ne simus parci his in verbis adhibendis, simus tamen liberales haec cotidie repetentes, quia «gravia sunt quaedam silentia, nonnumquam etiam in familia, inter maritum et uxorem, inter patres et filios, inter fratres».[134] Verba autem apta, tempestive pronuntiata, amorem in singulos dies tuentur et alunt.

[132] *Allocutio dum Summus Pontifex familias ex toto orbe terrarum peregrinantes, occasione Anni Fidei, Romae convenit* (26 Octobris 2013): *AAS* 105 (2013), 980.

[133] *Angelus* (29 Decembris 2013): *L'Osservatore Romano*, 30-31 Decembris 2013, p. 7.

[134] *Allocutio dum Summus Pontifex familias ex toto orbe terrarum peregrinantes, occasione Anni Fidei, Romae convenit* (26 Octobris 2013): *AAS* 105 (2013), 978.

134. Haec omnia in itinere quodam efficiuntur perpetui incrementi. Haec tam peculiaris forma amoris quae matrimonium constituit ad constantem vocatur maturationem, quia ad illam semper est accommodandum quod sanctus Thomas Aquinas de caritate dicebat: « Ipsa enim caritas secundum rationem propriae speciei terminum augmenti non habet, est enim participatio quaedam infinitae caritatis, quae est Spiritus Sanctus [...]. Similiter etiam ex parte subiecti terminus huic augmento praefigi non potest, quia semper, caritate excrescente, superexcrescit habilitas ad ulterius augmentum ».[135] Sanctus Paulus vehementer hortabatur: « Vos autem Dominus abundare et superabundare faciat caritate in invicem et in omnes » (*1Thess* 3, 12); et addidit: « De caritate autem fraternitatis [...] rogamus autem vos, fratres, ut abundetis magis » (*1Thess* 4, 9-10). Magis etiam. Caritas matrimonialis non custoditur ante omnia de indissolubilitate loquendo sicut de quodam officio, vel aliquam doctrinam repetendo, sed eam roborando constantis ope augmenti, gratia suffragante. Caritas quae non crescit in discrimine incipit versari, et crescere possumus tantummodo divinae gratiae plurimis actibus amoris fideles, actibus affectus frequentioribus, intentioribus, benignioribus, tenerioribus, laetitioribus. Maritus et uxor « sensum suae unitatis experiuntur, quam plenius in dies adipiscuntur ».[136] Donum amoris divini quod in sponsos effunditur eos eadem opera convocat ad hoc gratiae donum usque augendum.

135. Minime iuvant quaedam dulcis et perfecti amoris species, orbati hoc modo quovis stimulo adolescendi. Notio aetheria amoris terrestris obliviscitur melius esse illud nondum attactum, vinum progrediente tempore maturatum. Sicut Episcopi Chiliae memoraverunt, « non sunt familiae perfectae quas nobis pervulgatio commendaticia fallax et rerum consumendarum immoderatio proponunt. In eis anni non transeunt, morbi, dolor, mors absunt [...]. Pervulgatio commendaticia rerum immodice consumendarum mendacium est quod longe abest a rebus, quibus singulis diebus occurrere debent patres ac matresfamilias ».[137] Magis proficit revera limites accipere, provocationes et imperfectiones, nec non efficere ut una progrediendi incitamentum excipiatur, amor curetur et vinculi firmitas colatur, quibuscumque in casibus.

[135] *Summa Theologiae* II-II, q. 24, art. 7.

[136] Conc. Oecum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, 48.

[137] Conferentia Episcopalis Chiliae, *La vida y la familia: regalos de Dios para cada uno de nosotros* (21 Iulii 2014), n. 3.

Dialogus

136. Dialogus est mos praecipuus necessariusque ad vivendum, significandum et alendum amorem in vita coniugali et familiari. Sed longum laboriosumque postulat tirocinium. Viri et mulieres, adulti et iuvenes, rationes habent communicandi diversas, aliis loquelis utuntur, alia mentem aperiendi signa usurpant. Modus quaestiones ponendi, modus responsionum, vocis sonus qui adhibetur, tempus et plura alia communicationem possunt afficere. Praeterea, semper necessarium est quosdam agendi mores colere qui signum sunt amoris et verum dialogum eliciunt.

137. Sibi tempus concedatur, qualitatis quidem tempus quo patienter attenteque auscultare studetur, donec alius omnia patefaciat quae dicere voluerit. Hoc ascesim postulat ne sermo ante aptum tempus incipiatur. Potius opinationes vel consilia quam praebeantur, oportet certitudinem quisque habeat se omnia audivisse quae dicere alter voluisset. Quod implicat interius silentium ad auscultandum sine rumoribus cordis et mentis: omnis festinatio est deponenda, propriae necessitates et properationes amovendae, locus dandus. Pluries unus ex coniugibus solutione non eget suarum difficultatum, sed vult audiri. Percipere debet ipsius poenam, animi destitutionem, timorem, iram, spem somniumque esse intellectum. Tamen saepe hae audiuntur lamentationes: "Me non audit. Cum videtur rem quandam cogitare, revera de alia re cogitat". "Loquor et animadverto eum exspectare, dum tandem finem faciam". "Cum loquor, argumentum studet mutare, vel mihi cito dat responsiones ad colloquium finiendum".

138. Oportet mos augeatur alteri verum pondus tribuendi. Agitur de eius persona aestimanda, de eius agnito iure videndi, libere cogitandi ac felicitate fruendi. Numquam parvi habenda sunt quae ille dicere potest vel postulare, quamvis necessarium sit propriam mentem aperire. Hic habetur conscientia omnes aliquid conferre posse, quia aliam tenent vitae historiam, quia alio sub aspectu res inspiciunt, quia alias sollicitudines sunt consecuti aliasque habent facultates et intuitiones. Veritatem de altero agnoscere possumus, pondus eius altissimarum sollicitudinum atque interiora rerum quas dicit, etiam sub vocibus pugnacibus. Hanc ob rem oportet eius personam induere atque altitudinem eius cordis attingere, ea percipere quae eum movent atque illud suscipere studium, unde dialogum altius incipiatur.

139. Amplitudine mentis opus est, ne quis laboriose in paucas sententias claudatur, et facilitas ingenii ad mutandas vel proprias adimplendas opina-

tiones. Fieri potest ut ex mea et alterius cogitatione nova exstet compositio quae utrumque locupletet. Unitas cui oportet studeatur non est uniformitas, sed quaedam "unitas in diversitate" vel quaedam "diversitas reconciliata". Hac in locupletanti ratione communionis fraternae, personae diversae inter se conveniunt, mutuo sese observant et sese item aestimant, servantes tamen diversas species notasque quae commune augent bonum. Necesse est sese liberare ab obligatione ut iidem simus. Oportet etiam calliditas habeatur ut tempestive "insinuationes" animadvertantur quae exstare possunt, ne dialogi deleant processum. Exempli gratia, mali sensus agnoscantur qui emergere poterint iique contineantur ne communicationes damno afficiantur. Magnum pondus habet facultas significandi sine vulneribus quod cogitatur; sermo adhibeatur atque loquendi genus quod facilius accipi et tolerari ab altero possit, quamvis argumentum operis multum postulet; propriae querelae proponantur sine tamen ira veluti vindicationis studio, atque sermo vitetur de moribus praecipiens qui aggredi tantummodo studet, illudere, arguere, vulnerare. Multae inter coniuges disputationes ob gravissimas non oriuntur quaestiones. Nonnumquam de parvis rebus agitur, inanibus, sed animos turbat modus eas pronuntiandi vel mos qui in dialogo adhibetur.

140. Observantiae signa et affectus demonstrationes in alterum manifestentur. Amor gravissima saepimenta praetergreditur. Cum aliquem amare possumus vel ab illo amari sentimus, melius intellegere possumus id quod significare vult et nobis tradere. Infirmitas superetur quae nos ad timorem alterius ducit quasi "aemulus" quidam sit. Magni momenti est propriam securitatem ad profundas optiones, opinationes et bona religare, et non ad victoriam in disputando vel in nostrae sententiae comprobationem.

141. Agnoscamus denique, ut dialogus proficiat, oportere quaedam dicenda habeantur, et hoc spiritalem postulare ubertatem quae legendo alitur, personali item meditatione, oratione atque patefactione societati. Alioquin, colloquia incommoda fiunt et vana. Cum quisque e coniugibus suum non curat spiritum et varietas necessitudinum cum aliis non datur, vita familiaris endogamica fit et dialogus arescit.

Amor ardens

142. Concilium Oecumenicum Vaticanum II sic docuit: amor coniugalis « totius personae bonum complectitur ideoque corporis animique expressiones peculiari dignitate ditare easque tamquam elementa ac signa specialia co-

niugalis amicitiae nobilitare valet».[138] Quaedam inesse causa debet cur amor sine voluptate sineque passione non sufficiat coniunctionem cordis humani cum Deo significare: «Omnes mystici affirmaverunt amorem supernaturalem et amorem caelestem invenire conquisita signa magis in amore matrimoniali quam in amicitia, in filiali pietate vel in quadam causa suscipienda. Ratio iure eius in universitate reperitur».[139] Quidni igitur non loquamur de sensibus et sexualitate in matrimonio?

Animi motuum universitas

143. Desideria, sensus, animi motus, haec omnia quae auctores classici "passiones" appellabant, in matrimonio praecipuum obtinent locum. Generantur cum "alter" praesens adest atque in propria vita sese manifestat. Est omnium animantium ad alteram tendere realitatem, et haec inclinatio semper signa praecipua affectuum praebet: voluptatem vel dolorem, laetitiam vel aegritudinem, pietatem et timorem. In navitate psychologica subsunt omnino fundamentali. Persona humana hac in terra vivit et omnia quae facit et quaerit passionibus cumulantur.

144. Iesus, verus homo, res animi commotione percipiebat. Hanc ob rem dolebat quod Ierusalem Eum recusavit (cfr *Mt* 23, 37) et hanc ob causam lacrimas effundebat (cfr *Lc* 19, 41). Similiter prae hominibus patientibus misericordia movebatur (cfr *Mc* 6, 34). Cum alios vidit flentes, fremuit spiritu et turbavit se ipsum (cfr *Io* 11, 33), et Ipse post mortem amici est lacrimatus (cfr *Io* 11, 35). Hae manifestationes eius humanitatis demonstrabant quatenus eius cor ad alios pateret.

145. «Nulla passio animae est per se bona vel mala moraliter».[140] Perceptio incipiens desiderii vel recusationis non est noxia neque reprobanda. Bonum vel malum est quod quisque agit passione compulsus quadam vel comitatus. Sed si sensus aluntur, quaeruntur et eorum causa improbe agimus, malum adest in voluntate eos alendi atque in actibus malis qui consequuntur. Similiter voluptatem pro aliquo experiri non est per se bonum. Si cum eiusmodi voluptate efficio ut illa persona mea fiat serva, sensus meae serviet merae utilitati. Credere nos bonos esse tantummodo quia "sensus percipimus" maximum est mendacium. Sunt qui se sentiant magni amoris

[138] Const. past. *Gaudium et spes*, 49.
[139] Antonin Sertillanges, *L'amour chrétien*, Paris 1920, 174.
[140] Thomas Aquinas, *Summa Theologiae* I-II, q. 24, art. 1.

compotes dumtaxat quod est illis magna affectus necessitas, tamen non valent pro felicitate aliorum certare et vivunt propriis in desideriis inclusi. Hoc in casu sensus a magnis bonis abducunt atque sui ipsius studium abscondunt quod non sinit ut vita in familia sana felixque colatur.

146. Ceterum, si quaedam passio actum liberum comitatur, altitudinem illius optionis manifestare potest. Amor matrimonialis illuc perducit ut tota animi motuum vita bonum pro familia fiat et vitae consortio serviat. Maturitas in familia acquiritur cum vita animi motuum eius membrorum in sentiendi vim transformatur quae non dominatur neque magnas obscurat optiones atque bona, sed eorum comitatur libertatem,[141] ab illa exit, eam locupletat, exornat atque temperat ad omnium bonum.

Dei dilectio laetitiae Eius filiorum

147. Hoc iter postulat paedagogicum processum, qui renuntiationes quasdam secum fert. Est Ecclesiae persuasio pluries recusata, perinde ac si inimica esset humanae felicitatis. Benedictus XVI hanc interrogationem planissime recoluit: « Nonne suis mandatis atque vetitis Ecclesia rem vitae pulcherrimam fortasse reddit nobis amaram? Nonne fortasse nuntios prohibitionis attolit Ecclesia ibi omnino ubi laetitia nobis a Creatore praeparata felicitatem nobis praebet quae praegustare nos etiam sinit aliquid de Divina natura? ».[142] Sed ille sic respondebat: licet in religione christiana exaggerata quaedam invenirentur aut vitiati ascetismi, magisterium Ecclesiae, fidelis Scripturis, « minime eros repudiavit in se, sed quasi bellum indixit eius eversioni deletoriae, quoniam falsa divinizatio eros [...] destituit eum dignitate, eripit ei humanitatem ».[143]

148. Educatio commotionum et instinctus est necessaria et, hanc ob rationem, nonnumquam opus est quosdam constitui terminos. Nimium, immoderatio, una flagranter petita voluptas efficiunt ut enervetur et aegrotet ipsa voluptas,[144] atque familiae vitam laedunt. Revera bonum iter perfici potest cum passionibus, quod secum fert ut eae magis ac magis ad propositum dirigantur se donandi seseque plene perficiendi ad uberiores necessitudines inter personas intra ipsam familiam consequendas. Profecto

[141] Cfr *ibid.*, q. 59, a. 5.
[142] Litt. Enc. *Deus caritas est* (25 Decembris 2005), 3: *AAS* 98 (2006), 219-220.
[143] *Ibid.*, 4: *AAS* 98 (2006), 220.
[144] Cfr Thomas Aquinas, *Summa Theologiae* I-II, q. 32, a. 7.

non vult momenta maximae laetitiae respuere,[145] sed iisdem una cum aliis momentis studiosae oblationis, patientis spei, inevitabilis fatigationis, conatus cuiusdam perfecti propositi devinctis frui cupit. Vita in familia totum hoc est et illa meretur ut integre exigatur.

149. Quaedam opinationes spiritales nostrae aetatis desiderium conantur eicere ut a dolore liberentur. Sed nos credimus Deum amare laetitiam hominis, Eum omnia creavisse « abunde ad fruendum » (*1Tim* 6, 17). Sinamus laetitiam scatere coram eius indulgentia cum nobis proponit: « Fili, si habes, benefac tecum [...]. Non defrauderis a bono diei » (*Eccli* 14, 11.14). Etiam coniuges voluntati Dei respondent hanc sequentes biblicam invitationem: « In die bona fruere bonis » (*Eccle* 7, 14). Libertas oportet habeatur ut voluptas alias significationis formas inveniat variis in vitae circumstantiis, secundum necessitatem mutui amoris. Hac sententia, propositum accipi potest quorundam magistrorum Orientalium qui in conscientia amplificanda insistunt, ne maneamus in eventu quodam perquam definito qui nobis prospectus demat. Eiusmodi conscientiae amplificatio non est negatio vel destructio desiderii, sed eius dilatatio eiusque ad perfectionem progressio.

Indoles erotica amoris

150. Haec omnia nos ducunt ad loquendum de vita sexuali coniugum. Deus ipse sexualitatem creavit, donum mirificum suis pro creaturis. Cum ea colitur et vitatur ne moderatione careat, impeditur ne « deminutio boni authentici » accidat.[146] Sanctus Ioannes Paulus II sententiam recusavit de doctrina Ecclesiae quae perduceret ad « negationem boni sexus humani » vel solummodo « ob necessitatem ipsam procreationis » eundem toleraret.[147] Desiderium sexuale coniugum non est obiectum contemptionis et « nullo modo haec necessitas vocatur in dubium ».[148]

151. Illis qui timent ne passionum et sexualitatis institutio amoris sexualis genuinam naturam aversetur, sanctus Ioannes Paulus II respondebat hominem « ad plenam maturamque liberam voluntatem ligaminum vocari » quae « progrediens est fructus discretionis impulsum cordis moventis ».[149] Hoc ex

[145] Cfr *ibid.,* II-II, q. 153, a. 2, ad 2: « Abundantia delectationis quae est in actu venereo secundum rationem ordinato, non contrariatur medio virtutis ».

[146] Ioannes Paulus II, *Catechesis* (22 Octobris 1980), 5: *Insegnamenti* III, 2 (1980), 951.

[147] *Ibid.*, 3.

[148] Id., *Catechesis* (24 Septembris 1980), 4: *Insegnamenti* III, 2 (1980), 719.

[149] *Catechesis* (12 Novembris 1980), 2: *Insegnamenti* III, 2 (1980), 1133.

eo acquiritur, quod «homo perseveranter et constanter discere debet quid sit corpus»[150]. Sexualitas non est via ad gratificandum vel delectandum, cum de sermone agatur inter personas in quo alter studiose consideratur, suo cum sacro inviolabilique bono. Hoc modo «cor humanum particeps fit, ut ita dicamus, alterius liberae voluntatis».[151] Intra haec erotismus manifestatio apparet peculiariter humanae sexualitatis. In illo reperi potest «notio sponsalis corporis atque authentica dignitas doni».[152] Suis in catechesibus de theologia corporis humani, sanctus Ioannes Paulus II docuit corporeitatem sexuatam «fontem esse non solum fecunditatis et procreationis», verum etiam habere «facultatem amoris significandi: amoris videlicet in quo homo persona donum fit».[153] Erotismus sanior, etiamsi cum voluptate conquisita coniungitur, stuporem secum fert, et hanc ob rem impulsus potest ad humanitatem redigere.

152. Itaque, nullo modo intellegere possumus indolem eroticam amoris veluti malum permissum vel pondus suscipiendum pro familiae bono, sed veluti donum Dei quod inter se convenientes coniuges exornat. Cum de evecta agatur voluptate amoris qui alterius admiratur dignitatem, «plena et clarissima amoris affirmatio» fit quae nobis demonstrat quorum stuporum capax sit cor humanum, et hoc modo temporis puncto «vitam humanam percipitur veluti bonum fuisse eventum».[154]

Violentia ac fraudes

153. Bonis perspectis sexualitatis, opportunum videtur argumentum adire integrum et sano cum rei intuitu. Enimvero ignorare non possumus pluries sexualitatem personalitate privari et etiam morbis cumulari ita ut «semper magis occasio fit et instrumentum ad proprium "ego" roborandum atque satisfactionis ad suam utilitatem attinentis propriorum desideriorum et instinctuum».[155] Hac aetate praesens est periculum ne etiam sexualitas pernicioso spiritu illius "adhibe et eice" temperetur. Corpus alterius saepe veluti quaedam tenenda res usurpatur usquedum nobis offerat satisfactionem et spernenda, cum primum illecebris orbatur. Num ignorari possunt vel dis-

[150] *Ibid.*, 4.
[151] *Ibid.*, 5.
[152] *Ibid.*, 1: 1132.
[153] *Catechesis* (16 Ianuarii 1980), 1: *Insegnamenti* III,1 (1980), 151.
[154] Josef Pieper, *Über die Liebe*, München 2014, 174.
[155] Ioannes Paulus II, Litt. Enc. *Evangelium vitae* (25 Martii 1995), 23: *AAS* 87 (1995), 427.

simulari productae formae dominationis, impotentiae, abusus, perversionis et violentiae sexualis, quae fructus sunt alicuis depravatae notionis sexualitatis atque dignitatem aliorum amorisque vocationem delent sub obscura conquisitione sui ipsius?

154. Non est supervacaneum recolere etiam in matrimonio sexualitatem fontem fieri posse doloris et fraudis. Hanc ob rem palam affirmare debemus «usum matrimonii alteri coniugi impositum, nulla ratione habita eius status eiusque iustorum optatorum, non esse verum actum amoris, atque adeo iis adversari rebus, quas circa necessitudinem inter coniuges moralis recte postulat ordo».[156] Actus proprii unionis sexualis coniugum naturae respondent sexualitatis quam Deus vult si «modo vere humano exercentur».[157] Quam ob rem sanctus Paulus adhortabatur: «Ut ne quis supergrediatur neque circumveniat in negotio fratrem suum» (*1Thess* 4, 6). Etiamsi ille in aetate quadam scripsit cum patrisfamilias cultus pollebat, cum femina creatura considerabatur viri prorsus obnoxia, tamen docuit sexualitatem quaestionem esse inter coniuges tractandam: facultatem etiam prospexit sexuale commercium ad aliud tempus differendi, tamen «ex consensu» (*1Cor* 7, 5).

155. Sanctus Ioannes Paulus II perquam acutum dedit monitum cum affirmaret virum et feminam «inexplebili cupiditate teneri».[158] Scilicet, ad coniunctionem vocantur magis in dies artam, sed periculum adest ne dissimilitudines adimantur et necessarium illud spatium quod inter utrumque intercedit. Nam unusquisque propriam possidet dignitatem quae duplicari non potest. Cum mutua magni pretii proprietas in dominationem transformatur, «mutat [...] essentialiter structura communionis de necessitudine inter personas».[159] In dominationis ratione, etiam qui dominatur ad negationem pervenit propriae dignitatis[160] et in summa desinit «subiectivam identitatem cum proprio corpore habere»,[161] cum id omni exuat significatione. Sexum tamquam effugium vivit et pulchritudini coniunctionis renuntiationem.

156. Magni est momenti ut palam dicatur quodvis genus sexualis servitutis esse abiciendum. Quapropter opportunum est omnem interpretationem non aequam vitare textus Epistulae ad Ephesios in qua rogatur ut «mulieres viris

[156] Paulus VI, Litt. Enc. *Humanae vitae* (25 Iulii 1968), 13: *AAS* 60 (1968), 489.
[157] Cfr Conc. Oecum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, 49.
[158] *Catechesis* (18 Iunii, 1980), 5: *Insegnamenti* III, 1 (1980), 1778.
[159] *Ibid.*, 6.
[160] Cfr *Catechesis* (30 Iulii 1980), 1: *Insegnamenti* III, 2 (1980), 311.
[161] Cfr *Catechesis* (8 Aprilis 1981), 3: *Insegnamenti* IV, 1 (1981), 904.

suis subditae sint sicut Domino» (*Eph* 5, 22). Sanctus Paulus hic formas mentis sui temporis adhibet, sed nos non debemus idem culturale quoddam involucrum induere, sed nuntium revelatum qui in universum in hoc textu subest. Sapientem resumimus explanationem sancti Ioannis Pauli II: «Amor quodvis genus submissionis excludit, ob quam uxor ancilla fieret vel serva mariti [...]. Communitas vel unitas quas ii ob matrimonium instituere debent, per mutuam efficitur oblationem, quae est etiam mutua submissio».[162] Idcirco dicitur etiam: «et viri debent diligere uxores suas ut corpora sua» (*Eph* 5, 28). Revera textus biblicus ad superandum invitat commodum individualismum ad vitam in alios conversam agendam: «Subiecti invicem in timore Christi» (*Eph* 5, 21). Inter coniuges haec mutua "submissio" peculiarem accipit rationem et intellegitur veluti mutua proprietas libere selecta, addita copia notarum fidelitatis, observantiae et curae. Sexualitas amicitiae coniugali indissolubili modo inservit, cum illuc tendat ut alter in plenitudine vivat.

157. Attamen, depravatae sexualitatis et erotismi reiectio non debet umquam nos ducere ad ea despicienda vel neglegenda. Perfecta matrimonii imago non potest fingi tantum veluti liberalis laboriosaque oblatio, ubi unusquisque cuivis personali renuntiat necessitati et sollicitus est tantummodo de bono alterius agendo sine ulla satisfactione. Memoramus verum amorem etiam ab altero excipere novisse, se ipsum accipere valere veluti vulnerabilem et egentem, non desistere quin recipiat sincero, felici gratoque animo corporalia amoris signa sicut blanditiam, complexum, osculum atque sexualem coniunctionem. Ad hoc Benedictus XVI palam edicit: «Si vero solus spiritus homo esse studet cupitque carnem reicere veluti hereditatem ut ita dicamus tantum animalis propriam, tunc dignitatem suam tam spiritus quam corpus amittunt».[163] Idcirco «homo non potest vivere tantummodo de amore oblativo, descendente. Non valet semper solum donare, etiam recipere debet. Quicumque amorem donare vult, illum tamquam donum ipse recipiat oportet».[164] Hoc postulat, quovis modo, ut memoria teneatur humanam aequabilitatem infirmam esse, semper aliquid manere quod condicioni humanae obstet atque in quolibet momento iterum prorumpere possit, cum recuperet suas maxime primitivas et egoisticas inclinationes.

[162] Cfr *Catechesis* (11 Augusti 1982), 4: *Insegnamenti* V, 3 (1982), 205-206.
[163] Litt. Enc. *Deus caritas est* (25 Decembris 2005), 5: *AAS* 98 (2006), 221.
[164] *Ibid.*, 7.

Matrimonium et virginitas

158. « Multi qui nullis initis nuptiis vivunt non solum operam dant familiae suae originis, sed saepe magna reddunt servitia suis in amicorum coetibus, in communitate ecclesiali et in vita professionali. [...] Multi, deinde, suas praebent facultates christianis inserviendis communitatibus in signo caritatis et voluntariae operositatis. Sunt postea etiam qui nuptias non concilient quia vitam amori Christi et fratrum consecrant. Eorum sedulitate familia, in Ecclesia societateque, magnopere locupletatur ».[165]

159. Virginitas est quaedam amoris forma. Ut signum, nobis sollicitudinem de Regno recolit, necessitatem sese tradendi sine condicionibus Evangelio nuntiando (cfr *1Cor* 7, 32), atque imago est plenitudinis Caeli, ubi « neque nubent neque nubentur » (*Mt* 22, 30). Sanctus Paulus ei suffragabatur quia impendentem reditum Iesu exspectabat atque volebat ut omnes operam evangelizationi tantummodo darent: « Tempus breviatum est » (*1Cor* 7, 29). Tamen plane patebat hanc ipsius esse sententiam eiusque desiderium (cfr *1Cor* 7, 6-8) et non Christi postulationem: « Praeceptum Domini non habeo » (*1Cor* 7, 25). Eodem tempore pondus diversarum vocationum agnoscebat: « Unusquisque proprium habet donum ex Deo: alius quidem sic, alius vero sic » (*1Cor* 7, 7). Hac ratione sanctus Ioannes Paulus II affirmavit biblicas sententias « argumentum non tribuere "minori ponderi" matrimonii neque "superiori ponderi" virginitatis vel caelibatus »[166] ob sexualem abstinentiam. Potius quam dicere de superiore pondere virginitatis in omni specie, consentaneum videtur ostendere diversos status vitae inter se compleri ita ut hic quandam ob rationem, ille aliam ob rationem sit perfectior. Alexander Haliciensis, exempli gratia, affirmabat quampiam ob rationem matrimonium considerari posse superius aliis sacramentis: « Significat enim coniunctionem Christi et Ecclesiae, vel unionem divinae naturae cum humana ».[167]

160. Idcirco « non agitur de minuendo bono matrimonii pro continentia »,[168] « neque adest quoddam fundamentum pro aliqua suspecta repugnantia [...]. Si quandam traditionem theologicam sequimur et de statu perfectionis loquimur, rem non ob ipsam continentiam facimus, sed ob totam vitam in

[165] *Rel Fin* 2015, 22.
[166] *Catechesis* (14 Aprilis 1982), 1: *Insegnamenti* V, 1 (1982), 1176.
[167] *Glossa in quattuor libros sententiarum Petri Lombardi*, IV, XXVI, 2 (Quaracchi 1957, 446).
[168] Ioannes Paulus II, *Catechesis* (7 Aprilis 1982), 2: *Insegnamenti* V, 1 (1982), 1127.

praeceptis evangelicis nisam».[169] Tamen persona quae matrimonium inivit caritatem summam vivere potest. Igitur «pervenit ad illam perfectionem quae e caritate oritur, per fidelitatem erga eorum consiliorum spiritum. Eiusmodi perfectio fieri potest et omni homini patet».[170]

161. Virginitas figura est amoris cui non est necessitas alterum possidendi et hoc modo libertatem Regni Caelorum ostendit. Est adhortatio ad coniuges ut suum amorem coniugalem in prospectu consummati amoris Christi teneant, veluti commune iter ad plenitudinem Regni. Amor porro coniugum alia praebet symbolica bona: hinc peculiaris est imago Trinitatis. Trinitas revera plena est unitas, in qua tamen exstat etiam distinctio. Praeterea, familia christologicum est signum, quia proximitatem Dei manifestat qui vitam cum homine communicat et cum eo per Incarnationem se coniungit, per Crucem atque Resurrectionem: quisque coniux "una caro" fit cum altero atque se ipsum offert ad communicandum totaliter cum altero usque in finem. Dum virginitas signum est "eschatologicum" Christi qui surrexit, matrimonium est signum "historicum" pro illis qui in terris deambulant, signum Christi terrestris qui accepit vinculum nobiscum et se ipsum usque ad sanguinem tradidit. Virginitas et matrimonium sunt, et oportet sint, varii amandi modi, quia «homo sine amore vivere nequit. Sibimet manet quiddam, quod incomprehensibile est, eiusque vita sensu privatur, nisi amor ei praebetur».[171]

162. Caelibatus in discrimine versatur commodae solitudinis quae libertatem praebet se libere movendi, locum, munera et selectiones mutandi, propriam pecuniam ministrandi, diversas personas invisendi secundum temporis opportunitatem. Tali in re, testimonium coniugum splendet. Qui ad virginitatem vocati sunt in quibusdam coniugibus conspicuum signum liberalis et stabilis fidelitatis Dei erga eius foedus reperire possunt, quod eorum corda ad certius promptiusque studium incitare potest. Etenim adsunt coniuges qui suam servant fidelitatem cum coniux iniucundus corpore factus est, vel cum earum necessitatibus non satisfacit, quamvis multae occasiones eos ad infidelitatem vel desertionem alliciant. Uxor suum potest aegrum maritum curare et ibi, iuxta Crucem, illud "sic" sui amoris usque ad mortem iterat. In eiusmodi amore mirum in modum dignitas manifestatur illius qui amat, dignitas veluti imago caritatis, cum proprium caritatis sit amare plus quam

[169] Id., *Catechesis* (14 Aprilis 1982), 3: *Insegnamenti* V, 1 (1982), 1177.
[170] *Ibid.*
[171] Id. Litt. Enc. *Redemptor hominis* (4 Martii 1979), 10: *AAS* 71 (1979), 274.

amari.[172] Multis in familiis etiam copiam liberalis ac pii servitii erga difficiles filios, immo et ingratos reperire possumus. Hoc efficit ut eiusmodi parentes signum sint amoris liberi sincerique Iesu. Omnibus iis qui in caelibatu vivunt invitantur ut suam consecrationem Regno studiosius operosiusque vivant. Hodie saecularium morum inductio bonum obscuravit coniunctionis totam in vitam atque ubertatem extenuavit oblationis matrimonialis, quam ob rem «oportet bona amoris coniugalis altius perpendantur».[173]

Amoris transfiguratio

163. Cum vita longior usque fiat, aliquid evenit quod aliis temporibus commune non erat: intima consuetudo et mutua proprietas oportet quattuor, quinque vel sex decennia serventur, et hoc necessitatem secum fert se ipsos pluries eligendi. Forsitan coniux iam vehementiore desiderio sexuali non trahitur quod eum ad alteram moveat personam, sed delectamentum animadvertitur quia ad eam pertinet et ea ad eum, et quia scit se solum non esse, unum habere "conscium" qui totam eius novit vitam eiusque historiam et omnia participat. Socius est in vitae itinere quocum potest difficultates obire et de pulchris laetari. Hoc etiam satisfactionem praebet quae proprium comitatur desiderium coniugalis amoris. Non possumus invicem spondere nos totam per vitam eundem animum habituros. Tamen certissime possumus commune firmumque propositum habere, munus videlicet nos amandi necnon coniunctim vivendi usque ad mortem, et tenendi semper uberem intimitatem. Amor quem mutuo spondemus, omnem superat affectionem, sensum vel animi condicionem, licet possit ea complecti. Altior est dilectio inito cordis consilio quod totam amplectitur vitam. Ita, inter infinite certandum, licet multi sensus incompositi in corde versentur, unoquoque die vivum est consilium amandi, mutuo pertinendi, totam vitam simul participandi et mutuo amandi et veniam sibi invicem dandi. Uterque iter maturationis et personalis mutationis perficit. Continuato in cursu, amor omnem gradum celebrat omnemque stationem.

164. In historia matrimonii, corporis species mutat, sed hanc ob causam amoris voluptas deseri non debet. Integrae personae aliquis amore capitur, quae propriam habet indolem, non solum corporis, quamvis eiusmodi cor-

[172] Cfr Thomas Aquinas, *Summa Theologiae* II-II, q. 27, a. 1.

[173] Pontificium Consilium pro Familia, *Famiglia, matrimonio e "unioni di fatto"* (21 Novembris 2000), 40.

pus, ultra temporis detrimentum, numquam desinat aliquo modo significare illam personalem indolem, quae cor cepit. Cum alii iam non possunt pulchritudinem eiusmodi indolis agnoscere, coniux amore captus adhuc amoris instinctu eam percipere valet, et ab affectu non recedit. Suum confirmat consilium ad eam pertinendi, eam iterum eligit et eiusmodi electionem per propinquitatem fidelem et teneritate plenam significat. Nobilitas eius consilii erga eam, cum sit vehemens altaque, novam concitat formam animi motus in coniugali missione adimplenda. Nam « motus ab alia persona inductus [...] per se ipsum ad actum coniugalem non tendit ».[174] Alias sumit sensus significationes quia « amor denique unica res est, variis quamvis cum aspectibus; unus interdum vel alius aspectus magis emergere potest ».[175] Vinculum novos invenit modos et deliberationes postulat rursus usque id sumendi ut firmius constituatur. Non solum tamen ut servetur, sed ut crescat. Est iter in dies sese aedificandi. Sed nihil fieri potest nisi Spiritus Sanctus invocatur, nisi singulis diebus clamatur eius rogando gratiam, nisi eius vis supernaturalis requiritur, nisi ab eo sollicite petitur ut suum ignem super nostrum effundat amorem ad eum roborandum, dirigendum et in unaquaeque nova condicione transformandum.

Caput Quintum
AMOR FACTUS FECUNDUS

165. Amor semper fert vitam. Proinde, coniugalis amor non « expletur omnino intra ipsum par coniugum [...] coniuges, inter se dediti, ultra se donant filium ipsum, sui viventem amoris imaginem, perpetuum unitatis coniugalis signum necnon comprehensionem vivam et indissolubilem sui status, ex quo sunt pater et mater ».[176]

Novam recipere vitam

166. Familia est locus non modo generationis, sed etiam receptionis vitae, quae tamquam donum Dei procedit. Omnis vita nova « permittit, ut rationem gratuitissimam amoris comperiamur, quae vero incessanter admi-

[174] Ioannes Paulus II, *Catechesis* (31 Octobris 1984), 6: *Insegnamenti* VII, 2 (1984), 1072.

[175] Benedictus XVI, Litt. Enc. *Deus caritas est* (25 Decembris 2005), 8: *AAS* 98 (2006), 224.

[176] Ioannes Paulus II, Adhort. Ap. *Familiaris consortio* (22 Novembris 1981), 14: AAS 74 (1982), 96.

ratione nos afficit, pulchritudinem scilicet praevenientis amoris: filii enim amantur antequam nascuntur».[177] Haec principatum enuntiant amoris Dei, qui omnium semper facit initium, quia filii «diliguntur antequam aliquid faciant, ut diligi mereant».[178] Attamen, «pueri innumeri inde ab principio repudiantur, derelicti, infantia sua ac futuram aetatem despoliati. Audent quidam dicere, quasi ad suipsius excusationem, errorem illud fuisse, quod illi in lucem suscepti sunt. Hoc autem ignominiosum! [...] Quid de sollemnis declarationibus iurium hominum aut iurium puerorum, si vero coercemus pueros propter errores adultorum?».[179] Si puer quidam gignitur inoptatus, parentibus aliisve membris familiae omnia experienda sunt, ut eum accipiant tamquam donum Dei et obligationes sumant eiusdem prompto et amanti animo accipiendi. Nam, «cum agitur de pueris nascentibus, nullus adultorum labor nimis impensus vel magnus aestimatur, dummodo quivis puer arceatur ne errorem se esse credat vel pro nihilo putari vel vulneribus vitae et hominum tradi iniuriis».[180] Donum novi filii, quem Dominus patri et matri concredit, ab eiusdem acceptione incipit, per tutelam in mundo prosequitur et finem ultimum habet gaudium vitae aeternae. Aequus intuitus consummationis personae humanae magis magisque admonebit parentes de summi pretii dono iisdem commisso: Deus, enim, parentibus concedit, ut deligant nomen, quo Ipse suum quemque filium nuncupabit in aeternum.[181]

167. Multae prolis familiis gaudet Ecclesia. In iis amor uberem suam exprimit fecunditatem. Quod autem secum haud fert, ut sanus monitus sancti Ioannis Pauli II ex memoria deponatur, cum doceret responsalem paternitatem non esse «procreationem infinitam vel defectum cognitionis elementorum, quae ad institutionem filiorum pertinent, sed potius facultatem esse coniugum inviolabilis eorum libertatis prudenter officioseque adhibendae, rebus socialibus ac demographicis aequis atque adiunctis et optatis propriis attentis».[182]

[177] *Catechesis* (11 Februarii 2015): *L'Osservatore Romano*, 12 Februarii 2015, p. 8.

[178] *Ibid.*

[179] *Catechesis* (8 Aprilis 2015): *L'Osservatore Romano*, 9 Aprilis 2015, p. 8.

[180] *Ibid.*

[181] Cfr Conc. Oecum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, n. 51: «Omnibus vero compertum sit vitam hominum et munus eam transmittendi non ad hoc saeculum tantum restringi neque eo tantum commensurari et intelligi posse, sed ad aeternam hominum destinationem semper respicere».

[182] *Litterae ad Moderatores Nationum universi orbis et ad Secretarium Generalem Unitarum Nationum Coetus pro Congressu Internationali de populis eorundemque profectu* (18 Martii 1994): *Insegnamenti* XVII, 1 (1994), 750-751.

Amor exspectandae praegnationis

168. Perdifficile et mirum simul tempus praegnationis. Mater Deo coniungitur, ut prodigium vitae novae fiat. Manat maternitas e « speciali facultate corporis feminini, quod creatrice peculiaritate conceptioni hominisque generationi inservit ».[183] Mulier quaeque illud communicat « mysterium creationis, quae in humana generatione resumitur »;[184] et rite Psalmus dicit: « Contexuisti me in utero matris meae » (139, 13). Quisque puer in utero matris suae concrescens perpetuum Dei Patris et sempiterni eius amoris est consilium: « Priusquam te formarem in utero, novi te et, antequam exires de vulva, sanctificavi te et prophetam gentibus dedi te » (*Ier* 1, 5). Quisque puer est in Dei corde ab aeterno, cuius somnium aeternum tempore conceptionis perficitur. Perpendamus quantam coalescens illud germen vitae possideat dignitatem inde a conceptione. Oportet ergo eum contueri iisdem oculis quibus Pater, cuius intuitus universam formam superat.

169. Mulier praegnans hoc divinum consilium communicare potest in filii sui exspectatione: « Omnes matres omnesque patres novem menses filium suum mente somniant. [...] Nulla est familia sine somnio. Amissa in familia facultate somniandi, neque pueri crescunt neque amor crescit atque vita ipsa languescit et exstinguitur ».[185] Hoc intra somnium coniugibus christianis Baptismum necessario apparet. Quod parentes oratione, filium suum iam ante ortum Iesu commendantes, comparant.

170. Progressarum scientiarum subsidio colorem crinis nascituri hodie praecognoscere possumus et infirmitates, quibus laborabit aliquando, cum omnes corporales illius personae qualitates inscriptae sint in codice eius genetico, iam in eius embryonali statu. Pater dumtaxat, qui eum creavit, plenitudinem eius cognoscit. Ipse solus cognoscit quid sit pretiosissimum, quid praestantissimum, cum Ipse solus comperiat qui puer iste sit, quaenam altissima identitas. Matri, quae eum in gremio portat, necesse est petere a Deo lucem, ut filium suum altius cognoscat eumque eiusmodi qualiscumque sit exspectet. Parentes quidam filium suum tempore minime apto nasci percipiunt. Oportet a Domino expetant ut sanentur ac roborentur, ad filium illum omnibus ex partibus recipiendum amanterque exspectandum. Praestat

[183] Ioannes Paulus II, *Catechesis* (12 Martii 1980), 3: *Insegnamenti* III, 1 (1980), 543.

[184] *Ibid.*

[185] *Allocutio ad familiarum Manilae conventum apud aedificium vulgo* Mall of Asia Arena (16 Ianuarii 2015): *AAS* 107 (2015), 176.

utique ut puer ille animadvertat se exspectari: ille enim non est appendix nec expedimentum alicuius animi inquietudinis; humanus est, immensa ergo praeditus dignitate, quapropter nullo modo privato alicuius emolumento potest inservire. Proinde, nihil interest utrum vita haec nova augescens tibi proficiat necne, utrum proprietates tibi placitas habeat necne, utrum consiliis optatisve tuis congruat necne. Nam, «filii donum sunt; et quisque eorum unus et incomparabilis [...] Filius amatur quia talis, non quia pulcher vel huius illiusve formae, sed omnino quia filius est, minime quia eadem quae ego cogitat vel voluntati meae satisfacit. Filius est filius».[186] Amor parentum instrumentum est amoris Dei Patris, qui ortum cuiusque filii comiter exspectat eumque sine condicionibus admittit et gratuito accipit.

171. Volumus unicuique praegnanti mulieri paterne hoc suadere: indulge laetitiae tuae, nihil interius maternitatis gaudium tibi auferat. Puer iste laetitiam tuam meretur. Noli sinere ut timores vel negotia vel vaniloquentia hominum vel aerumnae hanc deleant felicitatem, quia facta es instrumentum divinum ad novam vitam in mundum ferendam. Omnia cura, quae facienda vel comparanda sunt, sine autem perturbatione animi, et laudem sicuti Maria extolle: «Magnificat anima mea Dominum et exsultavit spiritus meus in Deo salvatore meo, quia respexit humilitatem ancillae suae» (*Lc* 1, 45-48). Tranquillum cordis studium excole inter incommoda et precare Dominum ut laetitiam tuam tueatur, ut vicissim puero tuo eam tradas.

Maternus et paternus amor

172. «Pueri modo nati quasi donum una cum alimonia et curis confirmationem recipiunt qualitatum spiritalium amoris. Actus amoris per donum nominis procedunt, per communicationem verborum, per oculorum consilia, per lumina risus. Sic discunt pulchritudinem vinculi inter homines animam nostram afficere, libertatem nostram anquirere, alterius diversitatem accipere eumque collocutorem agnoscere ac vereri [...] et hoc est amor, qui amoris Dei secum fert favillam».[187] Omnis puer ius habet amorem patris et matris accipiendi, qui ambo ad plenam eius et compositam maturitatem necessarii sunt. Sicut Episcopi Australiae dixerunt, uterque «aliquid affert, pro se quisque praecipue, ad proventum pueri. Pueri servare dignitatem secum importat eius confirmare necessitatem eiusque naturale ius matrem et

[186] *Catechesis* (11 Februarii 2015): *L'Osservatore Romano*, 12 Februarii 2015, p. 8.
[187] *Catechesis* (14 Octobris 2015): *L'Osservatore Romano*, 15 Octobris 2015, p. 8.

patrem habendi ».[188] Non agitur quidem de discreto amore patris et matris, sed vero de amore inter eos, qui fons propriae exsistentiae, qui recipiens nidus ac familiae fundamentum habetur. Contra filius in libidinosum mancipium dilabi videtur. Ambo, vir et mulier, pater et mater, sunt « cooperatores amoris Dei Creatoris eiusque veluti interpretes ».[189] Filiis suis faciem maternam et paternam Domini pandunt. Praeterea, docent simul bonum mutuae conversationis, dissimilium communicationis, in quam quisque indolis suae peculiaritatem affert et ex alio haurire scit. Si alteruter quadam ex ratione necessario deficit, tum magni est momenti quodammodo huic defectioni subvenire ad aptam filii maturitatem fovendam.

173. Orphanorum condicionis sensus, quem multi hodie pueri et iuvenes experiuntur, altior est quam ut opinari possimus. Perlegitimum hodie perspicimus et immo exoptandum, quod mulieres studere laboremque ac facultates suas excercere et fines proprios colere volunt. Eodem autem tempore nullo modo puerorum ignorare possumus necessitatem, praesertim primis vitae mensibus, maternae praesentiae. Revera « mulier homini se exhibet matrem, subiectum scilicet novae vitae humanae, quae concipitur in ea et crescit, et e qua in mundum oritur ».[190] Deminutio praesentiae maternae una et eiusdem muliebrium proprietatum grave nostro mundo periculum conflat. Feminismum aestimamus, cum neque uniformitatem neque maternitatem negandam poscit. Nam, altitudo mulieris omnia postulat iura inviolabili ex eius humana dignitate, sicut et ex eius muliebri ingenio humano consortio pernecessario manantia. Peculiares eius muliebres qualitates – praesertim maternitas – officia ei etiam imponunt, quandoquidem mulieris condicio missionem quandam praecipuam in hoc mundo complectitur, quam humanae societati custodire ac servare opus est ad communem utilitatem.[191]

174. Revera, « matres validissimum remedium suppeditant contra individualismum proprium commodum affectantem [...] Quae testimonium praebent vitae pulchritudinis ».[192] Procul dubio, « societas sine matribus inhumana esset, cum matres semper, pessimis etiam in rerum adiunctis, suavitatem, navitatem, firmitatem profiteri valeant. Matres altissimum saepius tradunt religiosae pietatis sensum, sicut in primordiis orationum et actuum de-

[188] Conferentia Episcoporum catholicorum Australiae, Litt. past. *Don't Mess with Marriage* (24 novembris 2015), 11.

[189] Conc. Oecum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, 50.

[190] Ioannes Paulus II, *Catechesis* (12 Martii 1980), 2: *Insegnamenti* III, 1 (1980), 542.

[191] Cfr Id., Litt. Ap. *Mulieris dignitatem* (15 Augusti 1988), 30-31: *AAS* 80 (1988), 1727-1729.

[192] *Catechesis* (7 Ianuarii 2015): *L'Osservatore Romano*, 7-8 Ianuarii 2015, p. 8.

votionis, quas puer discit [...] Sine matribus non modo novi christifideles deessent, sed fides ipsa magnam partem amitteret fervoris sui simplicis simul et profundi [...] Matres dilectissimae, gratias, gratias agimus propter quod in familia estis atque Ecclesiae ac mundo largimini».[193]

175. Mater, quae puerum suum leniter ac misericorditer tuetur, eum adiuvat, ut fiduciam cumulet atque experiatur mundum bonum esse habitaculum, quod vero sinit eum sui ipsius aestimationem augere, quae virtutem concitat interioris cognitionis habendae et alterius animi communicandi. Ceterum patris imago adiuvat eum, ut limites rerum percipiat, atque magis denotatur propter iter, propter in ampliorem ditioremque provocationibus mundum exitum, propter incitamentum ad labores et certamen. Pater clara quadam ac felici masculina natura praeditus, qui vicissim sua cum muliere sociare sibi valeat dilectionem simul et temperantiam, tam necessarius est quam maternae curae. Munera exstant et officia, quae accommodari possunt atque certis uniuscuiusque familiae adiunctis aptari, sed praesentia manifesta et plane definita duarum imaginum, alterius femineae alterius masculinae, locum magis idoneum ad maturitatem pueri obtinendam instituit.

176. Nostra societas "sine patribus societas" dicitur. Ad cultum et humanitatem Occidentis, patris imago symbolice absens esse, depravata, evanida videtur. Virilitas ipsa in dubium vocari videtur. Plane exserta est confusio, quia «primum hoc perceptum est uti liberatio quaedam, a patre scilicet domino, a patre vicario legis ab extrinseco impositae, a patre censore felicitatis filiorum et obice emancipationi ac libertati iuvenum. Aliquibus in domibus quandoque olim immodicus imperabat dominatus, nonnumquam etiam vexatio».[194] Attamen «uti saepenumero fit, ab extremo transitur ad aliud. Difficultas nostrae aetatis non tam praepotens patris videtur praesentia, quam potius eius absentia, eius latitatio. Patres quandoque in se ipsi et industriam suam atque interdum in privata negotia propria adeo intenti sunt, ut suae obliviscantur familiae. Quapropter pueros iuvenesque neglegunt».[195] Praesentia patris, ideoque eius auctoritas, plus plusque afficitur tempore quod instrumentis communicationis, technologiae necnon oblectamenti dicatur. Ex auctoritate praeterea suspiciones hodie trahuntur adultique perseverere impugnati sunt. Fide destituti, filiis suis nihil certi vel firmi demonstrant. Insanum est partes patrum et filiorum commutari: quod idoneum iter ma-

[193] *Ibid.*
[194] *Catechesis* (28 Ianuarii 2015): *L'Osservatore Romano*, 29 Ianuarii 2015, p. 8.
[195] *Ibid.*

turitatis laedit, quod pueris est faciendum iisdemque moderantem amorem negat illum, qui eos adiuvat ad maturitatem assequendam.[196]

177. Deus patrem in familia constituit, ut per praestantiores illas virtutes virilitatis «proximus sit uxori, ad omnia, laetitias scilicet ac dolores aerumnasque ac spes, cum ea communicanda. Et propinquus sit filiis eorum progrediente aetate, cum ludunt et cum operantur, cum vacant et cum aegritudine afficiuntur, cum loquuntur et cum silent, cum audent et cum timent, cum a proposito aberrant et cum veram viam repetunt: patrem adesse oportet semper. 'Adesse' tamen non est idem ac 'incumbere'. Nam, patres qui nimis incumbunt filios delent».[197] Patres quidam percipiunt se inutiles vel supervacuos esse, sed revera «filii prompto egent patre, qui eos ab erroribus resilientes praestoletur: omnia experientur, ne hoc admittant neque ostendant, quo autem sane egent».[198] Bonum non est parvulos patre carere ipsosque ante tempus parvulos esse desinere.

Amplificata fecunditas

178. Complures coniuges filios parere nequeunt. Scimus quantam aegritudinem hoc secum ferat. Ceterum hoc scimus: «Matrimonium non est tantum ad procreationem institutum [...] Ideo, etsi proles, tam optata, saepius deficit, matrimonium ut totius vitae consuetudo et communio perseverat suumque valorem atque indissolubilitatem servat».[199] Insuper, «maternitas res non est tantum biologica, cum diversis in modis exprimatur».[200]

179. Adoptio via est ad maternitatem paternitatemque munificentissime perficiendas, et iis animum addere volumus, qui filios parere non possunt, ut largi sint amoremque coniugalem suum iis recipiendis pandant, qui congruo orbati sunt lare: numquam munificos se fuisse querentur. Adoptio actus est amoris, quo familia datur iis, qui ea carent. Maxime instandum est, ut instituta iuris cursum adoptionis expediant, praesertim in casibus filiorum inoptatorum, ut caveatur ne abortus et reiectiones admittantur. Qui provocationem accipiunt adoptandi et quemdam plene ac gratuito amplectuntur, mediatores fiunt divini illius amoris, qui dicit: «Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui» (*Is* 49, 15).

[196] Cfr *Rel Fin* 2015, 28.

[197] *Catechesis* (4 Februarii 2015): *L'Osservatore Romano*, 5 Februarii 2015, p. 8.

[198] *Ibid.*

[199] Conc. Oecum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, n. 50.

[200] V Conferentia Generalis Episcoporum Civitatum Americae Latinae et Carabicarum, *Documentum Apparitiopolitanum* (29 Iunii 2007), 457.

180. «Adoptionis acceptionisque electio peculiarem enuntiat fecunditatem coniugii, ultra casus illos, qui dolenti sterilitate notantur [...] Illis coram rerum adiunctis cum filius omni ratione appetitur, quasi si ius sit sui ipsius dignitatis asseverandae, adoptio et acceptio, recte perspectae, et paternae et filialis pietatis exhibent cardinem, quia agnoscere adiuvant filios sive naturales sive adoptatos vel acceptos in se quiddam esse novi eosdemque opus esse accipere atque amare necnon colere, non modo partum eniti. Pueri commodum semper praevaleat oportet in negotiis adoptionis et acceptionis».[201] Porro autem «commercium puerorum omnino est prohibendum inter nationes et continentes, congruis adhibitis institutis legis et inspectionibus intervenientibus publicis».[202]

181. Convenit insuper procreationem vel adoptionem reminisci unas fecunditatis amoris experiendae non esse vias. Etiam familia multis ditata filiis ad imprimendum vestigium suum vocatur in societate ubi adest, ut fecunditatis alias explicet formas quasi amorem illum proferentes, qui eam sustentat. Familiae christianae ne obliviscantur «fidem nos minime a mundo alienare, sed in eum altius immergere [...] Quisque nostrum peculiarem munus habet absolvendum de Regni Dei adventu parando».[203] Familia minime putare se debet uti claustrum, contra societatem videlicet praesidium. Nullo modo cunctatur, sed extra procedit ad societatem adipiscendam. Sic locus fit personae cum societate communicandae et consistorium publici et privati. Coniuges oportet plane certeque sint conscii de socialibus officiis. Cum istud fit, animi affectio eosdem iugans, minime extenuatur, sed novo lumine repletur, sicut versiculi exprimunt qui sequuntur:

«Manus tuae mihi blanditiae,
cotidiani mei concentus.
Amo te quia tuae manus
operantur iustitiae.
Amo te quia mihi es
amor mihique conscia et omnia
coniunctisque passibus, in via,
duobus multo magis».[204]

[201] Cfr *Rel Fin* 2015, 65.
[202] *Ibid.*
[203] *Allocutio ad familiarum Manilae conventum apud aedificium vulgo* Mall of Asia Arena (16 Ianuarii 2015): *AAS* 107 (2015), 178.
[204] Mario Benedetti, "Te quiero", in *Poemas de otros*, Buenos Aires 1993, 316.

182. Nulla familia fecunda esse potest, cum se nimis diversam vel seiunctam effingit. Ad hoc periculum vitandum, familiam Iesu memoramus gratia et prudentia plenam, quae "insolita" non habebatur familia, domus aliena et a populo seiuncta. Quam ob causam homines non sine difficultate sapientiam agnoscebant Iesu, qui aiebant «Unde huic haec [...] ? Nonne iste est faber, filius Mariae?» (*Mc* 6, 2.3); et «Nonne hic est fabri filius?» (*Mt* 13, 55). Haec confirmant eam tenuem fuisse familiam, omnium proximam, communiter inter populum versantem. Neque Iesus restrictis vel exclusoriis in consuetudinibus coaluit cum Maria et Ioseph, sed in amplificata quadam familia libenter aetatem exigebat, ubi familiares et amici erant. Quae pandunt etiam parentes eius, in Hierusalem redeuntes, indulsisse, ut puer duodecim annorum toto die in comitatu pererraret, narrationes auscultans omniumque communicans curas: «Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei» (*Lc* 2, 44). Fit tamen quandoque, ut familiae quaedam christianae, ob eloquium quo utuntur, propter modos loquendi agendique mores et reduplicatam sermocinationem, alienae esse videantur, a societate seclusae, et earum etiam iidem propinqui se despectos vel ab illis iudicatos percipiant.

183. Coniugum par amoris vim experiens, scit huiusmodi amorem ad vulnera derelictorum sananda, ad humanum cultum occursus instaurandum, pro iustitia ad certandum vocari. Deus familiae consilium commisit mundum "domesticum" efficiendi,[205] ut omnes hominem quemquem fratrem haberent: «Attentus cotidianae vitae hominum mulierumque aetatis nostrae intuitus protinus ostendit opus esse ubique valida spiritus familiaris iniectione [...] Non modo composita vita communis in grapheocratia plus plusque haeret, quae a praecipuis hominum vinculis prorsus dissidet, sed vel mores ad rem socialem et politicam pertinentes detrimenti saepius manifestant signa».[206] Sed contra familiae promptae ac adiutrices pauperibus obviam veniunt et amicitias contrahere valent cum iis quae acerbiore utuntur fortuna. Si revera iis Evangelii est cura, nullo modo oblivisci possunt illorum Iesu verborum: «Quamdiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis» (*Mt* 25, 40). Vivunt tandem quod perquam perspicue mandatum est nobis in his verbis: «Cum facis prandium aut cenam, noli vocare amicos tuos neque fratres tuos neque cognatos neque vicinos divites, ne forte et ipsi te

[205] Cfr *Catechesis* (16 Septembris 2015): *L'Osservatore Romano*, 17 Septembris 2015, p. 8.
[206] *Catechesis* (7 Octobris 2015): *L'Osservatore Romano*, 8 Octobris 2015, p. 8.

reinvitent et fiat tibi retributio; sed cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, caecos, et beatus eris» (*Lc* 14, 12-14). Beatus eris! Ecce felicis familiae arcanum.

184. Testimonio sicut et verbo de Iesu familiae alios adloquuntur, fidem tradunt, desiderium Dei suscitant ac decus Evangelii conversationisque, quae proponitur, ostendunt. Sic christiani coniuges caliginem publici spatii fraternitatis, socialis sensus, humilium tutelae, fulgidae fidei speique operosae coloribus pingunt. Eorum fecunditas amplificatur et multiplicatas transit in species, quibus amor Dei in societate perluceat.

Discretio corporis

185. Ad hanc rationem consentaneum videtur textum biblicum serio animo intueri, qui e complexu narrationis depromptus vel summatim solitus est intellegi, quapropter praesentior rectiorque sensus negligi potest, ad rem socialem maxime vergens. Agitur de sententiis epistolae *1Cor* 11, 17-34, ubi Sanctus Paulus de turpi quadam communitatis condicione disserit. Hac de re personae divites, pauperes distrahere studebant et hoc fiebat etiam in convivio illo, quod celebrationem eucharisticam comitabatur. Dum divites splendide epulabantur, pauperes conspicientes esuriebant: «alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Numquid domos non habetis ad manducandum et bibendum? Aut ecclesiam Dei contemnitis et confunditis eos, qui non habent?» (*1Cor* 11, 21-22).

186. Eucharistia ut ecclesiale corpus in unum confluat secum fert. Qui ad Christi corpus sanguinemque accedit eadem opera idem illud corpus ledere non potest, membra ignominiose distrahens eaque segregans. Agitur namque de Domini Corpore "discernendo", de eo per fidem caritatemque agnoscendo, tam in sacramentorum quam communitatis signis, alioquin propria damnatio editur ac bibitur (cfr v. 29). Textus hic Sacrae Scripturae severum est familiis monitum, quae in commoditatis suae oblectamenta se concludunt seseque abdunt, nominatim familiis iis, quae non moventur coram familiarum pauperum egentiorumque angustiis. Celebratio eucharistica sic perpetuum uniuscuiusque fit incitamentum, ut quisque «probet seipsum» (v. 28), utque propriae familiae fores maiori communioni aperiant cum segregatis ab omni humano consortio et utique eucharistici amoris recipiatur sacramentum nos unum corpus efficiens. Ne obliviscamur: «sacramenti "mystica" natura socialem

rationem secum fert».[207] Cum communicantes in pauperes dolentesque se moveri non patiuntur, vel varias seiunctionis contemptionisque et iniquitatis species perferunt, tum Eucharistia indigne recipitur. Familiae autem, quae caelesti alimonia aptiore animi voluntate reficiuntur, studium suum fraternitatis, sensum socialem et officium erga egenos corroborant.

In magna familia vita

187. Familiam parvam secedi minime oportet a maiore, cuius sunt parentes, patrui avunculique, sobrini et ipsi proximi. Hac in maiore familia quidam auxilium vel saltem comitatum gestusve amicitiae desiderare possunt vel magnis affici tormentis, quae quandam postulant consolationem.[208] Nostrae aetatis individualismus interdum efficit ut in securo nidulo quodam delitescamus aliosque molesti instar percipiamus periculi. Attamen solitudo haec ampliorem non praebet pacem neque felicitatem, sed cor familiae obserat eamque a vitae plenitudine abducit.

Filii condicio

188. Primum de parentibus nostris loquamur. Iesus pharisaeos commonebat alienationem parentum irritum facere praeceptum Dei (cfr *Mc* 7, 8-13). Neminem conscientiam se esse filium amittere iuvat. In quovis homine «licet adultus fiat aut senex, etiam si pater fiat vel eximio fungatur officio, haec infra omnia natura filii persistit. Omnes filii sumus. Hoc vero nos semper eo revocat, quod vitam nobis non dedimus ipsi, sed accepimus: magnum donum vitae primum est munus, quo donati sumus».[209]

189. Hanc ob rem «quartum mandatum a filiis petiit, ut pater et mater honorentur (cfr *Ex* 20, 12). Quod continuo post mandata ipsum Deum respicientia locatur. Nam, sacrum, divinum quiddam, aliquid radicitus inhaerens cuivis alii mutuo honori inter homines complectitur. Et vero in textu biblico quarti huius mandati adicitur: "ut sis longaevus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi". Vinculum rectum inter generationes pignus futuri est et vere humanae historiae. Societas filiorum, qui patres haud honorant, societas est absque honore [...] Societas haec est iuvenes asperos avidosque complexura».[210]

[207] Benedictus XVI, Litt. Enc. *Deus caritas est* (25 Decembris 2005), 14: *AAS* 98 (2006), 228.
[208] Cfr *Rel Fin* 2015, 11.
[209] *Catechesis* (18 Martii 2015): *L'Osservatore Romano*, 19 Martii 2015, p. 8.
[210] *Catechesis* (11 Februarii 2015): *L'Osservatore Romano*, 12 Martii 2015, p. 8.

190. Aversam autem nomisma idem habet partem: «relinquet vir – dicit Dei verbum – patrem suum et matrem» (*Gn* 2, 24). Quod tamen quandoque haud perficitur et matrimonium funditus non sumitur, quia id non completur idque studium non perficitur. Parentes neque deseri neque neglegi opus est, a quibus autem discedendum est, ut coniuges matrimonio iungantur et nova domus habitaculum, praesidium, structura et propositum fiat atque «in carnem unam» (*ibid.*) re convertantur. Aliquibus in matrimoniis evenit, ut multa de coniuge celentur, quae autem propriis parentibus manifestantur, ita ut plus parentum polleant sententiae quam coniugis. Haud facile est hoc diutius perferre, quod vero transitorie tantum fieri potest, dum condiciones instituuntur fiduciae et communicationis cumulandae. In novos filios matrimonium nos provocat.

Senes

191. «Ne proicias me in tempore senectutis; cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me» (*Ps* 71, 9). Senis hic est clamor, qui veretur ne in oblivionem veniat et reiciatur. Quemadmodum Deus nos hortatur, ut eius simus instrumenta ad pauperum audiendas preces, ita et ipse exspectat, ut senum clamorem captemus.[211] Hoc familias et communitates percontatur, quia «Ecclesia nec potest nec vult erga senectutem intoleranti menti, nedum indifferenti aspernantique concedere. Nos sensum communem gratiae aestimationisque et hospitalitatis concitare oportet, quibus senex se vivam esse partem suae communitatis animadvertat. Senes viri virique sunt patresque et matres, qui nos in eadem via et in eadem domo et in eodem cotidiano certamine pro dignitate vitae praecesserunt».[212] Proinde, «quam velimus reiectionis cultui obsistat Ecclesia, per supereffluentem laetitiam novi iuvenum cum senibus amplexus!».[213]

192. Sanctus Ioannes Paulus II nos cohortatus est, ut locum senis in familia observemus, cum humani sint cultus formae, quae «ob confusam progressionem machinalis industriae et urbium densati incolatus perduxerunt atque etiamnunc senes perducunt ad intolerandas exclusionis formas».[214] Senes nobis opem ferunt, ut «continuationem generationum per gratiam dilace-

[211] Cfr *Rel Fin* 2015, 17-18.
[212] *Catechesis* (4 Martii 2015): *L'Osservatore Romano*, 5 Martii 2015, p. 8.
[213] *Catechesis* (11 Martii 2015): *L'Osservatore Romano*, 12 Martii 2015, 8.
[214] Adhort. Ap. *Familiaris consortio* (22 Novembris 1981), n. 27: *AAS* 74 (1982), 113.

rationes resarciendi» percipiamus.[215] Saepius avi pignora virtutum maiorum nepotibus praestant et «multi confiteri possunt se initiationem christianam suam avis adscribere».[216] Verba, blanditiae vel etiam eorum tantum praesentia adiuvant, ut pueri animadvertant historiam a se non incohari atque se heredes esse longi itineris, necnon superiora esse servanda. Quisquis nexus cum historia exsolvit a firmis consuetudinibus instituendis atque a rerum se non potiri agnoscendo laborabit. Igitur, «senum cura humani civilisque cultus cuiusvis demonstrat qualitatem. Consulitne senibus humanus cultus civilisque? Patetne senibus locus? Humanus hic cultus tantum progredietur quantum prudentiae senumque sapientiae servare valebit».[217]

193. Nostra quidem societas historiae memoria prorsus caret. Praepostera est mens illius, "iam transivit". Cognoscere et consilium de praeteritis capere una est facultas prudentis futuri exstruendi. Non datur educatio nisi memoria suffulta: «Rememoramini autem pristinos dies» (*Heb* 10, 32). Narrationes senum bene faciunt pueris iuvenibusque, cum eos historiae sive a familia sive a vico sive ab ipsa urbe actae coniungant. Familia avos aspernens vel neglegens, qui eiusdem viva sunt memoria, est disiecta; familia autem memoriam colens posteritatem secum fert. Itaque, «si humanus civilisque adest cultus, qui senes non complectitur aut eos abicit, quippe qui difficultates afferant, haec societas mortiferum venenum secum gerit»,[218] quia «seipsam a suis evellit radicibus».[219] Eo quod orbitate quadam hodierni animi afficiuntur, quae intermissionem, et amissas certitudines, familiam fingentes, id studium in nos concitat ut familias nostras efficiamus locum, ubi communis historiae fundamento pueri inniti valeant.

Fratres esse

194. Consuetudo inter fratres progrediente tempore altior fit et «fraternitatis vinculum, quo in familia filii devinciuntur, si sub signo urbanae humanitatis erga proximum constituitur, libertatis pacisque summa instituitur schola. Intra familiam humanus convictus inter fratres discitur [...] Quod autem non semper nobis consciis evenit, sed revera familia ipsa fra-

[215] *Allocutio ad participantes Conventum Internationalem de Tertia Aetate* (5 Septembris 1980), n. 5: *Insegnamenti* III, 2 (1980), 539.

[216] *Rel Fin* 2015, 18.

[217] *Catechesis* (4 Martii 2015): *L'Osservatore Romano*, 5 Martii 2015, p. 8.

[218] *Ibid.*

[219] *Allocutio ad senes* (28 Septembris 2014): *L'Osservatore Romano*, 29-30 Septembris 2014, p. 7.

ternitatem in mundum infert. Hoc ex primo usu fraternitatis, affectibus et familiari educatione suffulto, mos fraternitatis quasi pignus universam societatem irradiat ».[220]

195. Coalescere cum fratribus optimam mutuae cuiusdam curae praebet facultatem, qua scilicet adiuvamus simul et adiuvamur. Igitur, « fraternitas in familia tum peculiariter elucet, cum sollicitudinem patientiamque et affectum videmus, quibus saepiuntur fraterculus sororculave debiliores, aegri vel inhabiles ».[221] Confitendum est « fratrem, sororem habere, qui te diligit, experientiam esse magnam, pretiosam, unicam »,[222] sed filii edocendi sunt, ut sese tamquam fratres prosequantur. Quod tirocinium, interdum laboriosum, vera est schola socialitatis. Aliquibus in Nationibus pollens exstat ad unum filium pariendum inclinatio, quam ob rem fraternitas rarescere coepit. Si usu venit ut unus filius tantum generari possit, opus erit exquirere quomodo vitari possit, ne puer solus vel solitarius crescat.

Cor magnum

196. Super parvam coniugum eorundemque filiorum coronam maior stat familia, quae nullo modo praetermitti potest. Nam, « amor inter virum et mulierem in matrimonio et, ratione inde manante et amplificata, amor inter ipsius familiae participes – inter parentes ac filios, inter fratres et sorores, inter propinquos et familiares – animatur atque impellitur intimo perennique vigore dynamico, qui familiam perducit ad communionem in dies arctiorem impensioremque, quae est fundamentum et vis communitatis coniugalis et familiaris ».[223] Huic etiam amici sunt ac familiae amicae subiciendae simul et communitates familiarum, quae invicem in difficultatibus, in sociali navitate atque in fide suffulciuntur.

197. Amplificata haec familia oporteret puellas matres amantius accipiat atque pueros parentibus carentes, mulieres solas, quarum est educationem filiis tradere, inhabiles personas quae peculiari dilectionis assiduitatisque officio prosequendae sunt, iuvenes qui a quibusdam pravis moribus se eripere conantur, eos qui in matrimonio collocati non sunt vel a coniugio

[220] *Catechesis* (18 Februarii 2015): *L'Osservatore Romano*, 19 Februarii 2015, p. 8.

[221] *Ibid*.

[222] *Ibid*.

[223] Ioannes Paulus II, Adhort. Ap. *Familiaris consortio* (22 Novembris 1981), n. 18: *AAS* 74 (1982), 101.

discesserunt vel viduati solitudine excruciantur, senesque et infirmos a nullo sustentatos filio, adusque «propter mores vitae vel perditissimos» complectendos.[224] Hoc etiam iuvare potest ut fragilitati intellegendae parentum subveniatur vel saevitiae licentiaeque contra pueros tempestive detegantur et arguantur, dum eis sanus amor familiareque subsidium tribuitur, quae parentes suppeditare nequeunt.

198. Illud demum oblivione extingui non potest hac in amplificata familia socerum etiam socrumque esse et omnes coniugis affines. Urbanitas quaedam est amoris cavere, ne qui tamquam aemuli vel periculosi vel ereptores quoque videantur. Coniugale vinculum exposcit, ut eorum traditiones ac mores colantur eloquiumque sollicite intellegatur vituperationesque coerceantur et ipsi curentur ac quodammodo corde excipiantur, etiam cum tuenda est legitima libertas et intima coniugum consuetudo. Agendi his modis liberalitas studiosae dilectionis in proprium coniugem manifestatur.

Caput Sextum
QUIDAM PASTORALES PROSPECTUS

199. Dialogi synodalis itineris duxerunt ad prospectandam necessitatem explicandi nova itinera pastoralia, quae conabimur nunc summatim complecti. Singulae communitates curabunt perficiendas propositiones aptiores et efficaciores, quae considerent tum Ecclesiae magisterium tum locales necessitates et provocationes. Non praesumimus hic praebere familiae pastoralem curam, tantum quasdam praecipuas pastorales provocationes colligere volumus.

Familiae Evangelium hodie nuntiandum

200. Patres synodales instanter asseruerunt familias christianas, per gratiam nuptialis sacramenti, principalia esse subiecta curae pastoralis familiaris, ante omnia afferentes «laetam testificationem coniugum familiarumque, ecclesiarum domesticarum».[225] Quapropter adfirmaverunt «de experiendo familiae Evangelio uti gaudio agi quod “repleat cor totamque vitam”, quoniam in Christo “sumus liberati a peccato, a moestitia, ab interio-

[224] *Catechesis* (7 Octobris 2015): *L'Osservatore Romano*, 8 Octobris 2015, p. 8.
[225] *Rel Syn* 2014, 30.

re vacuitate et solitudine" (*Evangelii gaudium*, 1). Parabolae de seminatore sub lumine (cfr *Mt* 13, 3-9), nostrum munus est in seminatione cooperari: ceterum opera est Dei. Haud obliviscendum est Ecclesiam, quae de familia praedicat, signum esse contradictionis»,[226] sed coniuges magni aestimant Pastores sibi afferre rationes ad animosam amoris fortis, solidi, duraturi sponsionem, qui sustinere valeat ea omnia quae iis procedente tempore obveniunt. Ecclesia studet attingere familias per humilem intellectionem, et eius desiderium est «comitari singulas et cunctas familias ut reperiant meliorem modum difficultates superandi quas inveniunt in suo itinere».[227] Non sufficit includere quandam genericam sollicitudinem de familia in magna pastoralia incepta. Quo familiae magis magisque subiecta activa familiaris curae pastoralis efficiantur, requiritur «conatus evangelizationis et catechesis conversus in familiam»,[228] qui eam in hoc iter dirigat.

201. «Quocirca ab omni Ecclesia missionaria conversio requiritur: necesse est ne sistat in nuntio mere theorico alienoque a veris personarum quastionibus».[229] Pastoralis cura familiaris «experiri sinat oportet familiae Evangelium humanae personae altioribus exspectationibus respondere: eius dignitati plenaeque completioni in reciprocitate, in communione et in fecunditate. Non agitur solum de norma quadam praebenda, sed de bonis proponendis, huiusmodi bonorum necessitati respondendo quae hodie comperitur, etiam in nationibus magis saecularibus rebus imbutis».[230] Similiter «extollebatur necessitas evangelizationis quae culturae, rei socialis, politicae et oeconomicae constrictiones sincere denuntiaret, sicut etiam nimium locum mercandi rationibus concessum, quae obstant verae vitae familiari, cum secum ferant discriminationes, paupertatem, exclusiones et violentiam. Quapropter oportet dialogum instituere et cooperationem cum structuris socialibus, sicut etiam animum addere ac sustinere laicos qui involvuntur tamquam christiani in ambitu culturali, sociali et politico».[231]

202. «Multum praecipuumque ad curam pastoralem familiarem confert paroecia, quae est familia familiarum, ubi apte contrahuntur ea quae com-

[226] *Ibid.*, 31.
[227] *Rel Fin* 2015, 56.
[228] *Ibid.*, 89.
[229] *Rel Syn* 2014, 32.
[230] *Ibid.*, 33.
[231] *Ibid.*, 38.

portant parvae communitates, motus et consociationes ecclesiales ».[232] Una cum pastorali cura praecipue versa ad familias, proponitur nobis necessitas ut praebeatur « institutio magis congrua presbyteris, diaconis, religiosis viris et mulieribus, catechistis aliisque agentibus pastoralibus ».[233] Inter responsiones consultationum in universum orbem missarum intellectum est ministros ordinatos saepe congrua institutione carere ad familiarum implicatas difficultates hodie tractandas. Qua de re utilis esse potest etiam experientia diuturnae traditionis orientalis sacerdotum uxoratorum.

203. Seminarii alumni accedant oportet ad ampliorem interdisciplinarem formationem super sponsalibus et matrimonio, ac non tantum ad doctrinam. Insuper, institutio haud semper sinit ut exprimant ii suum animum psychicum et affectuum. Nonnulli ferunt sua in vita experientiam propriae familiae vulneratae, cum absentia parentum et inconstantia commotionum animi. Tempore formationis praestanda est maturitas ut futuri ministri habeant aequabilitatem psychicam qua indiget eorum munus. Familiaria vincula sunt praecipua ad firmandam sanam sui aestimationem seminarii tironum. Quapropter magni est ponderis familias comitari totum cursum seminarii et sacerdotii, quoniam adiuvant eum reapse roborare. Hac de re salutaris est coniunctio cuiusdam temporis vitae in seminario ac pariter in paroeciis, quod sinit magis attingere re familias. Nam per cursum suae vitae pastoralis sacerdos convenit ante omnia familias. « Praesentia laicorum et familiarum, potissimum praesentia feminarum, in presbyteris instituendis favet aestimationi varietatis et mutui complementi diversarum vocationum in Ecclesia ».[234]

204. Responsiones ad consultationes manifestant instanter etiam necessitatem ut instituantur laici operatores pro pastorali cura familiari, adiuvantibus psychopaedagogis, medicis familiarum, medicis communitatum, assistentibus socialibus, advocatis minorum aetate et familiae, dato quippe loco recipiendi ea quae psychologia, sociologia, sexuologia conferunt et incluso ita dicto *counseling*. Periti, praecipue ii qui experientia pollent comitandi, adiuvant ad propositiones pastorales in condiciones reales inque veras familiarum sollicitudines inferendas. « Itinera et institutionis curricula, quae pastoralibus operatoribus peculiariter destinantur, poterunt eos reddere idoneos ut includant idem iter

[232] *Rel Fin* 2015, 77.
[233] *Ibid.*, 61.
[234] *Ibid.*

praeparationis ad matrimonium in vitae ecclesialis copiosorem vim».[235] Proba pastoralis institutio est magni momenti «etiam quod ad peculiares insolitorum eventuum condiciones attinet, cum casus violentiae domesticae et sexualis abusus inveniuntur».[236] Haec omnia nullo modo minuunt, immo etiam confirmant praecipuum bonum spiritalis moderationis, inaestimabilium spiritalium Ecclesiae subsidiorum ac reconciliationis sacramentalis.

Sponsi matrimonium contracturi sustinendi

205. Patres synodales adfirmaverunt diversis modis adiuvandos esse iuvenes ut bonum ac divitias matrimonii detegant.[237] Percipere valeant oportet amoenitatem arti vinculi quae elevat et perficit socialem rationem exsistentiae, tribuit sexualitati plenissimum sensum, simulque fovet bonum filiorum iisque pro eorum maturitate educationeque potiora praebet.

206. «Implicata res socialis et provocationes quibus familia debet hodie occurrere requirunt maius studium totius christianae communitatis ad praeparationem sponsorum ad matrimonium. Recordari oportet multum praestare virtutes. Inter quas castitas apparet condicio pretiosa ut sincere crescat amor inter personas. Quod ad hanc necessitatem spectat, Patres synodales consenserunt in exigenda maiore totius communitatis implicatione, anteposita familiarum testificatione, praeter inserendam praeparationem ad matrimonium in itinere initiationis christianae, clare manifestando nexum matrimonii cum baptismo ceterisque sacramentis. Apparuit similiter necessitas ut praecipua susciperentur incepta pro praeparatione proxima ad matrimonium quae essent authentica experientia participationis in vita ecclesiali atque altius inducerent diversas rationes vitae familiaris».[238]

207. Cohortamur christianas communitates ut agnoscant comitari iter amoris novorum sponsorum esse ipsis bonum. Sicut bene asseruerunt Episcopi Italiae, qui conubio iunguntur, pro communitate christiana sunt «pretiosum subsidium, quoniam sincere studentes ut crescant in amore et mutuo dono, possunt opem ferre ad ipsam renovandam totius corporis ecclesialis compagem: peculiaris forma amicitiae quam ipsi tenent, propagari potest, quae simul in amicitia fraternitateque christianam communitatem augere

[235] *Ibid.*
[236] *Ibid.*
[237] Cfr *Rel Syn* 2014, 26.
[238] *Ibid.*, 39.

potest, quam ipsi participant».[239] Habentur diversi modi legitimi instruendi praeparationem proximam ad matrimonium, et quaeque Ecclesia localis discernet quis sit melior, congruam praebens formationem quae eodem tempore non avertat iuvenes a sacramento. Non agitur de toto eis tradendo Catechismo neque eis plurimis argumentis cumulandis. Etiam in hoc valet regula: «Non enim abundantia scientiae satiat animam eique satisfacit, sed sentire ac gustare res interne».[240] Plus proficit qualitas quam quantitas, et oportet praeponere – una cum renovata *kerygmatis* annuntiatione – haec argumenta quae, communicata allicienti modo et ex corde, adiuvent eos suscipientes iter cunctae vitae «animo magno et cum liberalitate».[241] Agitur de quodam genere «initiationis» ad sacramentum matrimonii, quae afferat eis elementa necessaria ut illud suscipere valeant melioribus cum dispositionibus atque certa firmitudine vitam familiarem incipere.

208. Insuper expedit ut inveniantur modi, per familias missionarias, proprias familias sponsorum variaque auxilia pastoralia, ad remotam praeparationem praebendam quae eorum amorem ad maturitatem adipiscendam per propinquitatem testificationemque ducat. Solent perutiles esse coetus sponsorum et propositiones optionales sermonum de variis argumentis quae revera iuvenes alliciunt. Attamen necessaria sunt quaedam tempora personae aptata, quoniam primus finis est adiuvare unumquemque ut discat amare illam certam personam quacum studet communicare totam vitam. Ediscere quendam amare haud est aliquid ex tempore factum nec potest esse finis brevis cursus praecedentis matrimonii celebrationem. Revera, omnis persona praeparat se ad matrimonium iam a suo primo ortu. Omnia a familia tradita deberent sinere ipsius historia eum erudiri eumque idoneum reddere ad obligationem plenam ac decretoriam suscipiendam. Probabiliter ad nuptias eos esse paratiores qui a suis parentibus didicerunt quid esset matrimonium christianum, ubi ambo elegerunt se sine condicionibus, et hoc propositum renovare pergunt. Hoc sensu, omnes actiones pastorales, quae ad coniugibus opem praestandam convertuntur, ut augeant amorem ac vivant Evangelium in familia, sunt adiumentum inaestimabile quo eorum filii se praeparent ad futuram vitam matrimonialem exigendam. Ne obliviscendum

[239] Conferentia Episcopalis Italica. Commissio Episcopalis pro Familia et Vita, *Orientamenti pastorali sulla preparazione al matrimonio e alla famiglia*, Roma (22 Octobris 2012), 1.

[240] Ignatius de Loyola, *Exercitia spiritualia*, adnotatio 2.

[241] *Ibid.*, adnotatio 5.

quidem est quid validi cura pastoralis popularis contulerit. Ut modicum exemplum supponamus, memoramus diem festum sancti Valentini, qui apud nonnullas Nationes magis proficit mercantibus quam actuositati pastorum.

209. Praeparatio eorum qui iam sponsalia confirmarunt, cum communitas paroecialis eos permature comitari valet, etiam praebere eis debet facultatem incongruentia ac pericula cognoscendi. Hoc modo illud percipi potest imprudentis esse illi vinculo confidere, ne quis se obiciat possibili calamitati, quam consectaria pergravia consequentur. Inde est quod initialis error ducat ad abscondendas vel multas res pro portione tractandas, vitentur dissentiones, et ita difficultates in posterum differuntur. Sponsi incitandi sunt et adiuvandi ut loqui valeant de iis quae ab unoquoque desiderantur ex evenienti forte matrimonio, de ratione intellegenda quid sit amor et consensus, quid ab altero expetatur, quod definiendi convictus sit genus. Hae collocutiones possunt adiuvare ut perspiciatur pauca esse reapse communia consilia ac proposita, ac meram mutuam attractionem sufficere non posse vinculi solidandi causa. Nihil vanius, debilius et inopinabilius quam desiderium, et numquam fulciendum est consilium de matrimonio contrahendo nisi solidae aliae sint rationes quae huic consensui certa firmitudinis indicia afferant.

210. Quidquid est, si palam alterius indolis quaedam debilia agnoscuntur, realem fiduciam habere oportet eius adiuvandi, quo melius eius persona evolvatur, ut pondus illius infirmitatis compensetur, addito firmo studio uti hominis eius promovendi. Hoc secum fert firma voluntate quaedam esse forsan deponenda, difficilia tempora et condiciones conflictationum praevidenda, solidamque habendam deliberationem his rebus subveniendi. Detegenda profecto sunt signa periculi cui occurrere potest relatio, ut reperiantur ante nuptias auxilia quae eadem feliciter aggredi sinant. Pro dolor, multi ad nuptias perveniunt haud se cognoscentes. Tantum simul se oblectarunt, simul fecerunt experientias, sed nihil de se ipsis serio animo cognoscendis neque de ediscendo quis revera alter sit susceperunt.

211. Tam proxima praeparatio quam longius iter comitandi providere debent ut sponsi non conspiciant nuptias tamquam metam itineris, sed matrimonium assumant uti vocationem quae eos ultra proicit, cum firmo realique proposito una simul adeundi cuncta pericula temporaque difficilia. Oportet cura pastoralis praematrimonialis et matrimonialis ante omnia pastoralis cura sit vinculi, ubi elementa afferantur quae adiuvent tum amorem

maturandum tum tempora mala superanda. Quae subsidia haud sunt tantum persuasiones doctrinales, nec ad pretiosa spiritalia auxilia reduci possunt quae Ecclesia iugiter praebet, sed oportet sint quoque itinera realia, consilia plane ad rem adducta, agendi rationes ex experientia sumptae, directiones psychologicae. Omnia haec informant paedagogiam amoris quae ignorare nequit hodiernum iuvenum sensum, eorum intus permovendorum causa. Eodem tempore in sponsis parandis sunt indicandi loci hominesque, consultores vel promptae familiae, ad quae ipsi se convertere poterunt, intervenientibus difficultatibus, auxilium petentes. Sed numquam obliviscendum est eis Reconciliationem sacramentalem esse proponedam quae sinit peccata erroresque praeteritae vitae ipsiusque nexus deponere sub actione veniae misericordis Dei eiusque virtutis quae sanat.

Celebratio praeparanda

212. Apud proximam matrimonii praeparationem praecipuum locum obtinent invitationes, vestes, festum et innumerae parvae res quae tam opes consumunt quam vires et laetitiam. Sponsi debilitati et defessi ad matrimonium perveniunt, potius quam meliores vires impendant ut sese praeparent uti par hominum ad magnum actum obeundum quem una simul sunt facturi. Haec mentis habitudo revelatur etiam in quibusdam coniunctionibus re factis quae numquam ad matrimonium perveniunt, quoniam cogitant de celebratione nimiis sumptibus onerata, potius quam mutuum amorem anteponant eiusque formalem comprobationem coram aliis. Cari sponsi: habetote animum ut ab aliis differatis, ne patiamini vos devorari a societate consummendarum rerum et apparentium. Quod plus est, amor est qui vos coniungit, gratia confirmatus et sanctificatus. Vos seligere festi celebrationem modicam ac simplicem valetis, amorem super omnia efferentes. Operatores pastorales cunctaque communitas adiuvare possunt ut non quaedam exceptio, sed princeps sit haec norma.

213. In proxima praeparatione tanti est sponsos certiores fieri ut altius celebrationem liturgicam communicent, qui adiuti intellegant et vivant sensum cuiusque gestus. Recordamur tantum officium, quantum expromit consensus matrimonialis, atque corporum coniunctionem quae matrimonium consumat, cum de duobus baptizatis agitur, conspici posse solummodo uti signa amoris Filii Dei qui caro factus est quique sua cum Ecclesia amoris foedere iungitur. In baptizatis verba et gestus mutantur in fidei eloquentem

sermonem. Corpus significationibus quas Deus creans in illud immittere voluit «transformatur in sermonem sacramenti ministrorum, qui conscii sunt in coniugali foedere mysterium manifestari et perfici».[242]

214. Interdum sponsi haud percipiunt theologicum spiritaleque pondus consensus, qui omnium subsequentium gestuum significationem illuminat. Necesse est patefacere haec verba ad praesens reduci non posse; ea totum quiddam complecti futurum tempus includens: «donec mors eos separaverit». Consensus significatio ostendit «libertatem et fidelitatem minime obsistere, quae immo potius mutuo se sustinent, tam in vinculis personarum quam in socialibus necessitudinibus. Revera, cogitemus de damnis quae efficit in communicationis globalis cultu promissionum non perfectarum nimietas [...]. Fides data eaque servanda, promissioni fidelitas emi aut venire nequeunt. Vi imponi non possunt, ne custodiri quidem sine sacrificio».[243]

215. Episcopi Keniae asseruerunt: «Nimis in nuptiarum diem intenti, sponsi obliviscuntur se paraturos ad munus quod cunctam per vitam producitur».[244] Adiuvandi sunt ut intellegant sacramentum haud esse tantum momentum quod proinde ad praeteritum et memorias remittitur, quoniam perpetuo incidit in cunctam matrimonialem vitam.[245] Procreativus sensus sexualitatis, corporis sermo gestusque amoris qui in historia coniugum servantur, «continuatio sine intermissione liturgici sermonis» fiunt et «vita coniugalis quodam sensu fit liturgia».[246]

216. Per Biblia legenda meditari etiam possumus et locupletare intellectionem significationis anulorum qui mutuo donantur, vel aliorum signorum quae ad ritum pertinent. Sed bonum non esset si ad matrimonium accederent, nulla antehac simul facta precatione, cum alter pro altero a Deo auxilium posceret ut fideles essent et magnanimi, una simul a Deo exquirentes quid Ipse ab iis exspectaret, praeterea amorem suum consecrantes coram Virginis Mariae imagine. Qui eos comitantur ad matrimonium accessuros, sic eos dirigere debent ut vivere valeant orationis tempora quae iis valde prodesse possunt. «Liturgia nuptialis est eventus unicus, qui vivitur in ambitu familiari socialique festo. Primum signorum Iesu factum est in

[242] Ioannes Paulus II, *Catechesis* (27 Iunii 1984), 4: *Insegnamenti* VII, 1 (1984), 1941.
[243] *Catechesis* (21 Octobris 2015): *L'Osservatore Romano,* 22 Octobris 2015, p. 12.
[244] Conferentia Episcopalis Keniae, *Nuntius Quadragesimalis,* 18 Februarii 2015.
[245] Cfr Pius XI, Litt. Enc. *Casti connubii* (31 Decembris 1930), 42: *AAS* 22 (1930), 583.
[246] Ioannes Paulus II, *Catechesis* (4 Iulii 1984), 3.6: *Insegnamenti* VII, 2 (1984), 9.10.

nuptiarum epulis Canae: vinum bonum Dominici miraculi, quod familiam orientem laetificat, est vinum novum Foederis Christi cum viris mulieribusque cuiusque aetatis. [...] Crebro celebrans opportunitatem habet alloquendi coetum personis compositum quae parum vitam ecclesialem participant vel ad aliam christianam confessionem aut religiosam communitatem pertinent. De pretiosa agitur occasione annuntiandi Christi Evangelium».[247]

Vita matrimonialis primis annis comitanda

217. Agnoscere debemus magnum bonum matrimonium intellegendum esse, amoris proprium, nuptias conficere posse tantum qui sese libere eligunt et amant. Nihilominus, cum amor mera fit attractio vel incerta quaedam affectio, hoc efficit ut coniuges patiantur insuetam fragilitatem cum affectus versetur in discrimine vel cum corporis attractio deficiat. Quoniam hae perturbationes crebro occurrunt, fit necessarium comitari coniuges primis annis vitae matrimonialis quo ditius et firmius fiat propositum idque scienter libereque suscipiatur, ut alter ad alterum pertineat ametque usque ad finem. Saepenumero sponsalium tempus haud sufficit, deliberatio nuptias festinanter ineundi varias ob rationes evenit, dum, quasi si hoc parum esset, iuvenum maturatio tardata est. Idcirco novi coniuges iter illud complere deberent, quod tempore sponsalitium perficere debuissent.

218. Ceterum, hoc corroborare cupimus, matrimonium non esse finitum quiddam et familiaris pastoralis curae esse ipsum iuvare ad hoc intellegendum. Coniunctio vera est, irrevocabilis, atque confirmata est et consecrata per matrimonii sacramentum. Sed hac in coniunctione coniuges fiunt actores, suae ipsorum historiae domini ac consilii auctores quod simul proferendum est. Intuitus in futurum vertitur quod singulis diebus aedificandum est Dei suffragante gratia, et idcirco a coniuge haud requiritur ut iam sit perfectus. Deponendae sunt inanes spes ac coniugem accipere oportet sicut est, imperfectum quidem, vocatum ad incrementum, in itinere. Cum coniux censorie usque conspicitur, hoc indicat matrimonium acceptum non esse uti inceptum simul exstruendum, patienter, benigne, indulgenter et magnanime. Quamobrem amor paulatim substituitur intuitu inquisitionis ac severo, cuiusque meritorum iuriumque inspectione, reclamatione, concertatione suique defensione. Itaque coniuges haud valent alter alterum sustinere

[247] *Rel Fin* 2015, 59.

ad utriusque maturationem necnon coniunctionis incrementum. Necesse est novis coniugibus ab initio bene plane hoc ostendatur, ut conscii fiant se incepturos. Consensus quem mutuo sibi dederunt, initium est itinerarii, quod prae se fert propositum ea superandi quae imponunt rerum adiuncta et si quae intervenerint obstacula. Recepta benedictio est gratia et incitamentum, ut hoc iter semper pateat. Saepe iuvat sedere ad colloquendum ut certum eorum propositum conficiatur, finibus, instrumentis et elementis constitutis.

219. Memoramus quod proverbii loco dici solet, aquam stagnantem corrumpi, inquinari. Hoc evenit cum amoris vita primis matrimonii annis laxatur, non movetur, iam illam non habet inquietudinem, per quam ultra proceditur. Saltatio propulsat hoc iuvenili amore, saltatio his oculis stupefactis spe repletis non debet consistere. In sponsalibus inque primis matrimonii annis spes in se vim habet fermenti, conspicere sinit ultra contradictiones, conflictus, vicissitudines, semper ultra prospectare sinit. Spes quamque inquietudinem permovet ad coniuges in itinere incrementi servandos. Eadem spes nos invitat ut plene praesens tempus teneamus, in familiari vita cor ponentes, quoniam futurum tempus paratur ac firmatur, cum bene in praesens vivitur.

220. Iter postulat varias stationes transeundas quae ad magnanimam vocant donationem: cum prima tempora magna sensuum voluptate degantur, ulteriora autem necessitate alterum ut sui partem sentiendi. Inde proceditur ad mutuae communionis gustum, tum totam vitam uti amborum propositum intellegendam, tum denique ad alterius felicitatem supra proprias necessitates ponendam, adque gaudium videndi proprium matrimonium tamquam bonum pro societate. Amoris maturatio implicat etiam artem "negotiandi" ediscendam. Non est habitus meritorius vel ludus commercialis generis, sed utique mutui amoris exercitium, quoniam haec negotiatio est complicatio mutuarum oblationum et recusationum pro familiae bono. In quaque nova vitae matrimonialis statione oportet sedere ad negotianda denuo pacta, ita ut victores victique non habeantur, sed uterque vincat. Domi decernendum est non una tantum ex parte, ac duo coniuges officium pro familia participant, at unaquaeque domus una est et singulae matrimoniales compages inter se differunt.

221. Inter causas quae ad matrimonii dissolutionem ducunt illa est annumeranda quae de coniugali vita nimium sibi vindicat. Cum realitas detegitur artior laboriosiorque quam sperata est, solutio non est cito et

haud responsaliter de separatione cogitare, sed matrimonium veluti maturationis iter accipere, in quo uterque coniugum Dei instrumentum est pro altero augendo. Fieri potest mutatio, incrementum, bonarum facultatum, quas unusquisque in se fert, explicatio. Omne matrimonium est quaedam "historia salutis", et hoc vult ut ex imbecillitate sumatur initium quae, per Dei donum et ingeniosam magnanimamque responsionem, paulatim realitati dat locum solidiori usque et pretiosiori. Missio fortasse maxima viri mulierisque in amore haec est, ut magis vir vel mulier mutuo efficiatur. Cum quis efficit ut alter crescat, eum adiuvat ut sua in identitate se fingat. Hac de causa amor est artifex. Cum textum Bibliorum legimus de creatione viri et mulieris, primum Deum videmus qui virum informat (cfr *Gn* 2, 7), deinde animadvertit aliquid praecipuum deesse et mulierem fingit, ac deinde stuporem viri audit: "Eia, nunc sic, haec utique!". Et post audiri videtur pulcher ille dialogus, in quo vir et mulier passim se detegunt. Re quidem vera etiam in difficilibus temporibus alter denuo obstupescit et aperiuntur novae portae ad iterum se conveniendum, quasi si esset prima occursio; et in quaque nova statione revertuntur ad se vicissim ipsos "fingendos". Amor efficit ut alter alterum exspectet et patientiam habeat artificis propriam quam a Deo hereditate accepit.

222. Comitatus debet coniugibus animum addere ut liberales fiant in vita communicanda. «Secundum indolem personalem et humane completam coniugalis amoris, recta via ad familiarem ordinationem requirit dialogum consensualem inter coniuges, temporum observantiam et cuiusque consortis considerandam dignitatem. Hoc sensu Litterae Encyclicae *Humanae vitae* (cfr 10-14) et Adhortatio apostolica *Familiaris consortio* (cfr 14; 28-35) iterum detegendae sunt ad concitandam promptam voluntatem procreandi contra quandam mentem saepe vitae infensam. [...]. Quod parentes ex officii conscientia se fieri eligunt, id efformata conscientia requiritur, quae "est nucleus secretissimus atque sacrarium hominis, in quo solus est cum Deo, cuius vox resonat in intimo eius" (*Gaudium et spes*, 16). Quo magis coniuges audire conantur sua in conscientia Deum eiusque mandata (cfr *Rom* 2, 15), et spiritalem accipiunt comitatum, eo magis eorum decretum intime liberum erit ab arbitrio subiectivo et ab aequandis modis agendi in eorum ambitu».[248] Validum permanet perspicuum affatum Concilii Vaticani II: Co-

[248] *Ibid.*, 63.

niuges «communi consilio atque conatu, rectum iudicium sibi efformabunt, attendentes tum ad suum ipsorum bonum tum ad bonum liberorum, sive iam nati sint sive futuri praevideantur, dignoscentes temporum et status vitae condiciones tum materiales tum spiritales, ac denique rationem servantes boni communitatis familiaris, societatis temporalis ipsiusque Ecclesiae. Hoc iudicium ipsi ultimatim coniuges coram Deo ferre debent».[249] Ceterum «recursus ad methodos fundatas super "naturales leges ac tempora fecunditatis" (*Humanae vitae*, 11) fovendus est. In bono lumine collocantur et "hae methodi corpus verentur coniugum, teneritudinem promovent inter eos et educationi favent authenticae libertatis" (*Catechismus Catholicae Ecclesiae*, 2370). Illud semper extollendum liberos mirum esse Dei donum, laetitiam parentibus et Ecclesiae. Per eos Dominus mundum renovat».[250]

Quaedam subsidia

223. Patres synodales indicaverunt «primos matrimonii annos tempus esse vitale ancepsque, in quo coniuges adolescunt, de provocationibus conscii ac de matrimonii significatione. Unde necessitas adiumenti pastoralis quod post sacramenti celebrationem debet pergere (cfr *Familiaris consortio*, pars III). Magni est ponderis hac in pastorali cura praesentia coniugum probatorum. Paroecia consideratur locus ubi coniuges provectiores iunioribus praesto esse possunt, forsitan opem ferentibus consociationibus, motibus ecclesialibus novisque communitatibus. Oportet animum addere coniugibus, ut praecipuam habeant voluntatem filiorum recipiendorum, qui magnum sunt donum. Ostendatur oportet magni momenti esse familiarem spiritalitatem, orationem et Eucharistiae dominicalis participationem, exhortando coniuges ut sedulo conveniant ad fovendum spiritalis vitae incrementum solidarietatemque in certis vitae necessitatibus. Liturgiae, devotionis consuetudines et Eucharistiae pro familiis celebratae, praesertim in matrimonii anniversaria memoria, vitales occasiones ad favendum evangelizationi per familias memoratae sunt».[251]

224. Hoc iter est temporis quaestio. Amor indiget temporis expediti et gratuiti, quod aliis rebus secundas partes tribuat. Adhibendum est tempus ad colloquendum, se amplectendum sine festinatione, proposita communicanda, se mutuo audiendum, contuendum, aestimandum, ad necessitudinem

[249] Const. past. *Gaudium et spes*, 50.
[250] *Rel Fin* 2015, 63.
[251] *Rel Syn* 2014, 40.

corroborandam. Alias difficultates exstant propter citatum societatis motum, vel propter tempora quae operum officia decernunt. Alias ex eo quod tempus simul exactum qualitatem non habet. Communicamus tantum materiale locum, sed alter ad alterum animum non attendimus. Pastorales operatores familiarumque coetus iuvenes aut debiles coniuges adiuvare debent ut his temporibus sibi occurrere ediscant, alter coram altero sistere, atque etiam silentii tempora quae eos cogant ad praesentiam coniugis experiendam.

225. Coniuges qui bonam experientiam ob "tirocinium" quoddam sunt adepti hac in re, auxilia certa, eis utilia, offerre possunt: praestitutionem temporum quibus simul gratuito consistant, tempora oblectationis cum filiis, varios modos res magni momenti celebrandi, spatia spiritalitatis communicatae. Sed quaedam etiam praebere possunt subsidia quae adiuvent argumentis et significatione replere haec tempora, quo melius communicare discant. Quod maximi est momenti cum exstincta sit sponsalium novitas. Quoniam, cum nescitur quid sit faciendum cum tempore communicato, alteruter coniugum ad technologiam confugere, alia negotia invenire, alium complexum quaerere vel intimitatem incommodam fugere potest.

226. Iuvenes coniuges sunt concitandi ut proprias consuetudines efficiant, quae sanum sensum stabilitatis ac securitatis praebeant quaeque aedificent seriem cotidianorum rituum simul participandorum. Bonum est semper mane sibi osculum mutuo dare, vespere autem benedictionem impertire, alterum exspectare atque alterum suscipere cum venerit, aliquando simul exire, opera domestica communicare. Sed eodem tempore bonum est consuetis festivitatem interponere, capacitatem celebrandi in familia non amittere, gaudere et de pulchris experientiis festum agere. Debent simul mirari propter dona Dei et fervorem in vitam simul alere. Cum quis celebrare valet, haec facultas vires amoris renovat, eum a taedio liberat et colore ac spe cotidianas consuetudines replet.

227. Nos Pastores familiis animum addere debemus ut in fide crescant. Quapropter iuvat ad frequentem confessionem sacramentalem hortari, ad spiritalem moderationem, ad recessus frequentandos. Neque autem obliviscendum est eas esse invitandas ut spatia hebdomadalia familiaris orationis instituant, quoniam "familia quae simul orat, simul manet". Simulque, dum domus invisimus, cunctos familiares ad mutuam orationem adque familiam in manus Domini committendam invitare debemus. Eadem opera oportet animum addere coniugibus ut quisque tempus sibi sumat orationis in soli-

tudine coram Deo, quoniam unusquisque suas secretas habet aegritudines. Quidni Deo narremus quod cor turbat, vel ab ipso vim poscamus ad propria vulnera sananda et lumina imploremus quibus indigemus ad proprium munus sustinendum? Patres synodales palam asseruerunt etiam «Verbum Dei fontem esse vitae spiritalitatisque pro familia. Omnis cura pastoralis familiaris debet efformari intus ac formare membra ecclesiae domesticae per lectionem orantem et ecclesialem Sacrarum Scripturarum. Verbum Dei non solum est bonus nuntius pro personarum vita privata, sed etiam norma iudicii et lumen pro discretione variarum provocationum quibus coniuges et familiae subvenire debent».[252]

228. Fieri potest ut alteruter coniugum non sit baptizatus, vel fidei officia tueri non vult. Hoc in casu, alterius desiderium christianum in modum vivendi augendique efficit ut indifferens coniux e dolore laboret. Nihilominus reperiri possunt quaedam bona communia quae studiose communicari et coli possunt. Quidquid est, non credentem coniugem amare, felicem eundem reddere, dolores eius allevare vitamque cum eo communicare verum est sanctificationis iter. Ceterum, amor donum est Dei, et ubi diffunditur, suam effundit transformationis vim, modis aliquando arcanis, usque adeo «sanctificatus est vir infidelis in muliere, et sanctificata est mulier infidelis in fratre» (*1Cor* 7, 14).

229. Paroeciae, motus, scholae et alia Ecclesiae instituta partes gerere possunt in familiis curandis et redintegrandis. Exempli gratia per instrumenta qualia sunt: proximarum vel amicarum familiarum congregationes, breves recessus pro coniugibus, peritorum collocutiones de familiaris vitae quaestionibus admodum definis, matrimonialis consultationis sedes, operatores missionum qui sunt parati ad colloquendum cum coniugibus de eorum difficultatibus optatisque, consultationes de diversis familiaribus condicionibus (dependentiis, infidelitate, violentia in familia), spiritalitatis spatia, formationis laboratoria pro parentibus cum filiis difficultatibus affectis, coetus familiares. Secretariatus paroecialis valeat oportet affabiliter accipere et familiares urgentias prosequi, vel facile dimittere ad eos qui auxilium iis praestare valeant. Adest etiam pastorale adiumentum quod in coniugum coetibus datur, cum ministerii tum missionis, orationis, formationis vel mutui subsidii. Hi coetus occasionem praebent dandi, familiae apertionem versus

[252] *Ibid.*, 34.

alios vivendi, fidem communicandi, sed eodem tempore instrumenta sunt ad coniuges corroborandos ac maturitatem consequendam.

230. Verum est multos coniuges post matrimonium celebratum e christiana communitate discedunt, sed tot perdimus occasiones illorum denuo praesentium, ubi nos allicientem in modum christiani matrimonii specimen iterum proponere eosque ad comitationis momenta adducere possumus: loquimur exempli gratia de filii Baptismo, prima Communione, vel cum cuiusdam necessarii vel amici participant ritum funebrem vel matrimonium. Fere omnes coniuges rursus adsunt his in occasionibus, quae melius possunt adhiberi. Alia via eos conveniendi est benedictio domorum, vel Beatae Mariae Virginis imaginis visitatio, quae occasionem dant de familiae condicione instituendi pastoralem dialogum. Proficere potest etiam coniugibus senioribus eis proximos coniuges iuvenes commendare comitandos, ut eos visitent, prosequantur in eorum initiis eisque proponant incrementi viam. Considerato hodiernae vitae cursu, maior coniugum pars haud studet saepenumero convenire, neque pastoralis cura in modicum manipulum colendum contrahi potest. Hodie familiaris cura pastoralis essentialiter missionaria sit oportet, quae egreditur, proxima est, potius quam redigatur ad cursuum fabricam quibus pauci intersunt.

Discrimina illuminanda aeque et angores et difficultates

231. Aliquid dicendum est iis qui iam in amore inveteraverunt vinum sponsalium novum. Cum vinum hac experientia itineris inveterascit, ibi apparet, floret tota sua in plenitudine, fidelitas parvorum vitae momentorum. Fidelitas est exspectationis et patientiae. Haec fidelitas repleta sacrificiis gaudiisque floret progrediente aetate, qua omnia "obdurescunt" et oculi scintillant in contemplatione propriorum filiorum prolis. Sic erat ab initio, sed iam in dies, in annos conscius, re nixus, maturus in cotidiana admiratione revelationis factus est. Sicut docuit sanctus Ioannes a Cruce, «amantes seniores sunt ii iam experti et probati». Ipsi carent «fervoribus sensibilibus, ebullitionibus externisque ignibus fervoris. Ipsi iam gustant suavitatem vini amoris in substantia, iam fermentati et positi intus animae».[253] Hoc secum fert valuisse ipsos coniunctos discrimina angustiaeque tempora superare, haud provocationes effugentes nec difficultates abscondentes.

[253] *Canticum spirituale* B, XXV, 11.

Discriminum provocatio

232. Familiae historia signatur discriminibus cuiusque generis, quae sunt quoque pars eius dramaticae pulchritudinis. Auxilium est ferendum ut detegatur discrimen superatum non ferre ad necessitudinem minus artam, sed ad vinum coniunctionis melius faciendum, elequandum et maturandum. Homines non vivunt simul ut minus usque felices fiant, sed ut ediscant felices esse modo novo, incipiendo a facultatibus nova statione patefactis. Quodque discrimen scholam secum fert quae sinit ut vita communicata amplificetur, vel saltem ut novus sensus experientiae matrimonialis reperiatur. Nullo modo ad descendentem cursum, ad deteriorem fatalemque condicionem, ad mediocritatem tolerandam est inclinandum. E contra, cum matrimonium assumitur tamquam munus quod importat etiam obstacula superanda, quodque discrimen percipitur veluti occasio ut ad suavius vinum una simul bibendum perveniatur. Bonum est comitari coniuges ut valeant accipere discrimina quae evenire possunt, suscipere provocationem et designare eis locum in vita familiari. Coniuges periti institutique debent parati esse ad alios comitandos in hac via detegenda, ita ut discrimina illos haud terreant neque ad subitanea consilia capienda adducant. Quodque discrimen bonum nuntium abscondit et oportet ille utique auscultetur cordis auditum acuendo.

233. Cuidam provocanti discrimini statim obsistitur ac defensio paratur, cum animadvertatur id e propria voluntate effluere, quandoquidem ostendit non sufficere proprium vivendi modum, et hoc displicet. Ideo adhibetur metodus difficultates negandi, abscondendi eas, earum pondus extenuandi, tempus dumtaxat considerandi idque terendi. Sed eapropter solutio tardatur et ingens vis insumitur in quadam inutili occultatione, quae magis usque complicabit quaestiones. Vincula corrumpuntur et solitudo quaedam firmatur quae intimae coniunctioni dat damnum. Si discrimini non subvenitur, magis debilitatur communicatio. Hoc modo paulatim quae fuit "persona quam diligo" fit deinde "persona quae usque comitatur me in vita", post solum "pater vel mater meorum filiorum" ac denique "extraneus".

234. Ut discrimen superetur praesentia opus est. Difficile est, quia aliquando personae delitescunt ne ostendant quod sentiunt, se ad parvi animi silentium abducunt ac dolosum. His temporibus oportet momenta constituere ad communicandum, ut dicitur, e corde ad cor. Nimirum illud est quod difficilius fit sic communicare tempore discriminis, si numquam

quis didicerit istud facere. Vera est ars quae ediscitur tranquillitatis temporibus, acerbioribus temporibus adhidenda. Oportet adiuvare ad causas detegendas occultiores in cordibus coniugum easque sumendas tamquam partum qui praeteribit et relinquet novum thesaurum. Sed responsiones ad consultationes effectas patefaciunt in difficilibus vel gravibus condicionibus maiorem hominum partem pastoralem comitationem negligere, quoniam illam haud comprehensivam, proximam, certam, veram animadvertit. Quamobrem studeamus nunc ad discrimina matrimonialia accedere, cernentes et haud ignorantes coniuges pondere doloris aegritudinisque onerari.

235. Sunt discrimina communia quae sueto more in cunctis matrimoniis usu veniunt, sicut initiorum discrimen, cum necesse est conciliare differentias et segregari a parentibus; vel discrimen temporis quo filius paritur, suis cum novis emotionum provocationibus; discrimen temporis pueri alendi, quod mutat parentum consuetudines; discrimen temporis filii adolescentis, quod requirit impensas vires, parentes destitit, aliquando etiam inter se dissentientes; discrimen "nidi vacui", quod coniuges coegit denuo se ipsos inspicere; discrimen effectum senectute parentum coniugum qui postulant maiorem praesentiam, plus curarum ac difficiles deliberationes. Hae sunt imperiosae condiciones, quae gignunt timores, culpae sensus, depressiones vel defatigationes quae possunt graviter vinculum afficere.

236. His adduntur discrimina personalia quae in coniuges recidunt, quaeque cum difficultatibus oeconomiae, operis, affectionum, socialitatis, spiritalitatis iunguntur. Et adduntur quaedam inopinata quae perturbare possunt vitam familiarem quaeque sibi vindicant iter veniae et reconciliationis. Ex quo tempore ad veniam accedere studet, quisque se serene humiliterque interrogare debet an condiciones posuerit, ut alius quosdam in errores rueret. Nonnullae familiae pereunt cum coniuges inter se confligunt, sed « experientia ostendit congruo auxilio et reconciliationem operante gratia maiorem discriminum matrimonialium partem feliciter superari. Si quis dimittere vult sibique dimitti animadvertit, in familiari vita praecipuum quiddam experitur ».[254] « Laboriosa reconciliationis ars, cui necessarium est gratiae auxilium, indiget magnanima cooperatione parentum et amicorum, et aliquando etiam adiutorio externo et artis ».[255]

[254] *Rel Syn* 2014, 44.
[255] *Rel Fin* 2015, 81.

237. Saepe usu venit ut, cum quis animadvertit se quod optet non recipere, vel non perficere quod cupierit, id sufficere videatur ad finem matrimonio imponendum. Sic diuturnum non erit matrimonium. Nonnumquam ad decernendum omnia exstincta esse sufficit ut quis spe quadam destituatur, tempore illo absit cum ipso alter indiget, in elatum animum vulneretur vel de quadam infinita re timeat. Quaedam ad hominum infirmitatem utique spectant, quibus pergrave tribuitur emotionum pondus. Exempli gratia, cum quidam sentit se prorsus non diligi, cum adsunt amoris sollicitudines, cum quaedam inter utrumque differentiae exstant, cum is ab aliis personis allicitur, cum nova studia cor invadere conantur, cum quaedam mutamenta corporis coniugis eveniunt, atque tot alia interveniunt quae potius quam amoris detrimenta, invitamenta sunt ad eundem iterum iterumque reficiendum.

238. His in condicionibus, quidam satis sapiunt ut iterum alium seligant veluti comitem in via, praeter necessitudinis limites, ac re accipiunt cunctis somniis optatis satisfacere se nequire. Vitant se unicos martyres putari, aestimant parvas angustasque facultates quas iis familiaris vita praebet atque operam dant ut vinculum roboretur in aedificio quodam, quod indigebit tempore studioque. Quoniam demum agnoscunt omne discrimen esse novum "sic" propter quod fieri potest ut amor renascatur roboratus, transfiguratus, maturatus, illuminatus. E discrimine quodam initium sumit animus ad altas requirendas radices evenientium, rursus ad nova foedera praecipue ferienda, ad novum temperamentum reperiendum, ad novum cursum simul suscipiendum. Cum quis praesto est, tot difficultates vinci possunt. Quidquid est, agnoscentes reconciliationem fieri posse, hodie detegimus « ministerium dicatum iis quorum matrimoniale vinculum dissolutum est potissimum esse necessarium ».[256]

Vetera vulnera

239. Intellegi potest in familiis multa inesse discrimina cum quidam earum membrorum suae ipsius necessitudinis rationem haud obtinuit, quia vulnera cuiusdam vitae suae temporis non sanavit. Propria infantia vel adolescentia male peractae in personalia discrimina facile declinare possunt, quae matrimonium ad damnum deferunt. Si omnes personae recte adolevissent, discrimina rarescerent ac minus dolerent. Sic res se habet ut personae quadraginta annos natae nondum ad maturitatem pervenerint,

[256] *Ibid.*, 78.

quam iam adolescentes attingere debuissent. Interdum amore egocentrico qui est pueri amatur, cum in quodam sistitur gradu ubi veritas deformatur et libido imperat omnia circum se volvi debere. Amor iste est inexplebilis, qui clamat vel plorat cum quae concupiscit non recipit. Alias amatur amore qui in adolescentiae statu figitur, quique contentione, damnatorio iudicio, consuetudine alios insimulandi, ratione affectionis fictionisque signatur, ubi alii replere debent nostra vacua vel libidines sustinere nostras.

240. Multi infantiam suam complent et numquam experti sunt se amatos esse sine condicionibus, et hoc vulnerat eorum confidendi facultatem seque donandi. Necessitudo male habita cum parentibus et fratribus, quae numquam sanata est, iterum apparet, et damnum vitae coniugali dat. Curriculum igitur complendum liberationis quod numquam est consideratum. Cum necessitudo inter coniuges male evolvitur, ante magni momenti quam capiantur consilia, oportet inspicere an uterque hoc iter perfecerit suae historiae curae. Hoc requirit ut agnoscatur necessitas sanationis, instanter postuletur gratia aliis sibique dimittendi, accipiatur auxilium, quaerantur rationes certae et iterum iterumque istud temptetur. Unusquisque secum valde sincerus sit oportet ut agnoscat suum modum vivendi amorem hac affici immaturitate. Quamvis tota culpa liquido esse alterius videatur, numquam tamen discrimen superari potest, dum exspectatur ut tantum alter mutetur. Oportet etiam is se interroget de rebus quas potuerit ipse perficere et sanare ad contentiones superandas.

Comitari post rupturas et divortia

241. Quibusdam in casibus consideratio propriae dignitatis bonique filiorum mandat ut alteruter firmiter ab immodicis postulationibus, a magna iniustitia, a vi vel ab inobservantia, quae perpetua fit, arceatur. Agnoscere oportet « exstare casus in quibus separatio est inevitabilis. Nonnumquam etiam fieri potest moraliter necessaria, cum nempe agitur de coniuge debiliore vel parvis filiis abducendis a gravioribus vulneribus, quae inferunt impotentia et vis, animi fractio et abusus, distantia et indifferentia ».[257] Attamen « habendum est extremum remedium, cum omnis alius conatus fuerit vanus ».[258]

[257] *Catechesis* (24 Iunii 2015): *L'Osservatore Romano,* 25 Iunii 2015, p. 8.

[258] Ioannes Paulus II, Adh. Ap. *Familiaris consortio* (22 Novembris 1981), 83: *AAS* 74 (1982), 184.

242. Patres adfirmaverunt « peculiarem discretionem esse necessariam ad pastoraliter comitandos separatos, matrimonio solutos ac derelictos. Praesertim accipiendus aestimandusque est dolor eorum qui iniuste passi sunt separationem, divortium vel desertionem, aut coacti sunt, saeviente coniuge, ut convictum relinquerent. Iniuriam patientibus haud facile est veniam dare, sed iter est quod gratia efficere potest. Unde necessitas pastoralis reconciliationis atque mediationis etiam ope huiusmodi sedium in dioecesibus statuendarum ».[259] Eodem tempore « personae per divortium seiunctae, quae nuptias denuo non conciliarunt, quaeque saepe testes sunt matrimonialis fidelitatis, adhortandae sunt ut in Eucharistia alimoniam reperiant quae eas sustineat earum in vitae statu. Loci communitas et Pastores debent sollicite comitari has personas, potissimum cum filii adsint vel ipsae gravi inopia laborant ».[260] Matrimonium detrimentum multo fit perniciosius et acerbius cum egestas ingruit, quoniam minus copiarum habetur ad vitam exigendam. Homo pauper, qui familiarem tuentem locum amittit, dupliciter in solitudine periculisque omnis generis versantur, suae integritati infensis.

243. Magni est ponderis ut homines distracti, qui novo matrimonio iunguntur, percipiant se Ecclesiae esse partem, se non esse "excommunicatos" neque ut tales tractari, quoniam semper participant communionem ecclesialem.[261] Hae condiciones « expostulant attentam discretionem et comitationem magnae observantiae, quae omnes sermones habitusque depellant, ne ii percipiant se esse separatos, atque ut ad vitam communitatis participandam inducantur. Quod ii curantur, id christianae communitatis fidem et de matrimonii indissolubilitate testificationem non extenuat, quin immo hac cura ipsa suam ostendit caritatem ».[262]

244. Ceterum, magna pars Patrum « oportere dixit ut in promptu et expediti essent et, si fieri posset, omnino gratuiti, modi agendi in causis de matrimonii nullitate ».[263] Diuturnitas processuum exasperat defatigatque homines. Proxima duo Nostra de hoc argumento documenta[264] planiorem

[259] *Rel Syn* 2014, 47.
[260] *Ibid.*, 50.
[261] Cfr *Catechesis* (5 Augusti 2015): *L'Osservatore Romano,* 6 Augusti 2015, p. 7.
[262] *Rel Syn* 2014, 51; cfr *Rel Fin* 2015, 84.
[263] *Ibid.*, 48.
[264] Cfr Motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* (8 Septembris 2015): *AAS* 107 (2015), 958-970; Motu proprio *Mitis et Misericors Iesus* (8 Septembris 2015): *AAS* 107 (2015), 946-957.

reddiderunt agendi modum de declaratione nullitatis matrimonii. Per ea voluimus etiam pateret ut « ipsum Episcopum in sua Ecclesia, cuius pastor et caput constituitur, eo ipse esse inter fideles sibi commissos iudicem ».[265] Idcirco « haec documenta exsequenda magnam tribuunt responsalitatem Ordinariis dioecesanis, qui ipsi vocantur ad nonnullas causas iudicandas et, cuicuimodi est, ad faciliorem reddendum aditum fidelium ad iustitiam. Hoc secum fert congruam personarum institutionem, clericorum scilicet et laicorum, qui peculiari modo huic ecclesiali servitio dent operam. Necessarium ergo erit ut praesto sint hominibus separatis vel coniugibus in discrimine versantibus officium notitiarum, consilii et mediationis, coniunctum cum cura pastorali familiari, quae personas recipere quoque poterunt, praeviam prospectantes inquisitionem matrimonialis processus (cfr *Mitis Iudex Dominus Iesus*, art. 2-3) ».[266]

245. Patres Synodales collustrarunt etiam « separationis vel divortii consectaria in filios, qui semper victimae sunt innocentes harum rerum status ».[267] Praeter omnes considerationes quae exponi possunt, ipsi primum obtinent sollicitudinis locum, quae obscurari non debet ullo alio commodo vel fine. Ad parentes separatos hanc admovemus supplicationem: « Numquam, numquam, numquam filios obsides sumpseritis! Vos separastis ob tot difficultates et rationes, vita vobis hanc dedit laborem, sed absit ut filii sint qui pondus separationis ferant, ne adhibeantur tamquam obsides contra alterum coniugem. Crescant autem audientes matrem bene de patre loquentem, etiamsi non simul vivant, atque patrem bene de matre loquentem ».[268] Haud responsabile est imaginem patris vel matris delere, ut alteruter filii affectionem sibi conciliet, ut ulciscatur, vel se tueatur, quia hoc damnum affert interiori vitae huius parvuli et vulnera edit difficulter sananda.

246. Ecclesia, quamvis intellegat in contentionibus versari coniuges, desinere non potest vox esse debiliorum, qui sunt filii dolentes, saepe silentes. Hodie « quamvis animi sensu, qui videtur amplificatus, cunctisque nostris acrioribus psychologicis inquisitionibus cumulemur, Nos ipsos interrogamus an sensum amiserimus quod ad animae parvulorum vulnera attinet [...]

[265] Motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* (8 Septembris 2015), Praemissa, III: *AAS* 107 (2015), 960.

[266] *Rel Fin* 2015, 82.

[267] *Rel Syn* 2014, 47.

[268] *Catechesis* (20 Maii 2015): *L'Osservatore Romano,* 21 Maii 2015, p. 8.

Sentimusne pondus montis quod pueri animam gravat, in familiis ubi alius alium male tractat, malum infert, usque ad coniugalis fidelitatis nexum solvendum? ».[269] Hae pessimae experientiae non adiuvant ut ii pueri maturescentes definita munera gerere valeant. Quapropter christianae communitates non debent parentes divortio seiunctos deserere, novo vinculo devinctos. E contra, eos includere debent et comitari in suo institutionis officio. Nam « quomodo possemus hortari hos parentes ut cuncta agerent pro filiis in vitam christianam educandis, eis praebendo exemplum fidei firmae certaeque, si eos a communitatis vita abduceremus, veluti essent excommunicati? Oportet ita facere ut alia onera non imponantur praeter ea quae filiis hac in condicione iam ferenda sunt! ».[270] Adiuvare parentum vulnera sanare eosque spiritaliter suscipere bonum est etiam filiis, qui indigent familiari vultu Ecclesiae quae eos accipiat hac in gravi experientia. Divortium malum est, atque augescens divortiorum numerus perturbat. Qua de re procul dubio nostrum maximum de familiis munus pastorale est amorem confirmare atque adiuvare, vulnera sanare, ita ut praecaveamus ne hoc nostrae aetatis exitium longius progrediatur.

Quaedam complicata rerum adiuncta

247. « De matimoniis mixtis quaestiones perquam attente sunt ponderandae. Inter catholicos aliosque baptizatos matrimonia, quamvis singularem exhibeant speciem, plures tamen ostendunt rationes, quas utile est probe fovere et provehere tum propter interius ipsarum bonum, tum propter vim, quam motui oecumenico tribuere valent. Eius rei gratia "inquiri debet [...] benigna adiutrix opera inter ministrum catholicum et non catholicum iam inde a primo tempore praeparationis ad matrimonium ipsarumque nuptiarum" (*Familiaris consortio*, 78). De eucharistica communione hoc asseritur: "deliberatio de parte non catholica in matrimonio admittenda vel non ad communionem eucharisticam accipiendam sumenda est secundum normas generales hac in re, tam pro christianis orientalibus quam pro aliis christianis, et prae oculis habita hac peculiari condicione, videlicet quod sacramentum matrimonii suscipiunt duo christiani baptizati. Quamvis coniuges matrimonii mixti in commune habeant sacramenta baptismi et matrimonii, Eucharistiae communicatio tantummodo exceptio esse potest, et profecto

[269] *Catechesis* (24 Iunii 2015): *L'Osservatore Romano,* 25 Iunii 2015, p. 8.
[270] *Catechesis* (5 Augusti 2015): *L'Osservatore Romano,* 6 Augusti 2015, p. 7.

statutae normae servandae sunt" (Pont. Cons. de Christianorum Unitate promovenda, *Direttorio per l'Applicazione dei Principi e delle Norme sull'Ecumenismo*, 25 marzo 1993, 159-160)».[271]

248. «Matrimonia cultu disparia constituunt locum praecipuum dialogi inter religiones [...] sed secum ferunt quasdam peculiares difficultates, sive quod ad familiae christianam identitatem pertinet, sive quod ad filiorum religiosam educationem. [...] Numerus familiarum, disparitate cultus coniugum efformatarum, augescens in territoriis missionum et etiam in Nationibus diuturnae traditionis christianae, compellit ut prompte provideatur variatae curae pastorali secundum diversos contextus sociales et culturales. Quibusdam in Nationibus, ubi religionis libertas haud exsistit, coniux christianus coactus est ut in aliam religionem transeat ad nuptias ineundas, nec potest matrimonium cum disparitate cultus celebrare neque filios baptizare. Idcirco confirmemus oportet necessarium esse religionis libertatem ab omnibus servari».[272] «Necesse est praecipua attentio praestatur iis qui huiusmodi matrimoniis coniunguntur, non solum ante nuptias. Singularibus provocationibus occurrunt coniuges et familiae, in quibus alteruter catholicus est, alter non credens. His in casibus necesse est vim Evangelii testificari quod in has condiciones descendat ita ut copia detur filios ad christianam fidem instituendi».[273]

249. «Singularem difficultatem afferunt circumstantiae quae pertinent ad Baptismum conferendum iis qui in quadam implicata condicione matrimoniali inveniuntur. Agitur de personis, quae stabilem matrimonialem coniunctionem inierunt tempore quo saltem alterutra nondum noverat fidem christianam. Episcopi his in casibus vocantur ad pastoralem discretionem exercendam, congruam nempe eorum spiritalibus bonis».[274]

250. «Ecclesia suo in agendi modo sequitur Iesum Christum, qui suo immenso amore se obtulit pro omnibus, nullo excepto».[275] Una cum synodalibus Patribus familias consideravimus, quae experiuntur adesse intra se personas in homosexualitatem inclinantes, quod haud facile est parentibus et filiis. Quocirca confirmare volumus quamque personam, praeter sexualem inclinationem, reverendam esse sua in dignitate et observanter accipien-

[271] *Rel Fin* 2015, 72.
[272] *Ibid.*, 73.
[273] *Ibid.*, 74.
[274] *Ibid.*, 75.
[275] Cfr *Misericordiae Vultus*, 12: *AAS* 107 (2015), 409.

dam, cura adhibita ut vitetur « omne signum iniustae discriminationis »,[276] et praesertim omne genus aggressionis et violentiae. Quod autem ad familias attinet, oportet officiosa agatur comitatio, ut qui in homosexualitatem inclinantur subsidiis necessariis frui possint ad intellegendam efficiendamque sua in vita Dei voluntatem.[277]

251. De dignitate ac familiae missione procedente disceptatione, Patres synodales planum fecerunt « de propositis comparandi coniunctiones inter homosexuales cum matrimonio nullum exstare fundamentum quae aequationes vel similitudines instituant, ne remotas quidem, inter coniunctiones homosexuales et Dei consilium de matrimonio familiaque »; atque est improbandum « locales Ecclesias hac in re coerceri et internationalia instituta condicionibus pauperes Nationes adstringere, ut leges ferant de "matrimonio" inter eiusdem sexus personas ».[278]

252. Familiae monoparentales saepe oriuntur e « matre vel patre biologico nolenti umquam se in vitam familiarem immitti, e circumstantiis violentiae a quibus alter parens coactus erat aufugere una cum filiis, e morte alterius parentis, e desertione a familia alterius parentis, aliisve condicionibus. Quaecumque est causa, parens qui cum filio habitat sustentaculum consolationemque inveniat oportet apud alias familias quae constituunt communitatem christianam, necnon apud instituta pastoralia paroeciae. Hae familiae saepe rebus oeconomicis, incertitudine operis instabilis, difficultate filios alendi, deficiente domu ultra gravantur ».[279]

Mortis aculeus

253. Nonnumquam vita familiaris tangitur morte cuiusdam personae carae. Non possumus id praeterire quin offeramus fidei lumen ad comitandas familias quae hos casus patiuntur.[280] Si familia, mortuo aliquo, desereretur, misericordia concideret, pastoralis opportunitas amitteretur, quae ianuas obserare potest ad quamvis evangelizationis operam praestandam.

254. Intellegimus aegritudinem illius qui amatissimam personam amisit, coniugem quocum tot res communicavit. Ipse Iesus fremuit spiritu et plora-

[276] Cfr *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, 2358; *Rel Fin* 2015, 76.

[277] *Ibid.*

[278] *Rel Fin* 2015, 76; Congregatio de Doctrina Fidei, *Considerazioni circa i progetti di riconoscimento legale delle unioni tra persone omosessuali*, (3 Iunii 2003), 4.

[279] *Rel Fin* 2015, 80.

[280] Cfr *ibid.*, 20.

vit in funebri vigilia amici sui (cfr *Io* 11, 33.35). Et quidni lamentationem intellegamus eius qui filium amisit? Nam «hoc est quasi si tempus sisteret: aperitur abyssus qui devorat praeteritum et etiam futurum tempus. [...] Et aliquando etiam Deus insimulatur. Quot homines – intellegimus eos – Deo irascuntur».[281] «Viduitas est experientia perquam difficilis. [...] Quidam vires suas scire derivare videntur magis in filios et nepotes, hunc per amorem propositum reperientes novam educationis missionem. [...] Qui familiaribus carent, quibus dent operam et a quibus affectum proximitatemque recipiant, sustineri debent a christiana communitate singulari cum sollicitudine ac studio, potissimum si penuria rerum laborant».[282]

255. Generaliter luctus ob defunctos satis diu produci potest, et, cum pastor hoc iter comitari cupit, accommodare se debet ad necessitates cuiusque temporis. Totus cursus interrogationibus signatur: videlicet mortis causis, iis quae effici debuissent, quo vivat persona moritura... Per sincerum patiensque orationis et interioris liberationis iter redit pax. Luctu progrediente, oportet adiuvare ad illud intellegendum: quotquot personam caram amisimus, adhuc missionem habemus complendam, nec nobis proficit productus dolor, veluti hic esset obsequii actus. Persona amata nostro non indiget dolore, nec mulcetur, si nostrae vitae detrimentum iniungitur. Neque optimum est amoris signum eam iugiter recordari nominareque, quia hoc significat adhaerere praeterito tempori quod iam non est, potius quam veram personam amare quae nunc altera vita fruitur. Ipse corporaliter praesens esse iam non potest, sed, si mors potens est quiddam, «fortis est ut mors dilectio» (*Ct* 8, 6). Amor id sentit ac percipit quod sine sonitu auscultat et sine visu videt. Quod non vult personam caram effingere sicut fuit, sed potius eam recipere transformatam, sicut est nunc. Iesus resuscitatus, cum amica eius Maria eum vi amplecti vellet, quaesivit ex ea ne tangeretur (cfr *Io* 20, 17), ut eam ad occursum diversum conduceret.

256. Consolatur nos quod ii qui moriuntur non penitus intereunt, et fides confirmat Resuscitatum nos numquam relicturum. Itaque prohibere non possumus quominus mors «venenet nobis vitam, deleat nostros affectus, detrudat nos in vacua obscuriora».[283] Sacra Scriptura loquitur de Deo qui nos per amorem creavit, quique ita nos fecit ut nostrae vitae morte non

[281] *Catechesis* (17 Iunii 2015): *L'Osservatore Romano,* 18 Iunii 2015, p. 8.
[282] *Rel Fin* 2015, 19.
[283] *Catechesis* (17 Iunii 2015): *L'Osservatore Romano,* 18 Iunii 2015, p. 8.

imponatur finis (cfr *Sap* 3, 2-3). Sanctus Paulus loquitur nobis de occursu cum Christo continuo post mortem: « Desiderium habens dissolvi et cum Christo esse » (*Phil* 1, 23). Cum Eo, post mortem nos manet ea « quae praeparavit Deus his, qui diligunt illum » (*1Cor* 2, 9). Praefatio I de defunctis mirifice hoc exprimit: « quos contristat certa moriendi condicio, eosdem consoletur futurae immortalitatis promissio. Tuis enim fidelibus, Domine, vita mutatur, non tollitur ». Nam « nostri cari non evanuerut in tenebras nullitatis: spes certiores nos facit eos esse in manibus bonis fortibusque Dei ».[284]

257. Modus quidam communicandi cum nostris caris qui defuncti sunt est pro iis orare.[285] Dicit Sacra Scriptura: « orare pro mortuis » est « sancta et pia cogitatio » (*2Mac* 12, 44-45). Orare pro eis « non solum eos potest iuvare, sed etiam eorum intercessionem pro nobis efficacem facere ».[286] Apocalypsis martyres exhibet intercedentes pro iis qui iniusta patiuntur in terra (cfr 6, 9-11), solidales cum hoc itineranti mundo. Nonnulli sancti antequam morerentur suos caros solabantur pollicentes se eis esse affuturos, opem ferentes. Sancta Teresia a Iesu Infante promittebat se in Caelo bonum facere perrecturam.[287] Sanctus Dominicus adfirmabat se « utiliorem fore post mortem. [...] Potentiorem in gratiis consequendis ».[288] Agitur de caritatis vinculis,[289] quoniam « viatorum unio cum fratribus qui in pace Christi dormierunt, minime intermittitur, immo [...] spiritalium bonorum communicatione roboratur ».[290]

258. Si mortem accipimus, nos ad eam parare possumus. Via est ingredienda augendi amoris erga eos qui nobiscum ambulant, usque ad diem quo « mors ultra non erit, neque luctus neque clamor neque dolor » (*Apc* 21, 4). Hoc modo nos comparabimus etiam ad reperiendos nostros caros qui de vita decesserunt. Sicut Iesus matri reddit eius filium mortuum (cfr *Lc* 7, 15), idem nobiscum faciet. Ne effundamus vires perdiu in praeteritis manentes. Quo melius vivimus hac in terra, eo maiorem felicitatem poterimus communicare cum nostris caris in caelo. Quo magis adolescimus et crescimus, eo plus venustarum rerum poterimus afferre ad nuptias caelestes.

[284] *Ibid.*

[285] Cfr *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, 958.

[286] *Ibid.*

[287] Cfr Ultimi colloqui, "Quaderno giallo" di Madre Agnese, 17 Iulii 1897: *Opere complete*, Città del Vaticano – Roma 1997, 1028. Hac de re clara est sororum testificatio de sanctae Teresiae sponsione cuius de hoc mundo discessum fore « rosarum pluviam » (*ibid.*, 9 Iunii, 991).

[288] Iordanus de Saxonia, *Libellus de principiis Ordinis Praedicatorum*, 93.

[289] Cfr *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, 957.

[290] Conc. Oecum. Vat. II. Const. dogm. *Lumen gentium*, 49.

Caput Septimum
INSTITUTIO FILIORUM ROBORANDA

259. In filiorum moribus provehendis multum possunt parentes, sive quod ad bonum sive quod ad malum attinet. Quapropter satius est ut in se hoc officium recipiant, quod vitari non potest, idque conscientia, studio, ratione convenientiaque perficiant. Quandoquidem hoc institutionis familiarum munus magni est momenti et perquam implicatum factum est, peculiarem in modum hanc quaestionem excutere cupimus.

Ubi filii?

260. Familia reicere non potest munus sustinendi, comitandi, dirigendi, quamvis iterum detegere suas rationes novasque opes reperire debeat. Prospiciat oportet cui filios suos obiectet. Hoc se interrogare debet qui sint ii qui dant operam ut oblectamenta ac ludicra iis afferantur, ii qui domos per scrinia televisifica ingrediuntur, ii quibus filios committunt ut tempore otii dirigantur. Solummodo cum eis tempus terentes, plane familiariterque de magni momenti rebus sermocinantes, bonas copias eis tempus acturis praebentes, noxias occupationes ab iis avertemus. Oportet continenter vigilare. Disertio numquam proficit. Dirigere et instituere parvulos adolescentesque debent parentes, ut fortuitis condicionibus occurrere possint, exempli gratia, periculis violentiae, abusus vel medicamentis stupefactivis obnoxietatis.

261. Attamen nimia sollicitudo non educat, et omnes condiciones dirigi non possunt, in quibus filius quidam forte sit. Hic illud valet: «tempus spatio superius est».[291] Agitur scilicet de processibus generandis potius quam de spatiis temperandis. Si parens quidam nimis sollicitatur ut sciat ubi sit eius filius atque omnes eius actus recenseat, eius spatia tantummodo dominabitur. Hoc modo eum non educabit, non roborabit, eum non parabit ad certamina obeunda. Interest potissimum ut amabiliter filius in libertatem maturescat, instituatur, omnibus ex partibus adolescat, veram libertatem colat. Hac tantum ratione filius in se elementa ipse habebit, quibus indiget, ut se tueatur et scienter prudenterque item in difficilibus casibus agat. Quapropter non magni interest ubi corpore sit filius, quocum nunc agat, sed ubi exsistentialiter reperiatur, eius opinionibus, eius consiliis, eius desideriis, eius vitae propositis consideratis. Idicirco ex parentibus quaerimus: «Operamne damus

[291] Adhort. Ap. *Evangelii gaudium* (24 Novembris 2013): *AAS* 105 (2013), 1111.

ut sciamus "ubi" revera suo in itinere sint filii? Scimusne ubi revera eorum sit anima? Ac potissimum: volumusne id scire?».[292]

262. Si maturitas tantum esset quaedam progrediens res quae iam in genetico codice contineretur, non multum esset faciendum. Prudentia, probum iudicium rectaque agendi mens non pendunt tantum ex elementorum incrementi mera quantitate, sed ex serie quadam elementorum quae intra personam coalescunt; quo liquidius dicamus, in medio loco eius libertatis. Necessario fit ut per proposita ex hac libertate manantia admiratione quisque filius nos commoveat, nostras rationes summoveat, atque

bonum est ut id accidat. Educatio secum fert ut sana libertas promoveatur, ut in ancipiti re prudenter scienterque eligere valeant; ut personae sint quae prorsus intellegant suam vitam et communitatis suis esse in manibus atque hanc item libertatem infinitum esse donum.

Filiorum ethica institutio

263. Etsi schola indigent parentes ut primaria institutio filiis praebeatur, eorum moralem institutionem non possunt ipsi umquam ex integro aliis committere. Affectuum morumque provectus cuiusdam personae praecipuam requirit experientiam, ut scilicet credatur fiducia dignos esse parentes. Id educationis responsalitatem secum fert: affectu ac testimonio oportet fiducia filiorum eliciatur, eis amabilis observantia instilletur. Cum haud percipit filius se suis parentibus carum esse, quamvis sit imperfectus, aut non animadvertit ipsos de eo sincere sollicitos esse, id gravissima vulnera infert quae eius in provectu complures difficultates important. Eo quod relinquitur, quod affectione deseritur, acerbior dolor fit quam quaedam forte emendatio, quae propter quiddam male actum adhibetur.

264. Parentum officium voluntatis institutionem et provectum bonorum morum affectuumque proclivitatum in bonum agendum complectitur. Id secum fert ut optabiles exhibeantur mores ediscendi ac propensiones augendae. Sed semper de processu ab imperfectis ad pleniora agitur. Ad societatem sese accommodandi studium vel mos proximam satisfactionem abiciendi ut norma quaedam teneatur et bonus convictus agatur, id ipsum primum est bonum, quod efficit ut ad altiora tandem perveniatur. Moralis institutio per rationes activas et educationis dialogum semper est facienda, quae sensum et propriam filiorum loquelam complectatur. Insuper institutio

[292] *Catechesis* (20 Maii 2015): *L'Osservatore Romano*, 21 Maii 2015, p. 8.

haec per inductionis viam est perficienda, ita ut filius pondus bonorum, principiorum normarumque peculiarium per se detegat, potius quam ea tamquam indubitatae veritates imponantur.

265. Ut bene agatur, "congruenter iudicare" vel plane scire quid sit faciendum non sufficit, quamvis sit id primarium. Praeter nostras opiniones saepenumero agimus, vel cum ipsae sint solidae. Licet morale certum iudicium nobis praebeat conscientia, interdum plus possunt aliae res quae nos trahunt, nisi obtinuimus bonum mente intellectum in nobis radices agere ut altam affectus inclinationem, tamquam boni gustum plus habentem ponderis quam alia pellicentia, ut percipiamus bonum quod intellexerimus ipsum "nobis" hic et nunc etiam esse. Ethica institutio efficax secum fert ut personae demonstretur quoadusque ipsi sit opportunum bene agere. Hodie saepe inefficax est aliquid exquirere, quod laborem et detractionem importat, quin palam bonum ostendatur quod per hoc attingi possit.

266. Quosdam habitus consequi est necessarium. Etiam consuetudines, quas parvuli adipiscuntur, suo bene funguntur munere, cum iuvent ut magna interioraque bona in extrarios agendi mores, sanos firmosque, recidant. Quidam socialibus sensibus et erga alios bona propensione imbuitur, sed si perdiu, urgentibus adultis, non solet dicere "quaeso", "licetne", "gratias ago", eius interior propensio haud facile ad has sententias recidet. Roborata voluntas necnon certa acta repetita agendi mores aedificant, atque conscia, libera aestimataque quorundam bonorum morum iteratione neglecta, huius habitus institutio haud perficitur. Incitamentum vel invitamentum quae in certum bonum sentimus, virtus haud fiunt, his actibus congruenter non comprobatis.

267. Excelsum quiddam est libertas, quam tamen amittere possumus. Moralis institutio in libertate colenda insidet per proposita, rationes, definitos actus, incitamenta, praemia, exempla, exemplaria, signa, cogitationes, cohortationes, rationes agendi immutandas ac dialogos quae personas adiuvent ad interiora principia firmanda, quae ad bonum libere agendum perducant. Virtus persuasio est quae in internum stabileque agendi principium conversa est. Itaque, proba vita libertatem efficit, eam roborat eamque educat, cum vitet ne persona serva fiat inclinationum indomitarum, quae humanitatem detrahunt et societati sunt infensae. Ipsa enim cuiusque hominis dignitas «requirit ut secundum consciam et liberam electionem agat, personaliter scilicet ab intra motus et inductus».[293]

[293] Conc. Oecum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, 17.

Sanctionis ut stimuli bonum

268. Necesse pariter est parvulum adolescentemque informare, ut conscius fiat ex male actis quaedam evenire. Oportet facultas concitetur alterius personam induendi et veniam petendi quendam ob dolorem, cum ei malum factum est. Quaedam sanctiones – contra mores violentos et societati infensos – hoc propositum consequi partim possunt. Magni momenti est puerum firmiter dirigere ad veniam petendam et damnum sarciendum aliis illatum. Cum educationis iter suos fructus ostendit in personalis libertatis maturitate, ipse filius grato animo tandem agnoscet bonum ei fuisse in quadam adolescere familia et ea quoque tolerare quae requirit totus educationis processus.

269. Stimulus est correctio, cum eadem quidem opera aestimantur et agnoscuntur studia cumque filius detegit parentes tolerantem fiduciam vivam habere. Puer qui amabiliter corrigitur animadvertit se considerari, percipit se aliquem esse, sentit suas facultates agnoscere parentes. Id non postulat ut parentes macularum sint expertes, sed ut humiliter proprios fines agnoscant atque suum personale studium ostendant in melius inclinandi. Sed illud parentum testimonium oportet habeant pueri, ne videlicet illi irae concedant. Filius qui aliquid mali patrat est corrigendus, at numquam ut inimicus vel aliquis in quem propria violentia effundatur. Praeterea adultus agnoscere debet quaedam male acta cum debilitate finibusque illius aetatis propriis iugari. Quocirca noceret mos qui in poenas inferendas usque tenderet, cum nullo modo iuvaret ad variam actionum gravitatem diiudicandam, et animi defectionem indignationemque induceret: «Patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros» (*Eph* 6, 4; cfr *Col* 3, 21).

270. Praecipuum utique est in desiderium concisum non immutari disciplinam, sed in stimulum usque ut ultra procedatur. Quomodo disciplina et interior motus componantur? Quomodo efficitur ut disciplina salutaris sit finis cohibens itineris quod suscipere debet puer et non eum diruens sit murus vel educationis eum inhibens ratio? Inter duo extrema aeque perniciosa aequilibrium quoddam est inveniendum: unum quod mundum exstruere vult, filii desideriis accommodatum, qui adolescit sese percipiens ut iurium non officiorum detentor. Alterum quod efficit ut vivat suae dignitatis, suae singularis identitatis, suorum iurium minime conscius, officiis obrutus et desideriis adimplendis aliorum obnoxius.

Indulgens realismus

271. Moralis institutio postulat ut ex puero vel adolescente quaerantur ea tantum quae ei non sint incomodum sacrificium, modo illa virium requiratur quantitas, quae ad indignationem non ducat vel arcessita modo acta. Ordinarium iter parvos proponit gradus, qui intellegi, recipi aestimarique possunt et congruam renuntiationem secum ferant. Alioquin, qui nimium postulat nihil consequitur. Persona, simul ac ab auctoritate se expedierit, probabiliter bene facere cessabit.

272. Ethica institutio nonnumquam conte

mptum gignit, qui habitis desertionibus, animi destitutionibus, deficienti affectu vel prava parentum effigie concitatur. In ethica bona proiciuntur depravata patris matrisque exemplaria, vel adultorum infirmitates. Quocirca adolescentes iuvandi sunt ad analogiam efficiendam: bona ab insignibus potissimum personis perficiuntur, sed etiam non perfecte diversisque gradibus absolvuntur. Eodem tempore, quandoquidem adolescentium repugnantiae cum quibusdam perversis experientiis nectuntur, adiuvandi ii sunt ut iter ingrediantur sanationis huius interioris mundi sauciati, ita ut pervenire possint ad intellegendas et conciliandas sibi personas ac societatem.

273. Cum bona proponuntur gradatim est procedendum, diversimode progrediendum, aetate certisque facultatibus personarum ob oculos habitis ac repudiatis agendi severis immutabilibusque rationibus. Apta consilia quae psychologia et educationis scientiae conferre possunt ostendunt opus esse gradatim procedere in morum mutationibus acquirendis, sed etiam libertatem aequo cursu stimuloque indigere, quia deserta propriam maturitatem praestare non potest. Certa, realis libertas coartatur et condicionibus astringitur. Neque mera est facultas bonum tota voluntate eligendi. Haud semper actus "voluntarius" et actus "liber" plane distinguuntur. Quidam aliquid improbi firmissima voluntate velle potest, sed propter imperiosam voluptatem vel malam educationem. Hac in re eius deliberatio prorsus est voluntaria, non dissidet ab inductione voluntatis, sed non est libera, quoniam paene fieri non potest ut malum illud non eligat. Quod accidit ei qui imperiose medicamentis stupefactivis vincitur. Quae cum cupit, omnibus viribus vult, sed talibus condicionibus astringitur ut tunc diversa eligere non valeat. Itaque eius deliberatio est voluntaria, at non libera. Sensu omnino caret illud "sine ut libere eligat", quia re eligere non potest, ac medicamentis stupefactivis cum committitur, eius obnoxietas tantum augetur. Aliorum auxilio et educationis cursu indiget.

Familiaris vita sicut educationis locus

274. Familia prima est schola hominum bonorum, ubi probus libertatis usus discitur. Proclivitates iam inde ab infantia adeptae personae penetralia imbuunt atque totam vitam perstant ut salutaris erga quiddam bonum animi commotio vel voluntaria quorundam morum reiectio. Personae plures ratione quadam vivunt, quippe qui validum putent illum agendi modum, quem a pueris per mutuum quasi commeatum sunt consecuti: "ita sum edoctus"; "hoc est quod mihi tradiderunt". Intra familiam etiam disci et discerni possunt acri iudicio nuntii variorum instrumentorum communicationis. Pro dolor, pluries quaedam televisificae emissiones ac quaedam nuntii laudativi exempla nocent et recepta in familiari vita bona infirmant.

275. Hodiernis temporibus, quibus anxietas et technologica celeritas vigent, praecipuum familiarum officium est ad exspectandi facultatem educare. Hoc prohibere non vult quominus pueri rebus electronicis ludant, sed ut reperiatur via qua ingeneretur in eos facultas diversas rationes diudicandi neque digitalem celeritatem omnibus vitae partibus adhibendi. Procrastinare non est desiderium negare, sed eius satisfactionem differre. Cum pueri vel adolescentes non sunt instituti qui probent quaedam esse exspectanda, impotentes fiunt, cuncta satisfactioni subdunt propriarum proximarum necessitatum et crescunt una cum vitio illius "quaero et teneo". Magna est haec fraus quae libertati non favet, sed eam debilitat. Contra autem cum quis instituitur quaedam esse differenda et opportunum tempus exspectandum, praecipitur quid significet sui ipsius esse dominum, suarum voluptatum compotem. Ita, cum puer experitur se posse ipsum moderari, suam ipsius aestimationem locupletat. Eodem tempore istud eum edocet ut aliorum libertatem servet. Ut patet, velle hoc non secum fert ut pueri tamquam adulti se gerant, sed ne oportet quidem eorum adolescendi facultatem despicere ad officiosae libertatis maturitatem consequendam. Apud sanam familiam haec rudimenta ordinaria via per convictus necessitates obtinentur.

276. In familia primo socialis vita agitur, quia primus est locus in quo quisque discit se ante alium ponere, auscultare, participare, tolerare, observare, adiuvare, convivere. Educationis munus mundi societatisque ut "familiaris ambitus" sensum concitare debet; quaedam est educatio usus "habitandi" ultra propriae domus limites. In familiari ambitu docetur proximitatem recuperare, curam habere, salutare. Ibi utique primus exitiosi et immodici amoris sui orbis frangitur ut agnoscatur nos cum aliis vivere, qui nostra sollicitudine, nostra lenitate, nostro affectu digni sunt. Minime datur sociale vinculum sine hac prima cotidiana ratione, fere perparva: cum videlicet in proximitate simul

vivitur, cum diversis diei momentis convenitur, cum ea quae omnibus cordi est agitantur, cum parvis cotidianisque rebus in vicem subvenitur. Familia cotidie novas rationes reperire debet mutuas agnitiones promovendi.

277. In familiari ambitu consumendi mores denuo etiam disponi possunt, ut communi domui simul succurratur: «in integra oecologia primas partes agit familia, quandoquidem primarium est sociale subiectum, quod intra se duo continet principia quibus innititur civilis hominum cultus in terra: videlicet communionis principium principiumque fecunditatis».[294] Difficilia pariter tempora et calamitosa vitae familiaris ad educationem multum conferre possunt. Id accidit, exempli gratia, cum morbus accedit, quoniam «coram morbo in familia etiam exstant difficultates, humanam propter infirmitatem. Sed plerumque morbi tempore familiaria vincula roborantur. [...] Educatio quae ab humani morbi sensu distrahitur, cor arefacit. Et efficit ut adolescentes "anaesthetizentur" adversum aliorum dolorem, inhabiles ad dolorem communicandum et fines experiendos».[295]

278. Educationis convenientia inter parentes et filios expeditior fieri potest aut laboriosior communicationum ludorumque technologiis, quae in dies subtiliores fiunt. Cum ipsae recte abhibentur, ad familiae membra illiganda, quamvis distantia, proficere possunt. Usus frequens esse potest et utilis ad difficulates expediendas.[296] Illud tamen patere debet, quod neque sufficiunt neque necessitates dimittunt propioris altiorisque dialogi, qui corporis praesentiam sibi vindicat, vel saltem alterius personae vocem. Scimus haec instrumenta interdum distrahere potius quam admoveant, sicut inter cenandum cum quisque suum gestabile telephonum agitat vel cum coniugum alter dormiturus alterum exspectat qui per horas instrumento quodam electronico utitur. In familia hoc etiam ratio debet esse dialogi ac pactionum, quae sinant ut eius membra potius conveniant quin in vetita incongrua decidant. Utut est, novarum formarum communicationum pericula apud pueros et adolescentes ignorari non possunt, qui nonnumquam inertes fiunt et a reali mundo distracti. Hic "autismus technologicus" facilius eos in manibus ponit illorum qui eorum interiorem personam ingredi sua ob commoda nituntur.

279. Ne bonum quidem est omnipotentes fieri parentes oculis filiorum, qui eis solummodo confidere possint, quia sic impediunt quominus consentaneus socialitatis processus affectusque maturitatis eveniat. Ut efficax sit pa-

[294] *Catechesis* (30 Novembris 2015): *L'Osservatore Romano*, 1 Octobris 2015, p. 8.
[295] *Catechesis* (10 Iunii 2015): *L'Osservatore Romano*, 11 Iunii 2015, p. 8.
[296] Cfr *Rel Fin* 2015, 67.

ternitatis maternitatisque ad ampliora consequenda elongatio, « christianae communitates ad familiarum eductionis munus sustinendum vocantur »,[297] peculiarem in modum per initiationis catechesim. Ut integrae educationi faveatur necesse habemus « foedus inter familias et christianam communitatem refovere ».[298] Synodus pondus voluit extollere scholarum catholicarum, quae « vitale munus persolvunt in parentibus iuvandis, filios instituturis. [...] Catholicae scholae sua in missione sunt tuendae, qua alumni iuvantur ut maturi adulti fiant, qui per Iesu amoris intuitum mundum cernere possint et vitam intellegant vocationem ad Deo serviendum ».[299] Hac de re « palam est confirmanda Ecclesiae libertas propriam doctrinam tradendi necnon ius institutorum conscientiae causa quibusdam rebus adversandi ».[300]

Sexualis educatio foveatur

280. Concilium Vaticanum II opus esse edixit ut fruantur « positiva et prudenti educatione sexuali progrediente aetate » pueri et adolescentes, « ratione habita progressus scientiae psychologicae, paedagogicae et didacticae ».[301] Nos interrogare ipsi debemus an nostra educationis instituta hanc provocationem in se receperint. Laboriosum est de sexuali educatione cogitare temporibus quibus sexualitas foedatur et debilitatur. Quae solummodo intra amoris, mutuae donationis educationem intellegi potest. Hac ratione sexualis loquela infeliciter extenuata non deprehenditur, sed illuminata. Sexualis impulsus in cursu sui ipsius cognitionis et progressu item animi moderationis facultatis coli potest, qui iuvare possunt ad extollendas magni pretii facultates laetandi et amatorie conveniendi.

281. Sexualis educatio explicationem praebet, sed minime obliviscitur pueros adolescentesque plenam maturitatem non attigisse. Explicatio opportuno tempore est agenda et ratione aetati congrua, quam exigunt. Non est operae pretium eos elementis refercire, cum iudicandi facultas abest coram propositis invadentibus, pornographia effrenate ingruente et stimulis cumulatis qui sexualitatem praecidere possunt. Iuvenes oportet sibi sint conscii nuntiis se operiri, qui eorum bonum ac maturitatem non quaerunt. Sunt adiuvandi ut agnoscant et positiva incitamenta requirant ac simul eodem tempore ab

[297] *Catechesis* (20 Maii 2015): *L'Osservatore Romano*, 21 Maii 2015, p. 8.
[298] *Catechesis* (9 Septembris 2015): *L'Osservatore Romano*, 10 Septembris 2015, p. 8.
[299] *Rel Fin* 2015, 68.
[300] *Ibid.*, 58.
[301] Decl. *Gravissimum educationis*, 1.

omnibus iis se abducant, quae eorum amandi facultatem depravant. Similiter retinere debemus «novae et congruentioris loquelae necessitatem exstare in primis cum pueri ac adolescentes ad sexualitatis argumentum adducuntur».[302]

282. Sexualis educatio quae sanam pudicitiam tuetur summi est pretii, quamvis hodie quidam putent rem esse praeteritorum temporum. Naturale est personae praesidium, quae sua interiora tutatur et impedit quominus in merum obiectum immutetur. Dempta pudicitia, affectum et sexualitatem quosdam ad furores redigere possumus, genitalia solum respicientes, insanias videlicet quae nostram amandi facultatem detorquent et varias sexualis violentiae species quae efficiunt ut nos inhumane tractemur vel ad aliis utique detrimentum inferendum perducunt.

283. Saepenumero sexualis educatio in invitatione sistit "ad se tuendum", ad "sexum securum" requirendum. Verba haec negativum morem adversus naturalem procreationis finem sexualitatis tradunt quasi eveniens filius inimicus sit, prorsus abigendus. Sic narcissiana violentia potius quam receptio promovetur. Extremae imprudentiae est adolescentes quolibet modo allicere ut suis corporibus ludant ac desideriis, maturitatem, bona, mutuum officium et proposita matrimonii propria tamquam si habeant. Sic ipsi iocose ad alteram personam utendam veluti experientiarum obiectum ad carentia et magnos limites compensandos eriguntur. Contra autem praestat ut iis iter demonstretur de diversis amoris rationibus, de mutua cura, de verecunda lenitate, de communicatione sensu locupletata. Haec omnia enim sui donationem comparant, integram quidem et liberalem, quae patebit post publicum officium in oblatis corporibus. Sexualis sic in matrimonio copulatio signum evadet muneris totam personam complectentis, antecedenti cuncto itinere locupletati.

284. Non sunt illudendi iuvenes, ad ordines permiscendos inducti: blandimentum «tunc temporis coniunctionis speciem affert, attamen sine amore haec "coniunctio" duas personas extraneas relinquit et ut antea seiunctas».[303] Corporis loquela patiens tirocinium sibi vindicat quod sinit ut intellegantur et educentur propria desideria ad se vere donandum. Cum quis omnia confestim donare vult, fieri potest ut nihil donetur. Aliud est aetatis debilitates eiusve perturbationes intellegere, aliud adolescentes concitare ad immaturam eorum

[302] *Rel Fin* 2015, 56.
[303] Erich Fromm, *The Art of Loving*, New York 1956, p. 54.

rationem amandi producendam. At quis hodie de his rebus loquitur? Quis iuvenes serio animo tractare valet? Quis eos adiuvat ut curiose ad magnum liberalemque amorem se comparent? Nimis temere sexualis educatio agitatur.

285. Sexualis educatio observantiam aestimationemque differentiae etiam complecti debet, quae unicuique facultatem ostendat praeclusionem intra proprios limites praetergrediendi ut ad alterum recipiendum se aperiat. Praeter intellegibiles difficultates, quibus quisque implicari potest, oportet adiuvetur ad proprium corpus accipiendum sic ut creatum est, quoniam « logica proprii corporis temperandi in logicam nonnumquam transformatur subtilem creati dominandi. [...] Etiam proprium corpus aestimare eius in feminino aut masculino genere necessarium est ad recognoscendos nos ipsos in occursu cum alio, a nobis diverso. Hoc modo fieri potest ut gaudenter accipiamus peculiare donum viri vel feminae, operae Dei Creatoris, et mutuo divites nos efficiamus ».[304] Cum differentiae metus dumtaxat deseritur, potest quidam a propriae personae immanentia et a sui fascinatione sese expedire. Sexualis educatio iuvare debet ad proprium corpus accipiendum, ita ut persona nolit « sexualem differentiam delere, quia nescit cum illa se comparare ».[305]

286. Ne ignorari quidem potest in personam femininam masculinamve fingendam non confluere solummodo biologica vel genetica elementa, verum etiam complura elementa ad ingenium, ad familiae historiam, ad humanum cultum, ad anteactas experientias, ad institutionem receptam, ad amicorum, necessariorum aestimatarumque personarum suasiones, atque ad alia rerum adiuncta quae accommodationis laborem requirunt, attinentia. Verum est segregare nos non posse ea quae sunt masculina et feminina a Dei creata opera, quae omnes nostras deliberationes experientiasque antecedit, ubi biologica elementa insunt quae ignorari non possunt. Attamen etiam verum est masculinum et femininum haud quiddam esse rigidum. Quapropter fieri potest, exempli gratia, ut masculinus viri mos ad operis condicionem uxoris congruenter se accommodet. Cum ipse in se domestica munia vel quandam operam filiorum colendorum absolvendi officium recipit, non fit minus masculinus, neque porro haec ruinam quandam, concessionem vel verecundiam secum ferunt. Pueri sunt iuvandi ad recipiendas, ut ad normas, has salutares "utrimque permutationes", quae a patris specimine nihil

[304] Litt. Enc. *Laudato si'* (24 Maii 2015), 155.
[305] *Catechesis* (15 Aprilis 2015): *L'Osservatore Romano*, 16 Aprilis 2015, p. 8.

detrahunt dignitatis. Rigor fit immoderatio masculini vel feminini generis, et pueros iuvenesque ad operum permutationem haud educat quae in veris matrimonii condicionibus reperiuntur. Rigor porro iste progressum cuiusque facultatum cohibere potest, ita ut parum masculinum putetur artem vel saltationem colere ac parum femininum moderationis officium sustinere. Quod, Deo gratias, mutatum est, sed quibusdam locis quaedam incongruae opiniones temperare legitimam libertatem pergunt ac verum progressum praecidere identitatis certae filiorum eorumque facultatum.

Fides transmittenda

287. Filiorum educatio fidei transmittendae cursu informari debet, quod difficulter evenit propter hodiernos vivendi mores, operum horarium, nostri temporis mundi complexionem, in quo ut se expediant, furiose multi agitantur.[306] Nihilominus familia ut locus usque servari debet, ubi rationes percipiendae et fidei pulchritudo, precatio et proximi famulatus docentur. Quod per Baptismum incohatur, in quo, ut sanctus Augustinus asseverabat, matres quae suos filios ferunt « sancto partui cooperantur ».[307] Exinde iter incipit illius novae vitae incrementi. Fides Dei est donum, in Baptismo receptum, et non fit per humanum actum, attamen parentes Dei sunt instrumenta eius progressionis eiusque provectus. Quocirca « pulchrum est, cum parvulos docent matres ut savium dent Iesu vel Mariae Virgini. Quanta blanditia in actu illo reperitur! Illo temporis puncto parvulorum cor in precationis spatium convertitur ».[308] Fides transmittenda requirit ut parentes verum usum habeant Deo confidendi eumque quaerendi, eum desiderandi, quoniam tantum hoc modo « generatio generationi laudabit opera tua, et potentiam tuam pronuntiabunt » (*Ps* 145, 4) et « pater filiis notam faciet veritatem tuam » (*Is* 38, 19). Hoc postulat ut invocemus Deum, qui in cordibus agat, ibi quidem quo pervenire non possumus. Granum sinapis, minimum semen, magna fit arbor (cfr *Mt* 13, 31-32), et sic inter actionem et effectum incongruentiam agnoscimus. Tunc scimus nos doni dominos non esse, sed sollicitos ipsius administratores. Attamen per nostrum sollers officium operam damus ut cum Dei consilio cooperemur. Itaque « curetur ut congruenter adhibeantur coniuges, matres et patres, ut activi ministri catechesis [...]. Magnum auxilium praebet familiaris catechesis

[306] Cfr *Rel Fin* 2015, 13-14.
[307] *De sancta virginitate,* 7, 7: *PL* 40, 400.
[308] *Catechesis* (26 Augusti 2015): *L'Osservatore Romano*, 27 Augusti 2015, p. 8.

tamquam efficax via ad iuvenes parentes instituendos, ut conscii fiant suae missionis, propriam familiam evangelizantes».[309]

288. Fidei educatio unicuique filio accommodatur, quandoquidem instrumenta iam cognita vel praescriptiones suo interdum munere non funguntur. Pueris opus est symbolis, actibus, narrationibus. Adolescentes plerumque cum auctoritate et normis confligere solent, quapropter convenit ut eorum personales fidei experientiae concitentur atque iis praeclara testimonia ministrentur quae suam propter ipsam pulchritudinem eminent. Parentes qui suorum filiorum fidem comitari volunt, diligenter eorum mutationes respiciunt, quia noverunt non imperari sed eorum libertati proponi spiritalem experientiam. Maximum habet pondus quod filii certa ratione percipiant suis parentibus revera magni momenti esse precationem. Idcirco precationis tempora in familia itemque pietatis popularis manifestationes maiorem evangelizationis vim quam omnes catecheses omnesque sermones habere possunt. Matribus cunctis Nostrum animum gratum ostendere potissimum cupimus, quae, ut sancta Monica facere solebat, pro filiis precantur qui Christum deseruerunt.

289. Fidem filiis transmittendi exercitium, id est eiusdem manifestationem et incrementum iuvandi, efficit ut familia Evangelii nuntiatrix fiat, atque ultro eandem sponte transmittere incipiat omnibus iis qui ad ipsam accedunt, extra etiam familiarem ipsum ambitum. Filii qui in missionariis familiis crescunt saepenumero missionarii fiunt, si parentes sic hoc munus gerunt, ut ceteri eos proximos animadvertant amicosque, atque ut filii hac cum mundo necessitudinis ratione adolescant, propriam fidem propriasque opiniones non deserentes. Memoramus ipsum Iesum cum peccatoribus edisse ac bibisse (cfr *Mc* 2, 16; *Mt* 11, 19), stetisse cum Samaritana locuturum (cfr *Io* 4, 7-26), et noctu Nicodemum recepisse (cfr *Io* 3, 1-21), sivisse ut eius pedes ungeret meretrix (cfr *Lc* 7, 36-50), et sine cunctatione aegrotos tetigisse (cfr *Mc* 1, 40-45; 7, 33). Idem faciebant eius apostoli, qui ceteros nullo modo despiciebant, in parvos selectorum manipulos conclusi, a populi sui vita segregati. Cum eos persequerentur potestates, totius populi benevolentia ipsi fruebantur (cfr *Act* 2, 47; 4, 21.33; 5, 13).

290. «Sic familia ut pastoralis actionis subiectum constituitur per manifestum Evangelii nuntium necnon per traditas formas multiplices testimonii, quae sunt: de pauperibus sollicitudo, in diversas personas facilitas, creati

[309] *Rel Fin* 2015, 89.

custodia, moralis materialisque in alias familias, indigentiores potissimum, communicatio, boni communis promovendi studium etiam per sociales iniustas structuras immutandas, initio a locis sumpto, ubi ipsa vivit, per misericordiae corporis spiritusque opera exercita».[310] Id intra christiani pretiosissimas persuasiones est locandum: scilicet Patris amorem qui nos sustentat ac promovet, in toto Iesu Christi dono manifestatum, qui inter nos vivit, unde omnes procellas omnesque vitae vicissitudines ferre coniuncti valeamus. In corde etiam cuiusque familiae *kerygma* personare usquequaque debet, opportune et importune, ut iter collustret. Omnes effari debemus, initium ab anteacta vita nostris in familiis sumentes: «Et nos, qui credidimus, novimus caritatem, quam habet Deus in nobis» (*1Io* 4, 16). Ab hac experientia tantum incipiens, familiaris res pastoralis consequi poterit ut familiae sint Ecclesiae domesticae ac simul fermentum apud societatem Evangelii nuntiandi.

Caput Octavum

COMITARI, DISCERNERE ET FRAGILITATEM FULCIRE

291 Patres synodales edixerunt «Ecclesiam, licet omne dissolutum matrimonii vinculum censeat Dei oppugnare voluntatem, consciam tamen esse multorum filiorum suorum fragilitatis».[311] Oculis Christi illuminata, «Ecclesia amanter incumbit in eos, qui ipsius vitam imperfecte participant, agnoscens Dei gratiam etiam eorum in vitis operari iisque animum addens benefaciendi alteriusque curae consulendi et communitati, apud quam vivunt et operam exercent, inserviendi».[312] Ceterum habitus hic corroboratur intra fines Anni Iubilaris misericordiae dicati. Etiamsi perfectionem semper irroget et in plenius responsum Deo devocet, «diligenter prompteque filios Ecclesia oportet comitetur fragiliores seu sauciato ac perdito amore dilaceratos iisdemque fiduciam ac spem reddat novam, sicuti lucem phari in portu facisve in medio populo advectae, quae eos illuminet qui de via deflectant vel tempestate quatiantur».[313] Ne obliviscamur quidem opus Ecclesiae saepe par esse actuositati valetudinarii castrensis.

[310] *Ibid.*, 93.
[311] *Rel Syn* 2014, 24.
[312] *Ibid.*, 25.
[313] *Ibid.*, 28.

292. Matrimonium christianum, quod speculum est coniunctionis Christi cum Ecclesia eius, in consortio vitae inter virum et mulierem plane perficitur, qui amore exclusivo et libera fidelitate sese mutuo tradunt, usque ad mortem obstringunt et ad vitam tradendam aperiunt, sacramento consecrati, quod ipsis gratiam tribuit sese veluti Ecclesiam domesticam et fermentum novae vitae societatis constituendi. Cui insigni proposito alia vinculi genera funditus repugnant, alia autem id partim dumtaxat et per speciem perficiunt. Patres synodales edisseruerunt Ecclesiam extollere bona illa elementa illarum condicionum studere, quae de matrimonio cum eius doctrina nondum vel iam non congruunt.[314]

Res pastoralis gradatim agenda

293. Patres etiam peculiares perspexerunt matrimonii civilis tantum condiciones vel, salvis diversitatibus, merae etiam conviventiae, ubi, « cum magnam per vinculum publicum firmitatem adipiscitur coniunctio ac summa ipsa signatur dilectione officioque erga prolem et facultate angustias superandi, tamquam occasio nuptias inituros comitandi in itinere ad sacramentum matrimonii videri potest ».[315] Ceterum tantae est sollicitudinis quod iuvenes complures matrimonio hodie diffidunt et, munus coniugale indefinite procrastinantes, convivunt, dum alii vero obligationi sumptae finem imponunt et novam quidem protinus instaurant. Qui « Ecclesiam communicant, misericordi foventique sollicitudine pastorali indigent ».[316] Nam, Pastorum est non modo provehere matrimonium christianum, sed etiam « pastoraliter discernere casus multorum, qui id iam non vivunt », ut cum his dialogum pastoralibus rationibus innisum instituant et elementa eorum vitae ostendant, quae eos promptiores in Evangelii matrimonii plenitudinem efficere valeant ».[317] In pastorali opere decernendo convenit, ut « ea percipiantur, quae Evangelii nuntium atque humanum ac spiritalem profectum iuvare possint ».[318]

294. « Eo quod matrimonium civile vel, aliis in casibus, mera civilis conviventia eligitur, id non fit propter praeceptionem vel recusationem sacramentalis coniugii, sed ex culturalibus fortuitisve causis oritur ».[319] Hoc in rerum

[314] *Ibid.*, 41.
[315] *Rel Syn* 2014, 27.
[316] *Ibid.*, 26.
[317] *Ibid.*, 41.
[318] *Ibid.*
[319] *Rel Fin* 2015, 41.

statu signa amoris illa aestimanda sunt, quae Dei amorem quodammodo reddunt.[320] Scimus enim «numerum iugiter multiplicari eorum, qui postquam diu una simul vixerunt, efflagitant celebrationem matrimonii in ecclesia. Mera conviventia saepe eligitur ob mentem institutis et perpetuis muneribus generaliter aversam, sed etiam ob securitatem vitae adipiscendam, laborem scilicet et constantem mercedem. Aliis demum in Nationibus coniunctiones de facto, quae dicuntur, innumerae sunt non modo propter familiae matrimoniique abiecta bona, sed propterea quod matrimonium inire, socialium condicionum causa, luxus habetur et egestas rerum proinde ad coniunctiones de facto instaurandas impellit».[321] Tamen, «haec omnia in bonam partem sunt accipienda, ut occasiones captentur itineris ad plenitudinem matrimonii et familiae Evangelii sub lumine. Quibus de accipiendis patienter sagaciterque comitandis agitur».[322] Quod fecit Iesus cum Samaritana (cfr *Io* 4, 1-26); eam verum amorem desiderantem est adlocutus, ab universis rebus eam expediens, quae vitam eius obumbrabant, ut ad gaudium plenum Evangelii ipsam duceret.

295. Hac ratione, sanctus Ioannes Paulus II illam, quae dicitur, proponebat "legem gradationis" conscius sibi quod homo «cognoscit, diligit et perficit morale bonum secundum incrementi continuationem».[323] Quae vero non ad "gradationem legis" attinet, sed ad gradationem libere prudenterque agendi hominum, qui obiectivas exigentias legis intellegere, perpendere atque plene perficere nequeunt. Nam, lex ipsa donum Dei est viam ostendens, donum utique pro omnibus sine exceptione, virtute gratiae experiendum, etiamsi homo quisque «pedetemptim precedit, Dei donis paulatim accedentibus necnon postulatis eius amoris cosummati et absoluti in totam vitam personalem et socialem hominis».[324]

Condiciones illegitimae, quae dicuntur, diiudicandae[325]

296. Synodus diversas fragilitatis imperfectionisve condiciones tractavit. Hac de re volumus ea hic memorare, quae universae Ecclesiae dilucide enuntianda curavimus, ne forte de via decedamus: «bina principia totam Ecclesiae historiam percurrunt: alterum excludit, alterum redintegrat [...]. Inde a Concilio

[320] Cfr *ibid.*
[321] *Rel Syn* 2014, 42.
[322] *Ibid.*, 43.
[323] Adhort. Ap. *Familiaris consortio* (22 Novembris 1981), 34: *AAS* 74 (1982), 123.
[324] *Ibid.*, 9: *AAS* 74 (1982), 90.
[325] Cfr *Catechesis* (24 Iunii 2015): *L'Osservatore Romano*, 25 Iunii 2015, p. 8.

Hierosolymitano ac deinceps via Ecclesiae semper fuit via Iesu: via scilicet misericordiae et redintegrationis [...]. Via Ecclesiae ea est quae in perpetuum neminem damnat; Deique misericordiam in omnes effundit eandem sincero corde efflagitantes [...]. Nam, vera caritas semper immerita interminataque et gratuita est!».[326] Proinde, «vitanda sunt iudicia, quae diversarum condicionum implicationes neglegunt, ac necessarium est, ut rationem consideremus, qua singuli vivunt et condicionum vitae suae causa patiuntur».[327]

297. De redintegrandis omnibus agitur et quisque adiuvandus est, ut sua ipsius ratione ecclesialem communitatem participet et se esse partem animadvertat "immeritae interminataeque et gratuitae" misericordiae. Nemo in perpetuum damnari potest, quia haec est mens Evangelii! Non modo ad coniuges disiunctos Nos convertimus illos, qui nova coniunctione vinciuntur, sed universos, quicumque eorum est status. Ut liquet, si quis peccatum obiectivum exhibet quasi christianae rationi omnino adhaereat vel quiddam ab Ecclesiae disciplina alienum inculcare velit, exigere non potest, ut doctrinam tradat vel praedicet, et hac ratione aliquid exstat quod eum a communitate avertit (cfr *Mt* 18, 17); opus est, ut denuo nuntium Evangelii revocationemque ad conversionem audiat. Cui ipsi vero modus quidam inveniri potest vitae communitatis participandae, sicuti socialis actuositas vel coetus precationis vel omnia quae eiusdem consilium, Pastoris consulto iudicio, persuadeat. Quod ad quosdam status "irregulares", qui dicuntur, attinet, Patres synodales generalem sententiam tulerunt: «Quod ad pastorale opus spectat, eos complectens, qui matrimonium civile inierunt vel divortium fecerunt vel solum convivunt, Ecclesiae est divinam disciplinam gratiae in eorum vita pandere iisdemque subvenire, ut plenitudinem Dei consilii in se adipiscantur»,[328] quod semper fieri potest virtute Spiritus Sancti.

298. Seiuncti novam experientes coniunctionem, exempli gratia, tam in variis rerum adiunctis vivere possunt, quae nec recensenda nec concludenda sunt intra saepta restrictiorum formularum, nullo aptae personali pastoralique discretioni interposito spatio. Aliud est alterum coniugium tempore novisque filiis probataque fidelitate assiduaque sollicitudine et christiana navitate corroboratum, vitii propriae condicionis conscium atque magnae

[326] *Homilia Summo Pontifice cum nuper creatis Cardinalibus Sacroque Cardinalium Collegio Eucharistiam celebrante* (15 Februarii 2015): *AAS* 107 (2015), 257.

[327] *Rel Fin* 2015, 51.

[328] *Rel Syn* 2014, 25.

difficultatis regrediendi, nisi intus praeonerato animo certitudine novarum culparum, in quas recidatur: Ecclesia enim condiciones agnoscit, in quibus « vir ac mulier gravibus de causis – verbi gratia, ob liberorum educationem – non valeant necessitati separationis satisfacere »;[329] et casus etiam est eorum, qui summopere enisi sunt, ut primum matrimonium servarent, et iniustum passi sunt repudium, vel eorum, « qui novam inierunt convivendi societatem educationis filiorum gratia atque interdum certi sua in intima conscientia sunt superius matrimonium iam irreparabiliter disruptum numquam validum fuisse ».[330] Aliud autem est novum coniugium e recentiore divortio manans, omnibus additis consequentibus doloribus turbationibusque, quae sive filios sive familiam universam corripiunt, aliudve est casus eorum, qui identidem muneribus suis familiaribus defecit. Manifestum illud habeatur hoc minime esse specimen matrimonii ac familiae ab Evangelio propositum. Patres synodales Pastorum discretionem semper renuntiaverunt « opportuna dispectione »[331] faciendam oculis rerum adiuncta apte dignoscentibus.[332] Scimus utique haud « simplicia exstare remedia ».[333]

299. Multorum Patrum synodalium sententias libenter suscipimus, qui asserere voluerunt « baptizatos, qui a matrimonio digressi sunt et novas civiliter inierunt nuptias, in communitates christifidelium artius includendi sunt diversis idoneis adhibitis rationibus omnique scandali occasione vitata. Ratio eorum includendorum fundamentum est ipsorum pastoralis prosecutionis, ut non modo sciant se membra esse Corporis Christi, quod est Ecclesia, sed insuper laetam etiam atque uberem experientiam consequantur. Baptizati sunt, fratres ac sorores, effusis donis gratiisque Spiritus Sancti pro bono omnium suffulti. Eorum participatio diversa per ecclesialia servitia exprimi potest, quapropter opus est discernere quaenam ex diversis formis exclusionis nunc, quae in provinciis liturgiae, rei pastoralis, institutionis atque

[329] Ioannes Paulus II, Adhort. Ap. *Familiaris consortio* (22 Novembris 1981), 84: *AAS* 74 (1982), 186. His in adiunctis permulti, scientes et accipentes facultatem convivendi 'tamquam frater et soror', quam Ecclesia iisdem praebet, animadvertunt quod, destitutis consuetudinibus quibusdam intimae necessitudinis, « bonum fidei non raro in discrimen vocari et bonum prolis pessumdari possunt » (Conc. Oecum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, 51).

[330] Ioannes Paulus II, Adhort. Ap. *Familiaris consortio* (22 Novembris 1981), 84: *AAS* 74 (1982), 186.

[331] *Rel Syn* 2014, 26.

[332] Cfr *ibid.*, 45.

[333] Benedictus XVI, *Allocutio occasione VII Universalis Familiarum Conventus*, Mediolani (2 Iunii 2012), 5: *Insegnamenti* VIII, 1 (2012), 691.

institutorum regiminis viget, praeteriri possint. Non modo oportet animadvertant se excommunicatos non esse, sed tamquam membra viva Ecclesiae vivere et maturescere posse, eam percipientes matrem, quae eos semper recipit eosque cum affectu curat et ipsis animum addit vitae Evangeliique iter facturis. Quae integratio necessaria est etiam curae et christianae institutioni eorum filiorum, qui potiores sunt habendi».[334]

300. Si certarum condicionum varietas perpenditur, illas puta, quarum supra mentionem fecimus, intellegitur nullo modo exspectandum fuisse Synodum vel hanc Adhortationem novas normas generales canonicas promulgare posse universis casibus adiungendas. Animus tantum rursus est erigendus ut peculiares casus responsaliter personaliter pastoraliter discernantur, ex quo consequitur, «cum gradus culpae semper idem non sit»,[335] consectaria seu effectus alicuius normae non necessario semper eadem esse oportere.[336] Presbyterorum munus est «comitari eos, quorum interest, secundum viam discretionis iuxta magisterium Ecclesiae et placita Episcopi. Hoc in itinere conscientia examinata per momenta cogitationis et resipiscentiae maxime proderit. Digressi a coniuge, qui novas nuptias inierunt, quaerere debent quomodo in filios tum se gesserint, cum coniugium in discrimine versaretur; fuerintne conatus reconciliationis; quaenam deserti coniugis sit condicio; qui sint effectus novae vitae consuetudinis de reliqua familia et communitate christifidelium; quodnam iuvenibus praebeat exemplum, qui ad matrimonium ineundum se comparant. Sincera meditatio corroborare potest fidem in misericordiam Dei, quae nemini denegatur».[337] De itinerario prosecutionis discretionisque agitur, quod «hos christifideles dirigit ad plenam conscientiam obtinendam eorundem condicionis coram Deo. Colloquium cum sacerdote in foro interno recti iudicii adiuvat informationem de impedimentis ad maiorem vitae Ecclesiae participationem fovendam et de inceptis, quae eam secundent atque augeant. Et cum in ipsa lege absit gradualitas (cfr *Familiaris consortio*, 34), discretio haec numquam ea posthabere potest quae veritas et caritas Evangelii ab Ecclesia propositae requirunt. Quae ut fiant, confirmandae sunt necessariae condiciones humilitatis, modestiae,

[334] *Rel Fin* 2015, 84.

[335] *Ibid.*, 51.

[336] Quod constat etiam quoad disciplinam sacramentalem, cum discretio comprobare possit in peculiaribus adiunctis gravem deesse culpam: adiungitur hic quae alibi arguimus: cf. Adhort. Ap. *Evangelii gaudium* (24 Novembris 2013), 44. 47: *AAS* 105 (2013), 1038.1040.

[337] *Rel Fin* 2015, 85.

amoris Ecclesiae eiusque magisterii per sinceram inquisitionem voluntatis Dei et desiderium adipiscendi responsum eidem perfectius».[338] Haec forma mentis maximi est momenti ad grave vitandum periculum ne falsi nuntii praebeantur, sicuti notio, qua sacerdos quidam "exceptiones" citius concedere possit vel quidam sacramentalibus privilegiis pro beneficiis usurpare valeant. Cum aliquis responsalis verecundusque invenitur, qui sua desiderata supra bonum commune Ecclesiae ponere non postulet, et Pastor qui huius rei agnoscere gravitatem rei disputatae valet, vitatur periculum, ne peculiaris quaedam discretio ad illud cogitandum inducat Ecclesiam duplicem agendi rationem persequi.

Adiuncta extenuantia in discretione pastorali

301. Ad apte intellegendam causam, qua peculiaris discretio sive fieri potest sive facienda est in "irregularibus", qui dicuntur, casibus quibusdam, aliqua semper ob oculos est habenda quaestio, ne umquam existimetur Evangelii postulata extenuari. Ecclesia firma mentis animaeque consideratione se fulciens adiunctorum extenuantium dat rationem. Quapropter, iam dici non potest omnes, qui in quadam "irregulari", quae dicitur, vivunt condicione, in statu esse peccati mortalis gratiaeque sanctificantis expertes. Ex mera legis ignoratione limites non pendent. Quidam, quamvis prorsus sit normae conscius, magna difficultate affici potest in intellegenda bona «quae eadem continentur norma morali»[339] vel certis in condicionibus versari, quae eum aliter agere vetant et alium consilium inire, quin in novam laberetur culpam. Sicuti Patres synodales optime locuti sunt, «quaedam interesse possunt, quae facultatem diiudicandi restringunt».[340] Sanctus Thomas Aquinas iam agnoscebat quemdam gratiam et caritatem habere posse, sed nullam vero ex virtutibus exercere,[341] ita ut, licet omnes induat morales virtutes infusas, nullam ex his liquido ostendat, quia exercitium actuum eiusdem virtutis patitur difficultatem in operando: «Aliqui sancti dicuntur quasdam virtutes non habere, in quantum patiuntur difficultatem in actibus earum, [...] quamvis habitus omnium virtutum habeant».[342]

[338] *Ibid.*, 86.
[339] Ioannes Paulus II, Adhort. Ap. *Familiaris consortio* (22 Novembris 1981), 33: *AAS* 74 (1982), 121.
[340] *Rel Fin* 2015, 51.
[341] Cfr *Summa Theologiae* I-II, q. 65, a. 3, ad 2; *De malo*, q. 2, a. 2.
[342] *Ibid.*, ad 3.

302. De his impedimentis *Catechismus Catholicae Ecclesiae* prompte loquitur: «Imputabilitas et responsabilitas cuiusdam actionis minui possunt atque adeo supprimi propter ignorantiam, inadvertentiam, violentiam, metum, consuetudines, affectiones immoderatas et alias psychicas vel sociales causas».[343] Alibi quaedam rursus referuntur quae responsabilitatem moralem imminuunt ipseque magnum tribuit pondus immaturitati affectivae, robori habituum contractorum, aegritudinis statui vel aliis elementis psychicis vel socialibus.[344] Quapropter negativum de re obiectiva iudicium haud secum fert imputabilitatem vel culpam implicatae personae.[345] Has inter persuasiones perapta existimamus quae multi Patres synodales protulerunt: «Quibusdam in condicionibus magnopere laborant personae de alio modo operando. [...] Discretio pastoralis oportet, spectata etiam conscientia personarum recte informata, his casibus consulat. Effectus quoque ipsi operationis non necessarie omnibus in casibus iidem sunt».[346]

303. Initium sumentes a certorum impedimentorum pondere, adicere possumus personarum conscientiam operibus Ecclesiae melius implicandam esse quibusdam in condicionibus, quae rationi nostrae matrimonii obiective non adhaerent. Opus est scilicet maturationem fovere conscientiae sapientiae lumine informatae, institutae atque vigili gravique discretione Pastoris comitatae, simulque maiorem usque fiduciam gratiae suscitare. Haec autem conscientia agnoscere potest non modo statum quendam ab universali Evangelii mandato obiective dissidere; etiam sincere honesteque agnoscere potest quod sit liberale responsum in praesenti Deo reddendum atque eadem conscientia firma quadam morali certitudine intellegere illam esse oblationem quam ipse Deus requirit inter rerum impedientium congeriem, quamvis perfectum nondum sit obiectivum exemplar. Quidquid est memoramus utique hanc discretionem dynamicam esse quae semper patere debet ad nova incrementi itinera suscipienda novasque deliberationes, quae exemplar perficere plenius sinant.

[343] N. 1735.

[344] Cfr *ibid.*, n. 2352; Congregatio pro Doctrina Fidei, Decl. *Iura et bona* de euthanasia (5 Maii 1980), II: *AAS* 72 (1980), 546. Ioannes Paulus II, notionem 'optionis fundamentalis' impugnans, concedebat quod «sine dubio condiciones esse possunt admodum implicatae et obscurae, quod ad rem psychologicam attinet, quae ad 'imputabilitatem' subiectivam peccantis habent momentum» (Adhort. Ap. *Reconciliatio et paenitentia* [2 Decembris 1984], 17: *AAS* 77 [1985], p. 223).

[345] Cfr Pontificium Consilium de Legum Textibus, Decl. *Circa l'ammissibilità alla Santa Comunione dei divorziati risposati* (24 Iunii 2000), 2.

[346] *Rel Fin* 2015, 85.

Normae et discretio

304. Pusilli animi est tantummodo considerare an alicuius personae agendi ratio legi generalive normae concinat necne, quandoquidem hoc non sufficit ut dignoscatur et habeatur plena erga Deum fidelitas in certa hominis exsistentia. Memoria teneamus, quaesumus, quod sanctus Thomas Aquinas docet quodque in discretione pastorali funditus occupemus: « Etsi in communibus sit aliqua necessitas, quanto magis ad propria descenditur, tanto magis invenitur defectus. [...] In operativis autem non est eadem veritas vel rectitudo practica apud omnes quantum ad propria, sed solum quantum ad communia, et apud illos apud quos est eadem rectitudo in propriis, non est aequaliter omnibus nota. [...] Et hoc tanto magis invenitur deficere, quanto magis ad particularia descenditur ».[347] Verum est normas generales bonum praebere, numquam praetermittendum atque neglegendum, sed tamen intra se terminare ipsae nequeunt universa peculiaria adiuncta. Est pariter dicendum, hanc ipsam ob causam, quod ad practicam discretionem coram peculiari condicione pertinet, nullomodo ad instar normae haberi posse. Quod non modo indicem casuum intolerabilem conficeret, verum etiam ea bona in discrimen adduceret peculiari cura tuenda.[348]

305. Itaque, Pastor sibi placere non potest, leges morales solummodo imponens iis, qui in "irregularibus" condicionibus versantur, quasi si petrae sint quae in vitam personarum iaciantur. Quod attinet ad obserata corda, quae saepe etiam sub ipsis ecclesiasticis praeceptis latent, « ut super cathedram Moysis sedeant et iudicent, iactanter interdum ac leviter, difficiles casus et familias animo vulneratas ».[349] Eandem sententiam protulit Commissio Theologica Internationalis: « Lex naturalis ergo proponi nequit tamquam constituta regularum series, quae *a priori* subiecto morali imponuntur, sed fons est inspirationis obiectivae in eius iter, praecipue personale, ad consilium ineundum ».[350] Propter impedimenta vel elementa extenuantia fieri potest, ut in obiectiva peccati condicione – si quis subiective culpa careat vel eiusdem

[347] *Summa Theologiae* I-II, q. 94, a. 4.

[348] Ad scientiam generalem normae et ad scientiam peculiarem practicae discretionis spectans, sanctus Thomas Aquinas asserere pergit quod « si alteram solum contingat ipsum habere, magis debet habere hanc, scilicet notitiam particularium, quae sunt propinquiora operationi »: *Sententia libri Ethicorum*, VI, 6 (ed. Leonina, t. XLVII, 354).

[349] *Allocutio operibus XIV Coetus Generalis Ordinarii Synodi Episcoporum confectis* (24 Octobris 2015): *AAS* 107 (2015), 1147.

[350] *Alla ricerca di un'etica universale: nuovo sguardo sulla legge naturale* (2009), 59.

plane non sit noxius – quidam vivere in gratia Dei, amare et crescere quoque in vita gratiae caritatisque possit, huic proposito opem ferente Ecclesia.[351] Discretio quidem iuvare debet ad semitas possibiles reperiendas, unde Deo respondeatur ac per limites proficeatur. Si omnia alba atrave esse credimus, aditum gratiae et incrementi quandoque intercludimus itineraque sanctificationis infringimus, quae vero gloriam Deo reddunt. Commonefacimus « parvum gressum magnos inter humanae vitae limites gratiorem Deo esse posse quam vitam extrinsecus incorruptam eorum, qui dies degunt haud maioribus difficultatibus occurrentes ».[352] Certa pastoralis cura ministrorum et communitatum facere non potest quin hanc rem ipsi sibi sumat.

306. Quibuscumque in rerum adiunctis coram illis, qui difficultatem patiuntur ad legem divinam plene vivendam, adhortatio celebranda est, ut *viam caritatis* currant. Praeceptum primum christianorum caritas fraterna est (cfr *Io* 5, 12; *Gal* 5, 14). Ne obliviscamur quidem Scripturarum promissum: « Ante omnia mutuam in vosmetipsos caritatem continuam habentes, quia caritas operit multitudinem peccatorum » (*1Pe* 4, 8); « Peccata tua eleemosynis redime et iniquitates tuas misericordiis pauperum » (*Dan* 4, 24); « Ignem ardentem exstinguit aqua, sic eleemosyna expiat peccata » (*Sir* 3, 30). Quae etiam sanctus Augustinus ipse docet: « Sicut ergo, si periclitaremur incendio, ad aquam utique curreremus, quo posset exstingui, [...] ita si de nostro foeno aliqua peccati flamma surrexit et propterea conturbamur, data occasione misericordissimi operis, tamquam de oblato fonte gaudeamus, ut inde illud quod exarserat opprimatur ».[353]

Misericordiae pastoralis ratio

307. Ad pravam quamque enarrationem vitandam, illud admonemus, nullo pacto Ecclesiam a proponendo matrimonii specimine recedere debere, Dei scilicet consilio omni in eius granditate: « Iuvenes baptizati fovendi sunt, ne morentur pro divitiis, quas eorum consiliis amoris sacramentum matrimonii

[351] Quibusdam in casibus esse etiam potest subsidium Sacramentorum. Quapropter, « sacerdotibus memoramus confessionale esse non debere aulam tormenti, sed locum Dominicae misericordiae » (Adhort. Ap. *Evangelii gaudium* [24 Novembris 2013], 44: *AAS* 105 [2013], 1038). Dicimus pariter Eucharistiam « non esse praemium perfectorum, sed debilium munificum remedium et alimoniam » (*ibid.*, 47: 1039).

[352] Adhort. Ap. *Evangelii gaudium* (24 Novembris 2013), 44: *AAS* 105 (2013), 1038-1039.

[353] *De catechizandis rudibus*, I, 14 (22): *PL* 40, 327; cfr Adhort. Ap. *Evangelii gaudium* (24 Novembris 2013), 193: *AAS* 105 (2013), 1101.

adicit, praesidio innitentes, quod a gratia Christi accipunt ac facultate vitae Ecclesiae plene communicandae».[354] Ignavia cordis vel universae relativismi formae vel immodicus pudor in eo proferendo haberi possunt tamquam defectus fidelitatis erga Evangelium et defectus quoque amoris Ecclesiae erga eosdem iuvenes. Singularium adiunctorum perceptio numquam luminis plenioris virtutis fert obumbrationem neque deminutionem illorum, quae Iesus hominibus proponit. Hodie pastorali sollicitudini de dissolutis coniugiis opus pastorale matrimonia corroborandi praestat, ut hac via discidia praecaveantur.

308. Tamen, nostra ex conscientia ponderis excusationum – quae scilicet ad rem psychologicam, historicam et etiam biologicam pertinere possunt – consequitur «nihil deminuto evangelici exemplaris bono, personarum incrementi evenientia itinera misericorditer ac patienter esse sectanda, quae in dies adolescunt», et locum dandum «misericordiae Domini, quae nos compellit quam maximum ad bonum faciundum».[355] Eos intellegimus, qui destrictiorem malunt operam pastoralem, incertitudini nullo dato loco. Sincero autem corde Iesum credimus proclivem ad bonum velle Ecclesiam, quod Spiritus in fragilitatem spargit; Matrem scilicet quae, cum suam doctrinam obiectivam plane manifestat, tum «a bono, quantum potest, non recedit, quamvis periculum adeat ne viae sordibus inquinetur».[356] Pastores, qui christifidelibus integrum Evangelii exemplar et doctrinam Ecclesiae irrogant, eosdem quoque adiuvare debent, ut rationem sumant miserationis erga debiles atque persecutiones vel acerbiores intolerantioresque vitent sententias. Evangelium ipsum ex nobis poscit, ne iudicemus neque condemnemus (cfr *Mt* 7, 1; *Lc* 6, 37). Iesus «praestolatur nos a tectis propriis vel communitatis quaerendis praesidiis recedere, quae nobis permittunt, ut a laqueo humanae scaenae distemus et in veram existentiam aliorum prorsus ingredi consentientes, vim lenitudinis noverimus. Quae cum facimus, vita nobis praeclare usque complicatur».[357]

309. Opus Providentiae est quod hae cogitationes tempore Anni Iubilaris explicentur misericordiae addicti, quia etiam diversissimis in casibus ad familiam pertinentibus «Ecclesiae est missio misericordiam Dei nuntiare, quae est cor micans Evangelii, quod per eam cor mentemque cuiusque personae attingere debet. Christi Sponsa imitatur Dei Filii habitum qui omnibus occurrit, nemine

[354] *Rel Syn* 2014, 26.
[355] Adhort. Ap. *Evangelii gaudium* (24 Novembris 2013), 44: *AAS* 105 (2013), 1038.
[356] *Ibid.*, 45: *AAS* 105 (2013), 1039.
[357] *Ibid.*, 270: *AAS* 105 (2013), 1128.

reiecto».[358] Probe scit ipsum Iesum Pastorem centum, non autem nonaginta novem ovium se ipsum praebere. Quas omnes quaerit. Hac ex conscientia fieri poterit, ut «Cunctis credentibus longinquisque misericordiae balsamum contingere possit, Regni Dei veluti signum, quod iam est inter nos».[359]

310. Oblivisci non possumus «misericordiam non solum esse actionem Patris, sed discernendi principium fieri ad intellegendum qui eius veri sint filii. Breviter, vocamur ad vivendum de misericordia, quoniam nobis primis est misericordia oblata».[360] Non agitur de amoena invitatione vel de debili responso prae Dei amore, qui homines semper provehere vult, quia «Fulcimentum quod vitam Ecclesiae sustinet est misericordia. In pastorali eius navitate omnia involvantur oportet suavitate qua credentes attinguntur; nihil ex eius nuntio ac testimonio erga mundum absque misericordia esse potest».[361] Revera nonnumquam «tamquam observatores gratiae, non autem adiutores nos gerimus. Ecclesia autem non portorium, sed paterna est domus illa, ubi unicuique una cum laboriosa eius vita locus patet».[362]

311. Theologiae moralis doctrina has considerationes sibi sumere nullo modo praetermittere debet, quoniam, licet verum sit integritatem doctrinae moralis Ecclesiae curari oportere, peculiari semper studio Evangelii summa praecipuaque bona extollenda sunt ac fovenda,[363] primatus praesertim caritatis, quae gratuitae divini amoris operationi respondet. Quandoque locum in re pastorali interminato amori Dei dare multi constat.[364] Complures misericordiae imponimus condiciones, quam certo sensu ac vera significatione viduamus, quod pessimum iter est ad Evangelium tractandum. Verum est, exempli gratia, misericordiam haud submovere iustitiam et veritatem, nobis tamen in primis confitendum est misericordiam plenitudinem esse iustitiae atque clarissimam veritatis Dei manifestationem. Semper igitur

[358] Bulla *Misericordiae Vultus* (11 Aprilis 2015), 12: *AAS* 107 (2015), 407.

[359] *Ibid.*, 5: 402.

[360] *Ibid.*, 9: 405.

[361] *Ibid.*, 10: 406.

[362] Adhort. Ap. *Evangelii gaudium* (24 Novembris 2013), 47: AAS 105 (2013), 1040.

[363] Cfr *ibid.*, 36-37: *AAS* 105 (2013), 1035.

[364] Fortasse propter scrupulum post desiderium magnum fidelitatis erga veritatem abditum, sacerdotes quidam a paenitentibus propositum resipiscentiae omnibus fugatis umbris adeo exigunt, ut misericordia in iustitiam mere suppositive puram inquirendam evanescat. Proinde, est operae pretium recordari praecepti sancti Ioannis Pauli II, qui novum lapsum quamquam praevisum «nullomodo praeiudicare genuinitatem propositi» adfirmavit (*Epistula ad Cardinalem Villelmum W. Baum pro schola de foro interno a Paenitentiaria Apostolica instituta* [22 Martii 1996], 5: *Insegnamenti* XIX, 1 [1996], p. 589).

convenit existimare «imparem notionem quamlibet theologicam quae ad ultimum in dubium ipsius Dei omnipotentiam, nominatim eius misericordiam, devocet».[365]

312. Haec conspectum nobis praebent ac signa, quae nos quominus algidam explicemus rem moralem et quasi e mensa scriptoria edictam de maximis disputandis argumentis impediunt et nos potius in rerum adiunctis collocant discretionis pastoralis misericordi amore refertae atque ad intellegendum, ad ignoscendum, ad comitandum, ad sperandum ac praesertim ad suscipiendum iugiter se comparat. Ratio haec est, quae in Ecclesia semper polleat oportet, ut possimus «cordis patefactionem experiri erga illos qui in diversissimis exsitentiae peripheriis vitam agunt».[366] Christifideles in angustiis nunc versantes exhortamur, ut fidenter colloquium instituant cum pastoribus suis vel cum laicis Domino deditis. In quibus vero haud semper corroborabuntur opiniones ac optata eorum, sed lumen certe accipient, quo magis intellegant quae ad seipsos pertinent et invenire valeant iter propriae maturationis. Et pastores ipsi exhortamur, ut eos animi affectione et aequanimiter auscultent et sincere cupiant uniuscuiusque cor, angoribus cumulatum, ingredi et intellegere mentes, necnon eos adiuvent, quo melius vivant et locum suum in Ecclesia reperiant.

Caput Nonum
SPIRITALITAS CONIUGALIS ET FAMILIARIS

313. Caritas varias induit species iuxta genus conversationis, ad quam quisque vocatus est. Iam aliquot abhinc decennis Concilium Oecumenicum Vaticanum II quod ad apostolatum laicorum spectabat, extollebat spiritalitatem e vita familiari manantem. Et asserebat nempe laicorum spiritalis vitae rationem «notam peculiarem assumere» debere etiam «ex statu matrimonii et familiae»[367] neque curas familiares extraneas esse ab eorundem ratione vitae spiritalis.[368] Proinde, operae pretium est breviter huius spiritalitatis praecipua recensere, quae in vitae familiaris actuosis necessitudinibus evolvitur.

[365] Commissio Theologica Internationalis, *La speranza della salvezza per i bambini che muoiono senza battesimo* (19 Aprilis 2007), 2.

[366] Bulla *Misericordiae Vultus* (11 Aprilis 2015), 15: *AAS* 107 (2015), 409.

[367] Decr. *Apostolicam actuositatem*, 4.

[368] Cfr *ibid*.

Spiritalitas communionis supernaturalis

314. Semper locuti sumus de inhabitatione Dei in interiore homine, qui in eiusdem gratia vivit. Hodie vero Trinitatem etiam dicere possumus in templo communionis matrimonialis adesse. Quemadmodum habitat in laudibus populi sui (cfr *Ps* 22, 4) sic in amore coniugali penitus vivit, qui eandem clarificat.

315. Praesentia Dei vera certaque in familia habitat omnibus doloribus, certaminibus, gaudiis et cotidianis propositis onerata. Cum enim apud familiam degitur, arduum hic est simulare atque ementiri, neque speciem simulatam ostendere possumus. Ubi amor hanc genuinitatem animat, ibi Dominus sua cum laetitia regnat et pace. Spiritalitas amoris familiaris multitudine verorum certorumque efficitur gestuum. Hac in donorum occursuumque varietate, qui communionem provehunt, Deus tabernaculum suum collocat. Quod studium « humana simul et divina » consociat,[369] cum refertum sit amore Dei. Matrimonialis itaque spiritalitas est vinculi spiritalitas ubi divinus habitat amor.

316. Communio familiaris bene acta verum est iter sanctificationis in ordinaria vita et mystici profectus, instrumentum nempe intimae coniunctionis cum Deo. Nam, vitae familiaris fraternae et communes necessitates occasio sunt cordis plus plusque adaperiendi, quod plenioris usque occursus cum Domino facit facultatem. Verbum Dei sic effatur: « Qui odit fratrem suum, in tenebris ambulat » (cfr *1Io* 2, 11), « manet in morte » (*1Io* 3, 14) et « non cognovit Deum » (*1Io* 4, 8). Decessor Noster Benedictus XVI ita asseveravit: « Qui ab oculis proximum amovet, coram Deo etiam fit caecus »[370] et amor denique unica est lux, « quae renovato usque modo obscurum orbem illuminat ».[371] Tantum «si diligamus invicem, Deus in nobis manet et caritas eius in nobis consummata est» (*1Io* 4, 12). Et cum « persona humana nativam atque propriam dimensionem socialem »[372] sortiatur et « primigenia et originalis expressio rationis socialis personae in coniugio et in familia »[373] sit, spiritalitas igitur in communioni familiari incarnatur. Proinde, qui alta spiritalia cupiunt nullomodo animadvertant oportet familiam a vitae spiritalis profectu eos avertere, sed iter esse quod Dominus ad eosdem in culmen mysticae coniunctionis transvehendos adhibetur.

[369] Conc. Oecum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, 49.

[370] Litt. Enc. *Deus caritas est* (25 Decembris 2005), 16: *AAS* 98 (2006), 230.

[371] *Ibid.*, 39: *AAS* 98 (2006), 250.

[372] Ioannes Paulus II, Adhort. Ap. *Christifideles laici* (30 Decembris 1988), 40: *AAS* 81 (1989), 468.

[373] *Ibid.*

Sub lumen Paschatis in oratione coniuncti

317. Si familia in Christum coire valet, consociat Ille atque illuminat totam vitam familiarem. Tum dolores sollicitudinesque experimur cum Cruce Domini communicantes atque amplexus cum Eo efficit, ut tempora pessima perferantur. Tristibus in diebus familiae demum coniunctio quaedam viget cum Iesu derelicto, quae discidium vitare potest. Familiae paulatim contingunt «Spiritus Sancti adiuvante gratia, sanctitatem suam per consuetudinem vitae matrimonialis, etiam Crucis Christi communicantes mysterium, quod aerumnas et poenas in oblationem amoris convertit».[374] Ceterum tempora gaudii otiumque vel festum et sexualitas ipsa experienda sunt tamquam plenioris vitae Eiusdem Resurrectionis participatio. Coniuges variis gestibus cotidianis theologale informant «spatium, in quo experiri quis potest Dominum resuscitatum mystice adesse».[375]

318. Prex in familia instrumentum eximium est, quo fides haec paschalis exprimatur et corroboretur.[376] Temporis momenta singulis diebus inveniri possunt, ut coram Domino viventi cohaeremus sollicitudinesque nostras ei pandamus et pro familiae necessitatibus oremus vel pro quopiam nunc laborante et auxilium ab eo ad amandum quaeramus, gratias pro vita et bonis agamus, a Beata Maria Virgine petamus ut suo Matris pallio nos protegat. Verbis humilibus parvum hoc tempus orationis familiae maxime proficere potest. Variae popularis pietatis testificationes permultis familiis thesaurus sunt spiritalitatis. Iter precationis communitatis fastigium attingit in participatione omnium Eucharistiae, praesertim intra requiem diei dominicae. Iesus ianuam pulsat familiae, ut Cenam Eucharisticam cum eadem communicet (cfr *Apc* 3, 20). Hic coniuges paschale foedus iugiter obsignare possunt, quod eosdem interiunxit et Testamentum repercutit a Deo cum hominibus super Crucem obsignatum.[377] Eucharistia sacramentum est Novi Testamenti, in quo actio redemptionis Christi conficitur (cfr *Lc* 22, 20). Sic intima eminent vincula, quae inter vitam coniugalem et Eucharistiam intercedunt.[378] Alimonia eucharistica vis est et fomentum ut cotidie foedus matrimoniale uti «Ecclesia domestica»[379] teneatur.

[374] *Rel Fin* 2015, 87.

[375] Ioannes Paulus II, Adhort. Ap. *Vita consecrata* (25 Martii 1996), 42: *AAS* 88 (1996), 416.

[376] Cfr *Rel Fin* 2015, 87.

[377] Cfr Ioannes Paulus II, Adhort. Ap. *Familiaris consortio* (22 Novembris 1981), 57: *AAS* 74 (1982), 150.

[378] Ne obliviscamur quidem Foedus Dei cum populo tamquam sponsalia exprimi (cfr *Ez* 16, 8. 60; *Is* 62, 5; *Os* 2, 21-22) atque Novum Testamentum etiam uti matrimonium praeberi (cfr *Apc* 19, 7; 21, 2; *Eph* 5, 25).

[379] Conc. Oecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, 11.

Spiritalitas proprii et liberi amoris

319. In matrimonio sensum etiam experimur ad unam personam omnino pertinendi. Coniuges provocationem et voluntatem insimul senescendi ac pereundi sumunt, fidelitatem Dei sic referentes. Firmum hoc consilium, quod quandam vivendi rationem designat, « interior necessitas ipsius foederis amoris coniugalis »[380] est, quia « qui consilium non iniit amandi semper difficulter unum diem sincero corde amare potest ».[381] Hoc autem nullam haberet significationem spiritalem, si tantum de lege aequo animo ageretur excepta. Ad cor pertinet quod Deus tantum videt in abscondito (cfr *Mt* 5, 28). Cotidie mane, cum quis surgit, consilium hoc fidelitatis, quidquid intra diem accidit, coram Deo renovatur. Et cum quisque cubitum it, exsurgere exspectat dum hanc vicem continuet, Domini auxilio confisus. Coniunx quisque sic alteri signum est et instrumentum propinquitatis Domini, qui nos numquam derelinquit: « Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi » (*Mt* 28, 20).

320. Est ubi amor coniugum maximam attingat liberationem et locus fiat probae libertatis: cum vero quisque comperit alterum suum non esse mancipium, sed possessorem multo superiorem habere, unicum Dominum. Nemo sibi vindicare potest animi penetralia personae amatae se possidere, cuius medium locum vitae Ipse tantum potest occupare. Pariter certae rei spiritalis notio efficit, ut coniunx nullo modo efflagitet alterum ipsius necessitates plene implere. Utriusque iter spiritale – sicuti Theodoricus Bonhoeffer optime explanabat – alterum iuvare debet ut alterius efficta species amoveatur[382] et desinat exspectare ab altero quod tantum est divini amoris. Hoc vero interiorem postulat spoliationem. Spatium exclusivum, quod quisque coniugum servat ad sui ipsius conversationem cum Deo, non modo vulneribus convictus indulget sanandis, sed etiam propriae vitae significationi inveniendae in amore Dei. Actionem Spiritus cotidie invocare necesse habemus, ut libertas haec interior exstare possit.

Spiritalitas curae, consolationis et incitamenti

321. Coniuges christiani sibi invicem, filiis suis ceterisque familiaribus, « gratiae cooperatores sunt et fidei testes ».[383] Deus eos vocat, ut prolem

[380] Ioannes Paulus II, Adhort. Ap. *Familiaris consortio* (22 Novembris 1981), 11: *AAS* 74 (1982), 93.

[381] Id., *Homilia in Sancta Missa pro familiis Cordubae in Argentina habita* (8 Aprilis 1987), 4: *Insegnamenti* X, 1 (1987), 1161-1162.

[382] Cfr *Gemeinsames Leben*, München 1973, 18 (versio italica: *La vita comune*, Brescia 1973, 46).

[383] Conc. Oecum. Vat. II, Decr. *Apostolicam actuositatem*, 11.

gignant et curent. En causa cur familia «fuerit "valetudinarium" usque proximum».[384] Alteri alteros cura afficiamus, foveamus et concitemus invicem atque haec omnia vivamus tamquam spiritalitatis nostrae familiaris partem. Coniugum vita participatio est fecundae operae Dei atque quisque pro aliis perpetua est provocatio Spiritus. Amor Dei enuntiatur «verbis vivis et concretis, quibus vir et mulier inter se coniugalem permutant amorem».[385] Uterque ita est in vicem divini amoris imago, qui verbo, conspectu, auxilio, blanditiis et amplexu consolatur. Proinde, «familiam velle constituere est audere somnium Dei communicare, audere cum Eo somniare, audere cum Eo aedificare, audere cum Eo historiam hanc in discrimen committere et mundum conciliare, ubi nemo se relictum percipiat».[386]

322. Universa vita familiae misericors est "pabulum". Quisque diligenter effingit atque inscribit in vita alterius: «Epistula nostra vos estis, scripta in cordibus nostris [...] non atramento, sed Spiritu Dei vivi» (*2Cor* 3, 2-3) Quisque «homines capiens» (*Lc* 5, 10) est, qui in nomine Iesu laxat retia in alios (cfr *Lc* 5, 5) vel agricola qui mollem glaebam commovet, suos scilicet necessarios, optima eorum concitans. Fecunditas matrimonialis incrementum postulat, quia «amare aliquem obscurum quiddam et inopinabile ab eodem est sperare; simulque eidem instrumenta ad hanc spem respondentia quodammodo est porrigere».[387] Hic utique cultus est Deo tributus, cum bona multa Ipse in aliis severit, confisus nos eadem augere.

323. Altus spiritalis est usus carum quemque oculis Dei contemplari atque in eo Christum agnoscere. Hoc promptam petit mentem ac gratuitam, quae in dignitate eiusdem adiuvet intellegenda. Omnino coram altero possumus consistere, si modo nosmetipsos gratuito condonamus, circumstantium omnium obliti. Proinde, amatus omnem emeretur considerationem. Iesus exemplar erat, quia accurrentem quemque, ut Eum adloqueretur, intuitus diligebat (cfr *Mc* 10, 21). Nemo in conspectu Eius se putabat neglectum, quandoquidem verba eius et gestus hanc interrogationem prae se ferebant: «Quid vis tibi faciam?» (*Mc* 10, 51). Hoc experimur in cotidianis familiae negotiis. In qua recordamur nobiscum viventem quemque omnia emerere,

[384] *Catechesis* (10 Iunii 2015): *L'Osservatore Romano* (11 iunii 2015), p. 8.

[385] Ioannes Paulus II, Adhort. Ap. *Familiaris consortio* (22 Novembris 1981), 12: *AAS* 74 (1982), 93.

[386] *Allocutio ad participes festi familiae dicati necnon vigiliae praecationis apud ambulacrum v.* «B. Franklyn Parkway», *Philadelphiae* (26 Septembris 2015): *L'Osservatore Romano*, 28-29 Septembris 2015, p. 6.

[387] Gabriel Marcel, *Homo viator. Prolégomènes à une métaphysique de l'espérance*, Paris 1944, 63.

cum infinita honestetur dignitate, infinito amore a Patre dilectus. Pietas sic florescit, quae valeat « in altero suscitare laetitiam sese amatum percipiendi. Quae vero praesertim exprimitur in alterius limitibus exquisite perspiciendis, cum potissime significanter emicant ».[388]

324. Spiritu afflante, familiari communitas non modo vitam suscipit et in gremio suo gignit, sed aperitur, a seipso egreditur ad bonum suum super alios effundendum, ut iisdem consulet ac quaerat eorundem felicitatem. Secunda haec voluntas ex hospitalitate praesertim perlucet[389] Dei Verbo speciose concitata: « Hospitalitatem nolite oblivisci; per hanc enim quidam nescientes hospitio receperunt angelos » (*Heb* 13, 2). Ubi suscipit familia et aliis occursat, praesertim pauperibus et derelictis, ea « constituitur symbolum, testificatio, communicatio Ecclesiae maternitatis ».[390] Amor socialis, Trinitatis speculum, reapse illud est quod significationem spiritalem familiae et missionem eius extra aggregat, quia *kerygma* omnibus cum eiusdem necessitatibus ad communitatem pertinentibus repraesentat. Familia peculiarem spiritalitatem suam vivit tamquam Ecclesia domestica simul atque vitalis particula ad innovationem mundi necessariam.[391]

* * *

325. Verba Magistri (cfr *Mt* 22, 30) et sancti Pauli (cfr *1Cor* 7, 29-31) de matrimonio – haud casu – prostremo finitoque statui existentiae nostrae adduntur, quae repetere nostrum est. Coniuges ita sensum itineris agnoscere poterunt, quod conficiunt. Nam, sicuti hac in Adhortatione saepius memoravimus, nulla familia res est caelestis ac semel instaurata, sed secum fert ut pedetemptim propria amandi facultas proferatur. Vocatio adest perpetua e Trinitatis plena communione manans, ex mira coniunctione Christi cum Ecclesia eius, ex pulchra communitate illa quae est Nazarethana familia atque ex immaculata fraternitate sanctorum in caelis. Plenitudinis tamen contemplatio nondum adepta iter historicum adeo nos sinit definire, quod tamquam familiae emetimur, ut e necessitudinibus cum aliis perfectionem exigere remittamus sanctimoniamque item animi et perseverantiam, quas in Regno ultimo tantum

[388] *Rel Fin* 2015, 88.

[389] Cfr Ioannes Paulus II, Adhort. Ap. *Familiaris consortio* (22 Novembris 1981), 44: *AAS* 74 (1982), 136.

[390] *Ibid.*, 49: *AAS* 74 (1982), 141.

[391] De socialibus adnexis familiae, cfr Pontificium Consilium de Iustitia et Pace, *Compendio della Dottrina Sociale della Chiesa*, 248-254.

valebimus invenire. Impedit, insuper, ne degentes in statu magnae fragilitatis duriter iudicemus. Omnes vocati sumus, ut perseveranter renovemus animi intentionem ad aliud quoddam nosmetipsos ac limites nostros transcendentes, atque quaeque familia vivere debet hoc perpetuo stimulo concitata. Incedamus, familiae, incedamus perseverantes! Promissum multo maius est. Ne desperemus quidem propter limites nostros neque a plenitudine amoris et communionis nobis promissa quaerenda recedamus umquam.

Oratio ad Sanctam Familiam

Iesu, Maria et Ioseph,
in vobis contemplamur
splendorem veri amoris,
nos vobis fidentes commendamus.
Sancta Nazarethana Familia,
praesta, ut et nostrae familiae
loci fiant communionis et cenacula precationis,
verae scholae Evangelii
et parvae Ecclesiae domesticae.
Sancta Nazarethana Familia,
ne iam in familiis adsint
vis, repudiatio, seiunctio,
et quicumque iniuria vel scandalo laesus est
consoletur promptius ac reficiatur.
Sancta Nazarethana Familia,
fac, ut conscii omnes fiamus
sacrosanctae inviolabilisque naturae familiae
pulchritudinisque eius apud Dei propositum.
Iesu, Maria et Ioseph,
audite nos et precem nostram suscipite.
Amen.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, die XIX mensis Martii, in sollemnitate Sancti Ioseph, anno MMXVI, Iubilaeo Misericordiae, Pontificatus Nostri quarto.

FRANCISCUS

LITTERAE DECRETALES

Quibus beatae Mariae ab Immaculata Conceptione Sanctorum honores decernuntur.

FRANCISCUS EPISCOPUS

SERVUS SERVORUM DEI

AD PERPETUAM REI MEMORIAM

«Fili mi, ne obliviscaris legis meae, et praecepta mea cor tuum custodiat; longitudinem enim dierum et annos vitae et pacem apponent tibi. Misericordia et veritas te non deserant» (*Prv* 3, 1).

Vetustus Israel sapiens suum discipulum cohortatur ut adeptam doctrinam tanquam suum ipsius thesaurum servet, quia in ea fecundum vitae propositum invenit, se locupletans et alios. Huius propositi validitas, quam humana experientia confirmat et divinus inflatus illuminat, prorsus in vita, spiritalitate et operibus Mariae ab Immaculata Conceptione reperitur, quae saeculari nomine Maria Isabella Salvat y Romero vocabatur. Fidelis haec Christi discipula die XX mensis Februarii anno MCMXXVI Matriti ex divite familia orta est. Domi christiana praecepta didicit, quae etiam atque etiam conscia meditabatur, cum puella ad Beatae Virginis Mariae Matritense collegium itare soleret, quod Hiberniae Sorores ministrabant. Anno MCMXXXYI cum bellum civile exardesceret, familia in Lusitaniam se contulit; sed duos post annos in patriam rediit. Interea Maria Isabella personales culturalesque facultates roborabat, ut socialem suam vitam disponeret, satisfactionibus repletam, sed eodem tempore lucide animadvertit se ad vitam consecratam vocari, ita ut, cum antea id flagitavisset, anno MCMXLIV ut postulans in Institutum Sororum Societatis a Cruce Hispalensis reciperetur, quod condidit Sancta Angela a Cruce. Subsequenti anno religiosum vestimentum suscepit, nomen sumens Sororem Mariam ab Immaculata Conceptione, atque in novitiatum est recepta. Inde a formationis tempore Beata operositate, sui impendio et exemplaritate enituit. Peculiarem in modum eximia simplicitate, paupertatis amore, humiliter agendi et prompte oboediendi ratione praestitit. Cum ipsius humana spiritalisque institutio agnosceretur, sorori iuveni munus collegii

Loperae moderandi est commissum, apud Giennum, cui Vallisoleti et Estepae alia sunt tradita officia. Vocata est exinde ad principalem domum Hispalensem, primum ut auxilium ferret novitiatui, post ut novitiarum magistra. Provincialis deinceps nominata est, Consiliaria Generalis, Antistita communitatis oppidi Villanueva del Río y Minas (intra Hispalenses fines) atque anno MCMLXXVII Moderatrix Generalis electa est. De Sanctae Sedis licentia deinceps ter huic laborioso muneri destinata est, difficilioribus potissimum annis, qui Concilium Oecumenicum Vaticanum II sunt secuti, quibus Beata operam dedit ut Constitutiones ad illius temporis condiciones accommodarentur primigenio servato adhibitoque charismate, per renovatam Evangelio ecclesialique Magisterio fidelitatem, ferventem eucharisticam Marialemque devotionem, traditionem prudenter ad novas Ecclesiae ac societatis necessitates accommodatam. Continenter Sanctam Angelam a Cruce intuebatur ut perennem fontem consentaneae renovationis. Peculiarem in modum de permanenti sororum institutione sollicitabatur, illarum potissimum quae in crisi versabantur, ita ut illis experimenti dicriminisque temporibus vitae testimonio certum esset ipsis lumen. Studiose vocationes curavit, quarum fructus palam conspici potuerunt, ita ut Beata ad novas domus religiosas in aliis Hispaniae locis constituendas induceretur. Rheginensi quoque in urbe, in Italia, anno MCMLXXXIV domum condidit. Suam per serenitatem ac laetitiam fiduciam communionemque effundebat, sed eius potissimum solida spiritalitas proposita et actiones moderabatur. Etenim crebra in ea inerat religiosa experientia, quam vivebat ex viva conscientia Dei praesentiae eiusque voluntatis ex assidua inquisitione, quae precationis contemplationisque fontibus alebatur; ei etiam inerat sincera sollicitudo ad necessitatibus, praesertim indigentiorum, subveniendum atque vivida comprehensio hodiernarum quaestionum; adque perfectionem inclinatio, ita ut assidue ferventerque humanas christianasque virtutes exerceret. Anno MCMXCIV tumor in ipsa repertus est, cuius sectionem chirurgicam subiit. Morbum sustinuit Dei voluntati facile animoseque obsequens atque quattuor per annos suum opus gerere perrexit. Postremis vitae diebus, cum dolores graviores facti sunt, suam fiduciam in Dei voluntatem renovavit, cum ad Sponsum conveniendum se comparavit. Die XXXI mensis Octobris anno MCMXCVIII Hispali in principali domo e vita excessit. Ipsius fanus complures

participarunt sacerdotes ac religiosae una cum magna fidelium multitudine, quod sanctitatis eius viventis famam confirmavit. Hanc propter famam anno MMIV Hispali dioecesana Inquisitio est celebrata. Iure statutis servatis rebus et Positione parata, in peculiari Congressione Consultores Theologi eius virtutes heroum in modum exercitas comprobaverunt itemque Patres Cardinales et Episcopi in Sessione Ordinaria die II mensis Decembris anno MMVIII idem iudicarunt. Decessor Noster Benedictus XVI die XVII mensis Ianuarii anno MMIX facultatem fecit ut Congregatio de Causis Sanctorum de hac re Decretum ederet. Beatificatio die XVIII mensis Septembris anno MMX Hispali est celebrata. Canonizationis causae sanatio, mira putata, exhibita est, quae Hispali evenit quamque Medici Consultores Congregationis de Causis Sanctorum ad scientiam inexplicabilem iudicarunt. Consultores Theologi Beatae intercessioni tribuerunt sanationem et Patres Cardinales et Episcopi in Sessione Ordinaria die XIV mensis Aprilis anno MMXV coadunati talem sanationem verum miraculum censuerunt. Nos Ipsi facultatem fecimus ut Congregatio de Causis Sanctorum eiusdem Decretum evulgaret atque in Consistorio die XXVII mensis Iunii anno MMXV statuimus ut Beatae Mariae ab Immaculata Conceptione canonizatio die XVIII mensis Octobris anno MMXV Romae celebraretur. Hodie igitur in foro Petriano inter sacra hanc ediximus formulam: Ad honorem Sanctae et Individuae Trinitatis, ad exaltationem fidei catholicae et vitae christianae incrementum, auctoritate Domini nostri Iesu Christi, beatorum Apostolorum Petri et Pauli ac Nostra, matura deliberatione praehabita et divina ope saepius implorata, ac de plurimorum Fratrum Nostrorum consilio, Beatos Vincentium Grossi, Mariam ab Immaculata Conceptione et Ludovicum Martin et Mariam Azeliam Guerin, comuges, Sanctos esse decernimus et definimus, ac Sanctorum Catalogo adscribimus, statuentes eos in universa Ecclesia inter Sanctos pia devotione recoli debere. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.

Virgo haec prudens, tamquam sponsa Christi coronam accipiens, quam ipsi Dominus praeparavit in aeternum, innumeris suis officiis distenta, vitam suam fervidae fidei una et intensae navitati deditam iugiter gessit, quin pauperibus servitium praestare destiterit, atque verbo et opere ad altissimam spiritalitatis indolem servandam viribus non pepercit, ut, multiplicata super eam Domini misericordia, caelestibus donis cumulatis,

gaudiis nunc perfruens aeternis, in cordibus christifidelium divinae caritatis flammam excitaret, qui, eius exemplo terrenae vetustatis conversatione mundati, caelestis vitae profectibus innovari anhelant. Quae autem his Litteris decrevimus, nunc et in posterum rata et firma esset: volumus, contrariis quibuslibet rebus minime obstantibus.

Datum Romae apud S. Petrum, die duodevicesimo mensis Octobris, anno Domini bis millesimo quinto decimo, Pontificatus-Nostri tertio.

EGO FRANCISCUS
Catholicae Ecclesiae Episcopus

Marcellus Rossetti, *Proton. Apost.*

Loco ✠ Plumbi

In Secret. Status tab., n. 86.961

CONSTITUTIONES APOSTOLICAE

I

In India nova dioecesis constituitur Rayagadensis appellanda.

FRANCISCUS EPISCOPUS
SERVUS SERVORUM DEI
AD PERPETUAM REI MEMORIAM

Cum ad aeternam provehendam salutem gregis Dominici in India eiusque regimini facilius et efficacius consulendum nuper esset petitum ut dioecesis Berhampurensis ita divideretur ut territorium districtuum civilium «Kalanhandi, Koraput, Malkangiri, Nabarangpur, Nuapada et Rayagada» a memorata Ecclesia abstracta, in novam dioecesim Rayagadensem constitueretur, Venerabiles Fratres Nostri S.R.E. Cardinales atque Praesules Congregationi pro Gentium Evangelizatione praepositi, omnibus mature perpensis habitoque pariter faventi voto Venerabilis Fratris Salvatoris Pennacchio, Archiepiscopi titulo Montis Marani atque in India Apostolici Nuntii, admotam postulationem, in bonum animarum cessuram, censuerunt esse accipiendam. Nos igitur, beati Petri Successores solliciti de universis particularibus Ecclesiis, in Audientia Venerabili Fratri Nostro Cardinali Praefecto eiusdem Congregationis die XVIII mensis Martii concessa, talem sententiam ratam habentes, summa Apostolica potestate hodie haec decernimus. A Berhampurensi dioecesi separamus praedictum territorium ex eoque novam constituimus dioecesim Rayagadensem quam metropolitanae Ecclesiae Cuttackensi-Bhubanesvarensi suffraganeam facimus atque iurisdictioni Congregationis pro Gentium Evangelizatione subicimus. Praeterea iubemus Episcopi sedem poni in civitate «Rayagada» atque templum Deo in honorem Beatae Mariae Virginis Reginae Missionum, ibidem exstans, ad dignitatem Cathedralis ecclesiae evehimus; cetera vero secundum canonicas leges temperentur. Quae praescripsimus perducet ad exitum Venerabilis Frater Salvator Pennacchio, quem diximus et qui, re acta, curabit documenta exaranda sincerisque exemplis ad memoratam Congregationem cito

mittenda. Hanc denique Nostram Constitutionem nunc et in posterum ratam esse volumus, contrariis quibuslibet rebus non obstantibus.

Datum Romae, apud S. Petrum, die undecimo mensis Aprilis, anno Domini bis millesimo decimo sexto, Iubilaeo Misericordiae, Pontificatus Nostri quarto.

De mandato Summi Pontificis
PETRUS card. PAROLIN
Secretarius Status

Leonardus Sapienza, *Proton. Apost.*
Francus Piva, *Proton. Apost.*

Loco ✠ Plumbi
In Secret. Status tab., n. 89.967

II

In Camarunia nova dioecesis constituitur Kumbana appellanda.

FRANCISCUS EPISCOPUS
SERVUS SERVORUM DEI
AD PERPETUAM REI MEMORIAM

Qui consiliis divinis Ecclesiae universae praepositi sumus, nihil aut sollemnius aut sanctius habemus, quam ut christiano populo apte provideamus. Iamvero cum dioecesis Bueaënsis in Camarunia amplissimo extendatur territorio, peropportune Nobis videtur nova circumscriptio ecclesiastica ex ea extrahenda esse seiungendo duas provincias civiles, scilicet Ndian et Meme, et partem provinciae civilis Kupe-Manenguba. Nos vero, praehabito favorabili voto Venerabilis Fratris Petri Pioppo, Archiepiscopi titulo Torcellani et Nuntii Apostolici in Camarunia, ac de Congregationis pro Gentium Evangelizatione consilio reique opportunitate mature perpensa, de Apostolicae Nostrae po-

testatis plenitudine a dioecesi Bueaënsi distrahimus territorium e provinciis Ndian et Meme et parte provinciae civilis Kupe-Manenguba compositum, ex quo novam erigimus et constituimus dioecesim quae Kumbana nuncupabitur. Huius novae dioecesis sedem in urbe vulgo Fiango statuimus, templumque ibi extans, Sacratissimo Cordi Iesu dicatum, ad gradum et dignitatem ecclesiae Cathedralis evehimus, cunctis additis iuribus et privilegiis quae ad id genus sacras aedes attinent. Eandem suffraganeam facimus Metropolitanae Ecclesiae Bamendanae atque iurisdictioni Congregationis pro Gentium Evangelizatione obnoxiam. Cetera vero secundum canonicas leges temperentur. Quae statuimus perficienda committimus Venerabili Fratri Petro Pioppo quem diximus vel, eo absente, illi qui negotia curat Apostolicae Nuntiaturae in Camarunia, eidem necessarias tribuentes et opportunas facultates etiam subdelegandi, ad effectum de quo agitur, quemlibet alium virum in ecclesiastica dignitate constitutum, onere imposito Congregationi pro Gentium Evangelizatione authenticum exemplar actus peractae exsecutionis, cum primum fas erit, mittendi. Hanc denique constitutionem Nostram nunc et in posterum ratam esse volumus, contrariis quibuslibet rebus non obstantibus.

Datum Romae, apud S. Petrum, die decimo quinto mensis Martii, anno Domini bis millesimo sexto decimo, Iubilaeo Misericordiae, Pontificatus Nostri quarto.

De mandato Summi Pontificis
PETRUS card. PAROLIN
Secretarius Status

Paulus Richardus Gallagher, *Proton. Apost.*
Antonius Pelosi, *Proton. Apost.*

Loco ✠ Plumbi
In Secret. Status tab., n. 88.953

LITTERAE APOSTOLICAE

I

Dei Servo Emmanueli a Sacra Familia (in saeculo Emmanueli Sanz Domínguez) martyri caelitum Beatorum tribuitur dignitas.

FRANCISCUS PP.

Ad perpetuam rei memoriam. — «Sive enim vivimus, Domino vivimus, sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus» (*Rom* 14, 8).

Martyrum XX saeculi in Hispania catalogo adscribitur Servus Dei Emmanuel a Sacra Familia Sanz Domínguez, monachus professus et restaurator Ordinis S. Hieronymi, qui summo testimonio suum sanguinem fudit, Domini calici coniunctus.

Emmanuel Sanz Domínguez die XXXI mensis Decembris anno MDCCCLXXXVII in oppido *Sotodosos* Guadalaiarensi ex pientissima familia ortus est. Cum esset probo animo, ad Seminarium ingrediendum se comparabat, sed Dei voluntas fuit ut apud ferriviam nationalem operaretur et deinceps apud mensam nummariam Matriti, locum eius operis. In principe Hispaniae urbe apostolicam navitatem magnopere explicavit, ita ut Adorationis Nocturnae Praeses nominaretur.

Illo tempore nonnullos sacerdotes invenit, inter quos pater Iosephus Maria Rubio annumerato, Societatis Iesu sodalis, nunc sanctus Ioseph Maria, qui eum iuverunt ut suam vocationem cognosceret. Moniales Sancti Hieronymi cum invenisset, Dei Servus vitam operaque Sancti Hieronymi cognoscere voluit, in animo cogitans, ut Ordinis S. Hieronymi virile secus restitueret, qui in Hispania anno MDCCCXXXV exstinctus est.

Annis MCMXXIII-MCMXXIV hoc propositum compluribus ecclesiasticis Hispaniae potestatibus manifestavit inter quos Cardinalis Primas adscribitur, qui Dei Servo se praestaturum tempore opportuno suum subsidium est pollicitus. Serius cum Praefecto Congregationis pro Religiosis egit, ut opportunam licentiam obtineret, et mense Iulio anno MCMXXIV a Pio XI in privata audientia est receptus. His ex conatibus Monasterium *El Parral* Segoviae anno MCMXXV ei est concessum, in quo Dei Servus nonnullique iuvenes sedem communitatis monasticae constituere possent. Segoviae praeparationis

tempus et ad sacerdotium iter incohavit. Die XXII mensis Decembris anno MCMXXVIII sacro ordine est auctus et die X mensis Decembris anno MCMXXX sollemnia vota nuncupavit.

Cum Monasterium *El Parral* in misera condicione versaretur, monachi non paucos labores susceperunt ut necessitatibus communitatis subvenirent. Hanc propter causam Dei Servus non despondit animum, sed propter debilem valetudinem anno MCMXXXII de claustro ad tempus exire est coactus, quod variis ex causis est productum.

Matritum se contulit et a quodam familiari est receptus. Ibi morabatur cum anno MCMXXXVI adversum religionem persecutio exarsit. Die V mensis Octobris captus est et in carcerem coniectus, ubi detentus admirabilem serenitatem ostendit, tempus exigens precando, consolando, confitendo et hortando suos concaptivos. Paucis diebus ante quam liberaretur dixit: « Quidquid est futurum, gratias Deo refero, quandoquidem magnam pulchramque sortem mihi servavit. Si vivo, arbitrar Ordinem S. Hieronymi restitutum iri, quod est omnium meorum somniorum propositum; si moriar, martyr ero pro Christo, quod est plus quam somniare possim ». In oppido *Paracuellos de Jarama* Matriti intra VI et VIII diem mensis Novembris eiusdem anni per ignivomam manuballistam necatus est. Testis quidam eius mortis rationem explicat: « interemptus est propter eiusdem sacerdotis religiosique condicionem, non propter alias rationes ».

Martyrii fama protinus diffusa est et viva mansit. Quapropter in Curia Matritensi dioecesana inquisitio incohata est. Die XX mensis Novembris anno MMII Cardinalium et Episcoporum Congregatio est celebrata. Die XX mensis Decembris eiusdem anni Summus Pontifex Benedictus XVI mandavit ut Decretum de martyrio foras daretur. Denique statuit ut beatificationis ritus in Hispania die XIII mensis Octobris anno MMXIII celebraretur. Hunc diem Nos confirmavimus et Tarracona est designata ad beatificationem agendam.

Hodie igitur, Tarracone in Hispania, ex mandato Nostro, Angelus S.R.E. Cardinalis Amato, Praefectus Congregationis de Causis Sanctorum, Apostolicas legit Litteras, quibus Nos inter Beatos caelites rettulimus Servum Dei Emmanuelem a Sacra Familia, qui pro fide tuenda vitam deposuit.

Nos vota Fratrum Nostrorum Iesu García Burillo, Episcopi Abulensis, Alfonsi Milián Sorribas, Episcopi Barbastrensis-Montisonensis, Aloisii S.R.E. Cardinalis Martínez Sistach, Archiepiscopi Barcinonensis, Marii Iceta Gavicagogeascoa, Episcopi Flaviobrigensis, Iosephi Emmanuelis

Lorca Planes, Episcopi Carthaginensis in Hispania, Antonii Angeli Algora Hernando, Episcopi Civitatis Regalensis, Demetrii Fernández González, Episcopi Cordubensis, Iosephi Mariae Yanguas Sanz, Episcopi Conchensis, Raimundi del Hoyo López, Episcopi Giennensis, Ioannis Piris Frígola, Episcopi Illerdensis, Antonii Mariae S.R.E. Cardinalis Rouco Varela, Archiepiscopi Matritensis, Iesu Stephani Catalá Ibáñez, Episcopi Malacitani, Salvatoris Giménez Valls, Episcopi Minoricensis, Attilani Rodríguez Martínez, Episcopi Seguntini-Guadalaiarensis, Iacobi Pujol Balcells, Archiepiscopi Tarraconensis, Iosephi Angeli Saiz Meneses, Episcopi Terrassensis, Caroli Emmanuelis Escribano Subías, Episcopi Terulensis et Albarracinensis, Braulionis Rodríguez Plaza, Archiepiscopi Toletani, Henrici Benavent Vidal, Episcopi Dertosensis, Caroli Osoro Sierra, Archiepiscopi Valentini, necnon plurimorum aliorum Fratrum in Episcopatu multorumque Christifidelium explentes, de Congregationis de Causis Sanctorum consulto, auctoritate Nostra Apostolica facultatem facimus ut Servi Dei:

– Iosephus Maximus Moro Briz et IV Socii, presbyteri dioecesani;

– Maurus Palazuelos Maruri et XVII Socii, ex Ordine Sancti Benedicti;

– Iacobus Puig Mirosa et XVIII Socii, e Congregatione Filiorum Sacrae Familiae Iesu, Mariae et Ioseph, necnon Sebastianus Llorens Telarroja, laicus;

– Maria a Monte Serrato (in saeculo: Iosepha Maria Columnaris García Solanas) et VIII Sociae, religiosae professae Instituti Minimarum Discalceatarum Sancti Francisci de Paula, necnon Lucretia García Solanas, laica et vidua;

– Mauritius (in saeculo: Alexander) Íñiguez de Heredia Alzóla et XXIII Socii, religiosi professi ex Ordine Hospitalario Sancti Ioannis de Deo;

– Iosephus Guardiel Pujol, presbyter dioecesanus;

– Raimundus Ioachimus Castaño González et Iosephus Maria González Solís, presbyteri professi ex Ordine Fratrum Praedicatorum;

– Antonius Faúndez López, presbyter, et unus Socius, professi ex Ordine Fratrum Minorum, necnon duo presbyteri dioecesani;

– Hermenegildus ab Assumptione B.M.V. (in saeculo: Hermenegildus Iza y Aregita) et V Socii, ex Ordine Sanctissimae Trinitatis;

– Carmelus Maria Moyano Linares et IX Socii, presbyteri professi ex Ordine Carmelitarum;

– Iosephus Xavier Gorosterratzu et V Socii, e Congregatione Sanctissimi Redemptoris;

– Emmanuel Basulto Jiménez, Episcopus Giennensis, necnon III presbyteri dioecesani, unus seminarii alumnus et unus laicus;

– Victoria a Iesu (in saeculo: Francisca Agnes Maria ab Antiqua) Valverde González, religiosa Pii Instituti Calasanctiani Filiarum a Divina Pastora;

– Salvius Huix Miralpeix, Episcopus Illerdensis;

– Iosephus Nadal i Guiu et Iosephus Jordán Blecua, presbyteri dioecesani;

– Ioannes a Iesu (in saeculo: Vilaregut Farré) et III Socii, ex Ordine Fratrum Discalceatorum Beatae Mariae Virginis de Monte Carmelo, necnon Paulus Segalá Solé, presbyter dioecesanus;

– Marianus Alcalá Pérez et XVIII Socii, ex Ordine Beatae Mariae Virginis de Mercede Redemptionis Captivorum;

– Chrysanthus (in saeculo: Casimirus González García), Aquilinus, Cyprianus Iosephus et LXIII Socii, ex Instituto Fratrum Maristarum a Scholis, necnon Raimundus Aemilianus Hortelano Gómez et Iulianus Aguilar Martín, laici;

– Emmanuel a Sacra Familia (in saeculo: Emmanuel Sanz Domínguez), presbyter professus et reformator Ordinis Sancti Hieronymi;

– Andreas a Palazuelo (in saeculo: Michael Franciscus González González) et XXXI Socii, ex Ordine Fratrum Minorum Capuccinorum;

– Theophilus Fernández de Legaría Goñi et IV Socii, presbyteri professi e Congregatione Sacrorum Cordium Iesu et Mariae necnon adorationis perpetuae Ss. Sacramenti altaris;

– Albertus Maria Marco Alemán et VIII Socii, ex Ordine Carmelitarum ab Antiqua Observantia, necnon Augustinus Maria García Tribaldos et XV Socii, ex Instituto Fratrum Scholarum Christianarum;

– Orentius Aloisius (in saeculo: Antonius Solá Garriga) et XVIII Socii, ex Instituto Fratrum Scholarum Christianarum, necnon Antonius Mateo Salamero, presbyter dioecesanus, et Iosephus Gorostazu Labayen, laicus;

– Melchiora ab Adoratione Cortés Bueno et XIV Sociae, e Societate Filiarum a Caritate Sancti Vincentii de Paul;

– Aurelia (in saeculo: Clementina) Arambarri Fuente et III Sociae, religiosae professae Congregationis Servarum Mariae Ministrantium Infirmis;

– Maria Assumpta (in saeculo: Iuliana González Trujillano) et II Sociae, religiosae professae Congregationis Missionariarum Franciscalium a Matre Divini Pastoris;

– Ioannes Huguet Cardona, presbyter dioecesanus;

– Iosephus Maria Ruiz Cano, Iesus Hannibal Gómez Gómez, Thomas Cordero Cordero et XIII Socii, e Congregatione Missionariorum Filiorum Immaculati Cordis B.M.V.;

– Emmanuel Borrás i Ferré, Episcopus Auxiliaris Tarraconensis, Agapitus Modestus (in saeculo: Modestus Pamplona Falguera), ex Instituto Fratrum Scholarum Christianarum, et CXLV Socii, presbyteri et Seminarii alumni dioecesani, necnon religiosi ex Instituto Fratrum Scholarum Christianarum, ex Ordine Fratrum Discalceatorum Beatae Mariae Virginis de Monte Carmelo, ex Ordine Sancti Benedicti, ex Ordine Fratrum Minorum Capuccinorum, e Congregatione Missionariorum Filiorum Immaculati Cordis B.M.V., e Tertio Ordine Carmelitarum a Magisterio;

– Fortunatus Velasco Tobar et XIII Socii, e Congregatione Missionis;

– Ioachimus Jovaní Marín et XIV Socii, e Sodalitate Sacerdotum Operariorum Dioecesanorum Cordis Iesu;

– Richardus Gil Barcelón, presbyter professus e Congregatione Parvi Operis a Divina Providentia, necnon Antonius Arrué Peiró, laicus;

– Iosepha Martínez Pérez et XI Sociae, e Congregatione Filiarum a Caritate, necnon Dolores Broseta Bonet, laica;

qui in Hispania vicesimo saeculo sanguinem suum effuderunt ad testimonium perhibendum Domino Iesu, Beatorum nomine in posterum appellentur, eorumque festum die sexta Novembris in locis et modis iure statutis quotannis celebrari possit. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, die decimo tertio mensis Octobris, anno Domini bis millesimo tertio decimo, Pontificatus Nostri primo.

De mandato Summi Pontificis
loco Secretarii Status
✠ Petrus Parolin
Archiepiscopus tit. Aquipendiensis

Loco ✠ Plumbi
In Secret. Status tab., n. 20.929

II

Servis Dei Theophilo Fernández de Legaria Goñi et IV Sociis Presbyteris Professis Congregationis Sacrorum Cordium (PICPUS), Beatorum Martyrum honores decernuntur.

FRANCISCUS PP.

Ad perpetuam rei memoriam. — «Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam quis ponat pro amicis suis» (*Io* 15, 13).

Theophilus Fernández de Legaria Goñi et IV socii martyres fuerunt sacerdotes religiosi ex Congregatione Sacrorum Cordium Iesu et Mariae, anno MDCCC condita a Iosepho Maria (Petro) Coudrin et Henrica Aymer de la Chevalerie. Petrus Coudrin, iuvenis adhuc sacerdos, Pictavae degens, praebuerat se apostolum audacem et heroicum inter ingentes eversionis Francogallicae perturbationes. Ipse eodem spiritu imbuit omnes sodales suae Congregationis, ita ut filii eius Theophilus, Isidorus, Gundisalvus, Helladius et Marius eandem fortitudinem animi ceperint et eo ardentius vixerint usque ad professionem fidei in Iesu Christo per martyrium, quod evenit tempore religiosae persecutionis in Hispania inter annos trigesimum et quadragesimum vigesimi saeculi.

Hi martyres sunt:

1. Theophilus Fernández de Legaria Goñi (Beniaminus), SS.CC., natus in *Torralba del Rio*, Navarrae, die V mensis Iulii anno MDCCCXCVIII.

Licentiam in Philosophia Salmanticae necnon doctoris titulum in Theologia apud Pontificiam Universitatem Gregorianam Romae adeptus, confundator et consiliarius fuit Fraternitatis Sancti Isidori, constitutae a Doctoribus et Laureatis in Litteris et Scientiis, quae consociatio erecta est ad doctrinam religiosam solidandam. Deinde Moderator exstitit Seminarii Maioris Sacrorum Cordium Scorialensis, quo in officio iuvenes religiosos parabat ad occurrendum turbulenta advenienti periodo: «Oportet nos, filii eius, heroicum boni Patris fundatoris nostri animum in hereditate accipiamus. Licet veniant dies nefandi, firmi maneamus in fide eamque semper servemus». Manuballista necatus est in *Piedra del Mochuelo*, in regione Scorialensi, die XI mensis Augusti anno MCMXXXVI. Postrema protulit verba: «Pro Deo ac pro pace meae patriae morior».

2. Isidorus Íñiguez de Ciriano Abechuco (Ioannes), SS.CC., natus in *Legarda*, Alavae, die VIII mensis Martii anno MCMI. Doctoris titulo Iuris Canonici Romae praeditus, Professor fuit apud Seminarium Maius Congregationis Sacrorum Cordium. Persecutione religiosa adveniente, primum detentus deinde ad mortem damnatus est ob condicionem sacerdotalem. Confessus est se religiosum esse, in eo ipso gloriari eumque statum vitae sibi honori ac fonti gaudii habere. Corpus eius repertum est glandibus metallicis perfossum die II mensis Octobris anno MCMXXXVI in via publica Matriti Orientalis.

3. Gundisalvus Barrón Nanclares (Fortunatus), SS.CC., natus in *Ollauri*, Rivogiae, indefessus exstitit praedicator, cuius praecipua fuit missio regnum Sacratissimi Cordis extendere: « Velim esse », dixit, « misericordiarum Domini praeco ». In domibus quoque promovit sollemnem cultum in honorem Sacratissimi Cordis necnon adorationem nocturnam. Comprehensus exclamavit: « Ego sum sacerdos, peregrinatus sum ad montem Angelorum ac saepissime praedicavi ». Manuballista necatus est prope Matritum in *Altos del Hipódromo* die II mensis Septembris anno MCMXXXVI.

4. Helladius López Ramos (Iosephus Leontius), SS.CC., natus in *Laroco*, in regione Auriae, die XVI mensis Novembris anno MCMIV. Hic religiosus vitam interiorem studiose coluit ac ferventi eminuit pietate. Praesertim se dedit confessionibus audiendis. Ante persecutionem ipse confugit ad hospitium Matriti, cuius proprietariae dixit: « Ego sum sacerdos et nihil est cur id negem, quia Deus voluit me sacerdotem esse ». A quadam serva denuntiatus, Matriti interemptus est die VIII mensis Augusti anno MCMXXXVI.

5. Marius Ros Ezcurra (Aloisius), SS.CC., natus in *Lezaun*, Navarrae, die XXX mensis Aprilis anno MCMX. Sacerdos anno MCMXXXV consecratus, Matritum missus est ad Collegium Sacrorum Cordium, attamen, exorta persecutione, confugit ad propinquos, apud quos cotidie Eucharistiam celebrabat. Saepe profitebatur se nullo modo negaturum statum sacerdotalem, quin a persecutoribus interfici timeret. In carcere detentus, dum ad interrogationes procedebatur, suis sociis solacium tulit, absolvit eos et, in ipso iudicio, palam confessus est se religiosum esse Congregationis Sacrorum Cordium. Denique noctu diei XIV mensis Augusti anno MCMXXXVI extra Matritum necatus est.

Fama martyrii omnium horum presbyterorum ilico diffusa est et in dies perduravit. Quapropter incohatae sunt, apud Curiam Archiepiscopalem Matritensem, inquisitiones dioecesanae tam de servo Dei Theophilo Fernández de Legaria Goñi, quam de Servis Dei Isidoro Íñiguez de Ciriano Abechuco

necnon tribus Sociis. Dein hae duae inquisitiones in unam coaluerunt. Sessio Ordinaria Patrum Cardinalium atque Episcoporum habita est die XXVIII mensis Aprilis anno MMIX. Praedecessor Noster Benedictus XVI die III mensis Iulii anno MMIX iussit ut Congregatio de Causis Sanctorum decretum super martyrio conscriberet et statuit ut beatificationis ritus in Hispania celebraretur die XIII mensis Octobris anno MMXIII. Nos Ipsi eandem celebrationem confirmavimus atque designavimus ut ea fieret Tarraconensi in urbe.

Hodie igitur, Tarracone in Hispania, de mandato Nostro, Venerabilis Frater Noster Angelus S.R.E. Cardinalis Amato, Praefectus Congregationis de Causis Sanctorum, textum Litterarum Apostolicarum legit, quibus Nos Venerabiles Dei Servos Theophilum Fernández de Legaria Goñi et IV Socios Presbyteros professos Congregationis Sacrorum Cordium (PICPUS) in Beatorum numerum adscribimus:

Nos vota Fratrum Nostrorum Iesu García Burillo, Episcopi Abulensis, Alfonsi Milián Sorribas, Episcopi Barbastrensis-Montisonensis, Aloisii S.R.E. Cardinalis Martínez Sistach, Archiepiscopi Barcinonensis, Marii Iceta Gavicagogeascoa, Episcopi Flaviobrigensis, Iosephi Emmanuelis Lorca Planes, Episcopi Carthaginensis in Hispania, Antonii Angeli Algora Hernando, Episcopi Civitatis Regalensis, Demetrii Fernández González, Episcopi Cordubensis, Iosephi Mariae Yanguas Sanz, Episcopi Conchensis, Raimundi del Hoyo López, Episcopi Giennensis, Ioannis Piris Frígola, Episcopi Illerdensis, Antonii Mariae S.R.E. Cardinalis Rouco Varela, Archiepiscopi Matritensis, Iesu Stephani Catalá Ibáñez, Episcopi Malacitani, Salvatoris Giménez Valls, Episcopi Minoricensis, Attilani Rodríguez Martínez, Episcopi Seguntini-Guadalaiarensis, Iacobi Pujol Balcells, Archiepiscopi Tarraconensis, Iosephi Angeli Saiz Meneses, Episcopi Terrassensis, Caroli Emmanuelis Escribano Subías, Episcopi Terulensis et Albarracinensis, Braulionis Rodríguez Plaza, Archiepiscopi Toletani, Henrici Benavent Vidal, Episcopi Dertosensis, Caroli Osoro Sierra, Archiepiscopi Valentini, necnon plurimorum aliorum Fratrum in Episcopatu multorumque Christifidelium explentes, de Congregationis de Causis Sanctorum consulto, auctoritate Nostra Apostolica facultatem facimus ut Servi Dei:

– Iosephus Maximus Moro Briz et IV Socii, presbyteri dioecesani;

– Maurus Palazuelos Maruri et XVII Socii, ex Ordine Sancti Benedicti;

– Iacobus Puig Mirosa et XVIII Socii, e Congregatione Filiorum Sacrae Familiae Iesu, Mariae et Ioseph, necnon Sebastianus Llorens Telarroja, laicus;

– Maria a Monte Serrato (in saeculo: Iosepha Maria Columnaris García Solanas) et VIII Sociae, religiosae professae Instituti Minimarum Discalceatarum Sancti Francisci de Paula, necnon Lucretia García Solanas, laica et vidua;

– Mauritius (in saeculo: Alexander) Íñiguez de Heredia Alzóla et XXIII Socii, religiosi professi ex Ordine Hospitalario Sancti Ioannis de Deo;

– Iosephus Guardiel Pujol, presbyter dioecesanus;

– Raimundus Ioachimus Castaño González et Iosephus Maria González Solís, presbyteri professi ex Ordine Fratrum Praedicatorum;

– Antonius Faúndez López, presbyter, et unus Socius, professi ex Ordine Fratrum Minorum, necnon duo presbyteri dioecesani;

– Hermenegildus ab Assumptione B.M.V. (in saeculo: Hermenegildus Iza y Aregita) et V Socii, ex Ordine Sanctissimae Trinitatis;

– Carmelus Maria Moyano Linares et IX Socii, presbyteri professi ex Ordine Carmelitarum;

– Iosephus Xavier Gorosterratzu et V Socii, e Congregatione Sanctissimi Redemptoris;

– Emmanuel Basulto Jiménez, Episcopus Giennensis, necnon III presbyteri dioecesani, unus seminarii alumnus et unus laicus;

– Victoria a Iesu (in saeculo: Francisca Agnes Maria ab Antiqua) Valverde González, religiosa Pii Instituti Calasanctiani Filiarum a Divina Pastora;

– Salvius Huix Miralpeix, Episcopus Illerdensis;

– Iosephus Nadal i Guiu et Iosephus Jordán Blecua, presbyteri dioecesani;

– Ioannes a Iesu (in saeculo: Vilaregut Farré) et III Socii, ex Ordine Fratrum Discalceatorum Beatae Mariae Virginis de Monte Carmelo, necnon Paulus Segalá Solé, presbyter dioecesanus;

– Marianus Alcalá Pérez et XVIII Socii, ex Ordine Beatae Mariae Virginis de Mercede Redemptionis Captivorum;

– Chrysanthus (in saeculo: Casimirus González García), Aquilinus, Cyprianus Iosephus et LXIII Socii, ex Instituto Fratrum Maristarum a Scholis, necnon Raimundus Aemilianus Hortelano Gómez et Iulianus Aguilar Martín, laici;

– Emmanuel a Sacra Familia (in saeculo: Emmanuel Sanz Domínguez), presbyter professus et reformator Ordinis Sancti Hieronymi;

– Andreas a Palazuelo (in saeculo: Michael Franciscus González González) et XXXI Socii, ex Ordine Fratrum Minorum Capuccinorum;

– Theophilus Fernández de Legaria Goñi et IV Socii, presbyteri professi e Congregatione Sacrorum Cordium Iesu et Mariae necnon adorationis perpetuae Ss. Sacramenti altaris;

– Albertus Maria Marco Alemán et VIII Socii, ex Ordine Carmelitarum ab Antiqua Observantia, necnon Augustinus Maria García Tribaldos et XV Socii, ex Instituto Fratrum Scholarum Christianarum;

– Orentius Aloisius (in saeculo: Antonius Solá Garriga) et XVIII Socii, ex Instituto Fratrum Scholarum Christianarum, necnon Antonius Mateo Salamero, presbyter dioecesanus, et Iosephus Gorostazu Labayen, laicus;

– Melchiora ab Adoratione Cortés Bueno et XIV Sociae, e Societate Filiarum a Caritate Sancti Vincentii de Paul;

– Aurelia (in saeculo: Clementina) Arambarri Fuente et III Sociae, religiosae professae Congregationis Servarum Mariae Ministrantium Infirmis;

– Maria Assumpta (in saeculo: Iuliana González Trujillano) et II Sociae, religiosae professae Congregationis Missionariarum Franciscalium a Matre Divini Pastoris;

– Ioannes Huguet Cardona, presbyter dioecesanus;

– Iosephus Maria Ruiz Cano, Iesus Hannibal Gómez Gómez, Thomas Cordero Cordero et XIII Socii, e Congregatione Missionariorum Filiorum Immaculati Cordis B.M.V.;

– Emmanuel Borrás i Ferré, Episcopus Auxiliaris Tarraconensis, Agapitus Modestus (in saeculo: Modestus Pamplona Falguera), ex Instituto Fratrum Scholarum Christianarum, et CXLV Socii, presbyteri et Seminarii alumni dioecesani, necnon religiosi ex Instituto Fratrum Scholarum Christianarum, ex Ordine Fratrum Discalceatorum Beatae Mariae Virginis de Monte Carmelo, ex Ordine Sancti Benedicti, ex Ordine Fratrum Minorum Capuccinorum, e Congregatione Missionariorum Filiorum Immaculati Cordis B.M.V., e Tertio Ordine Carmelitarum a Magisterio;

– Fortunatus Velasco Tobar et XIII Socii, e Congregatione Missionis;

– Ioachimus Jovaní Marín et XIV Socii, e Sodalitate Sacerdotum Operariorum Dioecesanorum Cordis Iesu;

– Richardus Gil Barcelón, presbyter professus e Congregatione Parvi Operis a Divina Providentia, necnon Antonius Arrué Peiró, laicus;

– Iosepha Martínez Pérez et XI Sociae, e Congregatione Filiarum a Caritate, necnon Dolores Broseta Bonet, laica;

qui in Hispania vicesimo saeculo sanguinem suum effuderunt ad testimonium perhibendum Domino Iesu, Beatorum nomine in posterum appel-

lentur, eorumque festum die sexta Novembris in locis et modis iure statutis quotannis celebrari possit. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.

Cum igitur ubique terrarum constet martyrum sanguinem semen esse christianorum, flagranti ardore cupimus ut hi sacerdotes religiosi ex Congregatione Sacrorum Cordium Iesu et Mariae venerentur non solum per totam Hispaniam, verum etiam per totum terrarum orbem, ne umquam christifideles obliviscantur quam pretiosa sit mors eorum qui nullo modo vereantur confiteri Redemptoris nostri nomen, in quo «omne genu flectat caelestium et terrestrium et infernorum», atque «omnis lingua confiteatur quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris» (*Phil* 2, 10-11).

Quod autem decrevimus, volumus et nunc et in posterum tempus vim habere, contrariis rebus quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub anulo Piscatoris, die decimo tertio mensis Octobris, anno Domini bis millesimo tertio decimo, Pontificatus Nostri primo.

De mandato Summi Pontificis
loco Secretarii Status

✠ PETRUS PAROLIN
Archiepiscopus tit. Aquipendiensis

Loco ✠ Plumbi
In Secret. Status tab., n. 21.091

III

Servis Dei Ioachimo Jovaní Marín et XIV Sociis Beatorum Martyrum honores decernuntur.

FRANCISCUS PP.

Ad perpetuam rei memoriam. — « Cum autem esset plenus Spiritu Sancto, intendens in caelum vidit gloriam Dei et Iesum stantem a dextris Dei et ait: "Ecce video caelos apertos et Filium hominis a dextris stantem Dei" » (*Act* 7, 55-56).

Ex amore fideque Domini, Ioachimus Jovaní Marín et Socii acceperunt vires ad viam Evangelii sequendam et, tamquam Sanctus Stephanus, vitam in postremo martyrii sacrificio offerendam. Nos quoque, si memoriam eorum revocaverimus, effusione eorum sanguinis innocentis corroborari et nutriri poterimus, ita ut caritate ardeamus, scientes quod « qui seminant in lacrimis, in exsultatione metent » (*Ps* 126, 5).

Hi martyres, omnes e Sodalitate Sacerdotum Operariorum Dioecesanorum Cordis Iesu, sunt:

1. Ioachimus Jovaní Marín, ortus ex familia pia et diviti in *San Mateo* (Provinciae Castellonensis) anno MDCCCLXXIV. Sacerdos anno MDCCCXCVIII consecratus, varia officia fecit in Hispania et Romae, qua in urbe XIII annos fuit Rector Pontificii Collegii Sancti Ioseph. Munere quoque Directoris Generalis Societatis sex annos est functus et biduum fuit Rector Seminarli Tarracone. Captus a militibus dum Sanctam Missam celebrabat et conductus ad coemeterium Moncadae prope Barcinonem, necatus est die V mensis Decembris anno MCMXXXVI simul cum nepote suo Vincentio Jovaní.

2. Christophorus Baqués Almirall, natus anno MDCCCLXXXV in *Olesa de Bonesvalls* (Barcinone), sacerdos anno MCMVIII ordinatus, Sodalitatem Sacerdotum Operariorum iniit anno MCMIX. Operatus est in seminariis Tarracone, Cordubae, Batiae et Barcinone. Martyr factus est die XX mensis Augusti anno MCMXXXVI.

3. Iosephus Emmanuel Claramonte Agut, natus anno MDCCCXCII in *Almazora* (Provinciae Castellonensis), ingressus est Sodalitatem Sacerdotum Operariorum anno MCMXVI, quo anno ordinatus est sacerdos. Operam dedit

seminariis et collegiis Valentiae, Batiae et Cordubae. Martyrium subiit die X mensis Iunii anno MCMXXXVIII.

4. Thomas Cubells Miguel, natus anno MDCCCLXVII in *La Palma d'Ebre* (Tarracone), anno MDCCCXCIV ordinatus sacerdos, ingressus est Sodalitatem Sacerdotum Operariorum anno MCMI. Adlaboravit in seminariis Almeriae, Asturicae Augustae, Cornavacae (in Mexico), Legione, Caesaraugustae et Dertosae. Martyr factus est die X mensis Septembris anno MCMXXXVI.

5. Matthaeus Despóns Tena, natus in *San Mateo* (Provinciae Castellonensis) anno MDCCCLXXXIV, sacerdos ordinatus est anno MCMVII, quo anno ingressus est Sodalitatem Sacerdotum Operariorum. Operam praestitit variis in seminariis et collegiis Auraiolae et Malacae atque Rector fuit seminariorum Belchiti, Salmanticae, Tarracone et Burgi. Martyrium subiit die XIII mensis Augusti anno MCMXXXVI.

6. Laurentius Insa Celma, natus in *Calaceite* (Terulii) anno MDCCCLXXV, ordinatus est sacerdos anno MCMI, quo anno ingressus est Sodalitatem Sacerdotum Operariorum. Operatus est in seminariis Caesaraugustae et Cordubae, et postea fuit Rector seminarii Caesaraugustae septendecim annis. Mortem martyris passus est ad diem alterum mensis Septembris anno MCMXXXVI.

7. Vincentius Jovaní Ávila, nepos Ioachimi, natus est in *Benicarló* (Provinciae Castellonensis) anno MCMII et, sacerdos anno MCMXXVIII ordinatus, eodem anno ingressus est Sodalitatem Sacerdotum Operariorum. Adlaboravit in seminariis Valentiae, Burgi, Vallisoleti et Tarracone, ubi simul cum patruo suo Ioachimo operabatur quando uterque martyrium subiit die V mensis Decembris anno MDMXXXVI.

8. Amadeus Monje Altés, natus anno MCMVI in *Batea* (Tarracone), Sodalitatem Sacerdotum Operariorum ingressus est anno MCMXXIX et anno MCMXXX consecratus est sacerdos. Operam dedit apud seminaria Burgi et Barcinone. Martyr occubuit die XVI mensis Augusti anno MCMXXXVI.

9. Iosephus Piquer Arnáu, anno MDCCCLXXXI *Ondae* (Provinciae Castellonensis) natus, sacerdos anno MCMIV ordinatus, ingressus est Sodalitatem Sacerdotum Operariorum anno MCMV. Opus fecit in seminariis Valentiae, in urbe Giennensi et Dertosae. Necatus est die XI mensis Septembris anno MCMXXXVI.

10. Iosephus Pia Arasa, natus *Sanctae Barbarae* (Valentiae) anno MDCCCLXXXVIII, ordinatus est sacerdos anno MCMXIII et Sodalitatem Sacerdotum Operariorum ingressus est. Quattuor annos adlaboravit in Mexico et in Hispania, et Dertosae fuit auxiliaris administrationis generalis Societatis.

Deinde operam dedit apud seminaria Batiae, Plasentiae, Burgi et Dertosae. Martyr factus est ad diem XI mensis Septembris anno MCMXXXVI.

11. Iosephus Prats Sanjuán, natus anno MDCCCLXXIV in *Catí* (Provinciae Castellonensis), sacerdos ordinatus est anno MDCCCXCVII et eodem anno ingressus est Sodalitatem Sacerdotum Operariorum. Operam contulit in seminaria Asturicae Augustae, Caesaraugustae et Barcinone. Director fuit collegiorum Sancti Ioseph Conchae et Murciae atque Rector fuit septendecim annos seminarii Batiae. Postea laboravit apud seminarium Dertosae. Martyr est necatus die I mensis Septembris anno MCMXXXVI.

12. Sebastianus Segarra Barberá, natus in *Fatarella* (Tarracone) anno MDCCCXCIV, ingressus est Sodalitatem Sacerdotum Operariorum anno MCMXVIII, anno MCMXIX consecratus est sacerdos. Variis in collegiis et seminariis operatus est Belchiti, Tarracone, Murciae, Auraiolae, Valentiae et Dertosae. Martyr factus est noctu inter dies IV et V mensis Octobris anno MCMXXXVI.

13. Iosephus Maria Tarín Curto, anno MDCCCXCII *Sanctae Barbarae* (Tarracone) natus, anno MCMXVII sacerdos ordinatus, eodem anno ingressus est Sodalitatem Sacerdotum Operariorum. Operatus est in collegiis et seminariis Belchiti, Burgi, Legione, Asturicae Augustae, Toleti et Caesaraugustae. Martyr mortuus est die XXIX mensis Octobris anno MCMXXXVI.

14. Ioannes Vallés Anguera, anno MDCCCLXXII in *Darmós* (Tarracone) natus, ingressus est Sodalitatem Sacerdotum Operariorum anno MDCCCXCVII et anno MDCCCXCVIII ordinatus est sacerdos. Operam dedit apud collegia et seminaria Murciae et Burgi et sex annos Cornavacae (in Mexico) atque, Hispaniam reversus, adlaboravit Murciae, Glennii, Barcinone, Segoviae, Tarracone, Belchiti, Hispali atque Dertosae. Martyrium die IX mensis Augusti anno MCMXXXVI subivit.

15. Michaël Amaro Rodríguez, natus anno MDCCCLXXXIII in *El Romeral* (Toleti), ingressus est Sodalitatem Sacerdotum Operariorum anno MCMV, ordinatus est presbyter anno MCMVI. Operatus est in collegiis et seminariis Conchae et Toleti undeviginti per annos, et deinde Valentiae et Legione. Mortuus est martyr Legione die altero mensis Augusti anno MDMXXXVI.

Hi omnes Servi Dei mortui sunt tempore persecutionis contra Ecclesiam Catholicam in Hispania dum bellum civile gerebatur. Enimvero milites cruciaverunt et contempserunt eos ut christianam religionem et fidem derelinquerent. Hoc modo autem illi maiorem et superiorem confessionem fidei et amoris reapse adepti sunt erga Christum et Ecclesiam.

Fama horum martyrii sic vigebat inter Populum Dei ut duo Processus incepti essent, alius Dertosae, a die II mensis Iulii anno MCMLVIII ad diem I mensis Iulii anno MCMLIX actus, alius Toleti, a die XIII mensis Ianuarii anno MCMLVIII ad diem I mensis Martii anno MCMLXIX actus. In Congressu Peculiari die III mensis Februarii anno MMX habito, Consultores Theologi votum positivum emiserunt de martyrio, quo in voto consenserunt Patres Cardinales et Episcopi in Sessione Ordinaria die XV mensis Ianuarii, anno MMXIII habita, mortem eorum verum martyrium iudicantes. Ideo Nos die XXVII mensis Martii anno MMXIII iussimus ut Congregatio de Causis Sanctorum decretum super martyrio adscriberet et statuimus ut beatificationis ritus die XIII mensis Octobris anno MMXIII in urbe Tarraconensi Hispaniae celebraretur.

Hodie igitur, Tarracone in Hispania, de mandato Nostro, Venerabilis Frater Noster Angelus S.R.E. Cardinalis Amato, Praefectus Congregationis de Causis Sanctorum, textum Litterarum Apostolicarum legit, quibus Nos Servos Dei Ioachimum Jovaní Marín et XIV Socios in Beatorum numerum adscribimus:

Nos vota Fratrum Nostrorum Iesu García Burillo, Episcopi Abulensis, Alfonsi Milián Sorribas, Episcopi Barbastrensis-Montisonensis, Aloisii S.R.E. Cardinalis Martínez Sistach, Archiepiscopi Barcinonensis, Marii Iceta Gavicagogeascoa, Episcopi Flaviobrigensis, Iosephi Emmanuelis Lorca Planes, Episcopi Carthaginensis in Hispania, Antonii Angeli Algora Hernando, Episcopi Civitatis Regalensis, Demetrii Fernández González, Episcopi Cordubensis, Iosephi Mariae Yanguas Sanz, Episcopi Conchensis, Raimundi del Hoyo López, Episcopi Giennensis, Ioannis Piris Frígola, Episcopi Illerdensis, Antonii Mariae S.R.E. Cardinalis Rouco Varela, Archiepiscopi Matritensis, Iesu Stephani Catalá Ibáñez, Episcopi Malacitani, Salvatoris Giménez Valls, Episcopi Minoricensis, Attilani Rodríguez Martínez, Episcopi Seguntini-Guadalaiarensis, Iacobi Pujol Balcells, Archiepiscopi Tarraconensis, Iosephi Angeli Saiz Meneses, Episcopi Terrassensis, Caroli Emmanuelis Escribano Subías, Episcopi Terulensis et Albarracinensis, Braulionis Rodríguez Plaza, Archiepiscopi Toletani, Henrici Benavent Vidal, Episcopi Dertosensis, Caroli Osoro Sierra, Archiepiscopi Valentini, necnon plurimorum aliorum Fratrum in Episcopatu multorumque Christifidelium explentes, de Congregationis de Causis Sanctorum consulto, auctoritate Nostra Apostolica facultatem facimus ut Servi Dei:

– Iosephus Maximus Moro Briz et IV Socii, presbyteri dioecesani;

– Maurus Palazuelos Maruri et XVII Socii, ex Ordine Sancti Benedicti;

– Iacobus Puig Mirosa et XVIII Socii, e Congregatione Filiorum Sacrae Familiae Iesu, Mariae et Ioseph, necnon Sebastianus Llorens Telarroja, laicus;

– Maria a Monte Serrato (in saeculo: Iosepha Maria Columnaris García Solanas) et VIII Sociae, religiosae professae Instituti Minimarum Discalceatarum Sancti Francisci de Paula, necnon Lucretia García Solanas, laica et vidua;

– Mauritius (in saeculo: Alexander) Íñiguez de Heredia Alzóla et XXIII Socii, religiosi professi ex Ordine Hospitalario Sancti Ioannis de Deo;

– Iosephus Guardiel Pujol, presbyter dioecesanus;

– Raimundus Ioachimus Castaño González et Iosephus Maria González Solís, presbyteri professi ex Ordine Fratrum Praedicatorum;

– Antonius Faúndez López, presbyter, et unus Socius, professi ex Ordine Fratrum Minorum, necnon duo presbyteri dioecesani;

– Hermenegildus ab Assumptione B.M.V. (in saeculo: Hermenegildus Iza y Aregita) et V Socii, ex Ordine Sanctissimae Trinitatis;

– Carmelus Maria Moyano Linares et IX Socii, presbyteri professi ex Ordine Carmelitarum;

– Iosephus Xavier Gorosterratzu et V Socii, e Congregatione Sanctissimi Redemptoris;

– Emmanuel Basulto Jiménez, Episcopus Giennensis, necnon III presbyteri dioecesani, unus seminarii alumnus et unus laicus;

– Victoria a Iesu (in saeculo: Francisca Agnes Maria ab Antiqua) Valverde González, religiosa Pii Instituti Calasanctiani Filiarum a Divina Pastora;

– Salvius Huix Miralpeix, Episcopus Illerdensis;

– Iosephus Nadal i Guiu et Iosephus Jordán Blecua, presbyteri dioecesani;

– Ioannes a Iesu (in saeculo: Vilaregut Farré) et III Socii, ex Ordine Fratrum Discalceatorum Beatae Mariae Virginis de Monte Carmelo, necnon Paulus Segalá Solé, presbyter dioecesanus;

– Marianus Alcalá Pérez et XVIII Socii, ex Ordine Beatae Mariae Virginis de Mercede Redemptionis Captivorum;

– Chrysanthus (in saeculo: Casimirus González García), Aquilinus, Cyprianus Iosephus et LXIII Socii, ex Instituto Fratrum Maristarum a

Scholis, necnon Raimundus Aemilianus Hortelano Gómez et Iulianus Aguilar Martín, laici;

– Emmanuel a Sacra Familia (in saeculo: Emmanuel Sanz Domínguez), presbyter professus et reformator Ordinis Sancti Hieronymi;

– Andreas a Palazuelo (in saeculo: Michael Franciscus González González) et XXXI Socii, ex Ordine Fratrum Minorum Capuccinorum;

– Theophilus Fernández de Legaria Goñi et IV Socii, presbyteri professi e Congregatione Sacrorum Cordium Iesu et Mariae necnon adorationis perpetuae Ss. Sacramenti altaris;

– Albertus Maria Marco Alemán et VIII Socii, ex Ordine Carmelitarum ab Antiqua Observantia, necnon Augustinus Maria García Tribaldos et XV Socii, ex Instituto Fratrum Scholarum Christianarum;

– Orentius Aloisius (in saeculo: Antonius Solá Garriga) et XVIII Socii, ex Instituto Fratrum Scholarum Christianarum, necnon Antonius Mateo Salamero, presbyter dioecesanus, et Iosephus Gorostazu Labayen, laicus;

– Melchiora ab Adoratione Cortés Bueno et XIV Sociae, e Societate Filiarum a Caritate Sancti Vincentii de Paul;

– Aurelia (in saeculo: Clementina) Arambarri Fuente et III Sociae, religiosae professae Congregationis Servarum Mariae Ministrantium Infirmis;

– Maria Assumpta (in saeculo: Iuliana González Trujillano) et II Sociae, religiosae professae Congregationis Missionariarum Franciscalium a Matre Divini Pastoris;

– Ioannes Huguet Cardona, presbyter dioecesanus;

– Iosephus Maria Ruiz Cano, Iesus Hannibal Gómez Gómez, Thomas Cordero Cordero et XIII Socii, e Congregatione Missionariorum Filiorum Immaculati Cordis B.M.V.;

– Emmanuel Borrás i Ferré, Episcopus Auxiliaris Tarraconensis, Agapitus Modestus (in saeculo: Modestus Pamplona Falguera), ex Instituto Fratrum Scholarum Christianarum, et CXLV Socii, presbyteri et Seminarii alumni dioecesani, necnon religiosi ex Instituto Fratrum Scholarum Christianarum, ex Ordine Fratrum Discalceatorum Beatae Mariae Virginis de Monte Carmelo, ex Ordine Sancti Benedicti, ex Ordine Fratrum Minorum Capuccinorum, e Congregatione Missionariorum Filiorum Immaculati Cordis B.M.V., e Tertio Ordine Carmelitarum a Magisterio;

– Fortunatus Velasco Tobar et XIII Socii, e Congregatione Missionis;

– Ioachimus Jovaní Marín et XIV Socii, e Sodalitate Sacerdotum Operariorum Dioecesanorum Cordis Iesu;

– Richardus Gil Barcelón, presbyter professus e Congregatione Parvi Operis a Divina Providentia, necnon Antonius Arrué Peiró, laicus;

– Iosepha Martínez Pérez et XI Sociae, e Congregatione Filiarum a Caritate, necnon Dolores Broseta Bonet, laica;

qui in Hispania vicesimo saeculo sanguinem suum effuderunt ad testimonium perhibendum Domino Iesu, Beatorum nomine in posterum appellentur, eorumque festum die sexta Novembris in locis et modis iure statutis quotannis celebrari possit. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Quae vero per has Litteras decrevimus et nunc et in posterum firma esse volumus, rebus quibuslibet contrariis non obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub anulo Piscatoris, die XIII mensis Octobris, anno MMXIII, Pontificatus Nostri primo.

De mandato Summi Pontificis
loco Secretarii Status

✠ PETRUS PAROLIN
Archiepiscopus tit. Aquipendiensis

Loco ✠ Plumbi
In Secret. Status tab., n. 48.073

IV

Venerabili Servo Dei Francisco Zirano Beatorum honores decernuntur.

FRANCISCUS PP.

Ad perpetuam rei memoriam. — «Christianus ac religiosus sancti Francisci patris mei sum, et sic mori cupio; atque Deum supplico ut vos illuminet quo Eum citius agnoscere valeatis».

His verbis Antiochus Strada, sacerdos Calaritanus atque vitae patris Francisci Zirano primus scriptor, refert de fidei confessione, quam Venerabilis Servus Dei usque ad mortem Christo praestitit Icosii, nunc Algeri, die XXV mensis Ianuarii anno MDCIII cum a carnifice impelleretur ut, si vitam vellet servare, Macometanus fieret. Hic fuit exitus vitae, quam sub signo fraternae caritatis peregerat, cum antea in conventu Saccerensi tamquam absconditus vixisset, inde ab anno MDXC operam dedit ut liberaret Franciscum Serra, sobrinum sodalemque, aliosque christianos, quos Macometi sectatores in servitute detinebant.

Servus Dei Franciscus Zirano ex humili agricolarum familia anno MDLXIV Sacceri, quae hodie vulgo *Sassari* appellatur, natus est. Annum agens decimum septimum professionem religiosam in Ordine Fratrum Minorum Conventualium sua in urbe nuncupavit. Anno MDLXXXVI presbyter ordinatus, fraterna caritate eminuit. Anno MDXC sobrinus eius nomine Franciscus Serra, ipse quoque franciscalis necnon diaconus, a praedonibus Icositanis servus fieret. Quem cum primum parentes, qui eum quodam Mauri generis servo tunc Sacceri retento permutare voluissent, dein Patres Mercedarii frustra liberare essent conati, tum demum Servus Dei, a Clemente VIII Summo Pontifice emendicare permissus quantum stipis ad servorum redemptionem sufficeret, adhuc obtinuit ut Africam ipse peteret ad sobrinum aliosque christianos redimendos. Licentia igitur colligendae stipis a Papa die XIX mensis Martii anno MDXCIX concessa, ilico apparuit in Servo Dei flagrans quaedam missionalis voluntas: etenim non modo sobrino libertatem restituit, e plurimis erepto vexationibus quas «barbari infideles religiosis viris» infligere consueverant (sicut in vita eius prima anno MDCV conscripta legitur), sed etiam «sollicite eiusdem libertatem flagitavit ne in ullum fidei incurreret

periculum ». Stipis igitur collatione non sine labore redimendis servis feliciter expedita, pater Franciscus Zirano die XXVIII mensis Iulii anno MDCII in Africam pervenit et iam tunc multos servos redemisset, nisi fortuna obstitisset adversa. Nam Hispanica navis perduxit eum ad portum quendam regni Cuci, cuius rex Sid Amar paulo ante cum Philippo III Hispaniae principe foedus fecerat ad Icosium expugnandum: quaerebat enim alter unde grave tributum Turcis solveret, alter vero praedones Icositanos terra marique christianos populantes profligare semel cupiebat. Itaque Servus Dei, quamquam unum post mensem ex quo Icosium tandem pervenisset multimodis contenderet, sobrinum tamen redimere non potuit, propterea quod illius urbis rectores praeter consuetudinem servos liberare recusaverant. Nihilominus die XXVII mensis Augusti Servus Dei ex Icosii finibus quattuor servos christianos in libertatem vindicatos in regnum Cuci duxit. A mense Septembri usque ad finem mensis Decembris anni MDCII, bello denique exarso, cum rex Sid Amar christianos vexare desivisset, minime prohibitus est quominus et christianis et apostatis in illo regno commorantibus libere praedicaret. Quo bello cum invitus illigatus esset, missus est ad Hispaniae regem, ut victoriam nuntiaret ab eodem Sid Amar consecutam. Die I mensis Ianuarii anno MDCIII, dum Servus Dei navi veheretur, a Mauris comitantibus deceptus est ac militibus Icositanis proditus. Tum in custodia detentus est apud satrapen Solimanum, qui, quamvis Christiana utpote Catanensis esset olim religione nutritus, fidem priscam abnegaverat. Is pro illius libertate summam poposcit ingentem MMM ducatorum auri, pretio XVII servorum parem. At milites qui dicuntur ianitiarii, quorum sententia plurimum in summo Icosii consilio valebat, emissarium eum reputantes quippe qui quattuor servos ex urbe illa surripuisset, die XXV mensis Ianuarii anno MDCIII eum capite damnaverunt. Iamque viginti dies intercesserant ex quo in vincula erat coniectus, cum a sobrino fratre Francisco Serra sibi nuntiatum est capitis sententia periclitari; tum Servus Dei: « Placeat Deo – exclamavit – ut haec propterea fiant, quod christianus invenior! ». Qui cum die XXIV mensis Ianuarii de supplicio insequenti die eventuro certior factus esset, ita oravit: « Placeat Deo ut per mortem meam fidei desertores agnoscant quantum mali fecerint Deum denegando ». Qui, cum pronuntiata esset sententia, ut vivus decoriaretur ac pellis eius stramentis inclusis rursus consueretur eademque prope portam urbis multo transitu frequentissimam publice exponeretur, tranquillo animo exsultavit his verbis ex liturgia sumptis: « Gratias agamus Deo nostro,

quoniam me, indignum servum suum, elegit». Tunc summi consilii legati polliciti sunt se vitae parsuros, dummodo Macometanam amplecteretur religionem. Quod cum firmiter recusavisset, per publicam viam ductus est ad supplicium, consaepta undique turba et plagis, alapis ac sputis vexante. Dum Servus Dei orans procedit, hortantibus iterum inimicis, fidem tamen christianam deserere noluit, sed eam esse veram salutis viam declaravit seque in qua natus, in eadem moriturum. Tractus igitur ad locum supplicii et ita revinctus ut formam crucis ipse adumbraret, carnificibus postremum impellentibus ut, si quid vitam aestimaret, Macometanus fieret, respondit: «Christianus ac religiosus sancti Francisci patris mei sum, et sic mori cupio; atque Deum supplico ut vos illuminet quo Eum citius agnoscere valeatis». Qui cum perseverantius oraret invocans nomina Iesu, Beatae Mariae Virginis et sancti Pauli, cuius illo die Ecclesia recolebat conversionem, extremo tandem frustrilo pellis abscisso, exclamans ut Iesus in cruce: «In manus tuas, Pater...», animam efflavit.

Extemplo martyr habitus est a servis christianis, qui ossa eius et pellis frustrila uti reliquias collegerunt et in terras christianas reduxerunt. Fama eius martyrii statim ubique christianorum per orbem diffusa est. Anno MDCCXXXI Ordo Fratrum Minorum Conventualium causam beatificationis inchoavit. Quae, cum olim intermissa esset, instaurari coepta est tantum anno MCMLXXXIV. Congregatio de Causis Sanctorum per decretum die III mensis Iunii anno MCMXCII datum agnovit iuridicam validitatem dioecesanae Inquisitionis, in urbe Sacceri annis MCMXC-MCMXCI expletae. Consultores historici die IV mensis Martii anno MMIII in Congressu adunati iudicium propitium de documentis ad martyrium pertinentibus dederunt. Consultores theologi in Congressu peculiari die XVI mensis Maii anno MMXIII omnes de martyrio consenserunt, pariterque Patres Cardinales et Episcopi, in Sessione Ordinaria coadunati die IV mensis Februarii anno MMXIV. Nos Ipsi exinde die VII mensis Februarii eiusdem anni facultatem fecimus Congregationi de Causis Sanctorum ut hac de re Decretum ederet atque decrevimus ut beatificationis ritus die XII mensis Octobris eiusdem anni Sacceri perficeretur.

Hodie igitur Sacceri de mandato Nostro Venerabilis Frater Noster Angelus S.R.E. Cardinalis Amato, S.D.B., Praefectus Congregationis de Causis Sanctorum, textum Litterarum Apostolicarum legit, quibus Nos Venerabilem Servum Dei Franciscum Zirano, sodalem Ordinis Fratrum Minorum Conventualium, presbyterum et martyrem, in Beatorum numerum adscribimus:

Nos, vota Fratris Nostri Pauli Marii Virgilii Atzei, O.F.M. Conv., Archiepiscopi Metropolitae Turritani, necnon plurimorum aliorum Fratrum in Episcopatu multorumque christifidelium explentes, de Congregationis de Causis Sanctorum consulto, auctoritate Nostra Apostolica facultatem facimus ut Venerabilis Servus Dei Franciscus Zirano, ex Ordine Fratrum Minorum Conventualium, sacerdos et martyr, qui ad Christi exemplum pro fratrum amore vitam tradere non dubitavit, Beati nomine in posterum appelletur, eiusque festum die quinta et vicesima mensis Ianuarii in locis et modis iure statutis quotannis celebrari possit. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.

Quod autem decrevimus, volumus et nunc et in posterum tempus vim habere, contrariis rebus quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub anulo Piscatoris, die duodecimo mensis Octobris, anno MMXIV, Pontificatus Nostri secundo.

De mandato Summi Pontificis

PETRUS Card. PAROLIN
Secretarius Status

Loco ✠ Plumbi

In Secret. Status tab., n. 40.156

HOMILIAE

I

Occasione Dominicae in Palmis de passione Domini.*

«*Benedetto colui che viene nel nome del Signore*»,[1] gridava festante la folla di Gerusalemme accogliendo Gesù. Abbiamo fatto nostro quell'entusiasmo: agitando le palme e i rami di ulivo abbiamo espresso la lode e la gioia, il desiderio di ricevere Gesù che viene a noi. Sì, come è entrato a Gerusalemme, Egli desidera entrare nelle nostre città e nelle nostre vite. Come fece nel Vangelo, cavalcando un asino, viene a noi umilmente, ma viene «nel nome del Signore»: con la potenza del suo amore divino perdona i nostri peccati e ci riconcilia col Padre e con noi stessi.

Gesù è contento della manifestazione popolare di affetto della gente, e quando i farisei lo invitano a far tacere i bambini e gli altri che lo acclamano risponde: «Se questi taceranno, grideranno le pietre».[2] Niente poté fermare l'entusiasmo per l'ingresso di Gesù; niente ci impedisca di trovare in Lui la fonte della nostra gioia, la gioia vera, che rimane e dà la pace; perché solo Gesù ci salva dai lacci del peccato, della morte, della paura e della tristezza.

Ma la Liturgia di oggi ci insegna che il Signore non ci ha salvati con un ingresso trionfale o mediante potenti miracoli. L'apostolo Paolo, nella seconda Lettura, sintetizza con due verbi il percorso della redenzione: «svuotò» e «umiliò» se stesso.[3] Questi due verbi ci dicono fino a quale estremo è giunto l'amore di Dio per noi. Gesù *svuotò se stesso*: rinunciò alla gloria di Figlio di Dio e divenne Figlio dell'uomo, per essere in tutto solidale con noi peccatori, Lui che è senza peccato. Non solo: ha vissuto tra noi in una «condizione di servo»:[4] non di re, né di principe, ma di servo. Quindi *si è umiliato*, e l'abisso della sua umiliazione, che la Settimana Santa ci mostra, sembra non avere fondo.

* Die 20 Martii 2016.

[1] Cfr *Lc* 19, 38.

[2] *Lc* 19, 40.

[3] *Fil* 2, 7-8.

[4] v. 7.

Il primo gesto di questo amore «sino alla fine»[5] è la lavanda dei piedi. «Il Signore e il Maestro»[6] si abbassa fino ai piedi dei discepoli, come solo i servi facevano. Ci ha mostrato con l'esempio che noi abbiamo bisogno di essere raggiunti dal suo amore, che si china su di noi; non possiamo farne a meno, non possiamo amare senza farci prima amare da Lui, senza sperimentare la sua sorprendente tenerezza e senza accettare che l'amore vero consiste nel servizio concreto.

Ma questo è solo l'inizio. L'umiliazione che Gesù subisce si fa estrema nella Passione: viene venduto per trenta denari e tradito con un bacio da un discepolo che aveva scelto e chiamato amico. Quasi tutti gli altri fuggono e lo abbandonano; Pietro lo rinnega tre volte nel cortile del tempio. Umiliato nell'animo con scherni, insulti e sputi, patisce nel corpo violenze atroci: le percosse, i flagelli e la corona di spine rendono il suo aspetto irriconoscibile. Subisce anche l'infamia e la condanna iniqua delle autorità, religiose e politiche: è *fatto peccato* e *riconosciuto ingiusto*. Pilato, poi, lo invia da Erode e questi lo rimanda dal governatore romano: mentre gli viene negata ogni giustizia, Gesù prova sulla sua pelle anche l'indifferenza, perché nessuno vuole assumersi la responsabilità del suo destino. E penso a tanta gente, a tanti emarginati, a tanti profughi, a tanti rifugiati, a coloro dei quali molti non vogliono assumersi la responsabilità del loro destino. La folla, che poco prima lo aveva acclamato, trasforma le lodi in un grido di accusa, preferendo persino che al suo posto venga liberato un omicida. Giunge così alla morte di croce, quella più dolorosa e infamante, riservata ai traditori, agli schiavi, e ai peggiori criminali. La solitudine, la diffamazione e il dolore non sono ancora il culmine della sua spogliazione. Per essere in tutto solidale con noi, sulla croce sperimenta anche il misterioso abbandono del Padre. Nell'abbandono, però, prega e si affida: «Padre, nelle tue mani consegno il mio spirito».[7] Appeso al patibolo, oltre alla derisione, affronta l'ultima tentazione: la provocazione a scendere dalla croce, a vincere il male con la forza e a mostrare il volto di un dio potente e invincibile. Gesù invece, proprio qui, all'apice dell'annientamento, rivela il volto vero di Dio, che *è* misericordia. Perdona i suoi crocifissori, apre le porte del paradiso al ladrone pentito e tocca il cuore del centurione. Se è abissale il mistero del male, infinita è la realtà dell'Amore che lo ha attraversato, giungendo fino

[5] *Gv* 13, 1.
[6] *Gv* 13, 14.
[7] *Lc* 23, 46.

al sepolcro e agli inferi, assumendo tutto il nostro dolore per redimerlo, portando luce nelle tenebre, vita nella morte, amore nell'odio.

Può sembrarci tanto distante il modo di agire di Dio, che si è annientato per noi, mentre a noi pare difficile persino dimenticarci un poco di noi. Egli viene a salvarci; siamo chiamati a scegliere la sua via: la via del servizio, del dono, della dimenticanza di sé. Possiamo incamminarci su questa via soffermandoci in questi giorni a guardare il Crocifisso, è la «cattedra di Dio». Vi invito in questa settimana a guardare spesso questa «cattedra di Dio», per imparare l'amore umile, che salva e dà la vita, per rinunciare all'egoismo, alla ricerca del potere e della fama. Con la sua umiliazione, Gesù ci invita a camminare sulla sua strada. Rivolgiamo lo sguardo a Lui, chiediamo la grazia di capire almeno qualcosa di questo mistero del suo annientamento per noi; e così, in silenzio, contempliamo il mistero di questa Settimana.

II

Occasione celebrationis Missae Chrismatis apud Basilicam Petrianam.*

Ascoltando dalle labbra di Gesù, dopo la lettura del passo di Isaia, le parole «Oggi si è compiuta questa Scrittura che voi avete ascoltato»,[1] nella sinagoga di Nazareth avrebbe ben potuto scoppiare un applauso. E poi avrebbero potuto piangere dolcemente, con intima gioia, come piangeva il popolo quando Neemia e il sacerdote Esdra leggevano il libro della Legge che avevano rinvenuto ricostruendo le mura. Ma i Vangeli ci dicono che sorsero sentimenti opposti nei compaesani di Gesù: lo allontanarono e gli chiusero il cuore. All'inizio «tutti gli davano testimonianza ed erano meravigliati delle parole di grazia che uscivano dalla sua bocca»;[2] ma dopo, una domanda insidiosa si fece largo: «Non è costui il figlio di Giuseppe, il falegname?». E infine: «Si riempirono di sdegno».[3] Volevano buttarlo giù dalla rupe... Si adempiva così quello che il vecchio Simeone aveva profetizzato alla Madonna: sarà «segno di contraddizione».[4] Gesù, con le sue parole e i suoi gesti, fa in modo che si riveli quello che ogni uomo e donna porta nel cuore.

* Die 24 Martii 2016.
[1] *Lc* 4, 21.
[2] *Lc* 4, 22.
[3] *Lc* 4, 28.
[4] *Lc* 2, 34.

E lì dove il Signore annuncia il vangelo della Misericordia incondizionata del Padre nei confronti dei più poveri, dei più lontani e oppressi, proprio lì siamo chiamati a scegliere, a «combattere la buona battaglia della fede».[5] La lotta del Signore non è contro gli uomini ma contro il demonio,[6] nemico dell'umanità. Però il Signore «passa in mezzo» a coloro che cercano di fermarlo «e prosegue il suo cammino».[7] Gesù non combatte per consolidare uno spazio di potere. Se rompe recinti e mette in discussione sicurezze è per aprire una breccia al torrente della Misericordia che, con il Padre e lo Spirito, desidera riversare sulla terra. Una Misericordia che procede di bene in meglio: annuncia e porta qualcosa di nuovo: risana, libera e proclama l'anno di grazia del Signore.

La Misericordia del nostro Dio è infinita e ineffabile, ed esprimiamo il dinamismo di questo mistero come una Misericordia «sempre più grande», una Misericordia in cammino, una Misericordia che ogni giorno cerca il modo di fare un passo avanti, un piccolo passo in là, avanzando sulla terra di nessuno, dove regnavano l'indifferenza e la violenza.

Questa è stata la dinamica del buon Samaritano, che «praticò la misericordia»:[8] si commosse, si avvicinò all'uomo tramortito, bendò le sue ferite, lo portò alla locanda, si fermò quella notte e promise di tornare a pagare ciò che si sarebbe speso in più. Questa è la dinamica della Misericordia, che lega un piccolo gesto con un altro, e senza offendere nessuna fragilità, si estende un po' di più nell'aiuto e nell'amore. Ciascuno di noi, guardando la propria vita con lo sguardo buono di Dio, può fare un esercizio con la memoria e scoprire come il Signore ha usato misericordia con noi, come è stato molto più misericordioso di quanto credevamo, e così incoraggiarci a chiedergli che faccia un piccolo passo in più, che si mostri molto più misericordioso in futuro. «Mostraci, Signore, la tua misericordia».[9] Questo modo paradossale di pregare un Dio sempre più misericordioso aiuta a rompere quegli schemi ristretti nei quali tante volte incaselliamo la sovrabbondanza del suo Cuore. Ci fa bene uscire dai nostri recinti, perché è proprio del Cuore di Dio traboccare di misericordia, straripare, spargendo la sua tenerezza, in modo tale che sempre ne avanzi, poiché il Signore preferisce che

[5] 1 *Tm* 6, 12.
[6] Cfr *Ef* 6, 12.
[7] Cfr *Lc* 4, 30.
[8] Cfr *Lc* 10, 37.
[9] *Sal* 85, 8.

si perda qualcosa piuttosto che manchi una goccia, preferisce che tanti semi se li mangino gli uccelli piuttosto che alla semina manchi un solo seme, dal momento che tutti hanno la capacità di portare frutto abbondante, il 30, il 60, e fino al cento per uno.

Come sacerdoti, siamo testimoni e ministri della Misericordia sempre più grande del nostro Padre; abbiamo il dolce e confortante compito di incarnarla, come fece Gesù, che «passò beneficando e risanando»,[10] in mille modi, perché giunga a tutti. Noi possiamo contribuire ad inculturarla, affinché ogni persona la riceva nella propria personale *esperienza* di vita e così la possa comprendere e praticare – creativamente – nel modo di essere proprio del suo popolo e della sua famiglia.

Oggi, in questo Giovedì Santo dell'Anno Giubilare della Misericordia, vorrei parlare di due *ambiti* nei quali il Signore eccede nella sua Misericordia. Dal momento che è Lui che ci dà l'esempio, non dobbiamo aver paura di eccedere anche noi: un ambito è quello dell'incontro; l'altro è quello del suo perdono che ci fa vergognare e ci dà dignità.

Il primo ambito nel quale vediamo che *Dio eccede* in una Misericordia sempre più grande, è quello dell'*incontro*. Egli si dà totalmente e in modo tale che, in ogni incontro, passa direttamente a celebrare una festa. Nella parabola del Padre Misericordioso rimaniamo sbalorditi di fronte a quell'uomo che corre, commosso, a gettarsi al collo di suo figlio; vedendo come lo abbraccia e lo bacia e si preoccupa di mettergli l'anello che lo fa sentire uguale, e i sandali propri di chi è figlio e non dipendente; e poi come mette tutti in movimento e ordina di organizzare una festa. Nel contemplare sempre meravigliati questa sovrabbondanza di gioia del Padre, al quale il ritorno del figlio permette di esprimere liberamente il suo amore, senza resistenze né distanze, noi non dobbiamo avere paura di esagerare nel nostro ringraziamento. Il giusto atteggiamento possiamo prenderlo da quel povero lebbroso che, vedendosi risanato, lascia i suoi nove compagni che vanno a compiere ciò che ha ordinato Gesù e torna ad inginocchiarsi ai piedi del Signore, glorificando e rendendo grazie e Dio a gran voce.

La misericordia restaura tutto e restituisce le persone alla loro dignità originaria. Per questo il ringraziamento effusivo è la risposta giusta: bisogna entrare subito alla festa, indossare l'abito, togliersi i rancori del figlio maggiore, rallegrarsi e festeggiare... Perché solo così, partecipando

[10] *At* 10, 38.

pienamente a quel clima di celebrazione, si può poi pensare bene, si può chiedere perdono e vedere più chiaramente come poter riparare il male commesso. Può farci bene domandarci: dopo essermi confessato, festeggio? O passo rapidamente ad un'altra cosa, come quando dopo essere andati dal medico, vediamo che le analisi non sono andate tanto male e le rimettiamo nella busta e passiamo a un'altra cosa. E quando faccio l'elemosina, dò tempo a chi la riceve di esprimere il suo ringraziamento, festeggio il suo sorriso e quelle benedizioni che ci danno i poveri, o proseguo in fretta con le mie cose dopo «aver lasciato cadere la moneta»?

L'altro ambito nel quale vediamo che *Dio eccede* in una Misericordia sempre più grande, è *il perdono stesso*. Non solo perdona debiti incalcolabili, come al servo che lo supplica e poi si dimostrerà meschino con il suo compagno, ma ci fa passare direttamente dalla vergogna più vergognosa alla dignità più alta senza passaggi intermedi. Il Signore lascia che la peccatrice perdonata gli lavi familiarmente i piedi con le sue lacrime. Appena Simon Pietro gli confessa il suo peccato e gli chiede di allontanarsi, Lui lo eleva alla dignità di pescatore di uomini. Noi, invece, tendiamo a separare i due atteggiamenti: quando ci vergogniamo del peccato, ci nascondiamo e andiamo con la testa bassa, come Adamo ed Eva, e quando siamo elevati a qualche dignità cerchiamo di coprire i peccati e ci piace farci vedere, quasi pavoneggiarci.

La nostra risposta al perdono sovrabbondante del Signore dovrebbe consistere nel mantenerci sempre in *quella sana tensione tra una dignitosa vergogna e una dignità che sa vergognarsi:* atteggiamento di chi per se stesso cerca di umiliarsi e abbassarsi, ma è capace di accettare che il Signore lo innalzi per il bene della missione, senza compiacersene. Il modello che il Vangelo consacra, e che può servirci quando ci confessiamo, è quello di Pietro, che si lascia interrogare a lungo sul suo amore e, nello stesso tempo, rinnova la sua accettazione del ministero di pascere le pecore che il Signore gli affida.

Per entrare più in profondità in questa «dignità che sa vergognarsi», che ci salva dal crederci di più o di meno di quello che siamo per grazia, ci può aiutare vedere come nel passo di Isaia che il Signore legge oggi nella sua sinagoga di Nazareth, il Profeta prosegue dicendo: «Voi sarete chiamati sacerdoti del Signore, ministri del nostro Dio».[11] È il popolo povero, affamato, prigioniero di guerra, senza futuro, residuale e scartato, che il Signore trasforma in popolo sacerdotale.

[11] 61, 6.

Come sacerdoti, noi ci identifichiamo con quel popolo scartato, che il Signore salva, e ci ricordiamo che ci sono moltitudini innumerevoli di persone povere, ignoranti, prigioniere, che si trovano in quella situazione perché altri li opprimono. Ma ricordiamo anche che ognuno di noi sa in quale misura tante volte siamo ciechi, privi della bella luce della fede, non perché non abbiamo a portata di mano il Vangelo, ma per un eccesso di teologie complicate. Sentiamo che la nostra anima se ne va assetata di spiritualità, ma non per mancanza di Acqua Viva – che beviamo solo a sorsi –, ma per un eccesso di spiritualità «frizzanti», di spiritualità «*light*». Ci sentiamo anche prigionieri, non circondati, come tanti popoli, da invalicabili mura di pietra o da recinzioni di acciaio, ma da una mondanità virtuale che si apre e si chiude con un semplice *click*. Siamo oppressi, ma non da minacce e spintoni, come tanta povera gente, ma dal fascino di mille proposte di consumo che non possiamo scrollarci di dosso per camminare, liberi, sui sentieri che ci conducono all'amore dei nostri fratelli, al gregge del Signore, alle pecorelle che attendono la voce dei loro pastori.

E Gesù viene a riscattarci, a farci uscire, per trasformarci da poveri e ciechi, da prigionieri e oppressi in ministri di misericordia e consolazione. E ci dice, con le parole del profeta Ezechiele al popolo che si era prostituito e aveva tradito gravemente il suo Signore: «Io mi ricorderò dell'alleanza conclusa con te al tempo della tua giovinezza [...] Allora ricorderai la tua condotta e ne sarai confusa, quando riceverai le tue sorelle maggiori insieme a quelle più piccole, che io darò a te per figlie, ma non in forza della tua alleanza. Io stabilirò la mia alleanza con te e tu saprai che io sono il Signore, perché te ne ricordi e ti vergogni e, nella tua confusione, tu non apra più bocca, quando ti avrò perdonato quello che hai fatto – oracolo del Signore Dio».[12]

In questo Anno Giubilare celebriamo, con tutta la gratitudine di cui è capace il nostro cuore, il nostro Padre, e lo preghiamo che «si ricordi sempre della sua Misericordia»; accogliamo, con dignità che sa vergognarsi, la Misericordia nella carne ferita del nostro Signore Gesù Cristo, e gli chiediamo che ci lavi da ogni peccato e ci liberi da ogni male; e con la grazia dello Spirito Santo ci impegniamo a comunicare la Misericordia di Dio a tutti gli uomini, praticando le opere che lo Spirito suscita in ciascuno per il bene comune di tutto il popolo fedele di Dio.

[12] *Ez* 16, 60-63.

III

Occasione celebrationis Missae «in Cena Domini» apud Sedem acceptionis asylum expetentibus in vico *Castelnuovo di Porto*.*

I gesti parlano più delle immagini e delle parole. I gesti. Ci sono, in questa Parola di Dio che abbiamo letto, due gesti: Gesù che serve, che lava i piedi. Lui, che era il capo, lava i piedi agli altri, ai suoi, ai più piccoli. Il secondo gesto: Giuda che va dai nemici di Gesù, da quelli che non vogliono la pace con Gesù, a prendere il denaro con il quale lo ha tradito, le 30 monete. Due gesti. Anche oggi ci sono due gesti: il primo è quello di questa sera: tutti noi, insieme, musulmani, indù, cattolici, copti, evangelici ma fratelli, figli dello stesso Dio, che vogliamo vivere in pace, integrati. L'altro gesto è quello di tre giorni fa: un gesto di guerra, di distruzione in una città dell'Europa, di gente che non vuole vivere in pace. Ma dietro a quel gesto, come dietro a Giuda, c'erano altri. Dietro a Giuda c'erano quelli che hanno dato il denaro perché Gesù fosse consegnato. Dietro a quel gesto di tre giorni fa in quella capitale europea, ci sono i fabbricanti, i trafficanti di armi che vogliono il sangue, non la pace; che vogliono la guerra, non la fratellanza.

Due gesti uguali: da una parte Gesù lava i piedi, mentre Giuda vende Gesù per denaro; e da una parte voi, noi, tutti insieme, diverse religioni, diverse culture, ma figli dello stesso Padre, fratelli, mentre quei poveretti comprano le armi per distruggere la fratellanza. Oggi, in questo momento, quando io farò lo stesso gesto di Gesù di lavare i piedi a voi dodici, tutti noi stiamo facendo il gesto della fratellanza, e tutti noi diciamo: «Siamo diversi, siamo differenti, abbiamo differenti culture e religioni, ma siamo fratelli e vogliamo vivere in pace». E questo è il gesto che io faccio con voi. Ognuno di noi ha una storia addosso, ognuno di voi ha una storia addosso: tante croci, tanti dolori, ma anche ha un cuore aperto che vuole la fratellanza. Ognuno, nella sua lingua religiosa, preghi il Signore perché questa fratellanza contagi il mondo, perché non ci siano le 30 monete per uccidere il fratello, perché sempre ci sia la fratellanza e la bontà. Così sia.

* Die 24 Martii 2016.

ALLOCUTIONES

I

Ad participantes institutionis cursum Tribunali Rotae Romanae paratum.*

Cari fratelli e sorelle, buongiorno.

Saluto tutti voi che avete partecipato al corso di formazione, promosso dalla Rota Romana, sul nuovo processo matrimoniale e sulla procedura *super rato.* Sono riconoscente a Mons. Pinto per il suo impegno in favore di questi corsi formativi e lo ringrazio per le sue parole.

Durante il recente percorso sinodale sulla famiglia, erano emerse forti aspettative per rendere più agili ed efficaci le procedure per la dichiarazione di nullità matrimoniale. Tanti fedeli, infatti, soffrono per la fine del proprio matrimonio e spesso sono oppressi dal dubbio se esso fosse valido o meno. Si domandano cioè se già ci fosse qualcosa nelle intenzioni o nei fatti ad impedire l'effettivo realizzarsi del sacramento. Ma questi fedeli in molti casi trovavano difficoltà ad accedere alle strutture giuridiche ecclesiali ed avvertivano l'esigenza che le procedure fossero semplificate.

La carità e la misericordia, oltre che la riflessione sull'esperienza, hanno spinto la Chiesa a rendersi ancora più vicina a questi suoi figli, venendo incontro ad un loro legittimo desiderio di giustizia. Il 15 agosto scorso sono stati promulgati i documenti *Mitis Iudex Dominus Iesus* e *Mitis et Misericors Iesus,* che hanno raccolto i frutti del lavoro della commissione speciale istituita il 27 agosto 2014: quasi un anno di lavoro. Tali provvedimenti hanno un obiettivo eminentemente pastorale: mostrare la sollecitudine della Chiesa verso quei fedeli che attendono una rapida verifica sulla loro situazione matrimoniale. In particolare, è stata abolita la doppia sentenza conforme e si è dato vita al cosiddetto processo breve, rimettendo al centro la figura e il ruolo del Vescovo diocesano, o dell'Eparca nel caso delle Chiese orientali, come giudice delle cause. Si è così ulteriormente valorizzato il ruolo del Vescovo o dell'Eparca nella materia matrimoniale; infatti, oltre all'accertamento per via amministrativa – rato e non consumato –, a lui è ora rimessa la responsabilità della via giudiziaria in ordine all'accertamento della validità del vincolo.

* Die 12 Martii 2016.

È importante che la nuova normativa sia recepita e approfondita, nel merito e nello spirito, specialmente dagli operatori dei Tribunali ecclesiastici, per rendere un servizio di giustizia e di carità alle famiglie. Per tanta gente, che ha vissuto un'esperienza matrimoniale infelice, la verifica della validità o meno del matrimonio rappresenta un'importante possibilità; e queste persone vanno aiutate a percorrere il più agevolmente possibile questa strada. Da qui anche il valore del corso che avete frequentato. Vi incoraggio a fare tesoro di quanto avete appreso in questi giorni e ad operare tenendo sempre fisso lo sguardo sulla *salus animarum,* che è la legge suprema della Chiesa.

La Chiesa è madre e vuole mostrare a tutti il volto di Dio fedele al suo amore, misericordioso e sempre capace di ridonare forza e speranza. Ciò che più ci sta a cuore riguardo ai separati che vivono una nuova unione è la loro partecipazione alla comunità ecclesiale. Ma, mentre ci prendiamo cura delle ferite di quanti richiedono l'accertamento della verità sul loro matrimonio fallito, guardiamo con ammirazione a coloro che, anche in condizioni difficili, rimangono fedeli al vincolo sacramentale. Questi testimoni della fedeltà matrimoniale vanno incoraggiati e additati come esempi da imitare. Tante donne e uomini sopportano cose pesanti, grosse per non distruggere la famiglia, per essere fedeli nella salute e nella malattia, nelle difficoltà e nella vita tranquilla: è la fedeltà. E sono bravi!

Vi ringrazio per il vostro impegno in favore della giustizia e vi esorto a viverlo non come un mestiere o peggio come un potere, ma come un servizio alle anime, specialmente quelle più ferite. Il Signore vi benedica e la Madonna vi protegga. Per favore, ricordatevi di pregare per me.

II

Ad participes Conventus vulgo *2016 Harvard World Model United Nations*.*

Cari amici, buongiorno!

Sono lieto di dare il benvenuto a tutti voi in Vaticano, e spero che il vostro soggiorno a Roma, per partecipare al «*2016 Harvard World Model United Nations*», sia stato fruttuoso. Ringrazio il Sig. Joseph Hall, Segretario Gene-

* Die 17 Martii 2016.

rale del vostro incontro, per le sue parole pronunciate anche a vostro nome. Sono particolarmente contento di sapere che voi rappresentate tante nazioni e culture, e perciò riflettete la ricca diversità della nostra famiglia umana.

Come studenti universitari, vi dedicate in modo particolare alla ricerca della verità e della comprensione, alla crescita nella sapienza, non solo a vostro beneficio ma per il bene delle vostre comunità locali e dell'intera società. Spero che questa esperienza vi porti ad apprezzare la necessità e l'importanza di strutture di cooperazione e di solidarietà, che sono state forgiate dalla comunità internazionale nel corso di molti anni. Queste strutture sono particolarmente efficaci quando sono dirette al servizio di quanti nel mondo sono più vulnerabili ed emarginati. Prego affinché le Nazioni Unite, e ciascuno degli Stati Membri, siano sempre disposti a tale servizio e a tale cura.

Tuttavia, il frutto più grande del vostro stare insieme qui a Roma non sta nell'apprendimento circa la diplomazia, i sistemi istituzionali e le organizzazioni, che sono comunque importanti e meritano il vostro studio. Il frutto maggiore è il tempo trascorso insieme, il vostro incontro con persone di ogni parte del mondo, che rappresentano non solo le tante sfide contemporanee, ma soprattutto la ricca varietà di talenti e potenzialità della famiglia umana.

Gli argomenti e le problematiche che avete trattato non sono senza volto. Infatti ognuno di voi può descrivere le speranze e i sogni, le sfide e le sofferenze che caratterizzano la gente del vostro Paese. In questi giorni imparerete molto gli uni dagli altri e vi rammenterete a vicenda che, dietro ogni difficoltà che il mondo affronta, ci sono uomini e donne, giovani e vecchi, persone come voi. Ci sono famiglie e individui che vivono ogni giorno lottando, che cercano di prendersi cura dei loro figli e di provvedere ad essi non solo per il futuro, ma anche per le elementari necessità dell'oggi. Così pure, molti di coloro che sono colpiti dai problemi più gravi del mondo attuale, dalla violenza e dall'intolleranza, sono diventati rifugiati, tragicamente costretti ad abbandonare le loro case, privati della loro terra e della loro libertà.

Questi sono coloro che hanno bisogno del vostro aiuto, che vi chiedono a gran voce di ascoltarli, e che sono più che mai degni di ogni vostro sforzo per la giustizia, la pace e la solidarietà. San Paolo ci dice che dobbiamo gioire con quelli che gioiscono e piangere con quelli che piangono.[1] In definitiva,

[1] Cfr *Rm* 12, 15.

la nostra forza come comunità, a qualsiasi livello di vita e di organizzazione sociale, poggia non tanto sulle nostre conoscenze e abilità personali, quanto sulla compassione che mostriamo gli uni verso gli altri, sulla cura che pratichiamo specialmente per quanti non possono avere cura di se stessi.

Spero anche che la vostra esperienza vi abbia condotti a vedere l'impegno della Chiesa Cattolica nel servire i bisogni dei poveri e dei rifugiati, a sostenere le famiglie e le comunità e a proteggere l'inalienabile dignità e i diritti di ogni membro della famiglia umana. Noi cristiani crediamo che Gesù ci chiama a servire i nostri fratelli e sorelle, a prenderci cura degli altri, a prescindere dalla loro provenienza e dalle circostanze. Tuttavia, questo non è solo un distintivo dei cristiani, ma è una chiamata universale, radicata nella nostra comune umanità, una cosa che abbiamo come persone, che abbiamo dentro come persone umane!

Cari giovani amici, assicuro a voi e alle vostre famiglie le mie preghiere. Dio Onnipotente vi benedica con la felicità che ha promesso a quelli che hanno fame e sete della giustizia e operano per la pace. Grazie!

III

Ad itineris Neocatecumenalis Communitates.*

Cari fratelli e sorelle, buongiorno!

Sono contento di incontrarvi e vi ringrazio, perché siete venuti così numerosi. Un saluto speciale a quelli che stanno per partire! Avete accolto la chiamata ad evangelizzare: benedico il Signore per questo, per il dono del Cammino e per il dono di ciascuno di voi. Vorrei sottolineare tre parole che il Vangelo vi ha appena consegnato, come un mandato per la missione: *unità*, *gloria* e *mondo*.

Unità. Gesù prega il Padre perché i suoi siano «perfetti nell'unità»:[1] vuole che siano tra loro «una sola cosa»,[2] come Lui e il Padre. È la sua ultima richiesta prima della Passione, la più accorata: che ci sia comunione

* Die 18 Martii 2016.
[1] *Gv* 17, 23.
[2] v. 22.

nella Chiesa. La comunione è essenziale. Il nemico di Dio e dell'uomo, il diavolo, non può nulla contro il Vangelo, contro l'umile forza della preghiera e dei Sacramenti, ma può fare molto male alla Chiesa tentando la nostra umanità. Provoca la presunzione, il giudizio sugli altri, le chiusure, le divisioni. Lui stesso è «il divisore» e comincia spesso col farci credere che siamo buoni, magari migliori degli altri: così ha il terreno pronto per seminare zizzania. È la tentazione di tutte le comunità e si può insinuare anche nei carismi più belli della Chiesa.

Voi avete ricevuto un grande carisma, per il rinnovamento battesimale della vita; infatti si entra nella Chiesa attraverso il Battesimo. Ogni carisma è una grazia di Dio per accrescere la comunione. Ma il carisma può deteriorarsi quando ci si chiude o ci si vanta, quando ci si vuole distinguere dagli altri. Perciò bisogna custodirlo. Custodite il vostro carisma! Come? Seguendo la via maestra: l'*unità umile e obbediente*. Se c'è questa, lo Spirito Santo continua a operare, come ha fatto in Maria, aperta, umile e obbediente. È sempre necessario vigilare sul carisma, purificando gli eventuali eccessi umani mediante la ricerca dell'unità con tutti e l'obbedienza alla Chiesa. Così *si respira nella Chiesa e con la Chiesa*; così si rimane figli docili della «Santa Madre Chiesa Gerarchica», con «l'animo apparecchiato e pronto» per la missione.[3]

Sottolineo questo aspetto: la Chiesa è nostra Madre. Come i figli portano impressa nel volto la somiglianza con la mamma, così tutti noi assomigliamo alla nostra Madre, la Chiesa. Dopo il Battesimo non viviamo più come individui isolati, ma siamo diventati *uomini e donne di comunione*, chiamati ad essere *operatori di comunione* nel mondo. Perché Gesù non solo *ha fondato la Chiesa per noi*, ma *ha fondato noi come Chiesa*. La Chiesa non è uno strumento per noi: noi siamo Chiesa. Da lei siamo rinati, da lei veniamo nutriti con il Pane di vita, da lei riceviamo parole di vita, siamo perdonati e accompagnati a casa. Questa è la fecondità della Chiesa, che è Madre: non è una organizzazione che cerca adepti, o un gruppo che va avanti seguendo la logica delle sue idee, ma è una Madre che trasmette la vita ricevuta da Gesù.

Questa fecondità si esprime attraverso il ministero e la guida dei Pastori. Anche l'istituzione è infatti un carisma, perché affonda le radici nella stessa sorgente, che è lo Spirito Santo. Lui è l'acqua viva, ma l'acqua può continuare a dare vita solo se la pianta viene ben curata e potata. Dissetatevi alla fonte dell'amore, lo Spirito, e prendetevi cura, con delicatezza

[3] Cfr S. Ignazio di Loyola, *Esercizi spirituali*, 353.

e rispetto, dell'intero organismo ecclesiale, specialmente delle parti più fragili, perché cresca tutto insieme, armonioso e fecondo.

Seconda parola: *gloria*. Prima della sua Passione, Gesù preannuncia che sarà «glorificato» sulla croce: lì apparirà la sua gloria.[4] Ma è una gloria nuova: la gloria mondana si manifesta quando si è importanti, ammirati, quando si hanno beni e successo. Invece la gloria di Dio si rivela sulla croce: è l'amore, che lì risplende e si diffonde. È una gloria paradossale: senza fragore, senza guadagno e senza applausi. Ma solo questa gloria rende il Vangelo fecondo. Così anche la Madre Chiesa è feconda quando imita l'amore misericordioso di Dio, che si propone e mai si impone. Esso è umile, agisce come la pioggia nella terra, come l'aria che si respira, come un piccolo seme che porta frutto nel silenzio. Chi annuncia l'amore non può che farlo con lo stesso stile di amore.

E la terza parola che abbiamo ascoltato è *mondo*. «Dio ha tanto amato il mondo» da inviare Gesù.[5] Chi ama non sta lontano, ma va incontro. Voi andrete incontro a tante città, a tanti Paesi. Dio non è attirato dalla mondanità, anzi, la detesta; ma ama il mondo che ha creato, e ama i suoi figli nel mondo così come sono, là dove vivono, anche se sono «lontani». Non sarà facile per voi la vita in Paesi lontani, in altre culture, non vi sarà facile. Ma è la vostra missione. E questo lo fate per amore, per amore alla Madre Chiesa, all'unità di questa madre feconda; lo fate perché la Chiesa sia madre e feconda. Mostrate ai figli lo sguardo tenero del Padre e considerate un dono le realtà che incontrerete; familiarizzate con le culture, le lingue e gli usi locali, rispettandoli e riconoscendo i semi di grazia che lo Spirito ha già sparso. Senza cedere alla tentazione di trapiantare modelli acquisiti, seminate *il primo annuncio*: «ciò che è più bello, più grande, più attraente e allo stesso tempo più necessario».[6] È la buona notizia che deve sempre tornare, altrimenti la fede rischia di diventare una dottrina fredda e senza vita. Evangelizzare come famiglie, poi, vivendo l'unità e la semplicità, è già un annuncio di vita, una bella testimonianza, di cui vi ringrazio tanto. E vi ringrazio, a nome mio, ma anche a nome di tutta la Chiesa per questo gesto di andare, andare verso l'ignoto e anche soffrire. Perché ci sarà sofferenza, ma ci sarà anche la gioia della gloria di Dio, la gloria che è sulla Croce. Vi accompagno e vi incoraggio, e vi chiedo, per favore, di non dimenticarvi di pregare per me. Io rimango qui, ma col cuore vengo con voi.

[4] Cfr Gv 17, 5.

[5] Cfr Gv 3, 16.

[6] Esort. ap. *Evangelii gaudium*, 35.

NUNTII

I

Ad Suam Beatitudinem Sviatoslav Shevchuk, Archiepiscopum Maiorem Kioviensem–Haliciensem.

«*Quanto è prezioso il tuo amore, o Dio! Si rifugiano gli uomini all'ombra delle tue ali!*» (*Sal* 36 [35], 8).

Come credenti ci rifugiamo sotto «le ali» protettrici del Signore, perché siamo portatori, sì, della grazia divina, ma lo siamo come dei vasi di creta (cf. *2Cor* 4, 7). In alcune circostanze, la nostra condizione umana viene resa ancora più fragile a causa delle difficili situazioni storiche, le quali segnano la vita del Popolo di Dio, della Comunità che Gesù Cristo nostro Signore si è acquistato con il Suo Sangue.

La Chiesa greco-cattolica ucraina in questi giorni commemora i tristi avvenimenti del marzo 1946. Settant'anni or sono, il contesto ideologico e politico, nonché le idee contrarie all'esistenza stessa della vostra Chiesa, portarono all'organizzazione di uno pseudo-sinodo a Lviv, provocando nei Pastori e nei fedeli decenni di sofferenze.

Nel ricordo di tali eventi, chiniamo il capo con profonda gratitudine di fronte a coloro che, anche a prezzo di tribolazioni e persino del martirio, nel corso del tempo hanno testimoniato la fede, vissuta con dedizione nella propria Chiesa e in unione indefettibile con il Successore di Pietro. Al contempo, con occhi illuminati dalla stessa fede, guardiamo al Signore Gesù Cristo, riponendo in Lui, e non nella giustizia umana, ogni nostra speranza. È Lui la fonte vera della nostra fiducia per il presente e per il futuro, essendo noi certi di essere chiamati ad annunciare il Vangelo anche in mezzo a qualsiasi sofferenza o difficoltà.

«E chi potrà farvi del male, se sarete ferventi nel bene? Se poi doveste soffrire per la giustizia, beati voi! (...) Adorate il Signore, Cristo, nei vostri cuori, pronti sempre a rispondere a chiunque vi domandi ragione della speranza che è in voi. Tuttavia questo sia fatto con dolcezza e rispetto...» (*1Pt* 3, 13-15).

Facendo mie le parole dell'Apostolo Pietro, esprimo la mia profonda riconoscenza per la vostra fedeltà e vi incoraggio a farvi instancabili te-

stimoni di quella speranza che rende più luminosa l'esistenza nostra e di tutti i fratelli e sorelle intorno a noi. Rinnovo anche la mia solidarietà ai Pastori e ai fedeli per quanto fanno in questo tempo difficile, segnato dalle tribolazioni della guerra, per alleviare le sofferenze della popolazione e per cercare le vie della pace per la cara terra ucraina.

Nel Signore stanno il nostro coraggio e la nostra gioia. È a Lui che mi rivolgo, attraverso l'intercessione della Beata Vergine Maria e dei martiri della vostra Chiesa, perché la consolazione divina illumini i volti delle vostre comunità in Ucraina e in altre parti del mondo. Al contempo, di cuore imparto a Lei, ai Vescovi, ai sacerdoti, ai consacrati e ai fedeli della Chiesa greco-cattolica ucraina una speciale Benedizione Apostolica, quale segno del mio costante affetto e ricordo.

Vaticano, 6 marzo 2016

FRANCISCUS PP.

II

Nuntius Paschalis a Sancto Patre Francisco datus et Benedictio «Urbi et Orbi»

«Lodate il Signore perché è buono: perché eterna è la sua misericordia» (Sal 135, 1)

Cari fratelli e sorelle, buona Pasqua!

Gesù Cristo, incarnazione della misericordia di Dio, per amore è morto sulla croce e per amore è risorto. Per questo oggi proclamiamo: Gesù è il Signore!

La sua Risurrezione realizza pienamente la profezia del Salmo: la misericordia di Dio è eterna, il suo amore è per sempre, non muore mai. Possiamo confidare totalmente in Lui, e gli rendiamo grazie perché per noi è disceso fino in fondo all'abisso.

Di fronte alle voragini spirituali e morali dell'umanità, di fronte ai vuoti che si aprono nei cuori e che provocano odio e morte, solo un'infinita mi-

sericordia può darci salvezza. Solo Dio può riempire col suo amore questi vuoti, questi abissi, e permetterci di non sprofondare ma di continuare a camminare insieme verso la Terra della libertà e della vita.

L'annuncio gioioso della Pasqua: Gesù, il crocifisso, non è qui, è risorto (cfr *Mt* 28, 5-6) ci offre la consolante certezza che l'abisso della morte è stato varcato e, con esso, sono stati sconfitti il lutto, il lamento e l'affanno (cfr *Apc* 21, 4). Il Signore, che ha patito l'abbandono dei suoi discepoli, il peso di una ingiusta condanna e la vergogna di una morte infame, ci rende ora partecipi della sua vita immortale e ci dona il suo sguardo di tenerezza e di compassione verso gli affamati e gli assetati, i forestieri e i carcerati, gli emarginati e gli scartati, le vittime del sopruso e della violenza. Il mondo è pieno di persone che soffrono nel corpo e nello spirito, mentre le cronache giornaliere si riempiono di notizie di efferati delitti, che non di rado si consumano tra le mura domestiche, e di conflitti armati su larga scala che sottomettono intere popolazioni a indicibili prove.

Cristo risorto indica sentieri di speranza alla cara Siria, Paese dilaniato da un lungo conflitto, con il suo triste corteo di distruzione, morte, disprezzo del diritto umanitario e disfacimento della convivenza civile. Alla potenza del Signore risorto affidiamo i colloqui in corso, affinché con la buona volontà e la collaborazione di tutti si possano raccogliere frutti di pace e avviare la costruzione di una società fraterna, rispettosa della dignità e dei diritti di ogni cittadino. Il messaggio di vita, risuonato per bocca dell'Angelo presso la pietra ribaltata nel sepolcro, sconfigga la durezza dei cuori e promuova un incontro fecondo di popoli e di culture nelle altre zone del bacino del Mediterraneo e del Medio Oriente, in particolare in Iraq, nello Yemen e in Libia.

L'immagine dell'uomo nuovo, che splende sul volto di Cristo, favorisca in Terrasanta la convivenza fra Israeliani e Palestinesi, come anche la paziente disponibilità e il quotidiano impegno ad adoperarsi per edificare le basi di una pace giusta e duratura tramite un negoziato diretto e sincero. Il Signore della vita accompagni pure gli sforzi intesi a raggiungere una soluzione definitiva alla guerra in Ucraina, ispirando e sostenendo anche le iniziative di aiuto umanitario, tra cui la liberazione di persone detenute.

Il Signore Gesù, nostra Pace (*Ef* 2, 14), che risorgendo ha vinto il male e il peccato, stimoli in questa festa di Pasqua la nostra vicinanza alle vit-

time del terrorismo, forma cieca ed efferata di violenza che non cessa di spargere sangue innocente in diverse parti del mondo, come è avvenuto nei recenti attentati in Belgio, Turchia, Nigeria, Ciad, Camerun, Costa d'Avorio e Iraq; volga a buon esito i fermenti di speranza e le prospettive di pace dell'Africa; penso in particolare al Burundi, al Mozambico, alla Repubblica Democratica del Congo e al Sud Sudan, segnati da tensioni politiche e sociali.

Con le armi dell'amore, Dio ha sconfitto l'egoismo e la morte; il suo Figlio Gesù è la porta della misericordia spalancata per tutti. Il suo messaggio pasquale si proietti sempre più sul popolo venezuelano nelle difficili condizioni in cui si trova a vivere e su quanti hanno in mano i destini del Paese, affinché si possa lavorare in vista del bene comune, cercando spazi di dialogo e collaborazione con tutti. Ovunque ci si adoperi per favorire la cultura dell'incontro, la giustizia e il rispetto reciproco, che soli possono garantire il benessere spirituale e materiale dei cittadini.

Il Cristo risorto, annuncio di vita per l'intera umanità, si riverbera nei secoli e ci invita a non dimenticare gli uomini e le donne in cammino alla ricerca di un futuro migliore, schiera sempre più numerosa di migranti e di rifugiati – tra cui molti bambini – in fuga dalla guerra, dalla fame, dalla povertà e dall'ingiustizia sociale. Questi nostri fratelli e sorelle, sulla loro strada incontrano troppo spesso la morte o comunque il rifiuto di chi potrebbe offrire loro accoglienza e aiuto. L'appuntamento del prossimo Vertice Umanitario Mondiale non tralasci di mettere al centro la persona umana con la sua dignità e di elaborare politiche capaci di assistere e proteggere le vittime di conflitti e di altre emergenze, soprattutto i più vulnerabili e quanti sono perseguitati per motivi etnici e religiosi.

In questo giorno glorioso, «*gioisca la terra inondata da così grande splendore*» (cfr Preconio pasquale), eppure tanto maltrattata e vilipesa da uno sfruttamento avido di guadagno, che altera gli equilibri della natura. Penso specialmente a quelle aree colpite dagli effetti dei cambiamenti climatici, che non di rado provocano siccità o violente inondazioni, con conseguenti crisi alimentari in diverse parti del pianeta.

Con i nostri fratelli e sorelle che sono perseguitati per la fede e per la loro fedeltà al nome di Cristo e dinanzi al male che sembra avere la meglio nella vita di tante persone, riascoltiamo la consolante parola del Signore: «*Non abbiate paura! Io ho vinto il mondo!*» (*Gv* 16, 33). Oggi è il giorno fulgido di questa vittoria, perché Cristo ha calpestato la morte e con la sua

risurrezione ha fatto risplendere la vita e l'immortalità (cfr *2 Tim* 1, 10). «*Egli ci ha fatto passare dalla schiavitù alla libertà, dalla tristezza alla gioia, dal lutto alla festa, dalle tenebre alla luce, dalla schiavitù alla redenzione. Perciò diciamo davanti a Lui: Alleluja!*» (Melitone di Sardi, *Omelia Pasquale*).

A quanti nelle nostre società hanno perso ogni speranza e gusto di vivere, agli anziani sopraffatti che nella solitudine sentono venire meno le forze, ai giovani a cui sembra mancare il futuro, a tutti rivolgo ancora una volta le parole del Risorto: «*Ecco, io faccio nuove tutte le cose ... A colui che ha sete darò gratuitamente acqua dalla fonte della vita*» (*Apc* 21, 5-6). Questo rassicurante messaggio di Gesù, aiuti ciascuno di noi a ripartire con più coraggio e speranza per costruire strade di riconciliazione con Dio e con i fratelli. Ne abbiamo tanto bisogno!

Vaticano, 27 marzo 2016

SECRETARIA STATUS

RESCRIPTUM «EX AUDIENTIA SS.MI»

Rescriptum de Regulis circa bona administranda causarum beatificationis et canonizationis.

Il Sommo Pontefice Francesco, nell'Udienza concessa al sottoscritto Cardinale Segretario di Stato, il giorno 4 del mese di marzo dell'anno del Signore 2016, ha approvato le nuove «Norme sull'amministrazione dei beni delle Cause di beatificazione e canonizzazione», abrogando quelle precedenti approvate da San Giovanni Paolo II il 20 agosto 1983.

Il Sommo Pontefice ha disposto che le suddette Norme, allegate al presente Rescritto, siano promulgate e pubblicate sull'Osservatore Romano, stabilendo che le medesime entrino in vigore ad *experimentum* per tre anni a partire dalla data di approvazione.

Dal Vaticano, 7 marzo 2016

PIETRO Card. PAROLIN
Segretario di Stato

ACTA CONGREGATIONUM

CONGREGATIO DE CAUSIS SANCTORUM

Norme sull'amministrazione dei beni delle Cause di beatificazione e canonizzazione

Premessa

Le Cause di beatificazione e canonizzazione, che per la loro complessità richiedono molto lavoro, comportano spese per la divulgazione della conoscenza della figura del Servo di Dio o Beato, per l'inchiesta diocesana o eparchiale, per la fase romana e, infine, per le celebrazioni di beatificazione o canonizzazione.

Per quanto riguarda la fase romana, la Sede Apostolica, data la natura peculiare di bene pubblico delle Cause, ne sostiene i costi, a cui gli Attori partecipano tramite un contributo, e vigila perché gli onorari e le spese siano contenuti e tali da non ostacolarne il proseguimento.

I. Beni della Causa e designazione dell'Amministratore

1. L'Attore, dopo l'accettazione del supplice libello, costituisce un fondo di beni per le spese della Causa.

2. Il fondo costituito per una Causa di beatificazione e canonizzazione, proveniente da offerte sia di persone fisiche sia di persone giuridiche, viene considerato, a motivo della sua natura particolare, « fondo di Causa pia ».

3. L'Attore, con il consenso del Vescovo o dell'Eparca, nomina l'Amministratore del fondo. Il Postulatore Generale può svolgere l'incarico di Amministratore.

4. Per le Cause in corso nella fase romana, il Postulatore comunica alla Congregazione delle Cause dei Santi la nomina dell'Amministratore.

II. L'Amministrazione

5. L'Amministratore è tenuto ad osservare le norme riguardanti l'amministrazione dei beni delle Cause pie.[1] In particolar modo egli deve:

[1] Cfr CIC cc. 1282; 1284-1289; 1299-1310; CCEO cc. 1020 §§1-2; 1028-1033 ; 1043-1054.

a. rispettare scrupolosamente l'intenzione degli offerenti;[2]
b. tenere una contabilità regolarmente aggiornata;
c. redigere annualmente i bilanci, preventivo (entro il 30 settembre) e consuntivo (entro il 31 marzo), da presentare all'Attore per la dovuta approvazione;
d. inviare al Postulatore copia dei bilanci approvati dall'Attore.

6. Le Postulazioni Generali tengono distinte le contabilità delle singole Cause.

7. Qualora l'Attore intenda utilizzare anche una sola parte dei beni per scopi diversi dalla Causa dovrà ottenere l'autorizzazione della Congregazione delle Cause dei Santi.

8. L'Attore, ricevuto il bilancio, dopo averlo approvato tempestivamente, ne invia copia all'Autorità competente per la vigilanza di cui al numero 9.

III. Vigilanza sull'amministrazione

9. L'autorità competente a vigilare, per la fase diocesana o eparchiale e per quella romana, è:
a. il Vescovo diocesano, l'Eparca o chi ad essi è equiparato dal diritto, nell'ambito della sua giurisdizione;[3]
b. il Superiore Maggiore per gli Istituti di Vita Consacrata e le Società di Vita Apostolica, nell'ambito della sua giurisdizione;
c. altra autorità ecclesiastica.[4]

10. La vigilanza viene esercitata su tutti i movimenti inerenti la Causa, sia in entrata che in uscita.

11. L'autorità competente a vigilare annualmente revisiona, approva i bilanci della Causa e ne invia copia alla Congregazione delle Cause dei Santi.

12. La Congregazione delle Cause dei Santi come alta autorità di vigilanza:
a. può richiedere in qualsiasi momento all'Amministratore, come anche al Postulatore e all'Attore della Causa, ogni informazione finanziaria e relativa documentazione a supporto;

[2] Cfr CIC cc. 1267 §3 e 1300; CCEO cc. 1016 e 1044.
[3] Cfr CIC c. 1276; CCEO c. 1022.
[4] *Per quanti non soggetti alla giurisdizione di cui al n.9 a-b, quali per esempio gli Enti o Organismi direttamente collegati alla Sede Apostolica, alle Conferenze Episcopali...*

b. verifica i bilanci pervenuti dalle autorità competenti di cui al numero 9;

c. controlla, durante la fase romana, gli onorari e ogni altra spesa in base a quanto stabilito dalla medesima Congregazione.

13. L'Amministratore è tenuto a seguire in modo diligente tutte le norme emesse dalla Congregazione delle Cause dei Santi riguardanti l'attività amministrativo-finanziaria di una Causa.

14. In caso di inadempienze o di abusi di natura amministrativo-finanziaria da parte di quanti partecipano allo svolgimento della Causa, la Congregazione delle Cause dei Santi interviene disciplinarmente.[5]

IV. Contributo dell'Attore alla Sede Apostolica

15. Per la fase romana, all'Attore è richiesto un contributo stabilito dalla Congregazione delle Cause dei Santi e comunicato tramite il Postulatore, da corrispondere in diversi tempi, come specificato nei numeri 16-17. Qualora si rendesse necessario, possono essere richiesti eventuali contributi straordinari.

16. In vista del riconoscimento del martirio o dell'eroicità delle virtù o del dottorato, il contributo è ripartito in quattro tempi:

a. alla consegna degli Atti dell'Inchiesta diocesana o eparchiale;

b. alla richiesta della nomina del Relatore;

c. alla consegna della *Positio*;

d. prima del Congresso Peculiare dei Teologi.

17. In vista del riconoscimento del presunto miracolo, il contributo è ripartito in tre tempi:

a. alla consegna degli Atti dell'Inchiesta diocesana o eparchiale;

b. prima della Consulta Medica;

c. prima del Congresso Peculiare dei Teologi.

18. I contributi, che non comprendono il costo della stampa della *Positio,* devono pervenire tramite bonifico bancario sul conto corrente della Congregazione delle Cause dei Santi, alla quale occorre inviare il documento riguardante l'avvenuta operazione.

[5] Cfr CIC cc. 1377, 1386, 1399; CCEO cc. 1449-1463.

19. Celebrata la beatificazione o la canonizzazione, l'Amministratore del fondo rende conto dell'amministrazione complessiva dei beni per la debita approvazione (cf. numeri 8-12).

20. Dopo la canonizzazione:

a. la Congregazione delle Cause dei Santi, a nome della Sede Apostolica, dispone dell'eventuale rimanenza del fondo, tenendo presenti le richieste di utilizzo da parte dell'Attore e le esigenze del «Fondo di Solidarietà»;

b. adempiuto quanto prescritto dal n. 20 a, il fondo della Causa e la Postulazione cessano di esistere.

V. Fondo di Solidarietà

21. Presso la Congregazione delle Cause dei Santi è costituito un «Fondo di Solidarietà» che viene alimentato con offerte libere degli Attori o di qualsiasi altra fonte, oltre a quanto può provenire dal disposto del n. 20 a.

22. Nei casi in cui vi sia reale difficoltà a sostenere i costi di una Causa in fase romana, l'Attore può chiedere un contributo alla Congregazione delle Cause dei Santi per il tramite dell'Ordinario competente. Questi, prima di inviare l'eventuale richiesta, verifichi la posizione economico-finanziaria del fondo e l'impossibilità di alimentarlo con il reperimento di ulteriori sussidi. La Congregazione delle Cause dei Santi valuterà caso per caso.

VI. Entrata in vigore delle Norme

23. Le presenti Norme entrano in vigore *ad experimentum* per tre anni a partire dalla data dell'approvazione da parte dell'Autorità competente, abrogata ogni altra norma contraria.

Datum Romae, die 10 mensis Martii a.D. 2016.

Angelus Card. Amato, S.D.B.
Praefectus

L. ✠ S.

✠ Marcellus Bartolucci
Archiep. tit. Mevaniensis, *a Secretis*

BEREINITANA

Beatificationis et Canonizationis Servi Dei Alani Guynot de Boismenu e Congregatione Missionariorum Sacratissimi Cordis Iesu, Archiepiscopi tit. Claudiopolitani olim Vicarii Apostolici Papuensis († 1870-1953)

DECRETUM SUPER VIRTUTIBUS

« Deus omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire » (*1 Tim* 2, 4).

Magisterium Ecclesiae de universali vocatione ad sanctitatem singulari ratione vitae Servi Dei Alani Guynot de Boismenu, archiepiscopi, personat, cuius episcopali insignis verba « *Ut cognoscant* » revera huiusmodi exprimunt rationem et summam amplitudinem illam reddunt, quae universam eius vitam signavit.

Ultimus natus e christiana familia undecim filiorum, Servus Dei Alanus Guynot de Boismenu die 27 mensis Decembris anno 1870 Macloviopoli intra fines dioecesis Rhedonensis in Gallia natus est et eodem die ad baptismalem fontem regeneratus. Anno 1876, studia in Schola Municipali incepit Macloviopoli a Fratribus Scholarum Christianarum directa ac dein apud Collegium Presbyterorum ab Immaculata Conceptione prosecutus est. Missionaria ac presbyterali vita raptus, Anxelloduni inter Missionarios Cordis Iesu acceptus est et anno 1887 novitiatum Antverpiae in Gallia Belgica ingressus. Die 4 mensis Octobris anno 1888 hic vota temporanea emisit, ibidem per biennium primum philosophiae et per triennium postea theologiae vacans studiis, quos perfecit ultimum annum in vico vulgo *Chezal-Benoît* nuncupato in Gallia degens. Die 10 mensis Februarii anno 1895, Avarici presbyteratu auctus est. Officium exinde magistri Anxelloduni apud Scholam Apostolicam exercuit et philosophiam demum in Schola vici *Chezal-Benoît* docuit.

Mense Septembris anno 1897, a Superioribus Congregationis missionarius in Papuam Novam Guineam Servus Dei legatus est ibique Consiliarius ac Provicarius Episcopalis et Superior Delegatus eiusdem missionis nominatus. Ineunte ministerio, primitiae eius curarum summa sollicitudo sive sacerdotum Fratrumque et Sororum fuerunt, qui illic dabant operam, sive populorum indigenarum, qui eum revera tamquam hominem pacis studiossimum habebant. Coadiutor Vicarii Apostolici Novae Guineae et Episcopus titularis Gabalensis nominatus, die 18 mensis Martii anno 1900 Lutetiae Parisiorum sollemniter ordinatus est. Ad Papuam reditus, navitates suas

pro bono missionis sollicite renovavit. Anno 1905, authentico oecumenico spiritu fratrum Protestantium seu Luteranorum parcens rebus, super montes stationem loci vulgo dicti *Popolé* fundavit. Populos indigenos Alanus adeo dilexit, ut eosdem iugiter defenderet aestimaretque ac totius vitae suae missionariae decursu soli curae utique haberet Ecclesiae apud Papuos serere et vegetare semina. Eo igitur actuositatem pastoralem instauravit peculiaribus adhibitis inceptis, e quibus stationum fundatio, hospitiorum pro pueris parentibus orbatis, aedificatio et scholarum gradus elementaris et superioris pro diversarum artium peritis et pro catechistis informandis atque cordi admodum ei fuit etiam studium populos indigenos illigandi operi eorundem evangelizationis.

Servus Dei vir fuit fidei sublimis, qua vita eius impensae orationis eluxit, sicut et apostolica eius sollicitudine salutis animarum laboreque omnem errorem etiam venialem vitandi ac fiducia demum divinae misericordiae in afflictionis adiunctis. Semper arridens vultu, numquam sese exhibebat infractum. Caritas praesertim signum fuit proprium eius conversationis et tempus quinquaginta annorum vitae in Papua consumptum confirmatio est amoris eius erga populum Dei et proximum clarissima. Universa vita eius Deo innitebatur et calcar erat aliis, ut Dominum diligerent. Multos habuit amicos apud Protestantes, uti dicuntur, quibuscum optime consuevit. Populi indigeni animadvertebant se ab eo suffultos esse et adiutos, sed peculiari affectione ipse omnes egenos coluit et derelictos. Servus Dei enim vir prudens, temperans, fortis et iustus fuit, qui e cotidiana Eucharistiae celebratione – quam dierum suorum erat fundamentum et summa pietate comparabat – miram vim divinitus ad obeundas cuiuscumque generis aerumnas percipiebat, unde fortitudo eius immanis et patientia parca promanabant.

Vicarius Apostolicus Insulae vulgo *Yule* nuncupatae electus, anno 1919 nativas puellas in Congregationem Ancillarum Domini Nostri, quam fundavit, collegit et anno 1920 Congregationem Parvulorum Fratrum Domini Nostri incepit, e qua primus presbyter et Episcopus Papuanus, Reverendus scilicet Dominus Aloisius Vangeke, prodiit. Quo officio usque ad diem 18 mensis Ianuarii anno 1945 eius renuntiationis functus est. Exinde, Archiepiscopus titularis Claudiopolitanus factus, ultimos annos intima e contemplationi et orationi penitus deditus in statione missionaria vici vulgo dicti *Kubuna* apud Ancillas Domini Nostri vixit. Die 5 mensis Novembris anno 1953, octoginta ac tres annos natus, pie in Domino quievit et exuviae eius in eodem vico *Kubuna* tumulatae locum factae sunt devotae peregrinationis.

Ob eius sanctitatis famam spontaneam, continuam et duraturam Causa Beatificationis et Canonizationis apud Curiam Episcopalem Bereinitanam in Papua Nova Guinea inita est per celebrationem Inquisitionis dioecesanae a die 6 mensis Novembris anno 1984 ad diem 21 mensis Martii anno 1987, cuius auctoritas et vis iuridica ab hac Congregatione de Causis Sanctorum die 18 mensis Novembris anno 1988 probatae sunt.

Positione confecta, in Congressu Peculiari Consultorum Theologorum die 12 mensis Novembris anno 2013 prospero cum exitu disceptatum est, iuxta consuetudinem, an Servus Dei more heroum virtutes christianas exercuisset.

Patres Cardinales et Episcopi in Sessione Ordinaria diei 15 mensis Aprilis anno 2014, cui egomet ipse Angelus Cardinalis Amato praefui, professi sunt Servum Dei virtutes theologales, cardinales iisque adnexas in modum heroum exercuisse.

Facta demum de hisce omnibus rebus Summo Pontifici Francisco per infrascriptum Cardinalem Praefectum accurata relatione, Sanctitas Sua vota Congregationis de Causis Sanctorum excipiens rataque habens, hodierno die declaravit: *Constare de virtutibus theologalibus Fide, Spe et Caritate tum in Deum tum in proximum, necnon de cardinalibus Prudentia, Iustitia, Temperantia et Fortitudine iisque adnexis in gradu heroico Servi Dei Alani Guynot de Boismenu, Archiepiscopi tit. Claudiopolitani, olim Vicarii Apostolici Papuensis, e Congregatione Missionariorum Sacratissimi Cordis Iesu, in casu et ad effectum de quo agitur*.

Hoc autem decretum publici iuris fieri et in acta Congregationis de Causis Sanctorum Summus Pontifex referri mandavit.

Datum Romae, die 15 mensis Aprilis a.D. 2014.

Angelus Card. Amato, S.D.B.

Praefectus

L. ✠ S.

✠ Marcellus Bartolucci

Archiep. tit. Mevaniensis, *a Secretis*

NEAPOLITANA

Canonizationis Beati Ludovici a Casaurea (in saeculo: Archangeli Palmentieri) Sacerdotis Professi Ordinis Fratrum Minorum Fundatoris Congregationis Sororum Franciscalium a Sancta Elisabetha v.d. "Bigie" († 1814-1885)

DECRETUM SUPER MIRACULO

A modestis sed lectissimis parentibus christianis Casaureae, inter Neapolitanae provinciae fines, die 11 mensis Martii anno 1814 ortus, Archangelus Palmentieri in Fratrum Minorum Ordinem, religioso nomine sumpto Ludovico a Casaurea, die 17 mensis Iunii anno 1832 est receptus. Die 4 mensis Iunii anno 1837 presbyter est ordinatus. Anno 1847 ille, philosophiam docere ac disciplinas mathematicas desivit, ut pauperibus aegrisque operam plene navaret.

Socialibus temporis sui necessitatibus attentus, plurimas caritatis doctrinaeque operas ad omnem derelictionis et paupertatis formam sublevandam instituit: valetudinaria, gerontocomia, ephebea, scholas, brephotrophia, officinas typographicas, musicorum globos, montes pietatis. Anno 1871 pro surdis mutisque et caecis Asisii hospitium condidit. Anno 1877 ecclesiam in honorem SS. Cordis Iesu, quo sub titulo primam in Italia, Florentiae erexit. Eiusdem homines aetatis «S. Franciscum saeculi XIX» eum vocarunt. Ipse vero, pauperibus caritatis ministerium amplius atque validius effecturus, duas Tertii Franciscalis Ordinum sodalium Congregationes, alteram Fratres a Caritate vel vulgo «Bigi», qui procedente tempore exstincti sunt, alteram Sorores a Sancta Elisabeth vel «Bigie» nuncupatam, condidit. Pro certo habens «Africam esse Africae convertendam», Neapoli Afros adulescentes, quos in immensa eorum Continenti apostolos Christi faceret, formavit. Die 30 mensis Martii anno 1885 in urbe Neapoli, apud Hospitium Marinum, obiit. A Ioanne Paulo II, Summo Pontifice, inter Beatos caelites, die 18 mensis Aprilis anno 1993, est adnumeratus.

Canonizationis respectu, Causae Postulatio huius iudicio Congregationis de Causis Sanctorum aestimatam miram modo cuiusdam natae gravi genus dexteri ingenita deformitate affectae sanationem, die 12 mensis Iunii anno 1994 in oppido vulgo *Durazzano*, Beneventanae provinciae, occursam, subiecit. Quaedam parvula nata die 1 mensis Iunii anno 1994, dextrum genu adeo incurvatum habebat, ut pes vultum aequaret. Peritus orthopedicus, qui infantem die 6 mensis Iunii anno 1994 inspexit, corrigentem therapiam, gypso inducto, praescripsit necnon ad deformitatem sanandam sectionis chirurgicae etiam necessitatem ostendit. Priusquam curatio quaelibet sit adhibita, parvulae avia, soror Franciscalis

a Sancta Elisabeth «Bigia», illius parentibus, ut pro sanationis gratia, communi oratione, obtinenda beatum Ludovicum a Casaurea invocarent, suasit. Apposita cum fide dextro recentis natae genui reliquia e Beati ossibus, circa horam decimam quartam cum dimidio diei Dominicae invocationem subsequentis, die 12 mensis Iunii anno 1994, artum iustam conformationem anatomicam sponte ac definitive assumpsisse est expertum. Puellulae crescenti, quae posthac vitam omnino ordinariam agit, artus numquam condoluit.

De mira asserta sanatione a die 18 mensis Septembris anno 2004 ad diem 12 mensis Martii anno 2007 apud Curiam Cerretanam-Thelesinam-Sanctae Agathae Gothorum celebrata est Inquisitio canonica, cuius validitas a Congregatione de Causis Sanctorum Decreto diei 30 mensis Novembris anno 2007 est agnita. Dicasterii Collegium Medicorum in duabus subsequentibus sessionibus, altera die 10 mensis Maii anno 2012, altera die 16 mensis Ianuarii anno 2014 habita, est congregatum atque sanationem ex scientia inexplicabilem fuisse declaravit. Die 6 mensis martii anno 2014, Congressus Peculiaris Consultorum Theologorum factus est ac, die 15 mensis aprilis eiusdem anni, Sessio Ordinaria Patrum Cardinalium et Episcoporum, cui egomet ipse Angelus Cardinalis Amato praefui. Et in utroque coetu sive Consultorum sive Cardinalium et Episcoporum, posito dubio an de miraculo divinitus patrato constaret, responsum affirmativum prolatum est.

Facta demum de hisce omnibus rebus Summo Pontifici Francisco per subscriptum Cardinalem Praefectum accurata relatione, Sanctitas Sua vota Congregationis de Causis Sanctorum excipiens rataque habens, hodierno die declaravit: *Constare de miraculo a Deo patrato per intercessionem Beati Ludovici a Casaurea (in saec.: Archangeli Palmentieri), Sacerdotis Professi Ordinis Fratrum Minorum, Fundatoris Congregationis Sororum Franciscalium a Sancta Elisabetha v.d. "Bigie", videlicet de celeri, perfecta ac constanti sanatione cuiusdam puellulae a "displasia di 2° grado del ginocchio destro, con prognosi riservata quoad valetudinem, in terapia totalmente assente".*

Hoc autem decretum publici iuris fieri et in acta Congregationis de Causis Sanctorum Summus Pontifex referri mandavit.

Datum Romae, die 15 mensis Aprilis a.D. 2014.

ANGELUS Card. AMATO, S.D.B.
Praefectus

L. ✠ S.

✠ MARCELLUS BARTOLUCCI
Archiep. tit. Mevaniensis, *a Secretis*

METENSIS

Beatificationis et Canonizationis Servae Dei Carolae Barbarae Colchen Carré de Malberg Matrisfamilitas et Fundatricis Societatis Filiarum S. Francisci Salesii († 1829-1891)

DECRETUM SUPER VIRTUTIBUS

«De cetero, fratres, gaudete, perfecti estote, exhortamini invicem, idem sapite, pacem habete, et Deus dilectionis et pacis erit vobiscum» (*2Cor* 13, 11).

Haec paulina exhortatio in vita et spiritualitate Servae Dei Carolae Barbarae Colchen Carré de Malberg singularem perspicuitatem habuit, quae suae in existentiae gradibus iter ad christianam perfectionem placide ac constanter lustravit.

Serva Dei die 8 mensis Aprilis anno 1829, Metis in Gallia, aristocratica e familia, firmissima pietate, nata est et post tres dies sacro fonte mundata. Sua in familia optima institutione crevit; etsi florida valetudine non gauderet, tamen iam e pueritia naturam sui animi limpidam ac fortem formavit. Anno 1841 in monasterium Visitationis ingressa est ut sua studia attenderet; hic vehementi ac sincera pietate, suis in officiis summa morum probitate inter omnes praestitit, qua re fiduciam institutricum meruit.

Animo suo vitam religiosam amplecti exoptabat, sed eius spiritualis moderator ad vitam coniugalem ei magis suasit et consulit. Hac re firmo iudicio Dei voluntatem persequendi, anno 1846 domino Paulo Carré de Malberg, consobrino et militari magno ordinum ductori, nupsit. Hoc Carolae multa nova officia attulit, enim in conviviis coniugis conlegas officiales cum mulieribus ab ea liberalissime excipiebantur. Diurnum tempus oratione et domesticis negotiis impendebat, quod Serva Dei animo officioso et humili adimplebat, omnem vanitatem et mundanam cupiditatem omnino abhorrens.

Coniugis imperiosa dispositione, militari educatione ac disciplina formati, magis exacerbante, Carola, contento corpore et animo suspenso aegrotare incepit; tamen illa pluries praegnans fuit et quattuor filios generavit, quorum tres ante tempus mortui sunt, extremum autem undetricesimum annum aetatis exagentem amisit. Iis doloribus fides eius valde confirmata eiusque spiritualitas corroborata est. Firmo in iudicio sanctitatis coniugalis status, Carola vitam suam pro mariti animae salute offerre incepit.

Praeter coniugis matrisque munera Serva Dei domus suae magna in aula mulieres coniugis conlegarum militarium recipere easdemque spiritualibus consiliis saepe reficere solebat. Sibi toto corde quaerebat verum animae moderatorem, qui eam adiuvaret et moneret eumque invenit in sacerdote Henrico Chaumont cum quo coetum mulierum instituit, quae certis temporibus se congregabant ut fidem oratione altius intelligerent et eam secundum propria uniuscuiusque vitae status viverent. Exemplum iis mulieribus fuit Sancti Francisci Salesii spiritualitas, in qua invenerunt pragmaticas admonitiones ut in mundo «secundum christianam summam mensuram» viverent. Coetus magis magisque increbuit et sibi nomen imposuit *Societatis Filiarum S. Francisci Salesii*, quae etiam extra Galliam valde pervagata est.

Serva Dei, exemplo spiritualitatis Sancti Episcopi Genavensis, toto corde «unum cum Christo» esse voluit, vitam reapse gerendo in Domini constanti praesentia. Eucharistico fonte, diuturna oratione, existentiae nutrimentum hauriebat, quod salutare et suae Congregationi porrigebat. Omnibus in rebus Serva Dei semper summam servabit suavitatem in modis firmissimamque promptitudinem in consulendo. Eius spirituali in itinere in ministerio pro familiis valde se tradidit, in difficultatibus et contumeliis fide se constanter fulciens, inveniens animum progrediendi in spe, in caritate autem originem omnium cotidianarum electionum, maxime quarum dolore cruciata est. Sic semitam christianae maturationis usque ad culmina sanctitatis transit. Sollicita et laboriosa coniugali ac familiari in vita perfectionem inquisivit, quae eam assidue et vehementer signavit, illam perfectionem summo animo adhibuit etiam in Congregationis fundatione. Annis decurrentibus magis eminuit in Serva Dei concordia inter condicionem matris carnalis et matris spiritualis, eo ut a multis gallico sermone diceretur *la première Mère*. Vim et animum iniecit sustinuitque fundationem etiam Congregationis vulgo dictae *Prêtres de Saint Francois de Sales* et *Catéchistes Missionaires de Marie Immaculée*.

Una cum domino Henrico Chaumont constanter operavit ut testimonium sanctitatis cotidiana in vita periberet. Serva Dei longo morbo correpta, in pago dicto *Lorry-les-Metz*, die 28 mensis Ianuarii anno 1891, pie mortali e vita excessit.

Fama sanctitatis eius ab anno 1895 ad annum 1898, iuxta Curiam Metensem Processus Ordinarius Informativus celebratus est, cui ab anno 1911 ad annum 1921 duo Processus Apostolici Parisiis et Metis accesserunt, quorum

iuridica validitas ab hac Congregatione de Causis Sanctorum per Decretum diei 18 mensis Decembris anno 1929 est approbata. Exarata *Positione* et Historicorum Consultorum diei 6 mensis Martii anno 2001 habito consilio, disceptatum est secundum consuetas normas an Serva Dei heroicum in modum virtutes excoluisset. Die 16 mensis Martii anno 2012, positivo cum exitu, Peculiaris Consultorum Theologorum Congressus habitus est. Die 6 mensis Maii anno 2014 Patres Cardinales et Episcopi Ordinaria in Sessione congregati, me Angelo Cardinale Amato praesidente, Servam Dei virtutes theologales, cardinales et adnexas heroico in gradu excoluisse agnoverunt.

Facta demum de hisce omnibus rebus Summo Pontifici Francisco per subscriptum Cardinalem Praefectum accurata relatione, Sanctitas Sua, vota Congregationis de Causis Sanctorum excipiens rataque habens, hodierno die declaravit: *Constare de virtutibus theologalibus Fide, Spe et Caritate tum in Deum tum in proximum, necnon de cardinalibus Prudentia, Iustitia, Temperantia et Fortitudine, iisque adnexis, in gradu heroico, Servae Dei Carolae Barbarae Colchen Carré De Malberg, Matrisfamilias et Fundatricis Societatis Filiarum S. Francisci Salesii, in casu et ad effectum de quo agitur*.

Hoc autem decretum publici iuris fieri et in acta Congregationis de Causis Sanctorum Summus Pontifex referri mandavit.

Datum Romae, die 9 mensis Maii a.D. 2014.

ANGELUS Card. AMATO, S.D.B.
Praefectus

L. ✠ S.

✠ MARCELLUS BARTOLUCCI
Archiep. tit. Mevaniensis, *a Secretis*

VALENTINA

Beatificationis et Canonizationis Servi Dei Saturnini López Novoa Presbyteri Dioecesani Fundatoris Congregationis Parvarum Sororum Pro Senibus Derelictis († 1830-1905)

DECRETUM SUPER VIRTUTIBUS

«*Ad maiorem Dei gloriam!*». Quae totam Sancti Ignatii spiritualitatem signant verba, eadem Servi Dei Saturnini López Novoa pandunt vitam et conversationem, qui quibusvis in adiunctis, per amorem Iesu eximium suipsius sanctificationis calcans semitas, gloriam Dei iugiter quaesivit egenis miserrimis adiuvandis summopere devinctus, in quibus vultum Christi patientis conspicabatur.

Servus Dei die 29 mensis Septembris anno 1830 Seguntiae prope Guadalaiaram in Hispania natus est. Vix quinque annos natus, iam matre orbatus est et a proamita Emmanuela institutus, quae soror erat aviae cuiusdam Saturnini necnon mater Reverendi Domini Basilii Gil Bueno, postea episcopi Oscensis.

Adeo Saturnini apte floruit indoles, ut signa vocationis ad vitam sacerdotalem in natura quadam eius iucunda moderataque prudentique et acuta iam inde ab infantia inniterentur. Exinde, cum decimum secundum aetatis agebat annum, Seminarium primum Seguntinum ingressus est et, paucis post annis, Barbastrense. Per universum iter institutionis Seminarii alumnum ita se ostendit eximium, ut iam ante ordinationem coadiutor ac magister Litterarum et linguae latinae eligeretur. Deinde, Barbastrum migravit, ubi administrationis officiis functus est et munus quoque magistri apud Seminarium dioecesanum exercuit. Die 22 mensis Septembris anno 1855, presbyteratu auctus est.

Vita eius abhinc Aragoniae Superiori et Reverendo avunculo Domino Basilio arctius coniuncta est, cuius Secretarius fuit tempore quo ille sive Vicarii Capitularis et Administratoris Apostolici onera sumpsit sive ad Sedem episcopalem Oscensem vocatus est. Anno 1861, Servus Dei titulum doctoris in Sacra Theologia adeptus est et, anno 1864, Canonicus ecclesiae cathedralis Oscensis nominatus. Sexta illius saeculi exeunte decade, motibus seditionis in Hispania grassantibus, avunculus Episcopus exsul Caesaraugustam sepositus est, quo Saturninus ipse se contulit, ut Secretarii officia exercere

perseveraret. Cum eodem porro in Urbem adiit, ut Concilio Oecumenico Vaticano I tamquam a Secretis et theologus consiliarius interesset, et in Civitate Aeterna propinquo suo astitit morienti. Oscam dein Saturninus rediit, qui, muneribus administrationis illinc solutus, ministerio pastorali plenius, praesertim praedicationi et sacramento reconciliationis, alacriusque deservire valuit et diversa opera de re historica, pastorali et spirituali edidit.

Servus Dei semper suipsius vocationis uti servitii fuit conscius et summa cum perseverantia presbyteratum vixit. Flagranti Iesu Christi amore suffultus, iugiter cavit, ut divinae voluntatis perficeret placita. Quoad eucharisticam et marialem spiritualitatem Saturnini mores humilis et aequi presbyteri fuerunt, navi et caritate praediti, sacerdotalis vitae exemplaris. De intellectu amoris legere quae temporum signa valuit, profundis humani cultus et coevae societatis immutationibus laborata videbantur, et omnimodo enisus est, ut novis necessitatibus mundi non modo animi alacritate, sed etiam congruis actibus responderet. Aliquid morum conversationisque severitatis magna cum cordis eius suavitate congruebat et ipse, secum austerus, tranquillitate animi ne in severissimis quidem tribulationibus vitae caruit.

Ex virtutibus eius paupertas vero eminuit: nam, egenis subveniendo numquam contentus, pauper ipse vivere cupiit. Imitatio Christi firmum ei fuit speculum et ad munera vitae sacerdotalis penitus obeunda, quae in amore Domini et proximi maxime exprimitur, divinam voluntatem perseveranter perquisivit ac perpetuae orationis et contemplationis excoluit spiritum, qui eum pro sanctificatione animarum omni sollicitudine adlaborare suadebat.

Dominus Saturninus multarum pastoralium navitatum magni socialis momenti vere fuit praecursor: Domum pro discipulis pauperibus fundavit, Conferentias Sancti Vincentii de Paul inivit et praecipue Congregationem Parvarum Sororum pro Senibus derelictis et inopibus instituit, in qua subsidio et opere Sanctae Teresiae Jornet etiam gavisus est. Anno 1882, puerum parentibus orbatum adoptavit, quod novum exstitit insigne constantis eius et benignitatis mirae.

Pulmonum infirmitate correptus, Oscae die 12 mensis Martii anno 1905 obiit. Sorores, Capitulum ecclesiae cathedralis, sacerdotes et amici innumeri, sicut et multitudines humillimorum, quibus subvenerat ille, exuvias eius postridie ad coemeterium una comitati sunt, unde, secundum placita eiusdem, corpus anno 1912 translatum est Valentiam apud sacellum Domus Generalis Sororum.

Ob eius sanctitatis famam Causa beatificationis et canonizationis apud Curiam Archiepiscopalem Valentinam inita est per celebrationem Inquisitionis dioecesanae a die 7 mensis Novembris anno 1998 ad diem 2 mensis Aprilis anno 2000, cuius auctoritas et vis iuridica ab hac Congregatione de Causis Sanctorum die 23 mensis Novembris anno 2001 probatae sunt. *Positione* confecta, die 21 mensis Iunii anno 2011 in Congressu Peculiari Consultorum Historicorum et die 11 mensis Iunii anno 2013 in Congressu Peculiari Consultorum Theologorum prospero cum exitu disceptatum est, iuxta consuetudinem, an Servus Dei more heroum virtutes christianas exercuisset. Patres Cardinales et Episcopi in Sessione Ordinaria diei 17 mensis Iunii anno 2014, cui egomet ipse Angelus Cardinalis Amato praefui, professi sunt Servum Dei virtutes theologales, cardinales iisque adnexas in modum heroum exercuisse.

Facta demum de hisce omnibus rebus Summo Pontifici Francisco per infrascriptum Cardinalem Praefectum accurata relatione, Sanctitas Sua vota Congregationis de Causis Sanctorum excipiens rataque habens, hodierno die declaravit: *Constare de virtutibus theologalibus Fide, Spe et Caritate tum in Deum tum in proximum, necnon de cardinalibus Prudentia, Iustitia, Temperantia et Fortitudine iisque adnexis in gradu heroico Servi Dei Saturnini López Novoa, Presbyteri Dioecesani et Fundatoris Congregationis Parvarum Sororum pro Senibus Derelictis, in casu et ad effectum de quo agitur.*

Hoc autem decretum publici iuris fieri et in acta Congregationis de Causis Sanctorum Summus Pontifex referri mandavit.

Datum Romae, die 8 mensis Iulii a.D. 2014.

Angelus Card. Amato, S.D.B.
Praefectus

L. ✠ S.

✠ Marcellus Bartolucci
Archiep. tit. Mevaniensis, *a Secretis*

ZAMORENSIS

Beatificationis et canonizationis Servi Dei Aloisii Trelles y Noguerol Christifidelis Laici Fundatoris Adorationis Nocturnae in Hispania († 1819-1891)

DECRETUM SUPER VIRTUTIBUS

«Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi» (*Mt* 28, 30).

Verba haec Domini uti personale dictum a Servo Dei Aloisio Trelles y Noguerol electa sunt necnon aperte significant spiritualitatem ac opus eius. Ipse enim dilexit Sanctissimum Sacramentum super omnia curans ut coram tabernaculo cotidie adesset.

Servus Dei natus est ex familia insigni gentilicio ornata die 20 mensis Augusti anno 1819 in pago vulgo *Viveiro* in Hispanica regione Callaeciae, illo tempore dioecesis atque provinciae vulgo *Mondoñedo*, hodie autem provinciae Luci Augusti. Aloisius frequentavit scholas apud seminarium dioecesanum Sanctae Catharinae vici *Mondoñedo* baccalaureatum adipiscens, postea apud Universitatem Compostellanam lauream Iuris adeptus est. Advocatus renuntiatus apud tribunal urbis Coronae, forensem artem exercuit usque ad mortem, pertinens ad causidicalia collegia Coronae ac Matriti. Articulos scripsit in praecipuis actis diurnis harum urbium, praesertim in duobus, quibus moderatus est. A iuventute sua particeps fuit Collationum Vincentianae.

Anno 1862 petivit Lutetiam Parisiorum, ut proponeret primario consilio memoratae Consociationis proposita quaedam pro carcere clausis, ubi cognovit Adorationem Nocturnam et primum noctu Sanctissimum Sacramentum adoravit. Ex eo tempore summam industriam in associatione illa condenda necnon maxime in patriam suam diffundenda posuit. Maximas autem difficultates invenit, quia tum gravis insectatio christifidelium in Hispania erat. Dominus Aloisius novae associationis constitutionem paulatim paravit, regens sodalitatem perpetui cultus erga Iesum in Sacramento Altaris, edens ephemeridem nuncupatam *La Lámpara del Santuario* atque fundans regensque eucharisticam sedem Matriti. Denique Servus Dei Adorationem Nocturnam Hispanicam die 2 mensis Novembris anno 1877 Matriti fundare potuit. Consociatio haec in Lusitaniam et LatinoAmericam diffusa est. Ipse

naviter incubuit ad creandos choros Eucharistiae susceptorum, cultus perpetui adque fundandas et alendas sectiones locales adoratorum nocturnorum necnon ministrarum, quae ad aediculas sacras pararent.

Civium seditione mensis Septembris anno 1868 atque tertio bello civili vulgo nuncupato *Carlista* (1872-1876) orientibus, Servus Dei fundavit consociationem patriam advocatorum, ut ageret causam fidelium catholicorum et sectatorum Caroli, principis e domo regia, qui exagitabantur. Auxilio memoratae consociationis, Servus Dei, Generalis Praefectus pro captivis permutandis, constituit quasi rete, quo liberavit ab exsilio a castris carceraliis et persaepe a morte ingentem summam captivorum, plus minusve explevit numerum viginti trium milium hominum, pariter tuens amicos et inimicos. Aloisius etiam populi legatus fuit prius factionis liberalis (anno 1853), deinde factionis nuncupatae *Carlista* (anno 1871), exercens munus politicum magna cum caritate, secundum mandatum diligendi invicem, quod Dominus nobis dedit.

Summa eius fides effecit eximiam caritatem. «Si fidem», inquit, «dissimulatis, mundus non censebit vos habere eam. Si autem non iactanter sed sine timore fidem profitemini, adducetis mundum ad credendum. Opus non est nos esse perfectos, ut egregio hoc munere fungamur». Saepe etiam dicebat: «Spes divini auxilii infinita et sine modo esse debet». Quoad autem humilitatem adfirmabat: «Adamo humilitatem, quamvis ea caream. Nonnullae causae sunt, ut hanc virtutem existimem, praesertim qui patientiae expers sim, impatientia omnino pars aversa a humilitate est...». Fons omnium virtutum eius Eucharistia erat, quia «Virtutes Iesu mystice subsistent in tabernaculo sub accidentibus Sacramentalibus, unde redundant ad christiana corda, quae digne Eucharisticum Sacramentum sumunt».

Servus Dei mortem obit Oceli die 1 mensis Ianuarii anno 1891 posteaquam per tres dies morbo laboravit, dum sectiones adoratorum et ministrarum aedicularum sacrarum in Zamorensi urbe invisebat. Sacramentis pie receptis, obiit omnibus exemplum praebens fidei vivae et firmae spei in promissis salutis, quae Dominus dedit se diligentibus.

Ob indesinentem eius et in dies progredientem sanctitatis famam, apud Curiam Ecclesiasticam Zamorensem peracta est Inquisitio dioecesana a die 20 mensis Maii anno 1993 usque ad diem 29 mensis Ianuarii anno 2000, cuius auctoritas et vis iuridica ab hac Congregatione de Causis Sanctorum die 24 mensis Novembris anno 2000 probatae sunt. *Positione* confecta, die

22 mensis Septembris anno 2009 et die 18 mensis Februarii anno 2010 Sessiones Consultorum Historicorum habitae sunt, et die 25 mensis Februarii anno 2014 in Congressu Peculiari Consultorum Theologorum prospero cum exitu disceptatum est, iuxta consuetudinem, an Servus Dei more heroum virtutes exercuisset. Patres Cardinales et Episcopi in Sessione Ordinaria diei 16 mensis Decembris anno 2014, cui egomet ipse Angelus Cardinalis Amato praefui, professi sunt Servum Dei virtutes theologales, cardinales iisque adnexas in modum heroum exercuisse.

Facta demum de hisce omnibus rebus Summo Pontifici Francisco per subscriptum Cardinalem Praefectum accurata relatione, Sanctitas Sua, vota Congregationis de Causis Sanctorum excipiens rataque habens, hodierno die declaravit: *Constare de virtutibus theologalibus Fide, Spe et Caritate tum in Deum tum in proximum, necnon de cardinalibus Prudentia, Iustitia, Temperantia et Fortitudine, iisque adnexis, in gradu heroico, Servi Dei Aloisii Trelles y Noguerol, Christifidelis Laici et Fundatoris Adorationis Nocturnae in Hispania, in casu et ad effectum de quo agitur*.

Hoc autem decretum publici iuris fieri et in acta Congregationis de Causis Sanctorum Summus Pontifex referri mandavit.

Datum Romae, die 22 mensis Ianuarii a.D. 2015.

Angelus Card. Amato, S.D.B.
Praefectus

L. ✠ S.

✠ Marcellus Bartolucci
Archiep. tit. Mevaniensis, *a Secretis*

CONGREGATIO PRO EPISCOPIS

PROVISIO ECCLESIARUM

Latis decretis a Congregatione pro Episcopis, Sanctissimus Dominus Franciscus Pp., per Apostolicas sub plumbo Litteras, iis quae sequuntur Ecclesiis sacros praefecit Praesules:

die 5 Martii 2016. — Cathedrali Ecclesiae Buscoducensi, Exc.mum D. Gerardum Ioannem Nicolaum de Korte, hactenus Episcopum Groningensem-Leovardiensem.

die 8 Martii. — Cathedrali Ecclesiae Metuchensi, R.D. Iacobum Franciscum Checchio e clero dioecesis Camdensis, hactenus Rectorem Pontificii Collegi Civitatum Foederatarum Americae Septentrionalis.

die 9 Martii. — Metropolitanae Ecclesiae Adamantinae, Exc.mum D. Darcy Iosephum Nicioli, C.SS.R., hactenus Episcopum titularem Ficensem et Auxiliarem archidioecesis Apparitiopolitanae.

— Cathedrali Ecclesiae Rupellensi, R.D. Georgium Colomb, hactenus Superiorem Generalem Societatis Parisiensis missionum ad exteras gentes.

die 11 Martii. — Cathedrali Ecclesiae Sancti Philippi in Venetiola, R.D. Victorem Hugonem Basabe, e clero dioecesis Vigilantis-Sancti Caroli Zuliensis, hactenus Conferentiae Episcoporum Venetiolanae Secretarium.

die 16 Martii. — Titulari episcopali Ecclesiae Altavensi, R.D. Iosephum Albuquerque de Araújo, e clero archidioecesis Manaënsis, ibique Rectorem Seminarii Maioris, quem deputavit Auxiliarem archidioecesis Manaënsis.

— Cathedrali Ecclesiae Mindoniensi-Ferrolensi, R.D. Aloisium Angelum De Las Heras Berzal, C.M.F., hactenus Praesidem Societatis Hispanae Religiosorum.

— Titulari episcopali Ecclesiae Tunetensi, R.D. Aloisium Carolum Dias, e clero dioecesis Sancti Ioannis in Brasilia, quem deputavit Auxiliarem archidioecesis Sancti Pauli in Brasilia.

die 18 Martii 2016. — Cathedrali Ecclesiae Fabrianensi-Mathelicensi, R. D. Stephanum Russo, e clero dioecesis Asculanae in Piceno, ibique hactenus Paroeciae Sancti Petri et Pauli Parochum.

die 19 Martii. — Cathedrali Ecclesiae Sancti Ioannis Baptistae de Calama, R.D. Ansgarium Ferdinandum Blanco Martínez, O.M.D., hactenus in dioecesi Rancaguensi Parochum.

— Titulari episcopali Ecclesiae Novensi in Dalmatia, R.D. Paulum Fitzpatrick Russel, Nuntium Apostolicum, quem archiepiscopali dignitate ornavit.

— Titulari episcopali Ecclesiae Gratianensi, R.D. Franciscum Escalante Molina, Nuntium Apostolicum, quem archiepiscopali dignitate ornavit.

die 24 Martii. — Metropolitanae Ecclesiae Paulopolitanae et Minneapolitanae, Exc.mum D. Bernardum Antonium Hebda, hactenus Administratorem Apostolicum "sede vacante" eiusdem sedis atque Coadiutorem Archidioecesis Novarcensis.

die 31 Martii. — Cathedrali Ecclesiae Tarlacensi, R.D. Henricum V. Macaraeg, e clero archidioecesis Lingayensis-Dagupanensis, ibidemque hactenus Paroeciae Sancti Ildefonsi Curionem.

DIARIUM ROMANAE CURIAE

Sua Santità il Papa Francesco ha ricevuto in Udienza Ufficiale per la presentazione delle Lettere Credenziali:

Lunedì, 21 marzo, S.E. il Signor Antonius Agus Sriyono, Ambasciatore di Indonesia.

Il Romano Pontefice ha inoltre ricevuto in Udienza:

Giovedì, 17 marzo, S.E. il Signor Marcelo Rebelo de Sousa, Presidente della Repubblica di Portogallo;

Lunedì, 21 marzo, Le Loro Altezze Reali il Granduca Henri e la Granduchessa Maria Teresa di Lussemburgo.

SEGRETERIA DI STATO

NOMINE

Con Breve Apostolico il Santo Padre Francesco ha nominato:

19 marzo 2016 S.E.R. Mons. Michael W. Banach, Arcivescovo tit. di Memfi, finora Nunzio Apostolico in Papua Nuova Guinea e nelle Isole Salomone, *Nunzio Apostolico in Senegal* e *Delegato Apostolico in Mauritania*.

» » » Il Rev.do Mons. Francisco Escalante Molina, finora Consigliere di Nunziatura, elevandolo in pari tempo alla sede titolare di Gratiana, *Nunzio Apostolico nella Repubblica del Congo*.

» » » Il Rev.do Mons. Paul Fitzpatrick Russell, finora Consigliere di Nunziatura, elevandolo in pari tempo alla sede titolare di Novi, *Nunzio Apostolico in Turchia* e in *Turkmenistan*.

Con Biglietti della Segreteria di Stato il Santo Padre Francesco ha nominato o confermato:

9 febbraio 2016 Gli Ill.mi Prof.ri Francis Leo Delmonico, Professore di Chirurgia all'*Harvard Medical School, Massachusetts General Hospital* di Boston e Direttore del *New England Organ Bank*, Waltham, MA (Stati Uniti d'America) e Cédric Villani, Professore di Matematica all'Università di Lione e Direttore dell'*Institut Henri Poincaré* (UPMC/CNRS) di Parigi (Francia), *Membri Ordinari della Pontificia Accademia delle Scienze*.

15 marzo » Il Rev.do Mons. Paolo Borgia, Assessore per gli Affari Generali della Segreteria di Stato, *Membro della Commissione Disciplinare della Curia Romana*.

» » » S.B. Em.ma il Card. George Alencherry, Arcivescovo Maggiore di Ernakulam-Angamaly dei SiroMalabaresi (India), *Membro del Pontificio Consiglio per la Promozione dell'Unità dei Cristiani*.

» » » Gli Em.mi Cardinali Jean-Pierre Ricard, Donald William Wuerl e Angelo Amato e gli Ecc.mi Monsignori Bruno Forte e Johan Jozef Bonny, *Membri del medesimo Pontificio Consiglio per la Promozione dell'Unità dei Cristiani*.

» » » L'Ecc.mo Mons. Cyril Vasil', *Consultore del Pontificio Consiglio per la Promozione dell'Unità dei Cristiani*.

15 marzo 2016 L'Ecc.mo Mons. Silvano Maria Tomasi, Arcivescovo tit. di Asolo, *Membro del Pontificio Consiglio della Giustizia e della Pace «usque ad octogesimum annum».*

16 » » Il Dott. Ferruccio Panicco e il Dott. Alessandro Cassinis Righini, *Revisori Aggiunti*.

Il nuovo Consiglio di Amministrazione del Fondo Pensioni vaticano, nominato in data 8 marzo 2016, risulta composto dal Prof. Nino Savelli, Presidente, nominato dal Santo Padre; dai Prof. Andrea Lesca, Membro, Prof. Antoine De Salins, Membro, Prof. Bernhard Kotanko, Membro, nominati dal Consiglio per l'Economia; e dai Mons. Ermes Viale, Membro in rappresentanza di Propaganda Fide, Dott. Antonio Chiminello, Membro in rappresentanza del Governatorato, Dott. Roberto Carulli, Membro in rappresentanza dell'APSA, Dott. Francesco Minotti, Membro in rappresentanza della Fabbrica di S. Pietro; Mons. Alberto Perlasca, Membro in rappresentanza degli iscritti attivi, Dott. Alberto Gasbarri, Membro in rappresentanza degli iscritti in quiescenza, nominati dal Cardinale Segretario di Stato.

Si rende noto che il 22 marzo sono stati nominati il Rev.do Mons. Francesco Maria Tasciotti, *Vicario Giudiziale Aggiunto del Tribunale Ordinario della Diocesi di Roma*, e nella medesima data il Rev.do Sac. Roberto Soprano, *Vicario Giudiziale Aggiunto del Tribunale di Prima Istanza per le cause di nullità di matrimonio della Regione Lazio «ad triennium»* e i Rev.di Sac. Giorgio Ciucci e Mons. Amedeo Ruggieri nell'*Ufficio di Giudici Istruttori del medesimo Ufficio*.

NECROLOGIO

5	marzo	2016	Mons. Joseph Kumuondala, Arcivescovo di Mbandaka-Bikoro (*Repubblica Democratica del Congo*).
6	»	»	Mons. Raymond Conway Benjamin, Vescovo em. di Townsville (*Australia*).
7	»	»	Mons. Paul Giglio, Arcivescovo tit. di Tindari (*Malta*).
9	»	»	Mons. William R. Houck, Vescovo em. di Jackson in Alabama (*Stati Uniti d'America*).
10	»	»	Mons. Andreas Henrisoesanto, S.C.J., Vescovo em. di Tanjungkarang (*Indonesia*).
21	»	»	Mons. Alphonse Chaupa, Vescovo em. di Kimbe (*Papua Nuova Guinea*).
»	»	»	Mons. Giuseppe Mercieca, Arcivescovo em. di Malta (*Malta*).
26	»	»	Mons. Andreas Peter Cornelius Sol, M.S.C., Vescovo em. di Amboina (*Indonesia*).
27	»	»	Mons. Timothée Modibo-Nzockena, Vescovo di Franceville (*Gabon*).
29	»	»	Mons. Oscar Páez Garcete, Vescovo em. di Ciudad del Este (*Paraguay*).
31	»	»	Sua Em.za il Sig. Card. Georges Marie Martin Cottier, O.P. del tit. di Ss. Domenico e Sisto.